

**VAGGERYDS
KOMMUN**

Grönstrukturplan

Godkänd av kommunstyrelsen xx-xx-xx

Ansvarig förvaltning: Kommunledningskontoret

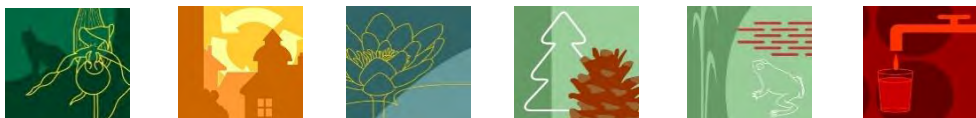
Ansvarig tjänsteman: Planarkitekt och Samordnare för miljöutveckling

Grönstrukturplanen bidrar till följande Agenda 2030- mål:

Grönstrukturplanen bidrar till följande nationella miljömål:

**Grönstrukturplanen bidrar till följande nationella folkhälsopolitiska mål:
”Mål 5 Boende och närmiljö” och ”Mål 6 Levnadsvanor”**

Remissperiod: 1 september – 1 november 2019

Godkänt av kommunstyrelsen: xx-xx-xx

Omslagsfoto: Åkers Ryd, Vaggeryds kommun. Fotograf Albin Hübsch.

Text: Hanna Grönlund, planarkitekt Vaggeryds kommun
Madeleine Larsson, samordnare för miljöutveckling Vaggeryds kommun

Uppdraget lämnades av kommunstyrelsen: 2017-11- 08

Framtagande av planen har delvis finansierats med medel från Lokala naturvårdssatsningen LONA

Förord

”Vad ska vår kommun med en grönstrukturplan till, vi har ju hur mycket natur som helst?” Den frågan har vi fått många gånger. Som i flera andra fall så är det dock inte bara kvantitet som räknas, utan vi måste även se till kvalitén. Frågan man egentligen bör ställa sig är alltså- hur ser kvalitén ut för vår kommuns grönstruktur och kan den leverera de tjänster vi behöver?

En miljon arter riskerar att utrotas. Samtidigt som vi arbetade med grönstrukturplanen kom en alarmerande rapport om hotet om den biologiska mångfalden och att en miljon arter riskerar att utrotas det närmaste årtiondet. Om så blir fallet går vi en framtid till mötes där vi undergräver grunden till ekosystemens förmåga att leverera de tjänster som behövs för vår ekonomi, vår livsmedelsförsörjning samt vår hälsa och livskvalitet.

Grönstrukturen är själva grunden till våra samhällens funktion. Vår ekonomi och våra största areella näringar i kommunen- skogsbruk och jordbruk- baseras på grönstrukturen. Det är från grönstrukturen vi får dricksvatten, mat och byggnadsmaterial. Grönstrukturen mildrar effekterna av extremt väder så som skyfall och värmeböljor. Grönstrukturen ger även plats för vila, lek och aktivitet i våra tätorter, vilket lägger grunden för en god folkhälsa. Alla dessa ekosystemtjänster får vi helt gratis, och vi tar dom ofta för givet.

Vi har blivit skickliga landskapsförvaltare, vi människor. Det finns ingen markyta som inte är påverkad av mänsklig aktivitet i hela Vaggeryds kommun. Det kan handla om skogsplanteringar, barriärer, exploateringar, föroreningar, kalhyggen, utdikning eller vandringshinder. Just för att vi är så effektiva på att bruka stora landskapsarealer, behöver vi bli mer medvetna om hur vi hanterar vårt landskap på ett långsiktigt hållbart sätt.

Klimatet håller på att förändras, och det berör även Vaggeryds kommun. Det stabila klimat vi varit vana vid kommer bli allt mer nyckfullt och extremt, och därför behöver vi en plan för hur vi förbereder oss. Här är grönstrukturen ett av våra vassaste verktyg, som kan göra oss till en kommun som faktiskt klarar krisen när den väl uppstår.

Så vad är en grönstrukturplan? Det är en plan för beredskapsarbete. Det är en plan för livsmedelsförsörjning. Det är en plan för folkhälsan och livskvalitet. Det är en plan för den biologiska mångfalden och bevarandet av arter.

I slutändan vill vi alla att Vaggeryds kommun ska vara en trevlig plats att bo på, jobba i och besöka. Grönstrukturplanen är ett av de underlag som behövs för att planera en trivsamt, funktionell och stabil kommun, både idag och i framtiden.

Projektledningen

Innehåll

Bakgrund till projektet	1
Uppdraget.....	1
Den lokala naturvårdssatsningen.....	1
Syfte med Grönstrukturplanen	1
Omfattning och avgränsning	2
Projektledning och arbetsgrupp.....	2
Intern referensgrupp	2
Externa referensgrupper och samarbeten	2
Medborgardialog.....	2
Lyft blicken- se till hela landskapet!	4
Naturens dagliga tjänster	4
Mångfald ger starkt immunförsvar	4
Vad ingår i en grönstrukturplan?	6
Vad ska Grönstrukturplanen bidra med?	8
Vilka delar av kommunen berör Grönstrukturplanen?	8
Hur ska vi använda Grönstrukturplanen?	8
Vad har beslutats tidigare?	10
Internationella mål.....	11
De globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030.....	11
Ekosystemtjänster lägger grunden för de globala hållbarhetsmålen.....	12
Vad säger lagen?.....	14
Miljömålen	14
Etappmål för miljömålet ”Ett rikt växt- och djurliv”	15
Folkhälsomålen.....	16
Mål 6 Levnadsvanor.....	16
Mål 5 Boende och närmiljö	16
Friluftsmålen	17
Arbete på regional nivå	18
Grön Handlingsplan	18
Dokument som ligger till grund för uppdraget om Grönstrukturplan	19

Övergripande fysisk planering	19
Dokument som kopplar till stödjande ekosystemtjänster	20
Dokument som kopplar till reglerande ekosystemtjänster	20
Dokument som kopplar till sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster	21
Dokument som kopplar till försörjande ekosystemtjänster	21
Hur ser grönstrukturen ut?	23
Historien har format landskapet	24
Under ytan	24
Vegetationskarta	24
Tallskogen- vår huvudsakliga vegetationstyp	25
Temporärt ej skog	25
Granskog	25
Öppen våtmark och tallskog på våtmark	25
Övrig öppen mark med vegetation	25
Åkermark	25
Vegetationskarta över Vaggeryds kommun	26
Ekosystemtjänster i tätorterna	28
Översiktlig kartering av ekosystemtjänster i tätorterna	29
Utmaningar för Vaggeryds kommun	57
Snabba exploateringar	57
Klimatförändringarna	57
Granens utbredning	57
Folkhälsa	57
Barriärer	57
Odlingslandskapets strukturförändring	57
Målbilder och strategier	58
Stödjande ekosystemtjänster	59
Strategier för att tackla utmaningarna	60
Reglerande ekosystemtjänster	62
Strategier för att tackla utmaningarna	62
Försörjande ekosystemtjänster	64
Strategier för att tackla utmaningarna	65
Sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster	66

Strategier för att tackla utmaningarna	67
Byarum- ängarnas ort	70
Strukturbild för utveckling av Byarums grönstruktur	71
Stödjande ekosystemtjänster i Byarum	72
Reglerande ekosystemtjänster i Byarum	73
Försörjande ekosystemtjänster i Byarum	73
Sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster i Byarum	74
Klevshult- skogstigens ort	75
Strukturbild för utveckling av Klevshults grönstruktur	76
Stödjande ekosystemtjänster i Klevshult	77
Reglerande ekosystemtjänster i Klevshult	78
Försörjande ekosystemtjänster i Klevshult	78
Sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster Klevshult	79
Bondstorp- lövträdens ort	81
Strukturbild för utveckling av Bondstorps grönstruktur	81
Stödjande ekosystemtjänster i Bondstorp	82
Reglerande ekosystemtjänster i Bondstorp	83
Försörjande ekosystemtjänster i Bondstorp	83
Sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster Bondstorp	84
Hok De vidsträckta mossarnas ort	85
Strukturbild för utveckling av Hoks grönstruktur	86
Stödjande ekosystemtjänster i Hok	87
Försörjande ekosystemtjänster i Hok	88
Reglerande ekosystemtjänster i Hok	88
Sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster Hok	89
Vaggeryd- Vattnets ort	90
Strukturbild för utveckling av Vaggeryds grönstruktur	91
Stödjande ekosystemtjänster i Vaggeryd	92
Stödjande ekosystemtjänster i Vaggeryd	93
Reglerande ekosystemtjänster i Vaggeryd	96
Sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster Vaggeryd	98
Sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster Vaggeryd	99
Försörjande ekosystemtjänster i Vaggeryd	101

Skillingaryd- sandödlans ort.....	102
Strukturbild för utveckling av Skillingaryds grönsstruktur	103
Stödjande ekosystemtjänster i Skillingaryd	104
Reglerande ekosystemtjänster i Skillingaryd.....	106
Sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster i Skillingaryd.....	108
Försörjande ekosystemtjänster i Skillingaryd.....	110
Definitioner och ordlista	111
Bilaga 1	112

Bakgrund till projektet

Projektet med att ta fram en gröonstrukturplan för Vaggeryds kommun initierades av kommunstyrelsen i november 2017. Projektet har delvis finansierats med medel från den lokala naturvårdssatsningen (LONA).

Uppdraget

Gröonstrukturplanen har tagits fram på uppdrag av kommunstyrelsen, som i november 2017 beslutade om att upprätta en Gröonstrukturplan för Vaggeryds kommun. Beslutet togs enligt kommunledningskontorets förslag med tillägget att även Byarum ska tas med i planen utöver Bondstorp, Klevshult, Vaggeryd, Skillingaryd och Hok.¹ Enligt beslutet ska gröonstrukturplanen godkännas av kommunstyrelsen och fungera som ett planeringsunderlag till hjälp för framtida kommunala ställningstaganden, avvägningar och beslut. Styrgrupp under projektet har varit kommunstyrelsens arbetsutskott. Arbetet med att ta fram Gröonstrukturplanen har skett mellan november 2017- januari 2020. Sju stycken delrapporteringar har genomförts under projektets gång till kommunstyrelsens arbetsutskott och kommunstyrelsen. Planen har varit utsänt på remiss mellan den 1 september 2019 till den 1 november 2019 internt i organisationen och externt till berörda föreningar, organisationer, myndigheter, grannkommuner och allmänheten. Gröonstrukturplanen godkändes som planeringsunderlag den xxxx-xx-xx.

Den lokala naturvårdssatsningen

Statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt (LONA) är medfinansierare för genomförandet av detta projekt. Ansökan beviljades 2018-05-06 och i ansökan specificerades det att ett planeringsunderlag i form av en Gröonstrukturplan skulle tas fram samt att ett publikt arrangemang skulle genomföras.

Syfte med Gröonstrukturplanen

Underlag och plattform

Gröonstrukturplanens ska utgöra ett underlag i den fysiska planeringen och plattform för Vaggeryds kommuns arbete med gröonstrukturfrågor. Planen ska visa på hur gröna strukturer hänger ihop och vilka områden som är viktiga för att tillhandahålla de ekosystemtjänster vi behöver.

Attraktivitet för kommuninvånarna

Gröonstrukturplanen ska lyfta den gröna strukturens betydelse för kommuninvånarna och hur den kan användas för att skapa en attraktiv kommun för dagens och framtidens invånare samt besökare.

Riktningar och utvecklingsförslag

Planen visar på riktningar och utvecklingsförslag för gröonstrukturen på en kommunövergripande nivå och på tätortsnivå. Förslagen ska bidra till att säkra ekosystemtjänsterna genom att skapa, skydda och stärka strategiska delar av gröonstrukturen.

Intresseväckande och kunskapshöjande

Gröonstrukturplanen ska vara intresseväckande och kunskapshöjande. Planen ska tydliggöra för de som bor, verkar och besöker kommunen, vilka värden gröonstrukturen har i Vaggeryds kommun.

¹ KS 2017/252 §204

Omfattning och avgränsning

Grönstrukturen som sådan känner inga gränser och sträcker sig över administrativa gränser, dock har underlaget som tagits fram avgränsats till den geografiska kommunen. Grönstrukturplanen är kommunövergripande och eftersom planen täcker in hela kommunen är bedömningarna i sin karaktär också övergripande. Grönstrukturplanen omfattar både kommunalägd och privat mark, men utvecklingsförslagen avser i första hand den kommunala marken. Det finns några förslag på samarbeten mellan kommunen och enskilda markägare, företag och föreningar som skulle kunna stärka den gröna infrastrukturen.

Vaggeryds kommuns grönstrukturplan kommer att avgränsa sig till de ekosystemtjänster som ingår i de fyra underrubrikerna stödjande, reglerande, försörjande och sociala/hälsofrämjande tjänster. Ekosystemtjänsterna utgör den röda tråden i planen. Inga andra motstående intressen kommer att vägas in i planen än det som berör grönstruktur. Avvägning mellan flera aspekter i samhällsplaneringen görs främst i översiktsplanarbetet där alla perspektiv ska samlas till en helhet. Skillingaryd, Vaggeryd, Hok, Klevshult, Bondstorp och Byarum kommer att analyseras närmare med utvecklingsförslag i Grönstrukturplanen.

Projektledning och arbetsgrupp

Projektet med att ta fram en grönstrukturplanen tilldelades Kommunledningskontoret där planarkitekt och hållbarhetsstrateg tilldelades ansvaret att leda projektet. En arbetsgrupp tillsattes av projektledningen som bestod av miljöstrateg, gata- parkchef, planeringsingenjör, klimatanpassningssamordnare och GIS-samordnare. Arbetsgruppens uppgift var att beakta och representera flera olika perspektiv, fungera som forum för delrapportering och avstämning samt som en plattform för att kunna delegera uppgifter, exempelvis inför att samla material.

Intern referensgrupp

En referensgrupp med representanter från andra förvaltningar startades upp för att förankra arbetet i det inledande skedet av projektet. Två möten hölls i början av 2018 för att informera om projektet. Därefter fördes dialog med berörda verksamheter under arbetets gång, exempelvis förskolelärare och avdelningschefer för vård- och omsorgsboenden. Referensgruppens syfte har varit att förankra arbetet och samla in information och underlag från de respektive verksamheterna.

Externa referensgrupper och samarbeten

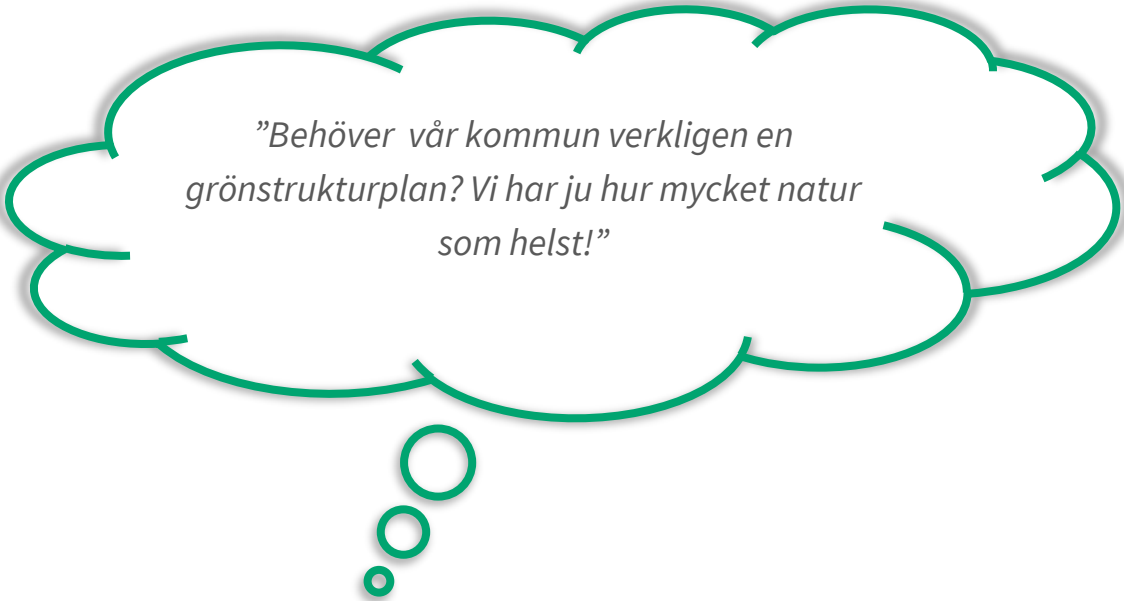
En av de mest centrala externa referensgrupperna under arbetets gång har varit Natur- och miljörådet, bestående av politiker, tjänstemän och representanter från olika föreningar i kommunen. I Natur- och miljörådet har delrapportering skett samt att föreningarna svarat på frågor och lämnat in underlag. Korta avstämningar kring projektet har även genomförts med Länsstyrelsen samt att samarbete har funnits genomgående kopplat till den Gröna Handlingsplan som beslutades under 2018. Under projektet med framtagande av Grönstrukturplanen har samarbete skett med framförallt Jönköpings kommun, Värnamo kommun samt Kristianstad kommun.

Medborgardialog

Mellan maj- september 2018 hölls en digital medborgardialog på kommunens webbplats i form av en enkät med namnet "Min gröna plats". Syftet att samla in åsikter och kunskap från medborgarna i Vaggeryds kommun gällande gröna ytor. Kompletterande dialog hölls även med grupper som var svårare att nå via enkäten, så som ungdomar och pensionärer.

Vad är en grönstrukturplan?

”Behöver vår kommun verkligen en grönstrukturplan? Vi har ju hur mycket natur som helst!”

Lyft blicken- se till hela landskapet!

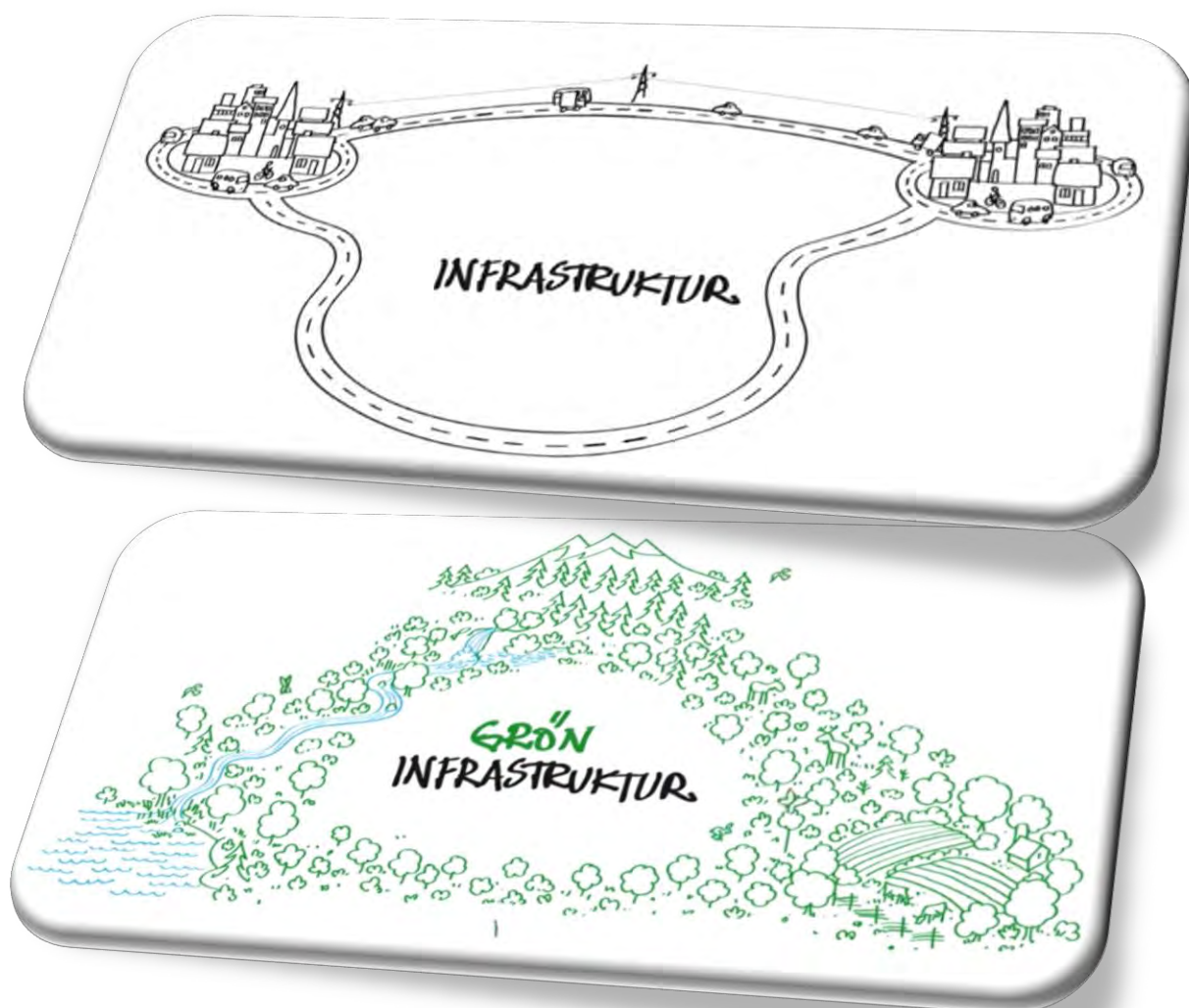
Anledningen till att grönstrukturplaner finns är för att vi människor genom åren blivit allt effektivare på att nyttja hela landskapet på ett storskaligt sätt. Detta har resulterat i att landskapet har förändrats och den gröna infrastrukturen har påverkats i sin helhet. Exempel är att vi planterar allt mer gran i skogsbruket, betesmarker växer igen på grund av förändrade förutsättningar i jordbruket, våtmarker har dikats ut genom åren, infrastruktur skapar barriärer och vissa vattendrag har rensats eller dämats upp. Det kan även finnas en oro att socialt viktiga grönstrukturer ska påverkas negativt i samband exploatering. Alla dessa faktorer gör att den gröna infrastrukturen riskerar att försvagas, och då får den svårare att leverera de ekosystemtjänster vi människor är beroende av.

Naturens dagliga tjänster

Ekosystemen ger oss massor av tjänster varje dag- så kallade ekosystemtjänster. Vissa tjänster är väldigt konkreta, till exempel att vi kan plocka blåbär i skogen, fiska eller ta en avslappnande promenad i ett grönområde. Andra kanske vi inte tänker på, exempelvis att insekter pollinerar våra grödor, att våtmarker fungerar som tvättsvampar vid stora regnmängder, att rullstensåsar skapar dricksvatten och att växter renar luften. Grunden till alla dessa tjänster är själva grönstrukturen- olika naturtyper, livsmiljöer och arter som samverkar och tillsammans skapar fungerande ekosystem som levererar tjänster till oss, dag ut och dag in.

Mångfald ger starkt immunförsvar

Det kan vara svårt att tänka sig varför det spelar någon roll för oss människor om en art dör ut och försvinner. Mångfalden av arter är dock mycket viktig, då det kan jämföras med att naturen är uppbyggd som ett nätverk där alla är beroende av varandra. Försvinner en så påverkas många. Om det finns ett fungerande nätverk av arter och grönstruktur har vi ett starkt immunförsvar mot förändringar och en stabilitet i produktionen av ekosystemtjänster. Ett exempel är att en grandominerad skog kan få svårare att klara sig vid mer extrem torka och insektsangrepp, vilket påverkar produktionen av virke.

Figur 1: Landskapet består av massor av olika typer av infrastrukturer, där våra vägar, järnvägar, broar är grå infrastruktur som vi människor byggt. Detta illustreras i bilden högst upp. Även naturen har sin infrastruktur av olika naturtyper och levnadsmiljöer, och detta kallas grön infrastruktur. Den gröna infrastrukturen är viktig då den utför gratistjänster, så kallade ekosystemtjänster, till oss människor.

Vad ingår i en grönstrukturplan?

En grönstrukturplan är ett strategiskt planeringsdokument som kan används i den fysiska planeringen för att få mer kunskap. En grönstrukturplan kan se väldigt olika ut i olika kommuner, men det som oftast ingår som en viktig del i de nyare planerna är ekosystemtjänsterna. Vaggeryds kommuns Grönstrukturplan baseras på de fyra huvudkategorierna som ekosystemtjänsterna brukar delas in i:

- Stödjande ekosystemtjänster- ekosystemens underleverantörer
- Reglerade ekosystemtjänster- naturens egen ingenjörskonst
- Sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänster- mötet mellan människa och natur
- Försörjande ekosystemtjänster- samhällets resursbas

Baserat på de olika ekosystemtjänsterna har grönstrukturen analyserats för att hitta styrkor och brister. I planen finns utvecklingsförslag på vad framförallt kommunen kan göra, men även till viss del även andra aktörer, för att göra grönstrukturen mer stabil och motståndskraftig. Vi pratar då om tre olika åtgärdstyper- spara, stärka eller skapa. Ekosystemtjänster kan delas upp i fyra huvudkategorier. För varje kategori har en eller flera mer djupgående underlagsrapporter tagits fram i detta projekt. Tillsammans bildar dessa rapporter en helhet för dessa perspektiv- en grönstrukturplan!

Figur 2: Bilden illustrerar de fyra områden som ekosystemtjänsterna delas in i- stödjande, reglerande, sociala och hälsofrämjande samt försörjande ekosystemtjänster. Dessa illustrerar allt det som ingår i Vaggeryds kommuns grönstrukturplan. Illustration: CO City

Figur 3: Figuren visar de fyra olika kategorierna för ekosystemtjänster och de underlagsrapporter som tagits fram under respektive område.

*”Våra samhällen ska inte bara fungera för stunden,
utan även i framtiden.”*

Vad ska Grönstrukturplanen bidra med?

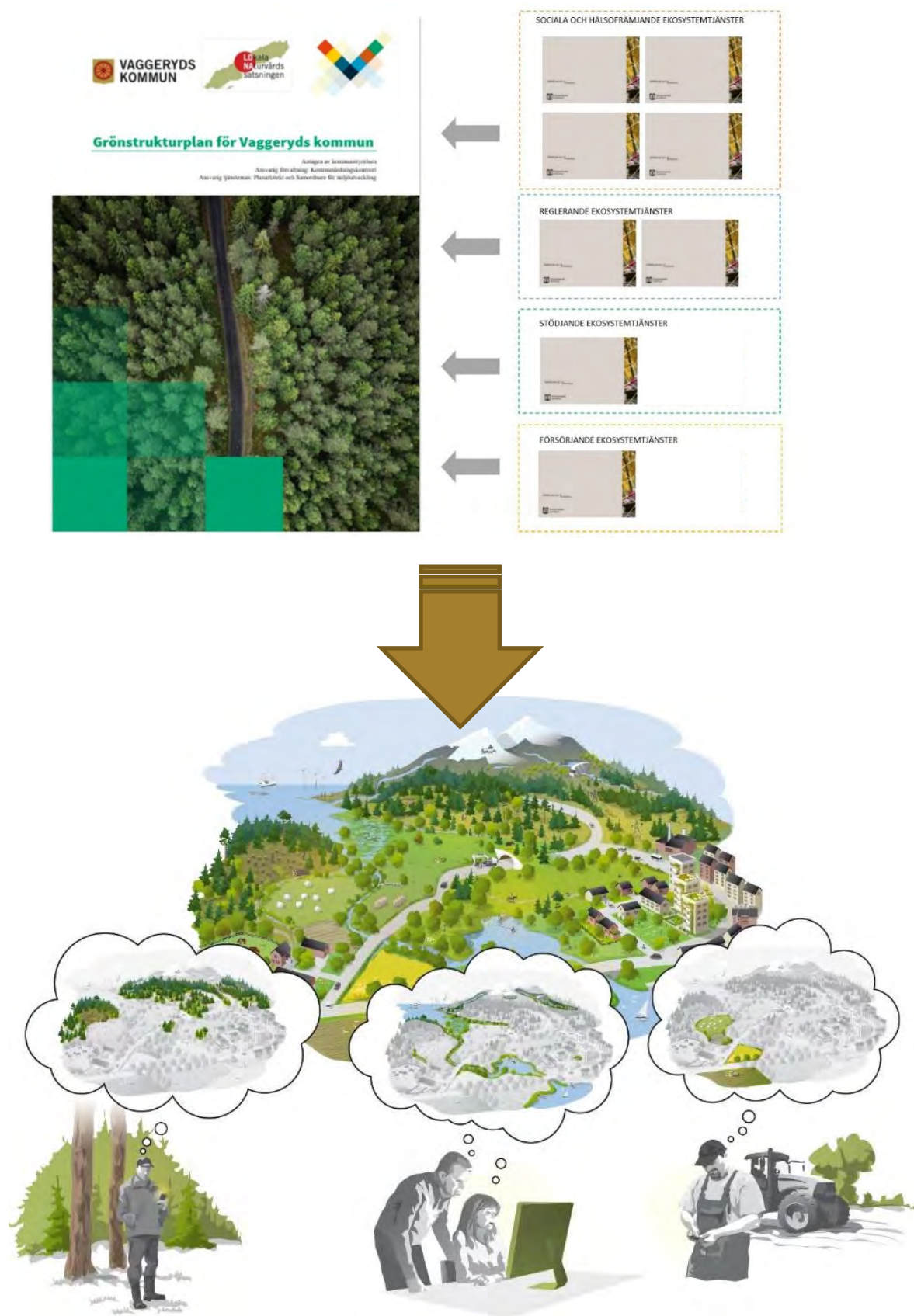
Grönstrukturplanen ska framför allt bidra till mer kunskap i framtida samhällsplanering för att kunna ta beslut i linje med en långsiktigt hållbar samhällsplanering. Grönstrukturplanen ska även ge utvecklingsförslag kring hur kommunen kan stärka de olika ekosystemtjänsterna samt ge en övergripande helhetsbild över flera ämnesområden. I grönstrukturplanen tar vi upp frågor som har med mötesplatser, hälsa och friluftsliv att göra. Planen berör även jordbruksmarkens framtid i kommunen och vår förmåga att hantera det förändrade klimat som väntar oss. I grunden till allt detta står den gröna infrastrukturen med sin biologiska mångfald av arter, som en underleverantör till alla de ovan nämnda tjänsterna vi får av naturen. Detta berörs i rapporten om ekologiska landskapssamband. I grunden är tanken att vi ska få ett bredare tankesätt kring dessa frågor, och skapa oss en helhetsbild.

Vilka delar av kommunen berör Grönstrukturplanen?

Genom att ta fram en grönstrukturplan tittar vi på hela landskapsbilden. Vi lyfter blicken i samhällsplaneringen för att få in fler perspektiv och större delar av kommunen. Alla typer av markäganden inkluderas, men utvecklingsförslagen berör främst kommunalägd mark. Vi har inkluderat in sex orter i planen (Hok, Byarum, Bondstorp, Klevshult, Vaggeryd och Skillingaryd) som vi formulerat utvecklingsförslag för.

Hur ska vi använda Grönstrukturplanen?

Grönstrukturplanen består av ett skrivet dokument med tillhörande sju underlagsrapporter. Utöver detta finns all information tillgänglig i kommunens digitala karthanteringssystem för att underlätta beslutstagande i samhällsplaneringen. Målet är att det material som tagits fram ska kunna ge mycket information genom ett knapptryck. Det digitala materialet består framförallt av en ekosystemtjänstkartering för tätorterna, samt kartor för varje tätort med utvecklingsförslag för den gröna infrastrukturen. Förslagen presenteras inom kategorierna att **skapa** något nytt, **spara** något värdefullt eller **stärka** något befintligt.

Figur 4: Bilden illustrerar Grönstrukturplanens uppbyggnad. Det har dels tagits fram sju underlagsrapporter, som presenteras i en samlad bild i Grönstrukturplanen. Detta finns även presenterat i ett digitalt format på kommunens hemsida, samt som digitala verktyg i kommunens karthanteringssystem.

**Vad har beslutats
tidigare?**

Grönstrukturplanen berör flera lagar, mål och strategier som finns internationellt, nationellt, regionalt och kommunalt. I följande kapitel ges en kort överblick vilka mål, strategier och dokument som Grönstrukturplanen berörs av och interagerar med.

Figur 5: Bilden illustrerar de 17 globala målen för hållbar utveckling. Grönstrukturplanen berör åtta av dessa mål på ett direkt sätt, och ytterligare 3 mål på ett indirekt sätt.

Internationella mål

De globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030

Den 25 september 2015 antog FN:s generalförsamling 17 stycken Hållbara utvecklingsmål för en mer hållbar utveckling. Agendan går under namnet "Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development", men är mer känd hos oss som Agenda 2030.

Av de 17 mål som finns i Agenda 2030, berör Grönstrukturplanen främst åtta stycken mål på ett direkt sätt (mål nummer 2,3,6,7,11,13, 14 och 15). Vissa av målen berörs mer direkt så som "Ekosystem och biologisk mångfald", "Bekämpa klimatförändringarna", samt "Hållbara städer och samhällen" medan vissa av målen berörs indirekt genom att kommunen skapar stimulerande, accepterande, trygga och tillgängliga samhällsmiljöer. Exempel på sådana mål är "Jämställdhet" och "Minskad ojämlikhet". I arbetet med Grönstrukturplanen och med fysisk planering i allmänhet är även mål 16 relevant "Fredliga och inkluderande samhällen", då medborgardialoger är ett viktigt sätt att kommunicera med kommuninvånarna.

Ekosystemtjänster lägger grunden för de globala hållbarhetsmålen

De globala hållbarhetsmålen berörs av och är beroende av att olika ekosystemtjänster fungerar. Nedan anges en liten fördjupning kring vilka ekosystemtjänster som är kopplade till olika globala hållbarhetsmål.

- Mål 2: handlar om hunger berörs av ekosystemtjänsten pollinering, matproduktion, markens bördighet och tillgången till dricksvatten.
- Mål 3: handlar om god hälsa och välbefinnande, berörs av ekosystemtjänsterna hälsa, sinnlig upplevelse, sociala interaktioner samt även de reglerande tjänsterna som dämpar buller och tar upp föroreningar.
- Mål 6: handlar om rent vatten och sanitet för alla. Detta mål är tätt sammanflätat med ekosystemtjänsterna dricksvattenproduktion, vattnets kretslopp, vattenrening/filtrering samt ekologiskt samspel.
- Mål 7: handlar om hållbar energi, vilket kopplat till ekosystemtjänsten energiproduktion (exempelvis biomassa)
- Mål 11: handlar om hållbara städer och samhällen. Här berörs samtliga av de sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänsterna samt de reglerande tjänsterna som behövs för att våra samhällen ska vara klimatanpassade och trivsamma.
- Mål 13: Bekämpa klimatförändringarna. Här berörs de grundläggande systemen och kretsloppen i naturen samt även reglerande tjänster som kan buffra för exempelvis torka, skyfall eller värmebölja.
- Mål 14: hav och marina resurser berör inte Vaggeryds kommun, dock så kan våra sötvattentillgångar fortfarande kopplas till liknande ekosystemtjänster. Vattnet är som livgivande blodådror i landskapet och fungerar som spridningsväg för många djur och växter. Vattnet och dess strandzon är även viktig livsmiljö för många arter. Fiske gör att även att ekosystemtjänsten matproduktion kan kopplas till detta mål.
- Mål 15: Ekosystem och biologisk mångfald utgör grunden till alla ekosystemtjänster, och därför är de stödjande ekosystemtjänsterna i fokus, samt även några av de reglerande tjänsterna som pollinering och biologisk kontroll av skadedjur.

Figur 6: Bilden visar vilka ekosystemtjänster som är relevanta för de olika hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Upphovsrättsinnehavare: The New Division/Boverket Länk till licens <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/legalcode.sv>
Bilden har ej bearbetats.

Nationella mål och lagar

Vad säger lagen?

Användningen av mark och vatten, och därmed även den gröna infrastrukturen, berörs främst i lagstiftningarna Miljöbalken och Plan och bygglagen, samt även Skogsvårdslagen. I Miljöbalken nämns bland annat särskilda hänsynsregler och hushållningsbestämmelserna. Bland annat omfattas aspekterna kring att:

- Värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas
- Den biologiska mångfalden bevaras
- Hushållningsbestämmelsen: Mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning tryggas.

Även Plan- och bygglagen, som är sammanflätad med miljöbalken, reglerar hantering av mark och vatten, men med mer fokus på samhällsplanering och byggande. I Plan- och bygglagen framgår bland annat följande punkter som direkt berör den gröna infrastrukturen:

- Planläggning skall, med beaktande av natur- och kulturvärden, främja en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden, kommunikationsleder och andra anläggningar. (2 kap.)
- Inom områden med sammanhållen bebyggelse skall bebyggelsemiljön utformas med hänsyn till behovet av parker och andra grönområden (4 kap.).
- Inom eller i nära anslutning till områden med sammanhållen bebyggelse skall det finnas lämpliga platser för lek, motion och annan utevistelse (4 kap.).

Annan lagstiftning som berörs av grönstrukturplanen är Skogsvårdslagen som uttrycker krav på skogsägaren kring skötseln av skogen. Skogen är en nationell tillgång som skall skötas så att den uthålligt ger en god avkastning samtidigt som den biologiska mångfalden bibehålls. Avkastningskravet är jämställt med kravet på bibehållen biologisk mångfald i skogen.

Miljömålen

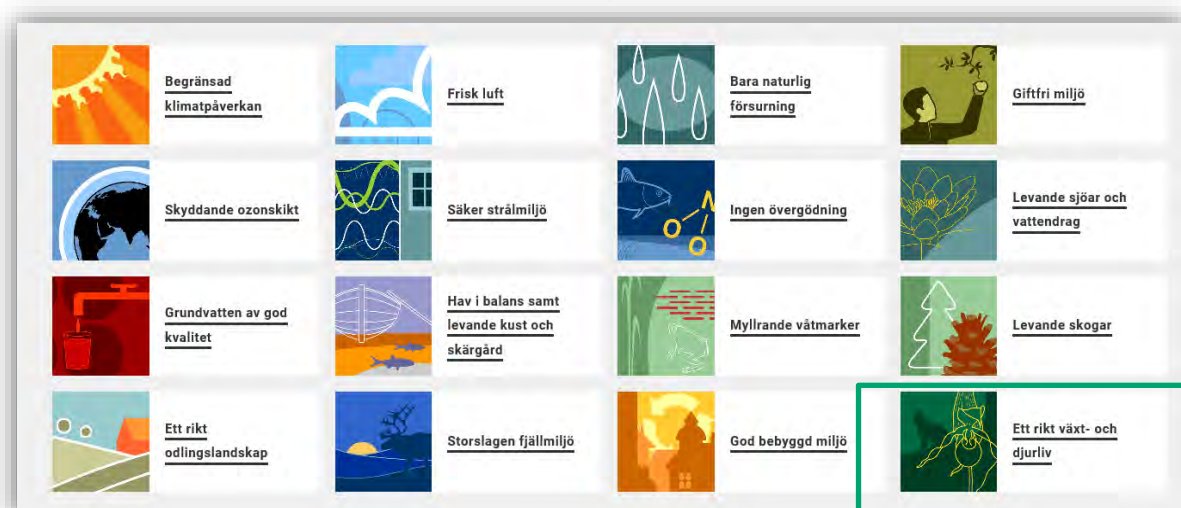
Riksdagen har beslutat att vi i Sverige ska lösa våra miljöproblem nu och inte lämna över dem till kommande generationer. De 16 miljömålen är riktmärken för detta miljöarbete, tillsammans med generationsmålet och ca. 20 etappmål. Grönstrukturplanen berör flera av miljömålen på ett väldigt konkret och direkt sätt. De miljömål som berörs av Grönstrukturplanen är "God bebyggd miljö", "Levnade sjöar och vattendrag", "Levande skogar", Grundvatten av god kvalitet", "Ett rikt växt- och djurliv", "Myllrande våtmarker".

Som vägledning för att nå miljömålen, och i det stora hela även generationsmålet, har etappmål tagits fram. Etappmålen gäller både för regeringen, myndigheter, kommuner och andra aktörer i samhället. Det finns etappmål för miljömålet Begränsad klimatpåverkan och inom områdena avfall, biologisk mångfald och farliga ämnen. Just etappmålen avseende biologisk mångfald, speglas tydligt i Grönstrukturplanen för Vaggeryds kommun. Grönstrukturplanen grundar sig i ett av etappmålen "Den biologiska mångfaldens och ekosystemtjänsternas värden" som anger att senast 2018 ska betydelsen av biologisk mångfald och värdet av ekosystemtjänster vara allmänt kända och integreras i beslutsfattande.

"Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser."

– Riksdagens definition av generationsmålet.

Etappmål för miljömålet "Ett rikt växt- och djurliv"

Den biologiska mångfaldens och ekosystemtjänsternas värden
"Senast år 2018 ska betydelsen av biologisk mångfald och värdet av ekosystemtjänster vara allmänt kända och integreras i ekonomiska ställningstaganden, politiska avväganden och andra beslut i samhället där så är relevant och skäligt."

Folkhälsomålen

Sverige har en nationell folkhälsopolitik med 8 målområden. Folkhälsomålen ska bidra till ett långsiktigare och mer förebyggande folkhälsoarbete. Mål 5 ”Boende och närmiljö” och mål 6 ”Levnadsvanor” har en stark koppling till Grönstrukturplanen genom men delar av mål 1 berörs i och med arbetet med daglig rörelse för barn och mål 7 i samband med medborgardialogen kring medborgarnas gröna platser.

Mål 5 Boende och närmiljö

Ett bostadsområde har fysiska och sociala egenskaper som både kan orsaka ohälsa och verka hälsofrämjande. Till de fysiska egenskaperna räknas bland annat luftkvalitet i och utanför bostaden, bullerstörning från trafik och grannar, tillgång till naturvärden nära bostaden samt kultur och service. De sociala egenskaperna kan vara de boendes tillit till varandra och deras sociala deltagande, grad av social integration samt normer och värderingar samt möjligheter att påverka sin situation och sitt närområde. Hur samhällen och bostadsområden är utformade påverkar därför hur man arbetar, lever, umgås och förflyttar sig, vilket i sin tur påverkar människors hälsa.

Centralt för arbetet med detta mål som berörs i Grönstrukturplanen är:

- Bostadsområden som är socialt hållbara, dvs. som motverkar boendesegregation och **främjar trygghet, tillit** och en **god och jämlik hälsa**,
- Boendemiljöer med **förbättrad luftkvalitet, minskat trafikbuller** och **tillgång till grönstruktur** samt tillgång till en **god förskole- och skolmiljö**.

Källa: Regeringens proposition 2017/18:249
God och jämlik hälsa – en utvecklad folkhälsopolitik

Mål 6 Levnadsvanor

Många av förutsättningarna för en god hälsa påverkas av livsvillkoren och av individens egna val och levnadsvanor. Individens levnadsvanor skiljer sig åt beroende på deras sociala miljö, utbildningsnivå och ekonomiska förutsättningar. Rökning, alkohol, dåliga matvanor, fysisk inaktivitet och sömnproblem är välkända risk-faktorer för att insjukna i bl.a. cancer och hjärt- och kärlsjukdomar. Socioekonomiska skillnader är tydliga för samtliga av dessa levnadsvanor och återfinns i alla åldersgrupper. En god och jämlik hälsa inom målområdet uppnås genom främjande av människors handlingsutrymme och möjligheter till hälsosamma levnadsvanor samtidigt som hänsyn tas till hur olika sociala grupper påverkas.

Centralt för arbetet med detta mål som berörs i Grönstrukturplanen är:

- Tillgänglighet till hälsofrämjande produkter, **miljöer** och aktiviteter

Källa: Regeringens proposition 2017/18:249
God och jämlik hälsa – en utvecklad

Friluftsmålen

Målet för friluftslivspolitikerna på ett nationellt plan är att främja människors möjligheter att vistas i naturen och utöva friluftsliv där allemansrätten utgör grunden.² Friluftslivet berör många politiska frågor så som tillväxt, landsbygdsutveckling, folkhälsa, utbildning samt jord- och skogsbruk. Målet för friluftsliv berör därför både folkhälsomålen och miljömålen som exempel. Nedan anges de tio friluftslivspolitiska målen:

De nationella friluftslivspolitiska målen är:

1. Tillgänglig natur för alla
2. Starkt engagemang och samverkan
3. Allemansrätten
4. Tillgång till natur för friluftsliv
5. Attraktiv tätortsnära natur
6. Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling
7. Skyddade områden som resurs för friluftslivet
8. Ett rikt friluftsliv i skolan
9. Friluftsliv för god folkhälsa
10. God kunskap om friluftslivet

Dessa tio mål ska uppnås genom att Länsstyrelsen samordnar och vägleder kommunerna i arbetet med friluftslivet. Den senaste vägledningen kring friluftslivet kom år 2018 genom att Länsstyrelsen tog fram "Grön handlingsplan" som omfattar alla kommuner och flertalet andra aktörer i länet.

² Naturvårdsverket

Underlag på regional nivå

Grön Handlingsplan

Under 2018 tog Länsstyrelsen i Jönköpings län fram en Grön handlingsplan. Grön handlingsplan är framtagen i samverkan med länets aktörer och är en samordning av de tre uppdragen regionala åtgärdsprogram för miljö kvalitetsmålen, integrerade åtgärder för att nå friluftslivsmålen samt uppdraget från Naturvårdsverket om att ta fram en handlingsplan för grön infrastruktur. I planen kartläggs viktig grön infrastruktur i form av värdekärnor och värdestrakter. Därtill har insatsområden identifierats för länet samt en vägledning till bland annat oss kommuner för hur underlaget kan användas i vår samhällsplanering. Åtgärder har även formulerats och Vaggeryds kommun har under 2017³ tagit ställning till vilka av dessa åtgärder som är relevanta att arbeta med hos oss. Den gröna handlingsplanen har varit ett centralt underlag för analyserna som gjorts mer ingående för Vaggeryds kommuns tätorter, kombinerat med andra kommunspecifika underlag och lokalkännedom.

Figur 7: Figuren visar uppbyggnaden av den regionala gröna handlingsplanen, framtagen av Länsstyrelsen i Jönköpings län. Grönstrukturplanen för Vaggeryds kommun har bearbetat delar av underlaget och omsatt till ett kommunspecifikt underlag

³ KS 2017/279

Kommunala underlag

Grönstrukturplanen är ett underlag som specifikt berör grönstrukturfrågorna ur fyra olika perspektiv baserat på ekosystemtjänsterna. En avvägning av alla intressen görs sedan i Översiktsplanen. Nedan listas de underlag som Grönstrukturplanen interagerar med i samhällsplaneringen.

Dokument som ligger till grund för uppdraget om Grönstrukturplan

Miljöprogrammet

Miljöprogrammet är styrdokumentet för kommunens miljöarbete. Syftet med programmet är att det ska utgöra plattform för ett långsiktigt och strategiskt miljöarbete. De nationella miljökvalitetsmålen sträcker sig till 2020 och inriktningsmålen i miljöprogrammet pekar ut riktningen för kommunens långsiktiga arbete. Under 2016-2017 har den parlamentariska gruppen för revidering av miljöprogrammet arbetat med att identifiera vilka områden som kommunen behöver fokusera på för att nå de nationella miljömålen. Det reviderade miljöprogrammet omfattar åren 2018-2021.

Strategiskt boendeutvecklingsprogram

Boendeutvecklingsprogrammet som varit gällande under grönstrukturplanens projektperiod gällde för åren 2015-2018. Programmet bestod av tre delar- nulägesanalys, mål och strategier samt handlingsplan. Programmets syfte var främst att se till kommunens tillväxtmål och hur detta skulle uppnås. I programmet nämns bland annat fritidsmöjligheter som var en del i Nöjd- Region Index 2014, som där fick förhållandevis låga betyg främst bland ungdomar och unga vuxna. I handlingsplanen lyftes även behovet av att uppdatera och utveckla kommunens befintliga grönplaner med fokus på friluftsområden, vilket berörs i grönstrukturplanens underlagsrapporter 1-4.

Övergripande fysisk planering

Översiktsplan

Vaggeryds kommuns översiktsplan antogs i oktober 2012 (Laga Kraft 2014). Översiktsplanens syfte är att visa kommunens långsiktiga avsikter gällande kommunens utveckling, användning och bevarande gällande mark och vatten. Planen ska visa hur kommunen har tänkt sig att mark och vatten på sikt ska användas inom olika områden och vara ett dokument som beskriver kommunens uppfattning från allmän synpunkt beträffande utvecklingen av bebyggelsen i en vid bemärkelse. Översiktsplanen är ett samordningsinstrument för beslutsfattare inom kommunen men även information till utomstående myndigheter och enskilda om kommunens principiella inställning i sådana frågor som behandlas i planen. Översiktsplanen utgör ett underlag för kommande planering till exempel detaljplaner och bygglov samt andra och andra myndighetsbeslut, till exempel miljötillstånd. Det är i Översiktsplanen som avvägningen mellan samtliga samhällsintressen sker.

Dokument som kopplar till stödjande ekosystemtjänster

Naturinventering 1975

På uppdrag av arbetsgruppen för översiktlig naturinventering i Vaggeryds kommun, utförde Staffan Johnsson en översiktlig naturinventering av kommunen mellan år 1974-1976. Naturinventeringens syfte var att välja ut och värdera områden med värdefull natur i Vaggeryds kommun och beskriva dem. Inventeringarna omfattar 109 naturobjekt i hela kommunen. Underlaget har varit användbart i arbetet med Grönstrukturplanen då det är den enda övergripande naturinventeringen vi har, dock har det varit svårt att veta om de beskrivningar som finns av områdena fortfarande är aktuella då det var 45 år sedan arbetet gjordes. Det har därför endast kunna utgöra en fingervisning kring värden i vissa områden. Underlaget i sig är dock mycket värdefullt ur ett historiskt perspektiv. En uppdaterad naturvärdesinventering för kommunen likt denna rekommenderas från projektgruppen.

Ängs- och hagmarksinventering

På uppdrag av regeringen påbörjade Naturvårdsverket under 1985 utredningsarbetet kring naturliga, gräsbärande marker i landet. Arbetet med inventeringarna i vårt län leddes av Länsstyrelsen genom en konsult och var ett samarbete mellan kommunen och Länsstyrelsen. Under 1988 inventerades Vaggeryds kommun. Totalt under inventeringen har 1600 ha ängs- och hagmark registrerats under flygbildstolkningen. De värdefullaste områdena dokumenterades även biologiskt. Den biologiskt dokumenterade arealen omfattar 667 ha och utgör kommunens värdefullaste ängs- och hagmarker. I inventeringen ges bevarandeförslag där bland annat Gärhovs storäng och Duvuled nämns som idag omfattas av naturvårdesskydd. I anslutning till Vaggeryd och Skillingaryd nämns Fåglabäck och Götarp som värdefulla gräsmarker. Inventeringen föreslår kommunen att dessa bevaras och sköts på lämpligt sätt.

Dokument som kopplar till reglerande ekosystemtjänster

Dagvattenstrategi (under framtagande 2018-2019)

Dagvattenstrategin är under framtagande och del 1 beslutades i kommunfullmäktige 2019- 05-27. Del 2 är under arbete. Strategin beskriver Vaggeryd kommuns vilja och ambitioner angående dagvatten. Det framgår vem som ansvarar för dagvatten i alla skeden från planering till drift. Vattendirektivet (2000/60/EG) har en central del i strategin och grundsynen är att kommunen ska arbeta för en långsiktig, hållbar dagvattenhantering. Dokumentet är starkt kopplat till de reglerande ekosystemtjänsterna då det handlar om att reglera vattenflöden i samhället, där bland annat infiltrationsytor, översvämningsbara ytor och våtmarker som fördröjning i grönstrukturen som spelar en avgörande roll.

Risk- och sårbarhetsanalys

Som alla kommuner har även Vaggeryds kommun ett särskilt ansvar för invånarnas trygghet och säkerhet utifrån Lag (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO) och Lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (LEH). Lagstiftningen ställer krav på att kommunen ska kunna förebygga, planera för och hantera både mindre och större händelser som har en negativ påverkan på invånarnas trygghet och säkerhet. Dokumentet har ett viktigt ansvar i det faktum att klimatet förändras och att vi kommer utsättas för ett extremare klimat, som medför nya och mer frekvent förekommande risker för våra invånare.

Dokument som kopplar till sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster

Utvecklingsplan för allmänna kommunala aktivitetsplatser och lekplatser

Med utgångspunkt från lekplatspolicyn (antagen 2015-09-28 av Kommunfullmäktige) har denna utvecklingsplan för de allmänna kommunala lekplatserna tagits fram. Planen grundar sig förutom diskussioner i tekniska utskottet på studiebesök i andra kommuner, inläsning av andra kommuners lekplatsprogram och inventering av kommunens befintliga lekplatser. Utvecklingsplanen beskriver övergripande hur de allmänna kommunala lekplatserna ska placeras, utformas och utvecklas på längre sikt (omkring 10 år).

Grönplaner

De Grönplaner som finns för kommunen är tematiska tillägg till Översiktsplanen och avser kommunens två största tätorter Vaggeryd och Skillingaryd. Planerna antogs år 2005 (Skillingaryd) respektive 2008 (Vaggeryd). Grönplanerna visar dels på vilka typer av grönytor som finns i dessa två orter, vilka bostadsområden som har grönytor inom tillgängligt avstånd samt åtgärder. Grönplanerna tar främst upp sociala aspekter för den tätortsnära grönstrukturen. Den största skillnaden mellan Grönstrukturplanen och grönplanerna är att Grönstrukturplanen avser hela kommunen, tar upp fler aspekter av de gröna miljöerna så som klimatanpassning, jordbruksmarkens förutsättningar, ekologiska samband samt en fördjupad analys och inventering av de sociala värdena. Grönstrukturplanen kommer även att utöver att vara enbart ett skriftligt dokument även utgöra ett digitalt arbetsverktyg avsett för detalj- och översiktsplanering.

Program för vattennära mötesplatser

Ett av de mest betydelsefulla vattendrag som finns i kommunen är Lagan och dess omgivning. Programmet omfattar vattendraget Lagan och i dess närhet. I dokumentet formuleras tankar om hur kommunens vattendrag ska kunna tillvaratas, synliggöras och tillgängliggöras formats. Inriktningen styrs av Sveriges miljö kvalitetsmål och etappmål för främst biologiska mångfaldens och ekosystemtjänsternas värde.

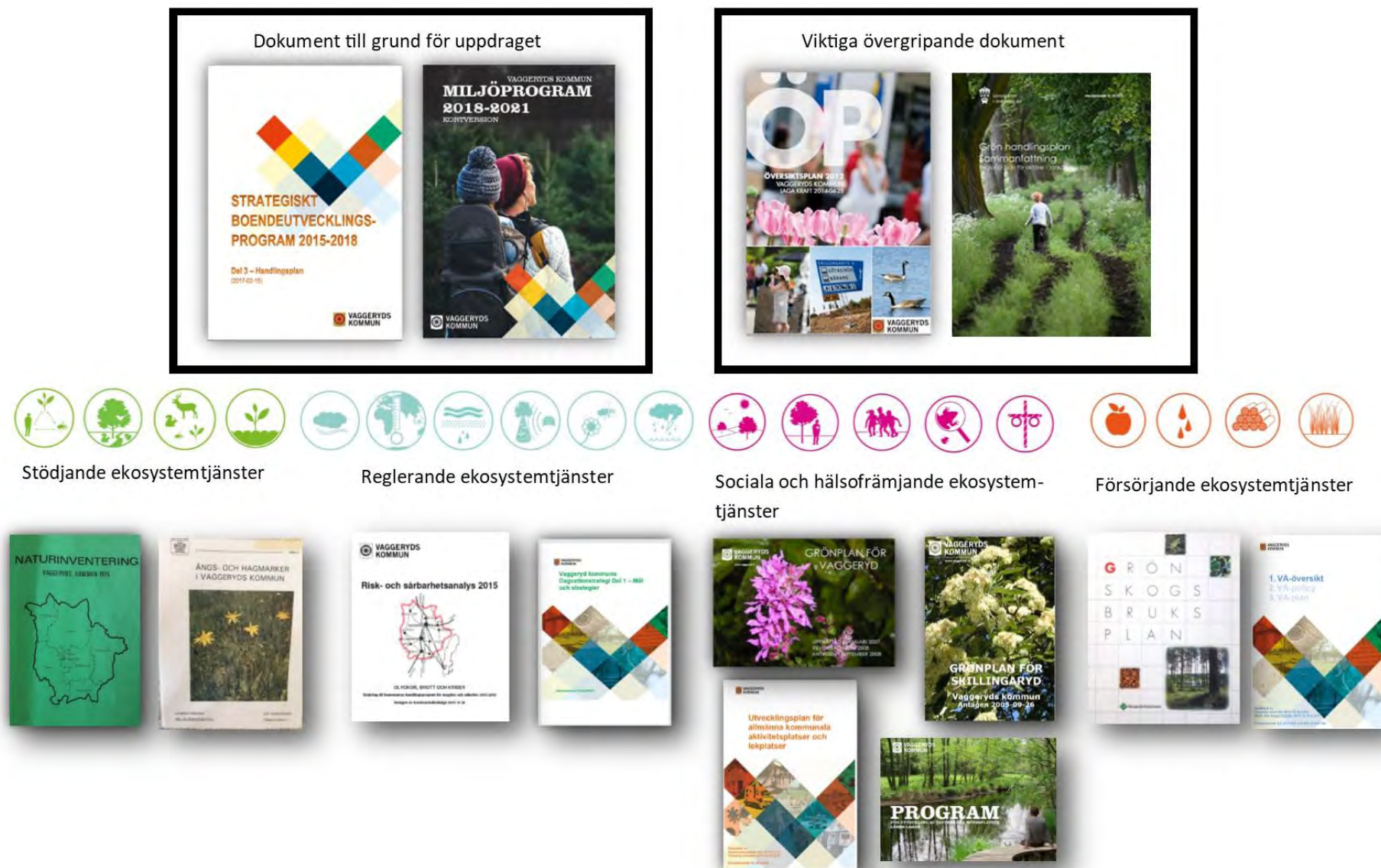
Dokument som kopplar till försörjande ekosystemtjänster

Skogsbruksplan

Skogsmark som kommunen äger förvaltas enligt en grön skogsbruksplan, så kallad Pefc-certifiering för uthålligt skogsbruk. Med uthålligt skogsbruk menas förvaltning och nyttjande av skog och skogsmark på ett sådant sätt att viktiga ekologiska, ekonomiska och sociala funktioner bevaras, utan att andra ekosystem skadas. I skogsbruksplanen finns en planering de närmaste åren för de arbetsinsatser som ska göras i olika kommunala skogsområden. Det kan vara allt ifrån naturvårdsåtgärder till röjning, gallring eller slutavverkning.

VA- översikt, VA- policy och VA-plan

Dricksvatten är en livsavgörande försörjande ekosystemtjänst. Genom att bevara naturområden som är fördelaktiga för bildande av grundvatten med god kvalitet har vi förutsättningar att få en långsiktig och stabil dricksvattenförsörjning till våra samhällen. De nationella miljömålen är vägledande i VA-planeringen där flera av miljömålen berör vatten och avloppsområdet. De miljömål som berörs är begränsad klimatpåverkan, giftfri miljö, ingen övergödning, levande sjöar och vattendrag, grundvatten av god kvalitet samt god bebyggd miljö.

Figur 8: Bilden visar dokument som berör och berörs av Grönstrukturplanen på ett direkt sätt. Dokument till grund för uppdraget, men formulerade utgårdar gällande framtagande av Grönstrukturplan finns i Miljöprogrammet och Strategiskt boendeutvecklingsprogram. Viktiga övergripande dokument som sätter ramarna i den övergripande planeringen och för grönstrukturfrågorna är Vaggenerys kommuns Översiktsplan samt den regionala Gröna handlingsplanen.

An aerial photograph of a dense forest. A dark, straight road or path runs vertically through the center of the image, separating the forest into two halves. The trees are mostly green, with some lighter green areas indicating different tree species or canopy density. The overall texture is a complex, repeating pattern of tree crowns.

Hur ser grönstrukturen ut?

Vaggeryds kommun domineras av ett böljande skogslandskap. Landskapet bryts av med mosaikartade avsnitt som skapas av småskaliga jordbruksmarker, mossar, sjöar och vattendrag. Terrängen varierar kraftigt, med höglänta stråk på var sin sida av Lagadalen och Häråns dal. I princip all mark i kommunen är påverkad av mänsklig aktivitet, på ett eller annat sätt.

Historien har format landskapet

Landskapet har utformats genom årtusenden, både av väldiga naturkrafter så som inlandsisen och genom människans närvaro. Vaggeryds kommun utgörs till största delen av jordarten morän, som är transporterad och avsatt av inlandsisen. Fler spår finns av isen i form av stora flyttblock och isräfflor i klipphällar. På flera ställen i Svenarumstrakterna finns stora samlingar med flyttblock som skapar spännande grottor. Det finns även isälvsbildningar i form av rullstensåsar och som fält av isälvsgrus i flera av kommunens dalgångar. Kommunens bäst utvecklade isälvsbildningar finns i Hokaåns- Häråns dalgång. Andra exempel är Vederydsåsen, Åkersåsen samt vissa avsnitt längs norra Lagadalen. Större delen av isälvsbildningarna i Lagadalen har överlagras av sand som transporterats dit med vatten. Större delen av Lagadalen täcks därför av sandavlagringar⁴. Vi människor och våra aktiviteter har även de format landskapet. Vi har genom åren skapat brukbara jordar, låtit våra djur beta, avverkat och planterat, etablerat industriverksamhet och infrastruktur. Några av de mest påtagliga infrastrukturerna vi har i kommunen är dels järnvägen, E4:an, Stigamo och skjutfältet.

Under ytan

Beroende vad som finns under marken i form av berggrund och jordarter, avgörs det om marken är näringsrik eller inte och därmed avgörs det vilken typ av vegetation som syns på ytan. Genom kommunen i ett nord-sydligt stråk finns en speciell bergart, en typ av lättvittrad grönsten som fått namnet Vaggerydssyenit. Om man tittar noga i vegetationskartan, ser man ljusa stråk som går rakt genom kommunen på var sin sida om Lagan. Det visar på att där är det en annan förutsättning för vegetationen, vilket gör att här förekommer majoriteten av odlingslandskapet.

Vegetationskarta

En vegetationskarta över kommunen har tagits fram i arbetet med Grönstrukturplanen. Kartan baseras på Nationella Marktäckedata som är en ny kartering som gjorts över hela Sverige. Syftet är att få grundläggande information om landskapet och hur det förändras. Aktuell och kvalitetssäkrad information om marktäckning och natur- och skogstyper är viktigt t.ex. för att beskriva den gröna infrastrukturen, som underlag för klimat- och sårbarhetsanalyser och för fysisk planering. Information om förändringar behövs för att uppdatera marktäckekartan. Den är också viktig för att förstå effekten av olika beslut på miljö och hållbar utveckling, exempelvis hur ett ändrat jordbruksstöd påverkar landskapet och dess förmåga att generera biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Nedan listas de sju vegetationstyper som utgör störst andel av kommunens yta i procent.

⁴ Naturinventering Vaggeryds kommun 1975.

Tallskogen- vår huvudsakliga vegetationstyp

Tack vare inlandsisens framtågande över kommunen, har vi fått isälvbildningar som rullstensåsar eller som fält av isälvsgrus i dalgångarna. I Lagadalen har isälvsbildningarna täckts av vattentransporterad mosand, vilket ger sandiga marker. Tallskogen förekommer just på dessa sandiga marker. Tallskog utanför våtmark utgör totalt sett 25 % av kommunens markyta, samt att ytterligare 7% av ytan utgörs av tallskog på våtmark. Tallskogen är en värdefull skogstyp som vi bör vara rädda om då det finns en stor problematik regionalt och nationellt sett med granens utbredning i landskapet.

Temporärt ej skog

Den näst största vegetationstypen som utgör 13% av kommunens yta är öppna och igenväxande hyggen, stormfällda områden eller brandfält utanför våtmarksområden.. Trädhöjd är < 5 meter. Igenväxande övrig öppen mark som inte varit avverkat, stormfällt eller brandfält kan också ingå. Detta är en mycket intressant kategori, då det beroende på hur stor andel som är hyggen för skogsbruket och vilket trädslag som planteras på dessa kommer avgöra hur vegetationskartan ser ut om några decennier. Det finns en möjlighet att delar av dessa ytor har återplanterats med gran, och därför kommer att ingå i kategorin granskog om några år.

Granskog

Den tredje vanligaste vegetationstypen i kommunen är granskog, som framförallt dominerar i de mer höglänta delarna av landskapet. I fältskiktet är blåbär, lingon och krustätel vanligt förekommande. Ytterligare 5% är barrblandskog som troligtvis har inslag av gran. Beroende på hur marken som just nu temporärt inte har skog brukas och planteras de kommande åren, riskerar andelen ren granskog av produktionstyp att dominera landskapet.

Öppen våtmark och tallskog på våtmark

Öppen våtmark och tallskog på våtmark utgör var och en 7% av kommunens yta. Vi har en del stora våtmarkskomplex i kommunen. Exempel är Store Mosse nationalpark, Dala och Knekta mosse, Mörhulta och Moarps mosse samt Stackstads mossen och Moagölsmyren.

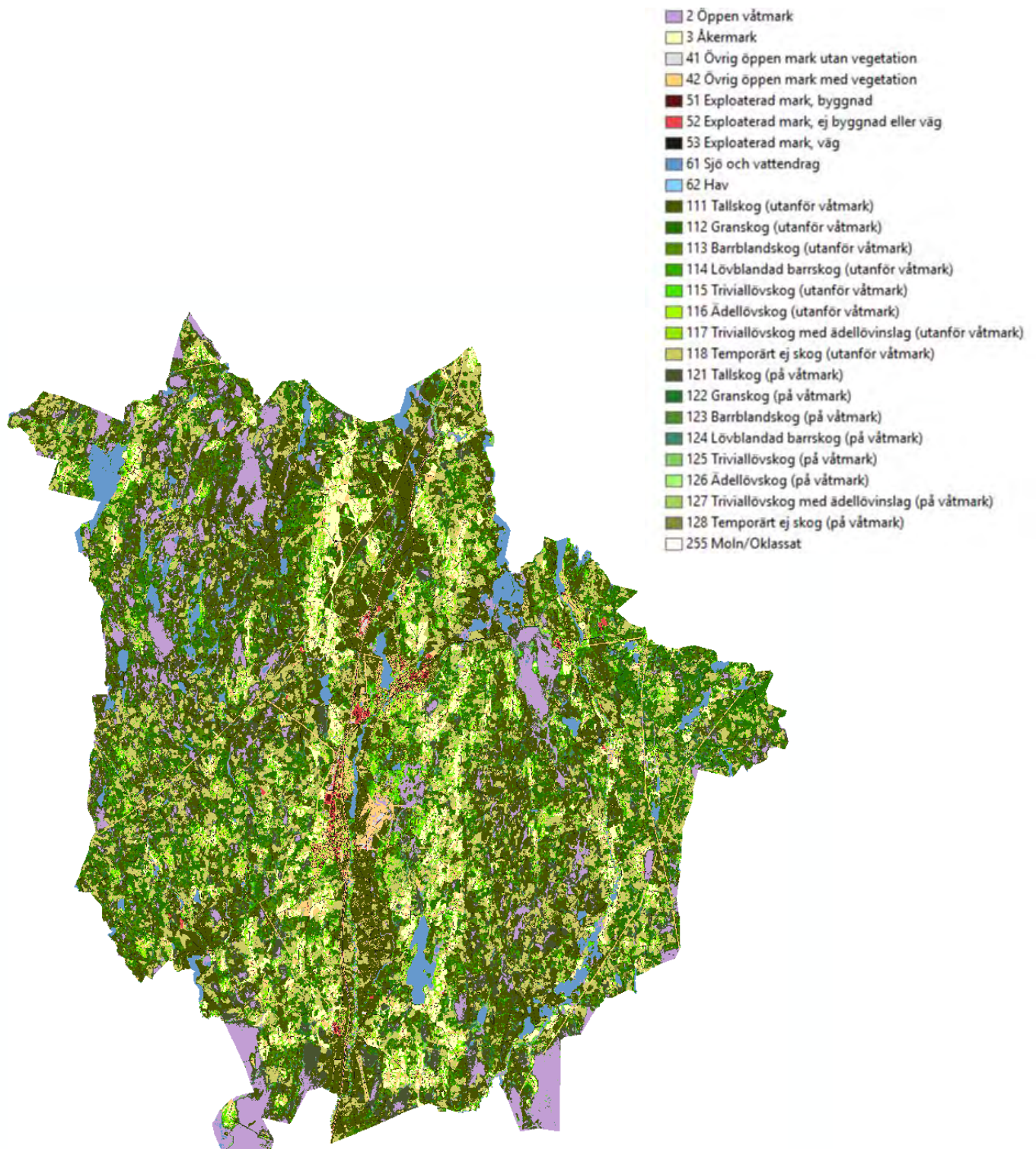
Övrig öppen mark med vegetation

Inom denna kategori inryms Skillingaryds skjutfält samt även delar av odlingslandskapet i form av betesmarker, ängar och hagmarker. Denna marktäcketyper utgör ca. 7 % av vegetationsytan i kommunen.

Åkermark

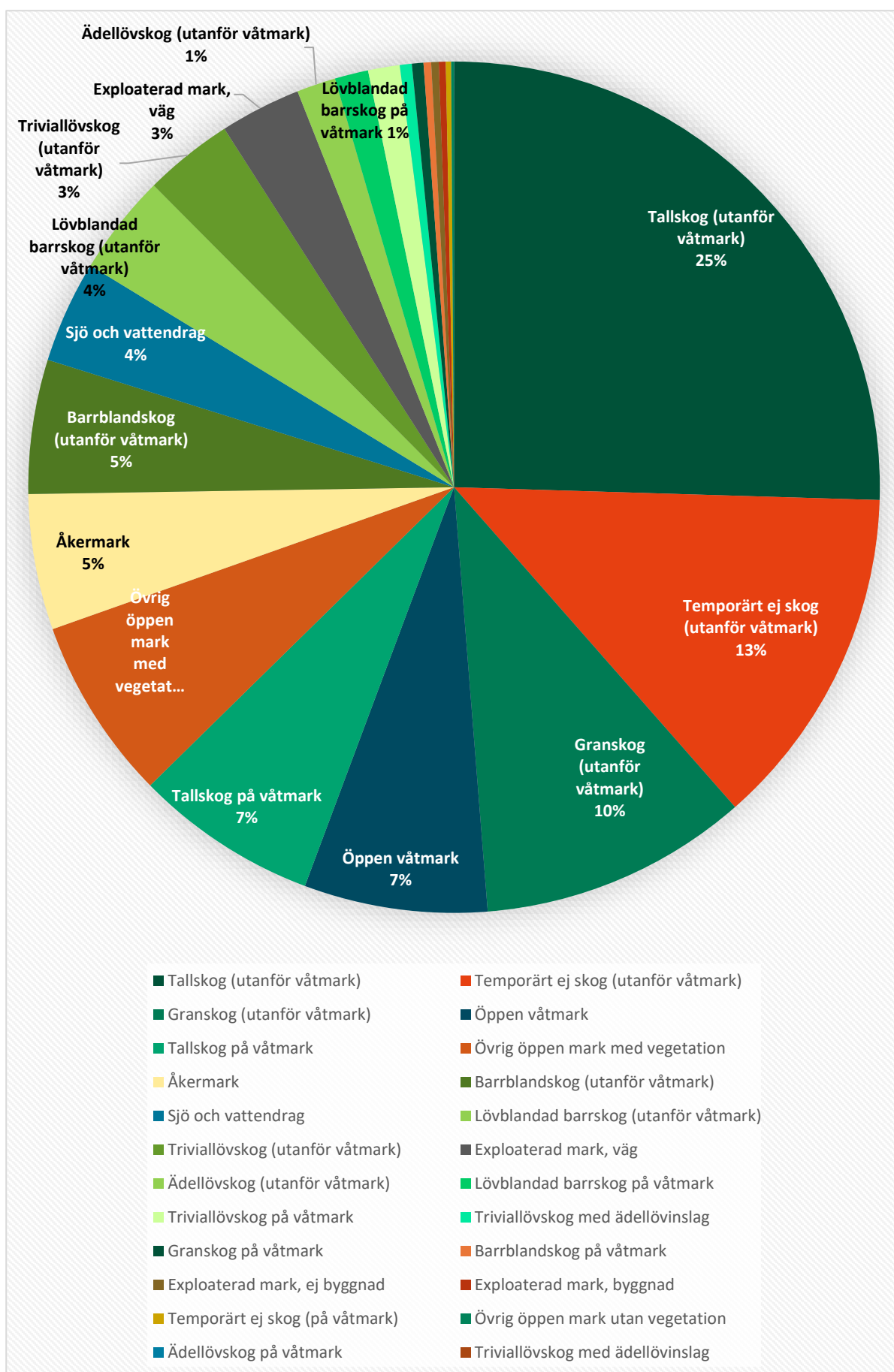
Åkermark utgör ca. 5% av kommunens yta. I den siffran ingår inte betes- eller hagmark, som går under kategorin övrig öppen mark med vegetation. Åkermarken återfinns främst i de näringsrika jordarna i Lagans och Häråns dalgång där berggrunden utgörs av Vaggerydssyenit.

Vegetationskarta över Vaggeryds kommun

Figur 9: Bilden illustrerar Vaggeryds kommuns vegetationstyper och deras spridning i landskapet. Kartan är framtagen baserat på nationella marktäckedata.

Tabell 1: Cirkeldiagrammet visar fördelningen av de olika vegetationstyper som utgör Vaggerys kommunens yta. En fjärdedel av ytan utgörs av tallskog utanför våtmark. Diagrammet baseras på nationella marktäckedata. Den exakta andelen av kommunytan för vegetationstyperna återfinns i bilaga 1 till detta dokument.

An aerial photograph of a suburban neighborhood. The image shows a dense cluster of houses with various roof colors (red, grey, brown) and colors (white, yellow, red). The houses are interspersed with green lawns and trees. In the foreground, there is a large green field with a prominent red barn. The text "Ekosystemtjänster i tätorterna" is overlaid on the bottom left of the image.

Ekosystemtjänster i tätorterna

Översiktlig kartering av ekosystemtjänster i tätorterna

En översiktlig kartering av ekosystemtjänster har gjorts för tätorterna i Vaggeryds kommun. Karteringen har gjorts i syfte av att skapa ett verktyg i den fysiska planeringen som kan ge en snabb första indikation om grönstrukturens funktioner och ekosystemtjänster i aktuellt område. Underlaget är lämpligt att nyttja tidigt i planprocessen. Karteringen är även ett sätt att arbeta enligt etappmålet för Djurens och växternas miljömål om att ekosystemtjänster ska finnas med i politiska avvägningar och beslut senast 2018.

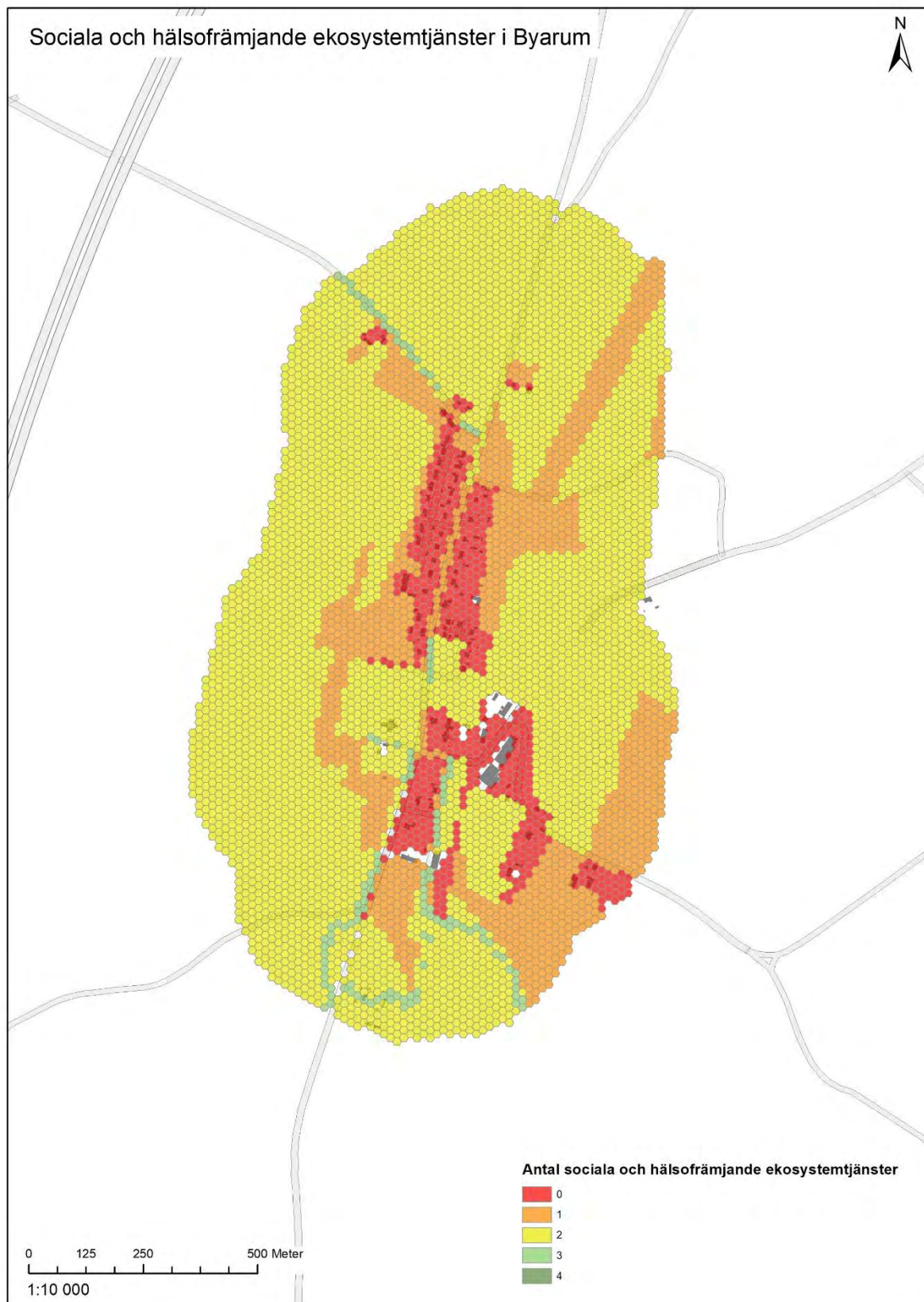
Områdena som karterats är tätorterna samt Byarum, med en buffertzona på 300 meter från bebyggelsegränsen. Karteringen har genomförts i Geografiskt informationssystem (GIS). Tätortstytorna har genererats till lager bestående av hexagoner som vardera är 250 kvadratmeter. För varje hexagon finns 39 ekosystemtjänster kartlagda baserat på ett urval av relevanta ekosystemtjänster från Naturvårdsverkets ekosystemtjänstförteckning (se bilaga 1). Varje ekosystemtjänst i listan har fått ett ja eller ett nej beroende på om den finns i området. I dataprogrammet GIS kan man utläsa vilka ekosystemtjänster som finns inom varje hexagon (anges genom ja och nej). Nedan beskrivs kort vilka ekosystemtjänster som tagits med inom respektive ekosystemtjänstkategori samt att kartor presenteras för varje ort avseende antalet ekosystemtjänster per kategori.

Sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänster

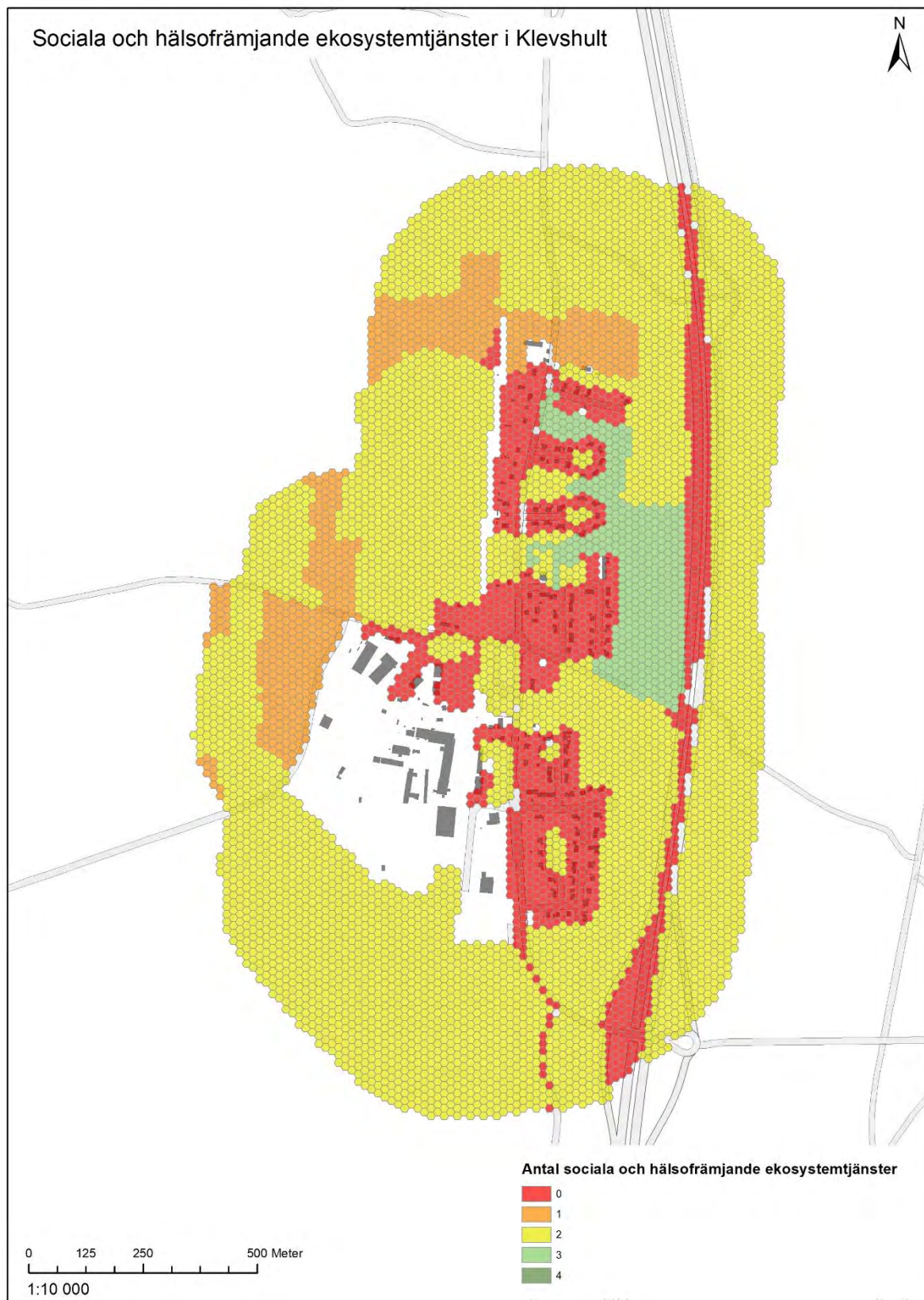
Åtta sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster (även kallade kulturella ekosystemtjänster) har valts ut från Naturvårdsverkets ekosystemtjänstförteckning och inkluderats i den övergripande karteringen för Vaggeryds kommuns tätorter samt Byarum. Ekosystemtjänsterna som valts har dock grupperats ihop till fyra ekosystemtjänster för att förenkla analysen. Grunden för analysen är de områdestyper som kartlades i arbetet med sociotopinventeringen (tex. tätortsnära natur, skolgård, svårtillgänglig natur, gröning osv.). Exempelvis förekommer ekosystemtjänsten ”symbolik och andlighet” vid Munkaleden, kyrkogårdar och miljöer som Fridhäll i Skillingaryd. Estetiska upplevelser förekommer i alla typer av gröna miljöer som har någon typ av variation (exempelvis tätortsnära natur, gröning, svårtillgänglig natur) eller som tillför något grönt i centrummiljön. Hälsa och välmående handlar både om direkta och indirekta interaktioner med grönstrukturen, och därav inryms ekosystemtjänsten i många av de tätortsnära grönyttorna. För en mer grundlig genomgång av dessa ekosystemtjänster hänvisas läsaren till Sociotopinventeringen i underlagsrapport två för Grönstrukturplanen.

Tabell 2: Tabellen visar de sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster som ingår i den övergripande karteringen för Vaggeryds kommuns tätorter samt Byarum.

Ekosystemtjänster i Naturvårdsverkets förteckning	Namn på ekosystemtjänst i karteringen för Vaggeryds kommuns tätorter
42, 43	Hälsa och välmående
47	Estetiska upplevelser
48, 49, 50	Symbolik och andlighet
44, 45	Naturpedagogik

Figur 10: Figuren visar antalet sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Byarum. Det är framförallt de två ekosystemtjänsterna "hälsa och välmående" samt "estetiska upplevelser" som förekommer kopplat till de naturupplevelser man kan få i skogs- och jordbrukslandskapet.

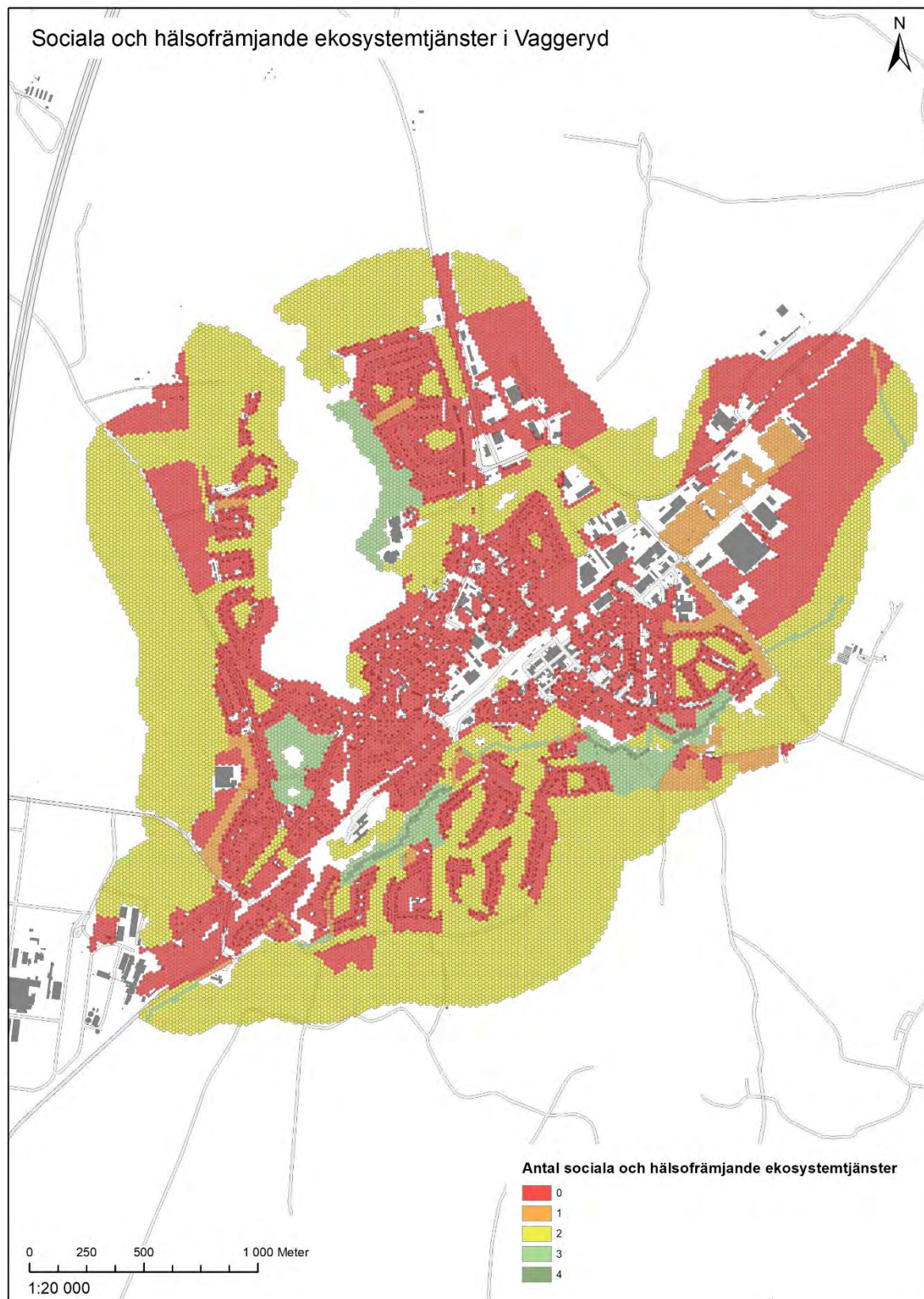
Figur 11: Figuren visar antalet sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Klevshult. Det gröna stråket med flest sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänster är främst på grund skogens naturpedagogiska värde i anslutning till skolan.

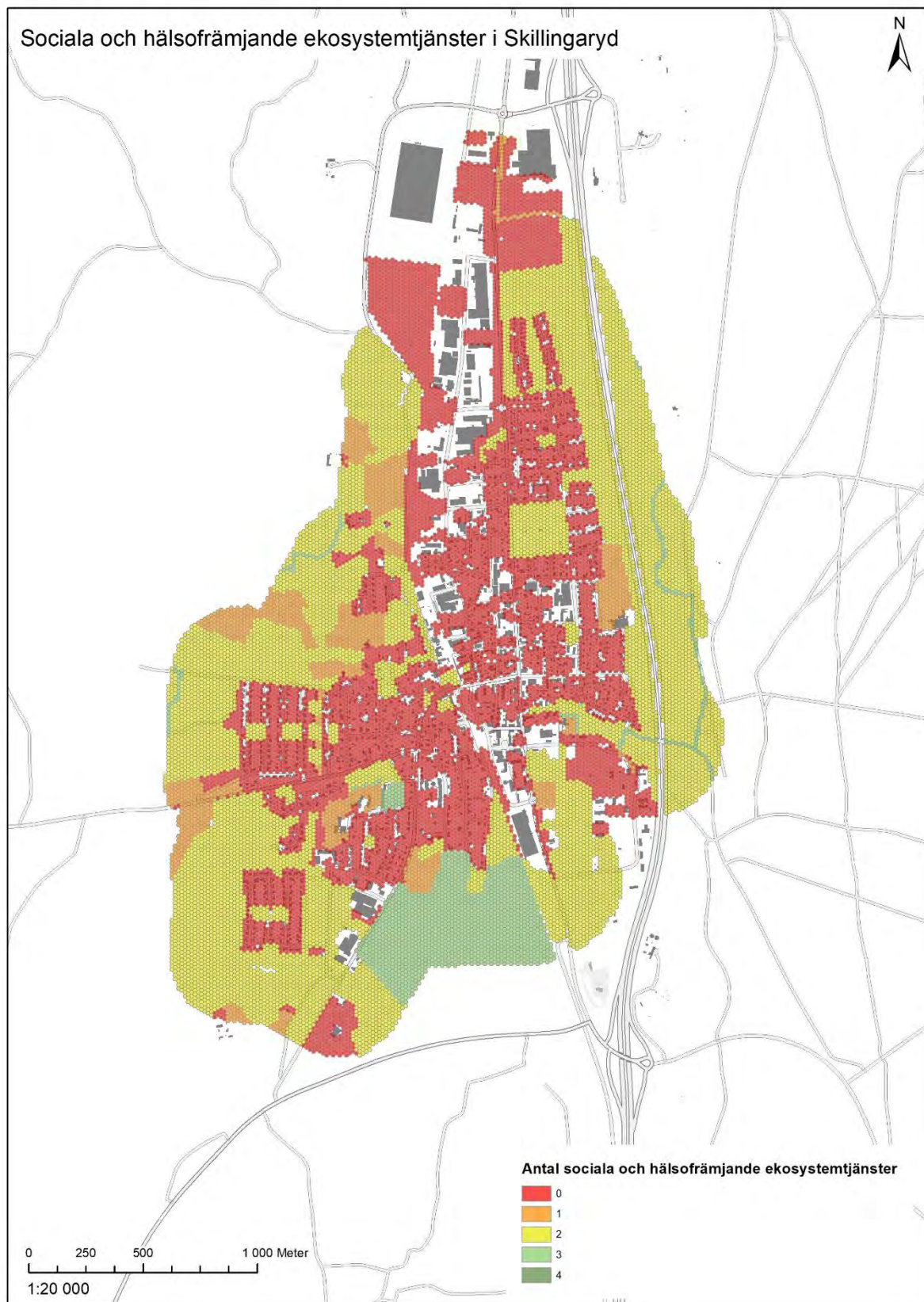
Figur 12: Figuren visar antalet sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Bondstorp. Det är framförallt de två ekosystemtjänsterna "hälsa och välmående" samt "estetiska upplevelser" som förekommer kopplat till de naturupplevelser man kan få i skogs- och jordbrukslandskapet.

Figur 13: Figuren visar antalet sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Hok. Det är framförallt de två ekosystemtjänsterna "hälsa och välmående" samt "estetiska upplevelser" som förekommer kopplat till de naturupplevelser man kan få i skogs- och jordbrukslandskapet.

Figur 14: Figuren visar antalet sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Vaggeryd. Det är framförallt längs Lagan, vid Mogölarna samt vid Hjortsjön som det finns flest sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänster.

Figur 15: Figuren visar antalet sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Skillingaryd. Flest sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänster finns idag i området för Trolleberget, Fridhäll samt längs vandringslederna Munkaleden och Höglandsleden. Utöver tjänsterna "hälsa och välmående" samt "estetiska upplevelser" har Fridhäll och Munkaleden även "symbolik och andlighet". För Trolleberget finns naturpedagogiska värden. Grönelunds friluftsområde är ett av de viktigaste sociala och hälsofrämjande områdena i kommunen, men inryms inte helt i kartanalysen då det ligger utanför 300- metergränsen från tätortsbebyggelsen.

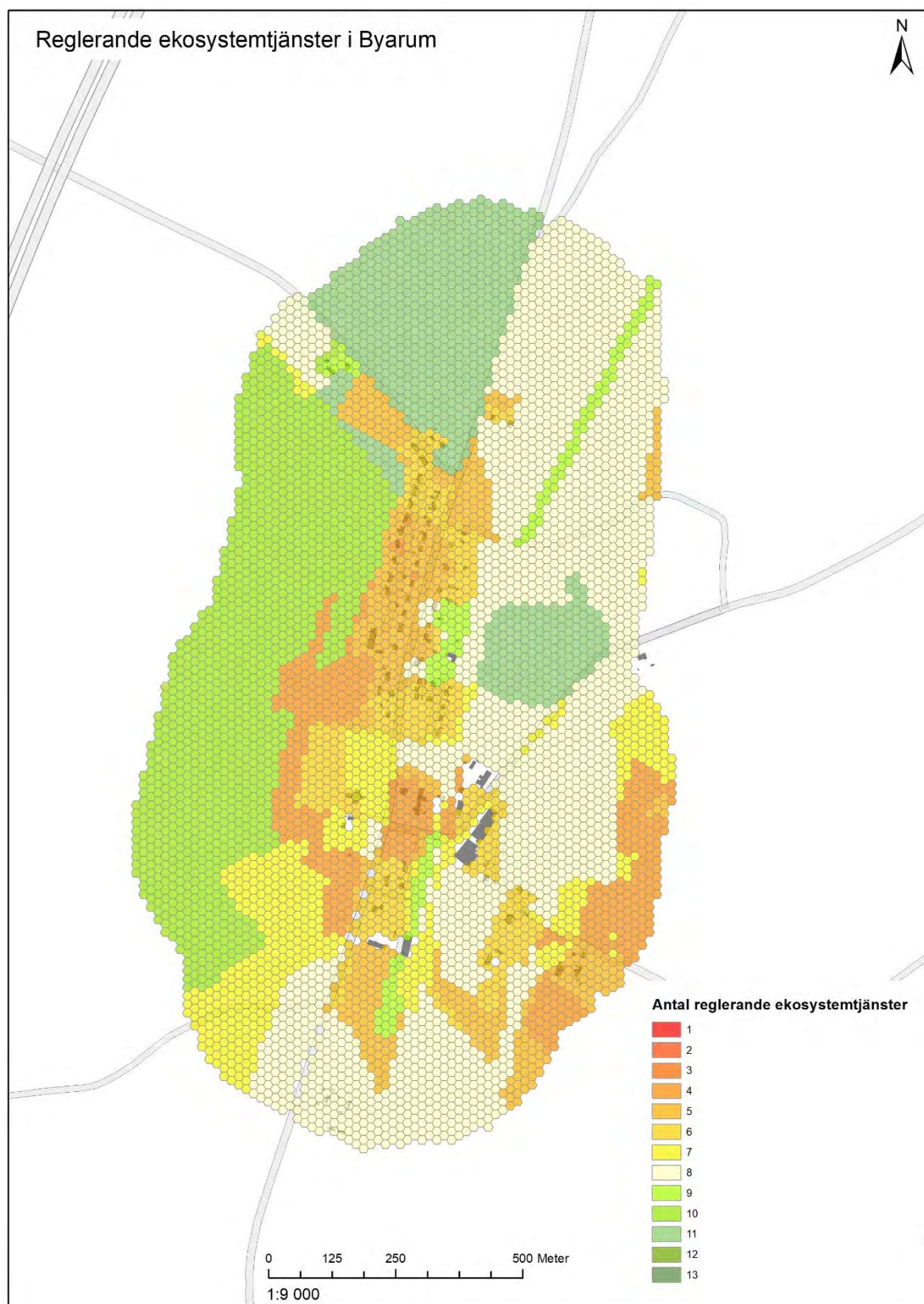
Reglerande ekosystemtjänster

Tretton reglerande ekosystemtjänster har valts ut från Naturvårdsverkets ekosystemtjänstförteckning och inkluderats i den övergripande karteringen för Vaggeryds kommuns tätorter samt Byarum. Denna ekosystemtjänstkategori omfattar de tjänster som är kopplat till klimatanpassning (temperatur, vattenreglering, bränder, stormar, erosion) samt även dämpning av andra störningar så som buller, lukt, föroreningar och avskärmning. För att kartlägga de grönområden som är av betydelse för buller, luftkvalitet och visuell avskärmning har främst buffringar gjorts kring befintlig infrastruktur som skapar dessa typer av störningar i samhällena. En annan viktig aspekt kopplat till detta är att det måste finnas fullt uppvuxen skog eller vegetation på grönytorna inom dessa buffringszoner för att de ska kunna tillhandahålla dessa typer av ekosystemtjänster.

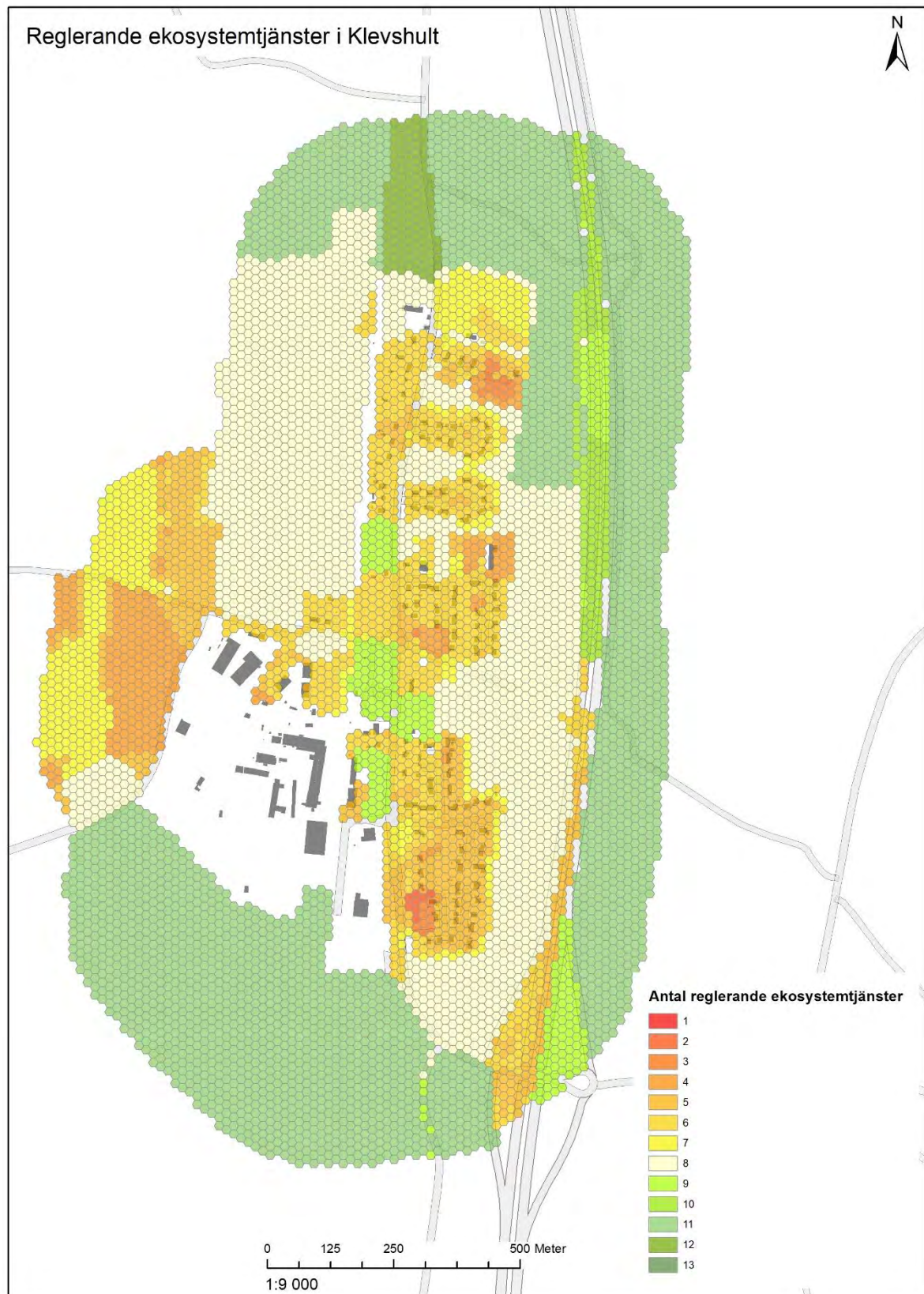
För ekosystemtjänsten brandskydd har områden med våtmarker, vattendrag, lövskog och gräsmark en viktig funktion. Stödhabitaten för naturtyperna användes i Geografiskt informationssystem för att ange vila ytor där ekosystemtjänsten finns.

Tabell 3 Tabellen visar de reglerande ekosystemtjänster som ingår i den övergripande karteringen för Vaggeryds kommuns tätorter samt Byarum

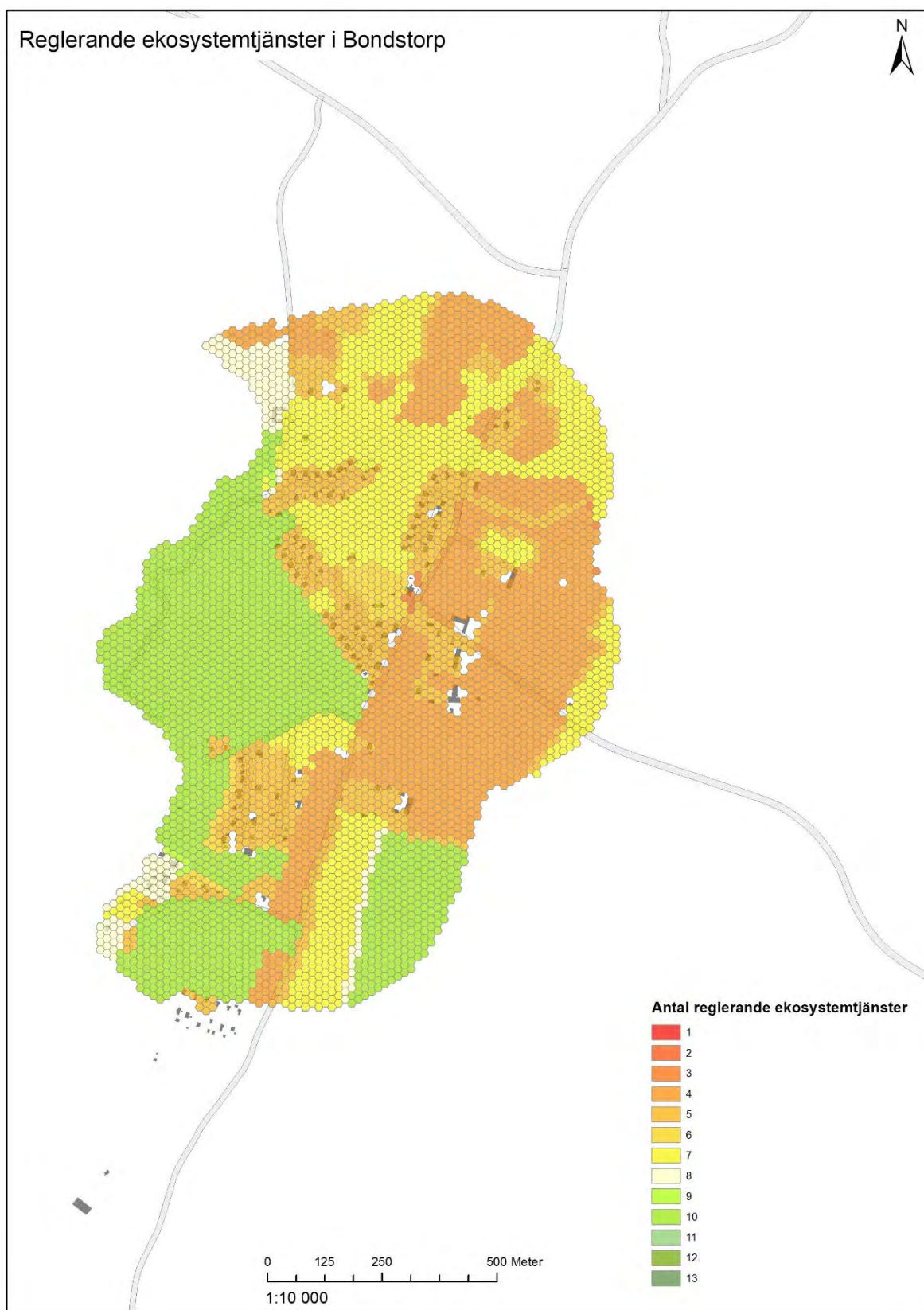
Motsvarande ekosystemtjänster i Naturvårdsverkets förteckning	Namn på ekosystemtjänst i karteringen för Vaggeryds kommuns tätorter
24	Bullerdämpning
25	Visuell avskärmning
22	Luftrening
26	Erosionskontroll
30	Brandskydd
29	Stormskydd
28	Vattenreglering/ översvämningskontroll
40	Kolbindning
41	Temperaturreglering
23	Reducering av lukter
38	Vattenrening
32	Fröspridning
31	Pollinering

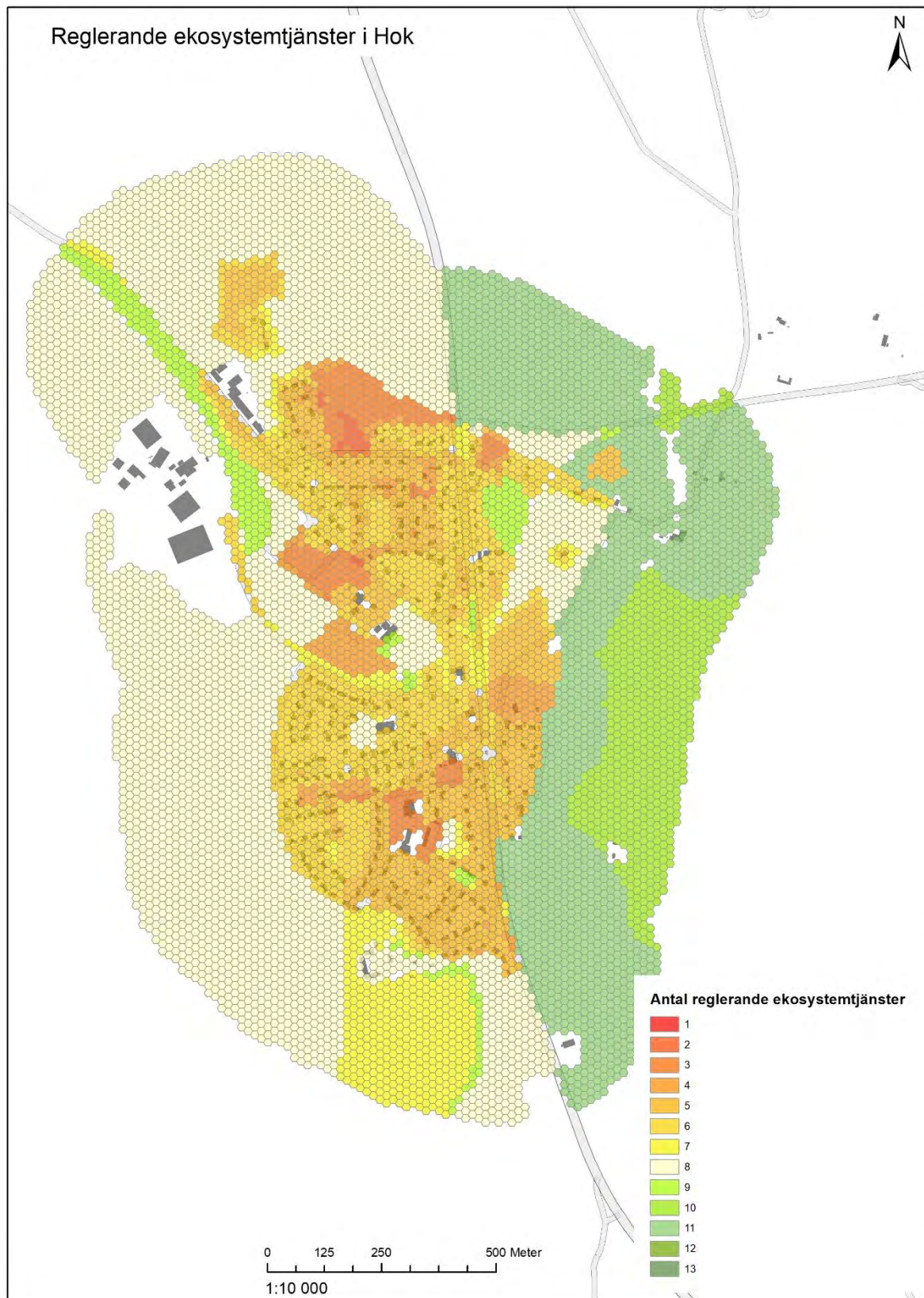
Figur 16: Figuren visar antalet reglerande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Byarum. En generell slutsats är att skogsområdena samt de områdena med våtmarker tillhandahåller flest reglerande ekosystemtjänster.

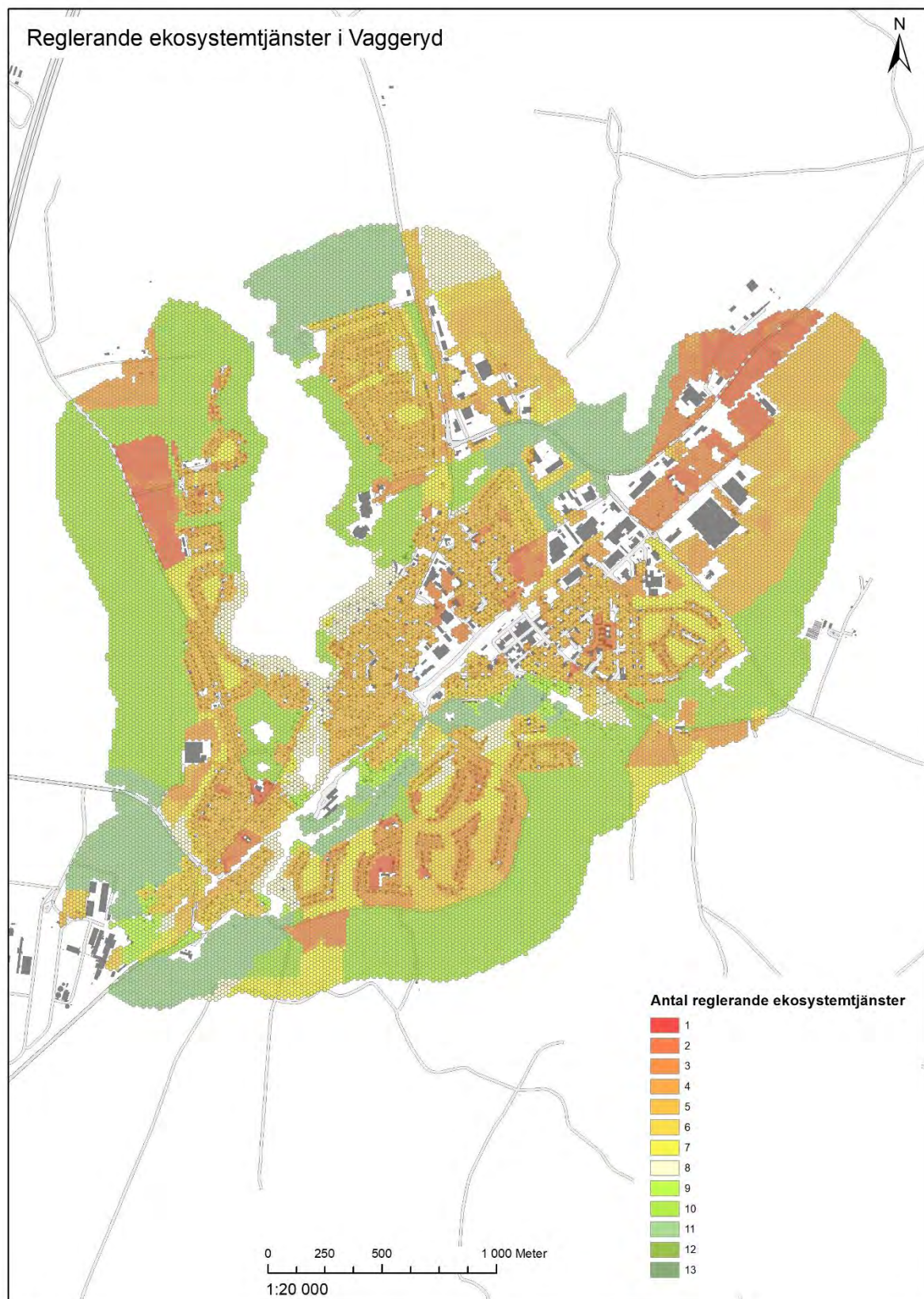
Figur 17: Figuren visar antalet reglerande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Klevshult. En generell slutsats är att skogsområdena i anslutning till industriområdet, stråket längs Lagan samt de områdena med våtmarker tillhandahåller flest reglerande ekosystemtjänster.

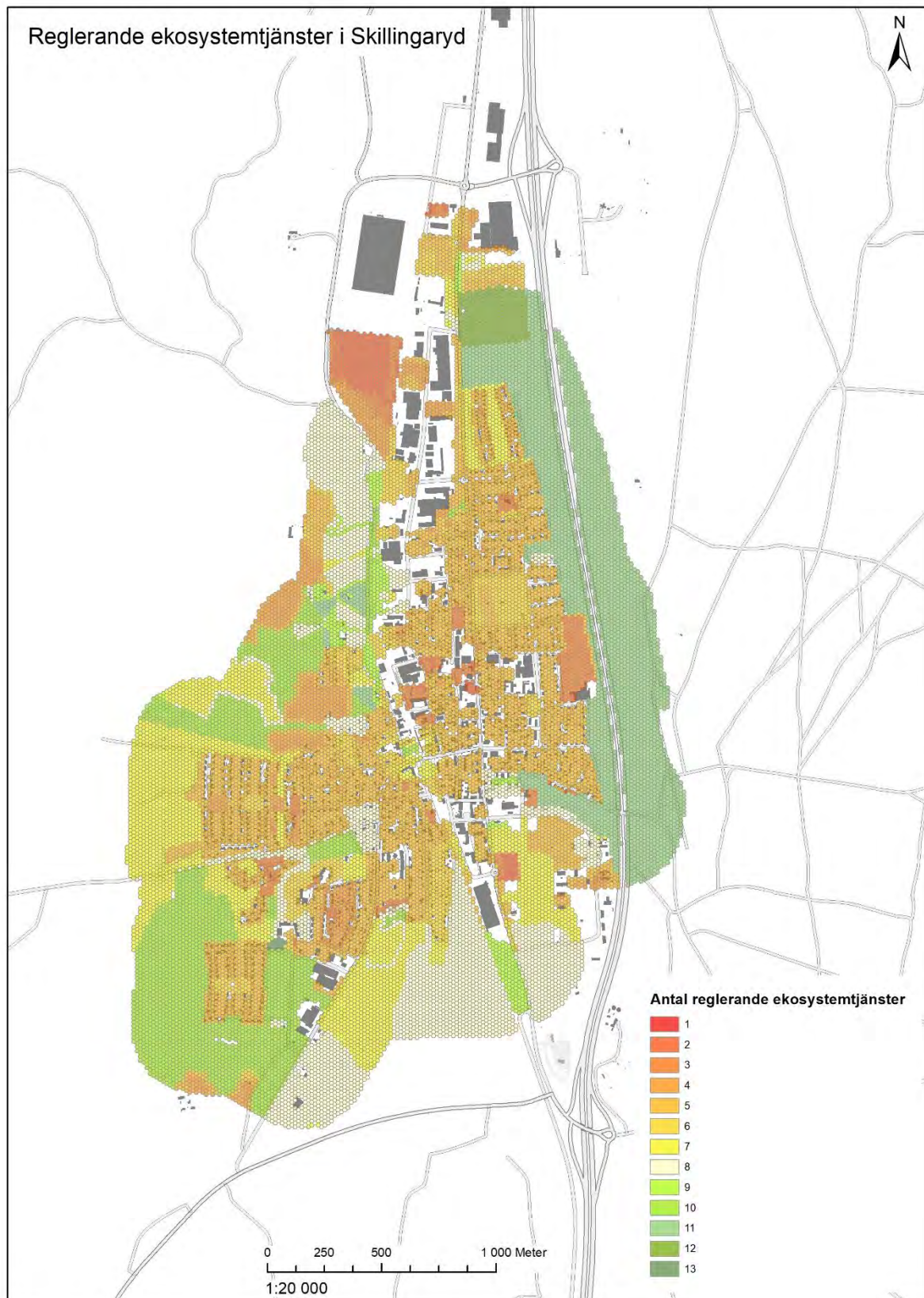
Figur 18: Figuren visar antalet reglerande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m^2 i ett filter över Bondstorp. Ormanäset i väster tillhandahåller flera reglerande ekosystemtjänster då det dels finns våtmarker i området, uppvuxen skog och en strandzon.

Figur 19: Figuren visar antalet reglerande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Hok. Framförallt stråket längs med Hokaån har flera reglerande ekosystemtjänster då det bland annat finns viktiga vattenreglerande funktioner kopplade till vattendraget och strandzonen. Skogsområdena i anslutning till orten och mossen har även de flera reglerande ekosystemtjänster.

Figur 20: Figuren visar antalet reglerande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Vaggeryd. Lagan, stråket vid Linnerydsbäcken, skogsområden vid södra park, skog intill industriområde samt strandzonen längs Hjortsjön är exempel på områden med flest reglerande ekosystemtjänster.

Figur 21: Figuren visar antalet reglerande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Skillingaryd. Lagan, skogsområdet längs med E4:an Fåglabäck samt skogsområdena i sydväst med sina våtmarker och dagvattendammar.

Försörjande ekosystemtjänster

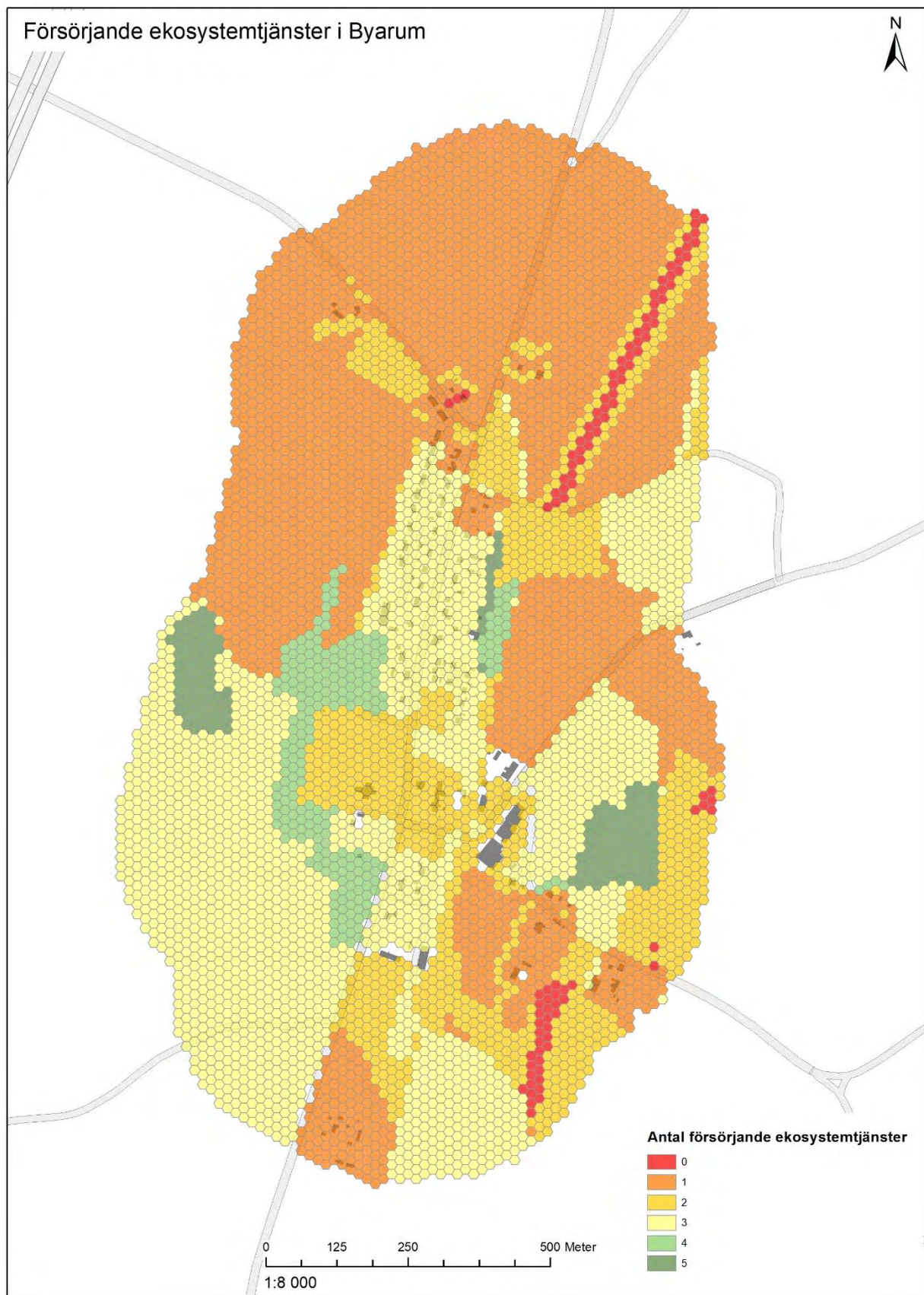
Tretton försörjande ekosystemtjänster har valts ut från Naturvårdsverkets ekosystemtjänstförteckning och inkluderats i den övergripande karteringen för Vaggeryds kommuns tätorter samt Byarum. Sett till de försörjande ekosystemtjänsterna är det några som förekommer särskilt frekvent i Vaggeryds kommun och andra som är mindre relevanta. De mest relevanta markeras med fetstil i tabellen nedan.

Livsmedel från odlade växter och uppfödda djur är ekosystemtjänster som återfinns på all mark som kan kopplas till jordbrukslandskapet (åkermark och betesmark). Trädgårdar har även de en viss betydelse då de kan användas för odling för det egna hushållet. Livsmedel från vilda växter och svampar är en ekosystemtjänst som förekommer i alla våra skogar.

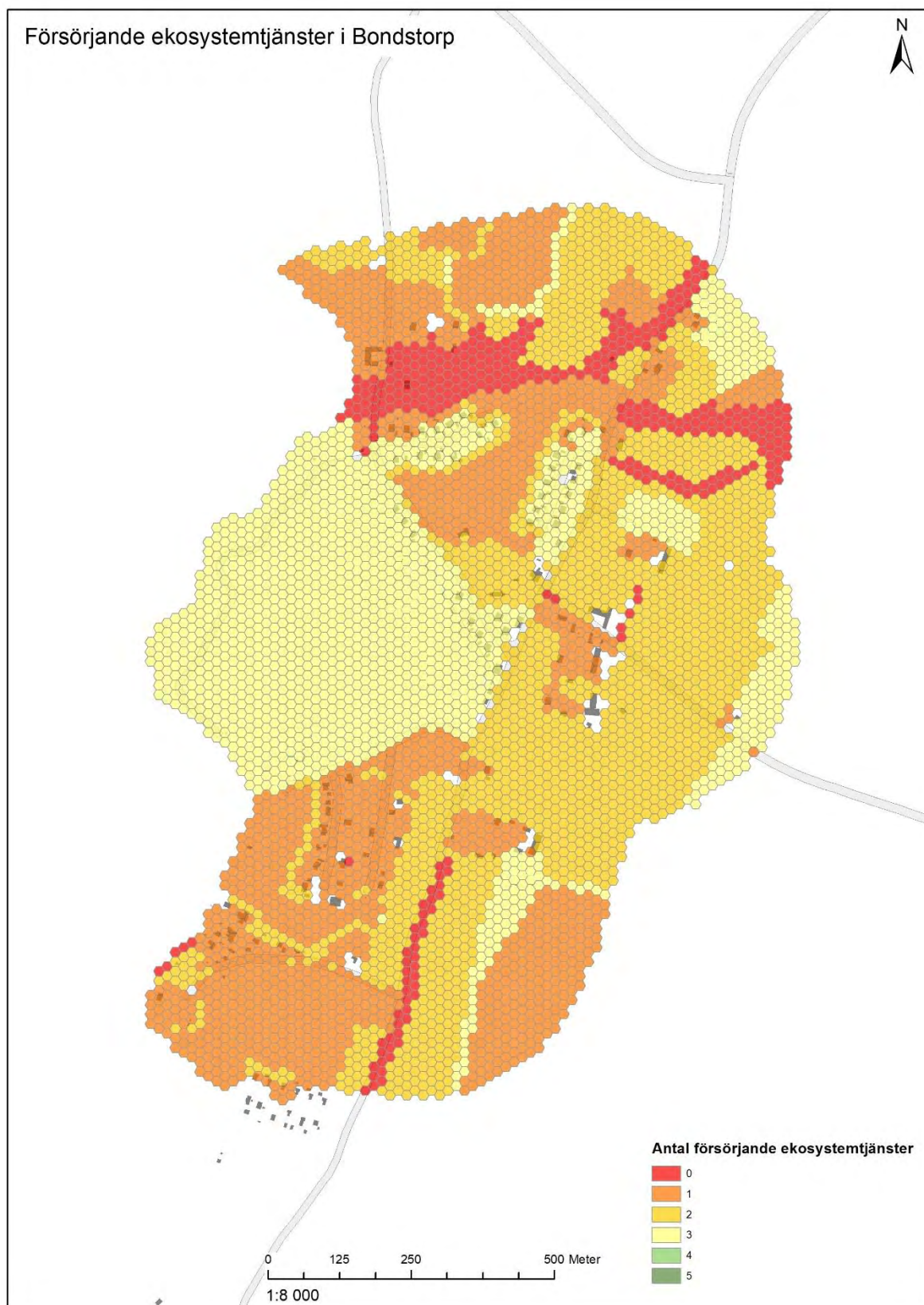
Material från odlade växter samt odlade växter för energiproduktion inrymmer virkesproduktion och produktion av biomassa. Här är det främst kommunens skogsbruksplan som ligger till underlag för var dessa ekosystemtjänster förekommer i karteringen. Det innebär att privatägda skogar inom 300 meter från tätortsgränsen inte ingår i karteringen för de försörjande ekosystemtjänsterna.

Tabell 4 Tabellen visar de försörjande ekosystemtjänster som ingår i den övergripande karteringen för Vaggeryds kommuns tätorter samt Byarum

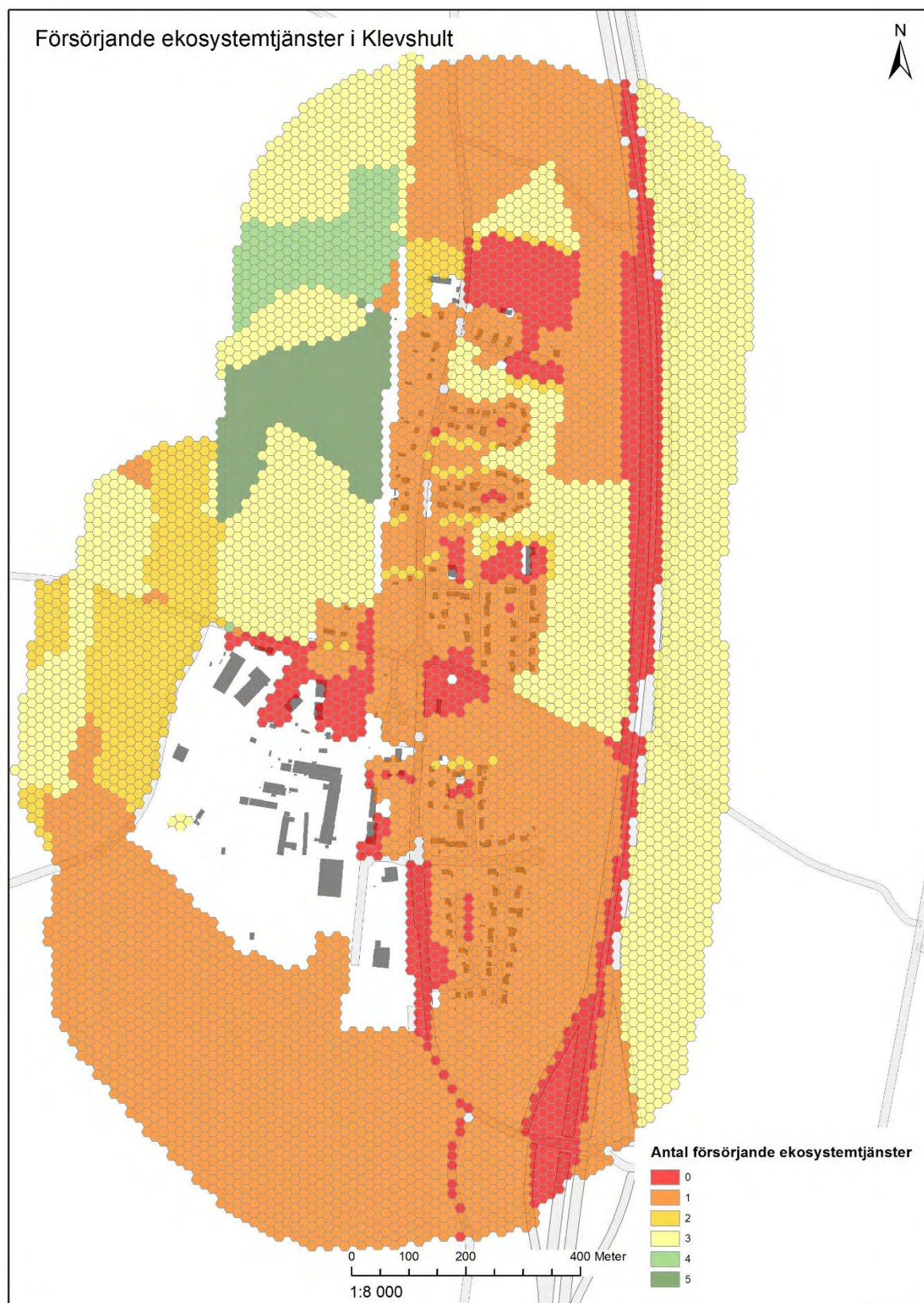
Motsvarande ekosystemtjänster i Naturvårdsverkets förteckning	Namn på ekosystemtjänst i karteringen för Vaggeryds kommuns tätorter
1	Livsmedel från odlade växter
2	Livsmedel från uppfödda djur
3	Livsmedel från vilda växter och svampar
8	Dricksvatten från grundvatten
7	Dricksvatten från ytvatten
9	Ytvatten som insatsvara
10	Grundvatten som insatsvara
11	Material från odlade växter mm.
12	Material från uppfödda djur
13	Genetiska material
16	Odlade växter för energiproduktion
19	Vilda växter, svampar för energiproduktion
17	Material från uppfödda djur för energiproduktion

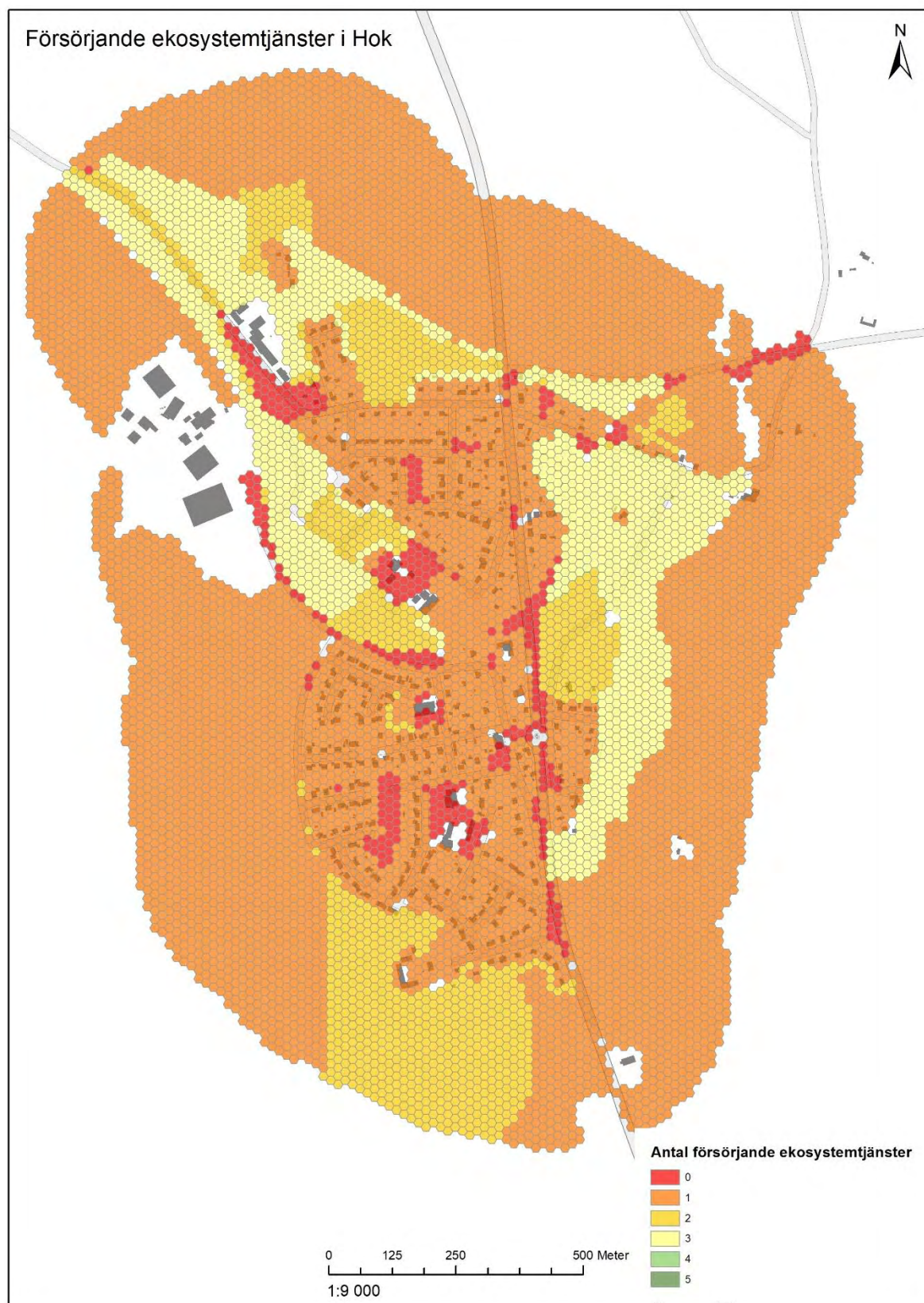
Figur 22: Figuren visar antalet reglerande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Byarum. De områden som har flest försörjande ekosystemtjänster är framförallt jordbruksmarkerna.

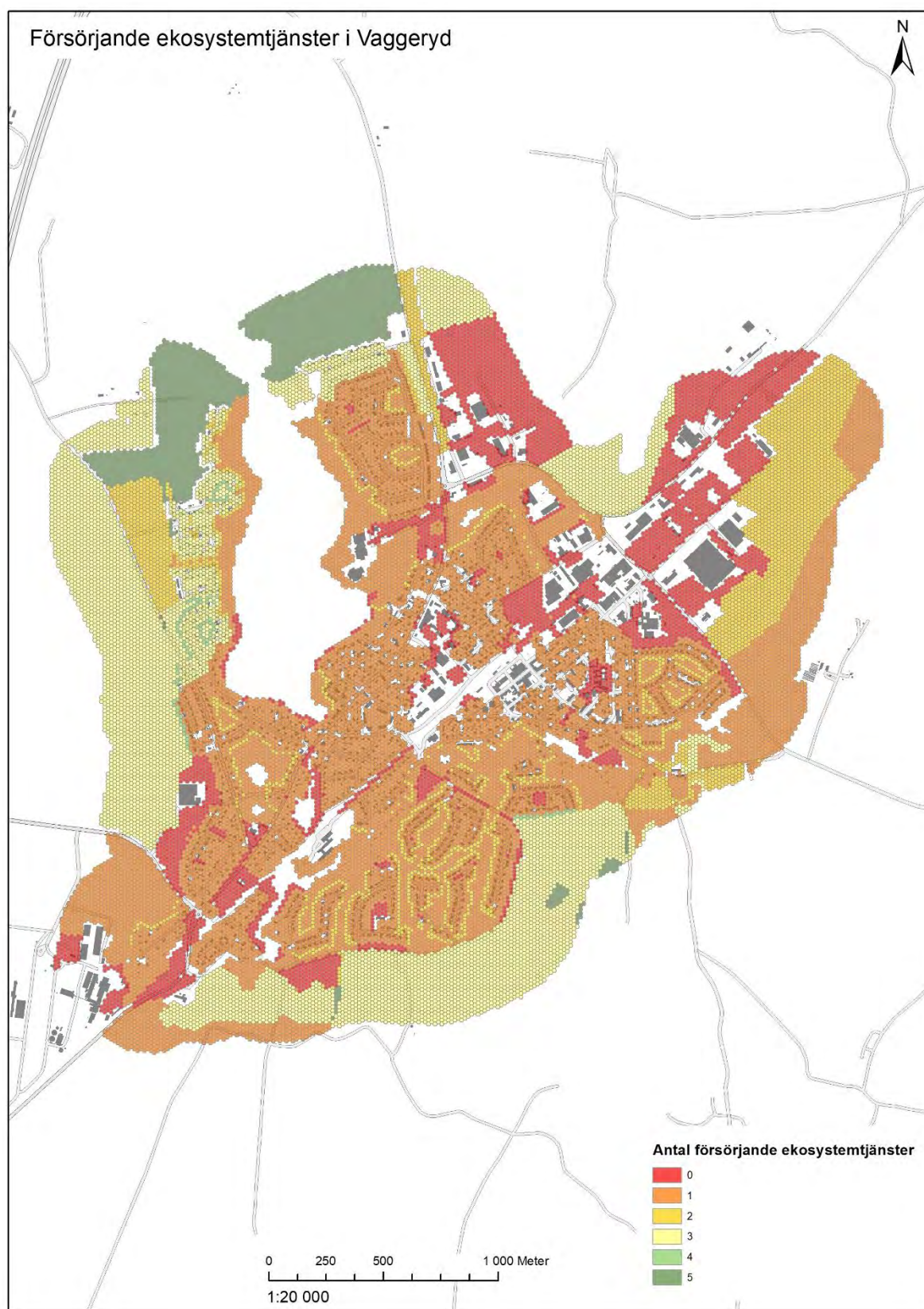
Figur 23: Figuren visar antalet reglerande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Bondstorp. De områden som har flest försörjande ekosystemtjänster är framförallt jordbruksmarkerna.

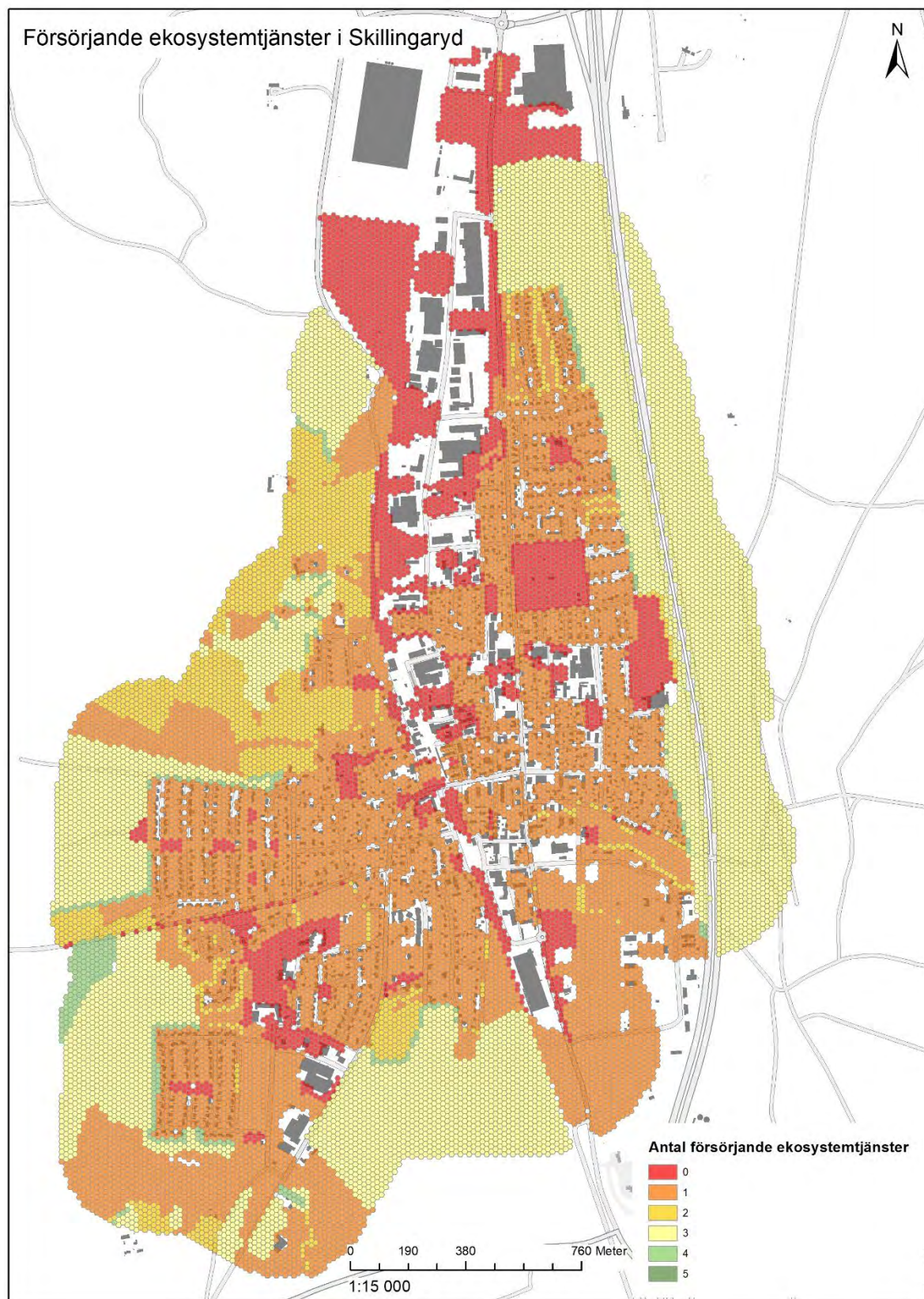
Figur 24: Figuren visar antalet reglerande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Klevshult. De områden som har flest försörjande ekosystemtjänster är framförallt jordbruksmarkerna.

Figur 24: Figuren visar antalet reglerande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m^2 i ett filter över Hok. De områden som har flest försörjande ekosystemtjänster är främst skogsområden som kan tillhandahålla vilda växter, bär, svamp och vilt.

Figur 25: Figuren visar antalet reglerande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Vaggeryd. De områden som har flest försörjande ekosystemtjänster finns i norra Vaggeryd.

Figur 26: Figuren visar antalet reglerande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Skillingaryd. Flest försörjande ekosystemtjänster finns i de områden där kommunal skogsbruksmark finns främst i södra delarna (material från odlade växter), samt vid jordbruksmarken på Fåglabäcksområdet i väster (livsmedelsproduktion).

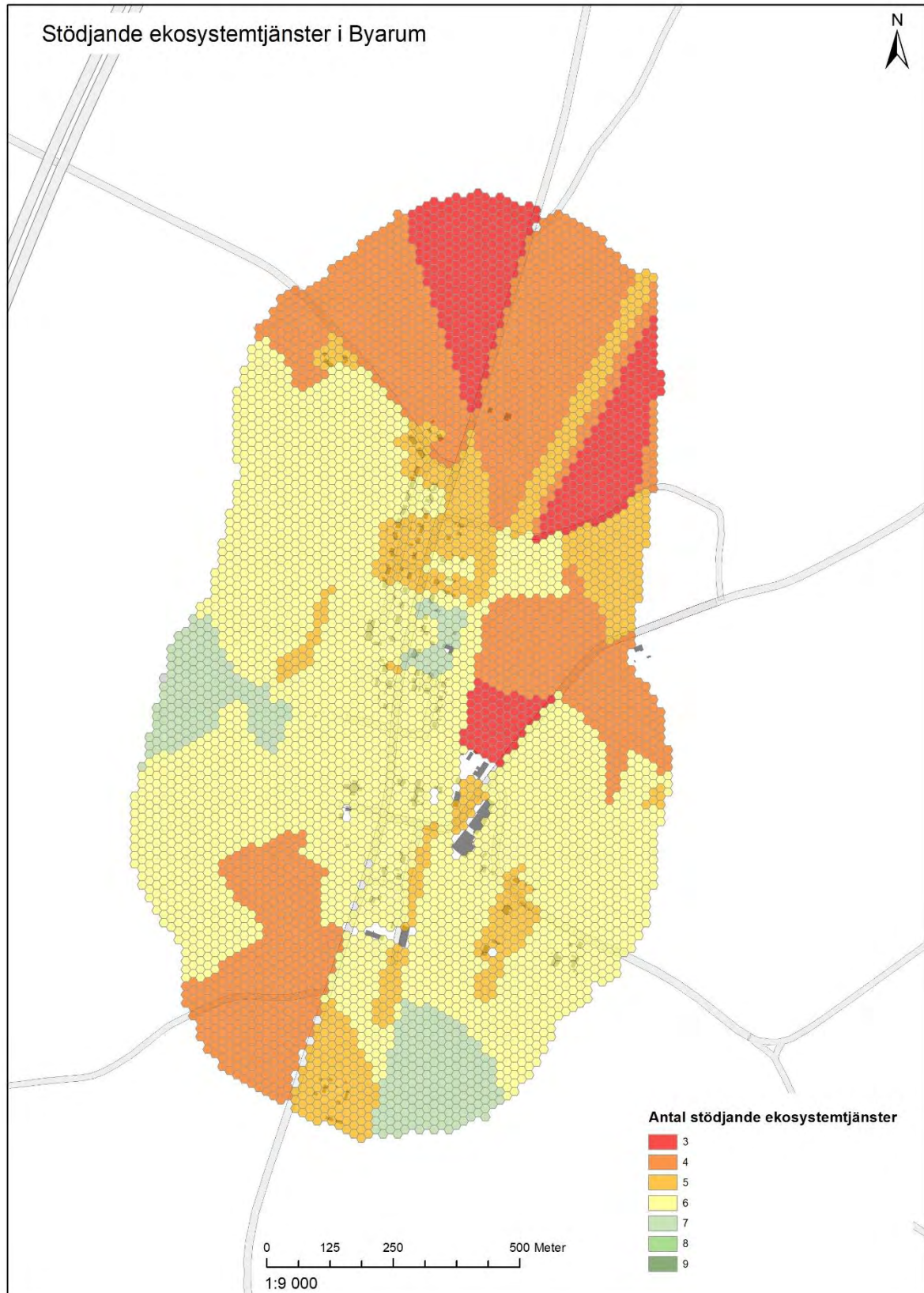
Stödjande ekosystemtjänster

I denna övergripande kartering har nio stödjande ekosystemtjänster kartlagts. Stödhabitat, värdekärnor och spridningszoner har använts som mått på om ekosystemtjänsterna biologisk mångfald, näringsvävarnas dynamik samt upprätthållande av livsmiljöer från Naturvårdsverkets förteckning finns inom det område som analyserats. Ekosystemtjänster som är väldigt grundläggande, så som primärproduktion från växterna av exempelvis syre, jordmånsbildning och biokemiska kretslopp har tilldelats samtliga ytor i kartläggningen då de berör i stort sett alla terrestra naturtyper.

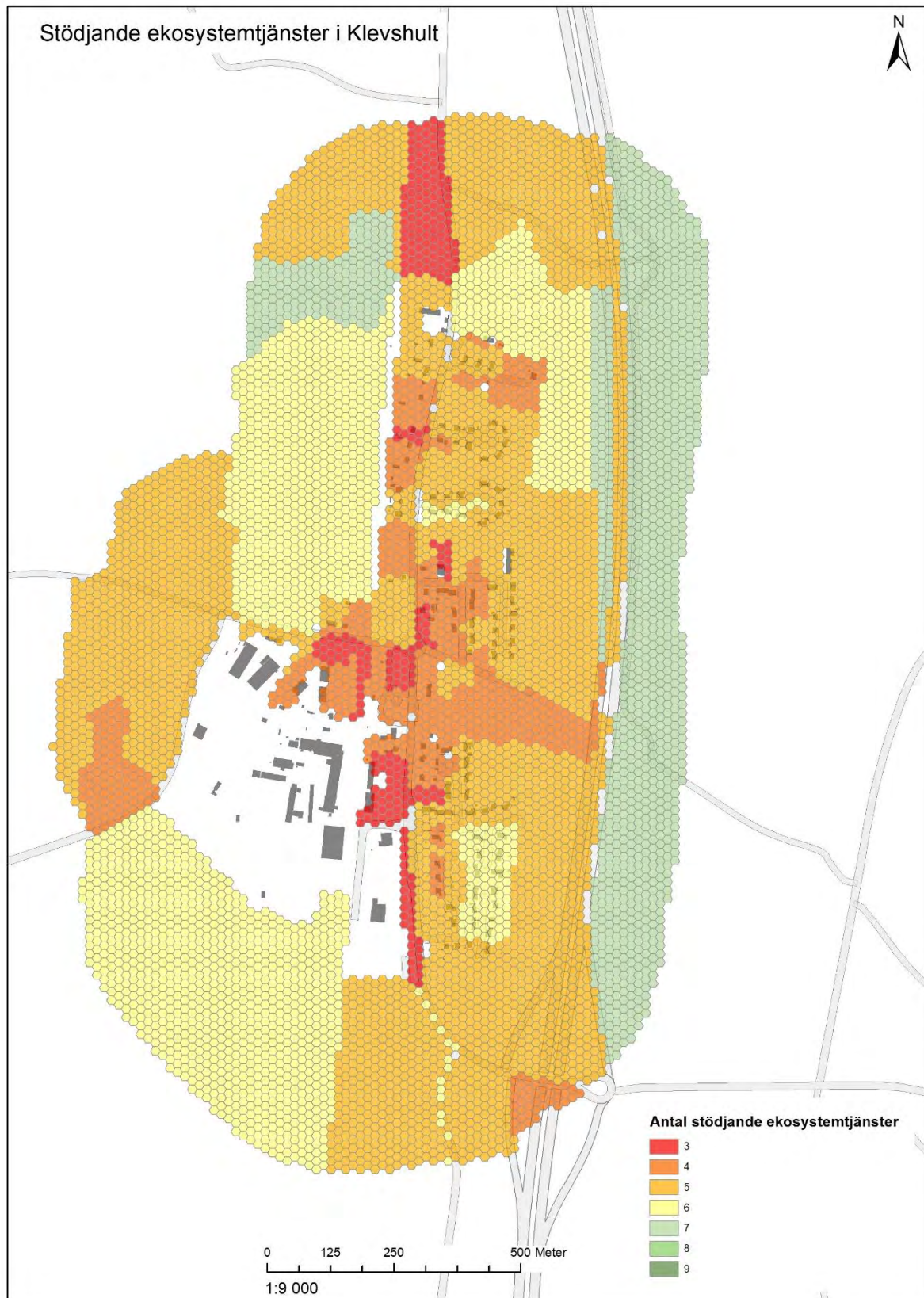
I kartorna för varje ort kommer antalet stödjande ekosystemtjänster att redovisas. Finns det flertalet stödjande ekosystemtjänster på en yta, innebär det att ytan är en del i den gröna infrastrukturen för flera olika naturtyper. En yta med många olika stödjande ekosystemtjänster är därför extra intressant ur ett grönstrukturperspektiv.

Tabell 5 Tabellen visar de stödjande ekosystemtjänster som ingår i den övergripande karteringen för Vaggeryds kommuns tätorter samt Byarum.

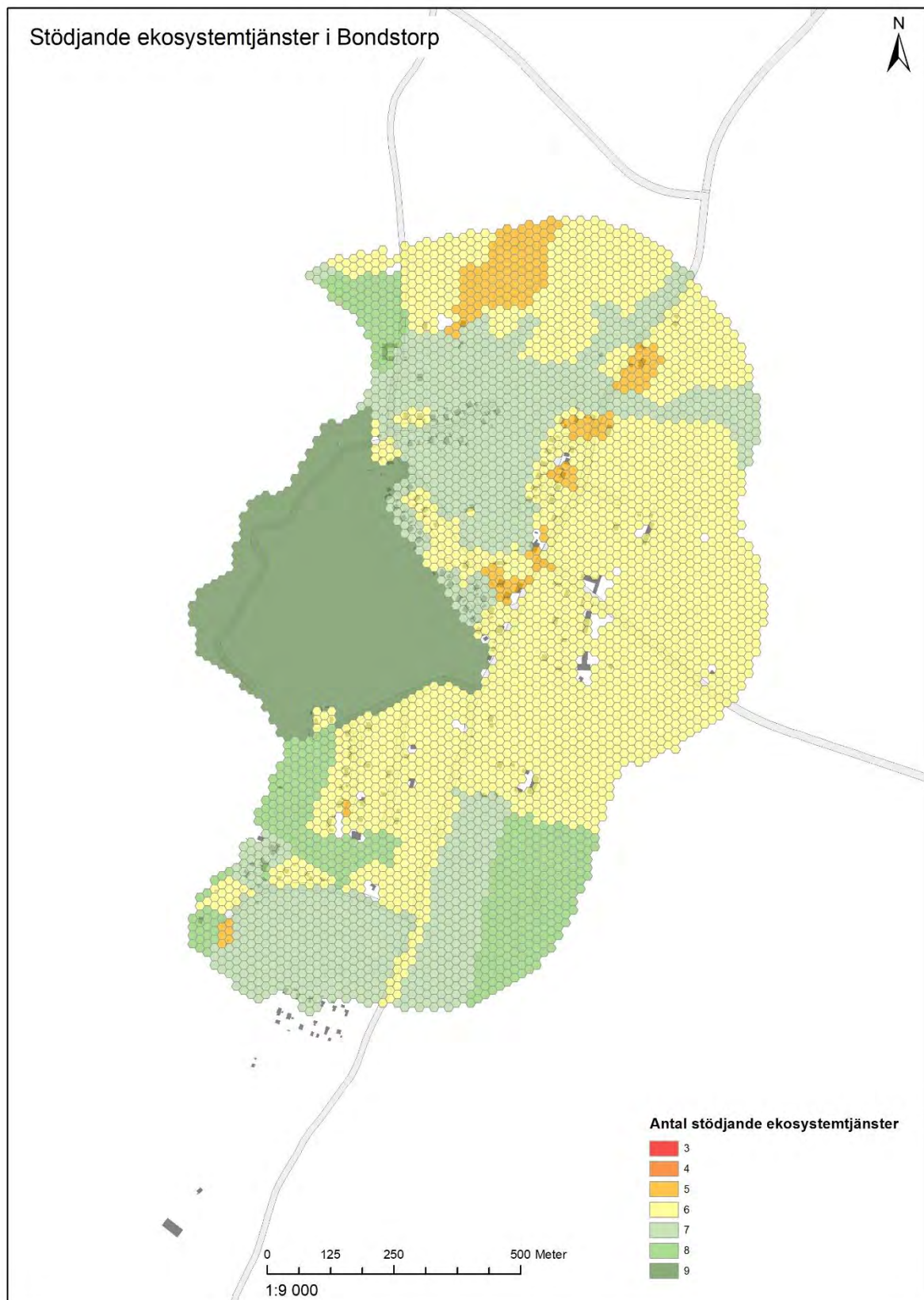
Motsvarande ekosystemtjänster i Naturvårdsverkets förteckning	Namn på ekosystemtjänst i karteringen för Vaggeryds kommuns tätorter
55, 57, 58	Stödhabitat våtmark
55, 57, 58	Stödhabitat lövskog
55, 57, 58	Stödhabitat gräsmark
55, 57, 58	Stödhabitat vatten och strandzon
55, 57, 58	Spridningszon vatten, våtmark, lövskog, gräsmark
55, 57, 58	Värdekärna vatten, våtmark, lövskog, gräsmark
56	Jordmånsbildning
53	Primärproduktion
54	Upprätthållande av biokemiskt kretslopp

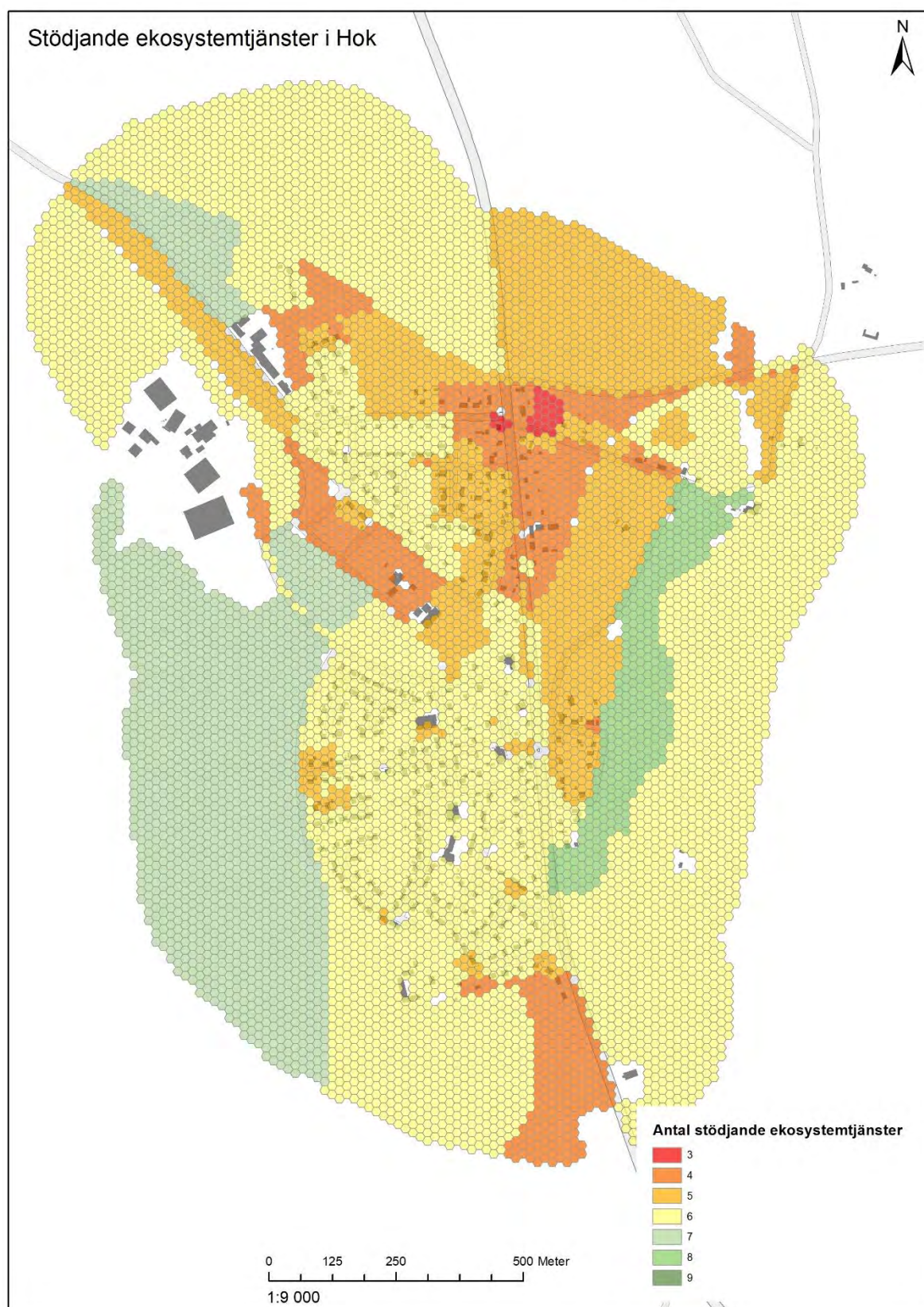
Figur 27: Figuren visar antalet stödjande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m^2 i ett filter över Byarum. Flest stödjande ekosystemtjänster finns bland annat vid Gärhovs storäng i söder samt vid en värdekärna för vatten i väster.

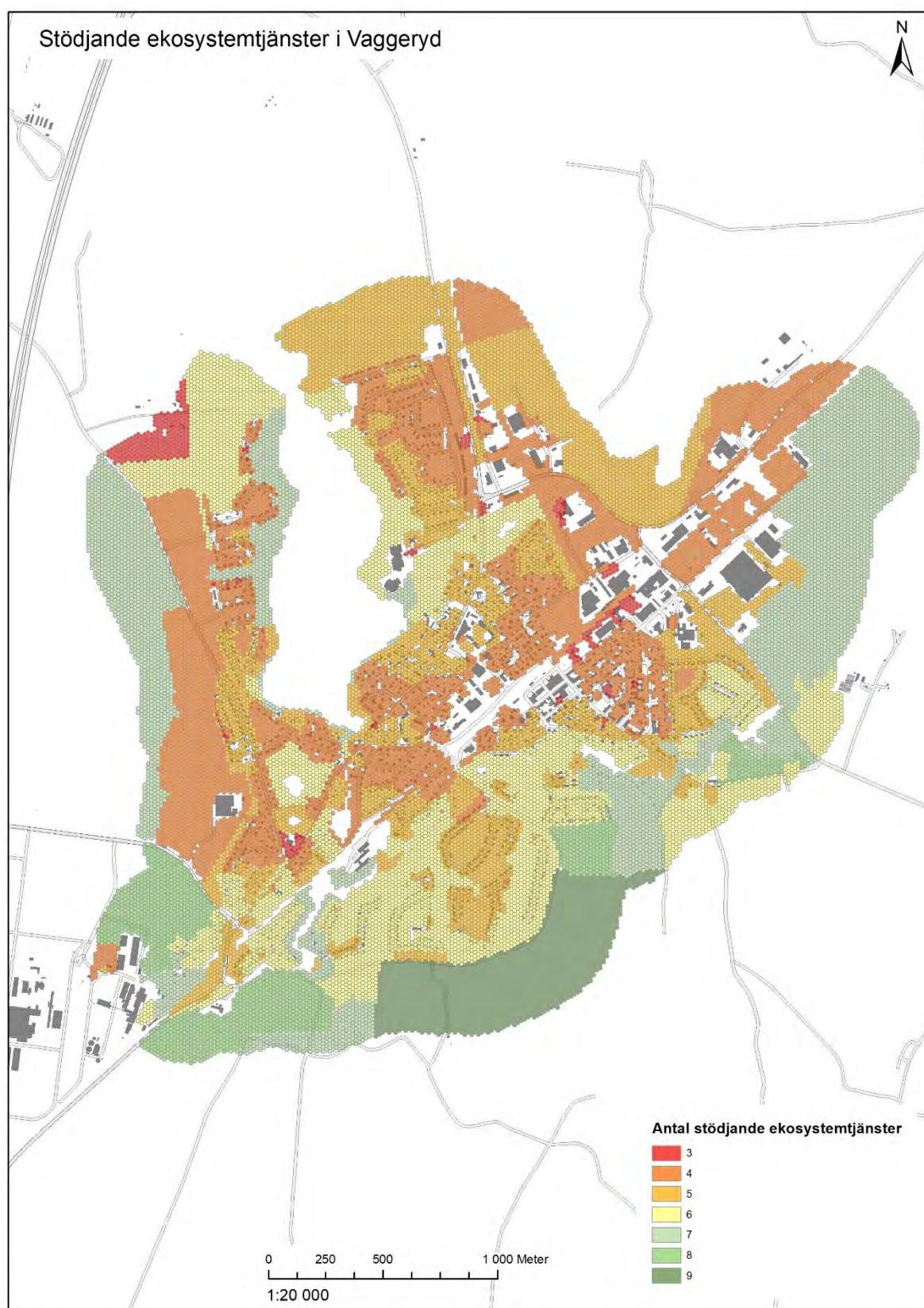
Figur 28: Figuren visar antalet stödjande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Klevshult. Flest stödjande ekosystemtjänster finns främst kopplat till Lagan som en värdekärna för vatten i öster samt att det i nordväst finns stödhabitat både för gräsmarker och lövskog.

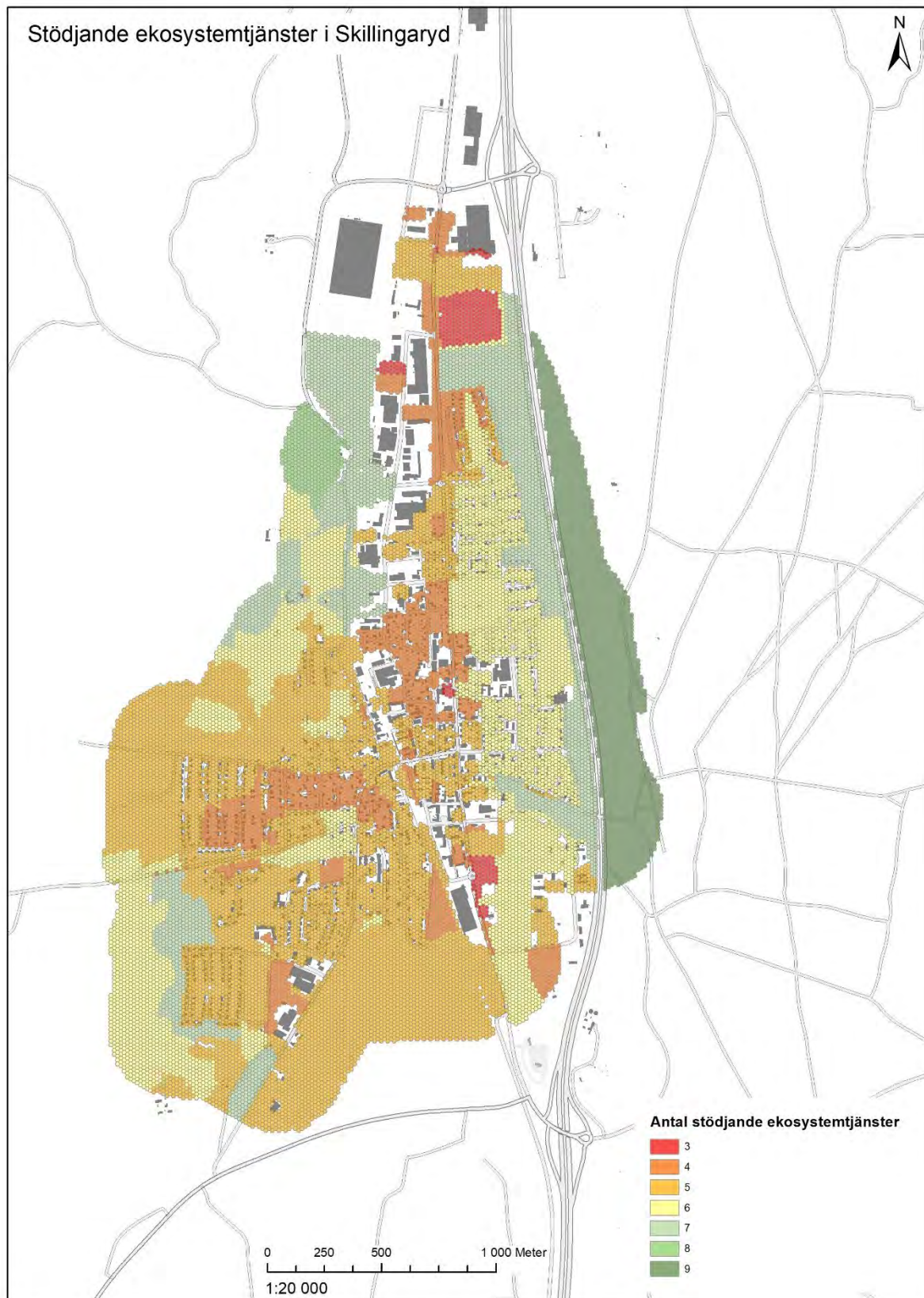
Figur 29: Figuren visar antalet stödjande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Bondstorp. Flest stödjande ekosystemtjänster finns främst vid Ormanäset i väster. Det finns bland annat värdekärnor för lövskog och vatten samt stödhabitat för våtmarker. Bondstorps lövskog bildar även ett värdenätverk vilket innebär att det är av stor betydelse för den gröna infrastrukturen.

Figur 30: Figuren visar antalet stödjande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Hok. Flest stödjande ekosystemtjänster finns främst vid Moarps- och Mörhulta mosse i väster samt längs Hokaån i öster. I dessa områden finns värdekärnor för våtmarker respektive vatten.

Figur 31: Figuren visar antalet stödjande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Vaggeryd. Flest stödjande ekosystemtjänster finns främst i Södra parkområdet där det både finns värdekärnor för odlingsmark och lövskog. Exempel på ett annat område med många stödjande ekosystemtjänster är Östermoskogen med värdekärnor för våtmark.

Figur 32: Figuren visar antalet stödjande ekosystemtjänster i hexagoner av storleken 250 m² i ett filter över Skillingaryd. Flest stödjande ekosystemtjänster finns främst längs Lagan i öster där det både finns värdekärnor för vatten. Exempel på ett andra områden med många stödjande ekosystemtjänster är Fåglabäck och Skjutfältet med värdekärnor för gräsmarker.

Utmaningar för Vaggeryds kommun

Vaggeryds kommun står inför flera utmaningar för att kunna upprätthålla en fungerande grönstruktur som uppfyller målbilderna. Nedan anges de främsta utmaningar som kommunen måste hantera för att uppnå en funktionell grönstruktur och en hållbar samhällsplanering.

Snabba exploateringar

Kommunen är i en expansionsfas och exploateringen sker snabbt. Snabba beslut är dock sällan det som innebär de bästa resultaten. Kunskap kring hur grönstrukturen ser ut samt vad det är för ekosystemtjänster som påverkas, på vilket sätt det påverkas och om det finns alternativ eller kompensationsåtgärder, är viktiga delar som behöver utvecklas i exploateringsprocessen för att nå en hållbar tillväxt.

Klimatförändringarna

Fem graders ökning i årsmedeltemperatur, kraftigare skyfall när det väl regnar, ökad risk för torka och två veckor långa värmeböljor är några av de klimatförändringar som väntar Vaggeryds kommun de närmaste decennierna. Här har vi en stor utmaning i att faktiskt arbeta med frågan redan idag för att förebygga stora ekonomiska förluster och hälsorelaterade konsekvenser. De fysiska strukturer vi sätter i samhället kommer att behöva hålla även i ett förändrat klimat i slutet av seklet.

Granens utbredning

Kommunens yta består till stor del av skogsbrukad mark, och vi står inför en utmaning att bruka skogen långsiktigt och hållbart. Vi har stora möjligheter att som kommun göra löv- och tallskogsfrämjande åtgärder på parkmark, i den tätortsnära naturen och i det kommunala skogsbruket. Det är även ett sätt att inspirera och visa vägen för de privata markägarna när de väljer hur de ska återplantera sin avverkade mark. En relativt stor andel av kommunen, ca. 13 %, är mark som avverkats (temporärt ej skog) och det är aktuellt att följa upp hur återplanteringen av denna mark påverkar skogens gröna infrastruktur.

Folkhälsa

Med höga befolkningsmål och hög grad av ny exploatering kommer också ett ökat ansvar gällande att hålla en god folkhälsa bland kommuninvånarna. Utformningen av de fysiska rummen i våra tätorter är en grundförutsättning för god folkhälsa. Mångfunktionella grönytor är en viktig pusselbit för att uppmuntra och möjliggöra sociala interaktioner, fysisk aktivitet och avkoppling.

Barriärer

Barriärer är något som präglar alla våra tätorter på olika sätt, både gällande våra möjligheter att ta oss ut i naturen och för de ekologiska landskapssambanden. Bebyggelse, vägar och annan infrastruktur måste aktivt hanteras i den kommunala planeringen för att inte landskapet ska fragmenteras ytterligare.

Odlingslandskapets strukturförändring

Mycket påverkar odlingslandskapets strukturförändring och jordbrukets förutsättningar. Det finns mycket vi kan göra på kommunal nivå för att motverka att odlingslandskapet och dess livsmiljöer försvagas. Bland annat kan kommunen ta ställning angående att ta odlings- och betesmark i anspråk för exploatering samt att kommunen samverkar och lyfter de lokala jordbruken. Vi kan som kommun även göra aktiva naturvårdsåtgärder kopplat till betesmarker genom att exempelvis låta dem betas av djur. Även gräsytegynnande skötsel av tätortsgroynytor kan stärka arter kopplade till odlingslandskapet.

A person is seen from behind, standing on a grassy hill. They are wearing a grey poncho with a geometric pattern and a colorful striped shawl. Their right arm is extended outwards. The background shows a vast landscape with green fields, trees, and distant hills under a blue sky with scattered clouds.

Målbilder och strategier

Stödjande ekosystemtjänster

MÅLBILD

”Genom att arbeta med grönstruktur knyts landskapet i Vaggeryds kommun ihop, vilket stärker den biologiska mångfalden och därmed även ekosystemtjänsterna.”

De stödjande ekosystemtjänsterna är ofta de som vi har svårt att förstå varför vi behöver dem. De kan enklast förklaras som underleverantörerna till alla de andra ekosystemtjänsterna. Fungerar inte de stödjande ekosystemtjänsterna, har naturen svårt att leverera de övriga ekosystemtjänsterna vi behöver.

I målbilden pratar vi om att knyta ihop landskapet. Med det menar vi att olika nätverk i landskapet av våtmarker, lövskog, gräsmarker samt vattendrag och dess strandzoner. I Vaggeryds kommun har vi undersökt var det finns så kallade värdekärnor i den gröna infrastrukturen- områden med hög biologisk mångfald och fungerande ekosystem.

Den gröna infrastrukturen kan jämföras med den grå infrastruktur som vi människor byggt för att ta oss mellan olika platser i samhället. Vi bor på ett ställe, har våra barn på förskola eller skola på ett annat ställe, vi arbetar på en plats och handlar mat på en annan. Samma sak gäller i naturen, där tex en humla har sitt bo på ett ställe, hittar mat på ett annat och hittar en partner på en tredje plats. I naturen utgörs den gröna infrastrukturen av spridningslänkar mellan olika naturtyper och områden, och dessa måste vara av viss kvalitet och inte vara för långt ifrån varandra för att växter, djur och insekter ska kunna samarbeta och nätverka med varandra i ett så kallat ekologiskt samspel.

Strategier för att tackla utmaningarna

Ekologiska samspel

- Kommunen ska arbeta för att den **lövskog** som finns idag värnas om och att lövskogsnätverket i kommunen utvecklas, för att öka stabiliteten i skogslandskapet.
- Kommunen stärker och sparar ekologiskt **funktionella kantzoner** utmed tätortsnära sjöar och vattendrag. Speciellt Lagan är intressant ur detta perspektiv.
- Tätorternas framtida exploatering ska sträva efter att **integrera bebyggelse och grönstruktur**.
- **Utpekade gröna stråk förstärks** för att göra tätorterna mer attraktiva och på kommunövergripande nivå för att stärka artbestånden.

Habitat

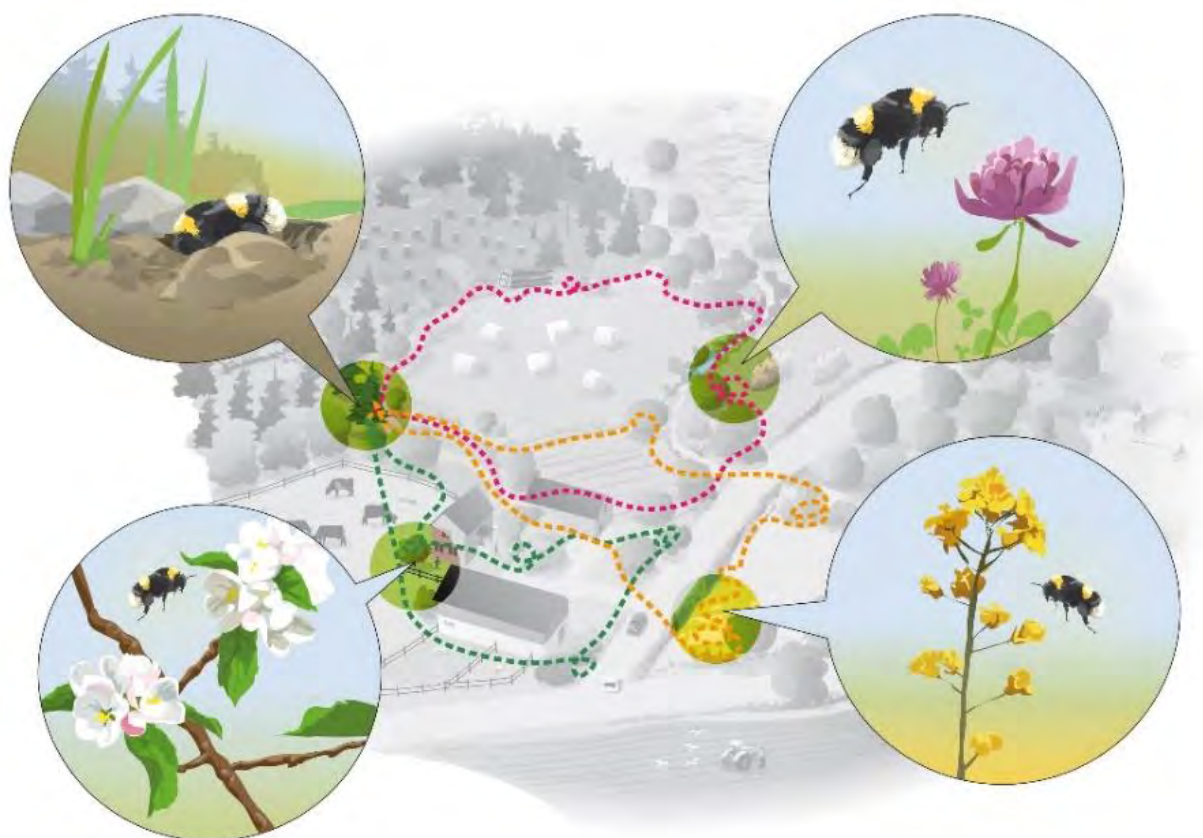

- Vid **exploatering och förtätning** ska kommunen ta hänsyn till platsens förutsättningar i större utsträckning och se den befintliga grönstrukturen som en värdefull resurs.
- Kommunen tar hänsyn och strävar efter att ständigt **öka kunskapen om nyckelfaktorer** (betydelsefulla levnadsmiljöer för en fungerande grönstruktur).
- Kommunen ska **undvika att exploatera områden med hög kontinuitet**, alltså sådana områden som varit orörda under en lång tid.

Biologisk mångfald

- Kommunens planering tar hänsyn till **befintliga naturvärden** och kommunen arbetar aktivt med att **skydda värdefulla områden** med hög biologisk mångfald, exempelvis där värdekärnor finns.
- Den kommunala skötseln och förvaltningen av naturområden och strandmiljöer **främjar biologisk mångfald**

Figur 33: För att det ekologiska samspelet ska fungera behövs spridningsvägar mellan och inom de olika naturtyperna i landskapet.
Bildkälla: Naturvårdsverket

Reglerande ekosystemtjänster

MÅLBILD

”Grönstrukturen skapar ett långsiktigt hållbart trivsamt klimat för kommunens invånare, både idag och i framtiden.”

De reglerande ekosystemtjänsterna hjälper oss att mildra effekterna av sådant som skapar problem eller besvär för oss människor i samhällena. Det kan både handla om att dämpa besvär och problem som härrör direkt från våra egna verksamheter, t.ex. luftföroreningar som renas bort av träden eller ett skogsområde som skärmar av och dämpar bullret från E4:an.

Det kan även handla om att mildra besvär eller problem som följer av klimatförändringarna. I samhällen med mer sammanhållen bebyggelse är andelen hårdgjorda ytor blir de negativa effekterna av skyfall och värmeböljor mer påtagligt, då vattnet har svårare att rinna undan och värmen hålls kvar.

Ytterligare en funktion som faller under reglerande ekosystemtjänster är pollinering. Man kan säga att beroende på förekomsten av pollinering, regleras även förutsättningarna för odlingen av exempelvis spannmål eller foder.

Strategier för att tackla utmaningarna

Klimatanpassning

- **Naturliga funktioner** som agerar klimatanpassade prioriteras i det tätortsnära landskapet. Exempel är att spara gröna ytor och träd vid vårdcentraler, äldreboenden för temperaturreglering och skolor, värna om våtmarker och skapa infiltrationsytor.
- **Klimatanpassning** tas med som **rutin** i planeringssammanhang.

Jämna ut extrema väderhändelser (värmebölja, skyfall)

- Områden som är identifierade som **särskilt utsatta för klimatförändringar** prioriteras för åtgärder i samhällsplaneringen.
- Vid planering och exploatering av nya områden och hårdgjorda ytor ska kommunen värna om och sträva efter **fler gröna ytor, fasader och tak**.
- Vid förändringar i grönstrukturen ska risk för **erosion** beaktas.

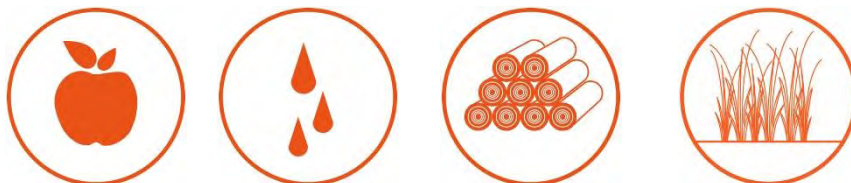

Bullerreglering och luftrening

- Gröna buffertzoner längs med väg samt intill industri sparas ur ett **buller-, luft-, och ur visuellt perspektiv**.

Försörjande ekosystemtjänster

MÅLBILD

”Grönstrukturen förser kommunens invånare med långsiktigt hållbar och lokalt producerad mat, material och vatten.”

Inom de försörjande ekosystemtjänsterna ingår allt som innebär att vi tar del av resurser från naturen. Gällande matproduktion kan det omfatta bland annat bärplockning, fruktträd, fiske, jakt, odlingsbar mark som vi odlar spannmål och foder på samt betesmarker så att vi kan producera kött och mjölkprodukter.

Gällande material är det i vår kommun till stor del virke från skogen som är aktuellt, men även grus, sand och bergmaterial kan utvinnas från täktverksamheter.

Avseende färskvatten har vi sandlager och åsformationer som bildar vårt grundvatten i kommunen, som vi kan använda som dricksvatten.

Med energi avses här bioenergi, alltså sådan energi som kan utvinnas från biomassa från skogs- och jordbruk.

Strategier för att tackla utmaningarna

Matproduktion

- Den produktion av **livsmedel** som finns lokalt i kommunen värnas om och stöttas.

Vattenproduktion

- Kommunens **tillgång till färskvatten** säkerställs ur ett långsiktigt perspektiv genom att grönområden som är av relevans för dricksvattenproduktion inte exploateras.

Materialproduktion

- Kommunen samarbetar med näringslivet och industrin för att öka användningen av **lokalt producerat trä** i både byggnation och produktion.
- Kommunen arbetar för att **stärka andra trädslag** utöver gran i skogsbruket för att öka variationen.
- Kommunen verkar för ett **ståndsortsanpassat skogsbruk**.
- Kommunen värnar om **kantzoner** i skogslandskapet.

Energiproduktion

- Kommunen främjar ökad **biobränsleproduktion** kopplat till skogsbruket (ökat uttag av biobränsle från grenar, toppar och gallringsvirke).

Sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster

MÅLBILD

”Grönstrukturen ger kommunens invånare möjlighet till god hälsa, rekreation och lärande.”

De sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänsterna, även kallat kulturella tjänster, är viktig för vår hälsa och vårt välbefinnande. Dessa ekosystemtjänster är lättast att märka av, då vi tar del av dem varje gång vi exempelvis tar en promenad i skogen, ligger och solar på gräsmattan, hör fåglarna sjunga eller plockar blommor.

Genom att locka våra kommuninvånare till att komma ut och röra på sig, träffa andra människor och varva ner i lugna miljöer kan vi som kommun främja folkhälsan. Grönområden, parker elljusspår och skogsstigar kan användas för rörelse och aktivitet som stärker vår fysiska hälsa, samt även fundera som sociala mötesplatser. För att uppnå attraktiva grönområden ur social och kulturell synpunkt behövs gröna områden med flertalet sociala värden, som är tillgängliga för alla och som lockar till besök. Vi är en kommun som är privilegierade med flera tätortsnära skogsområden med stigsystem och liknande nära bostäderna, men dessa är långt ifrån tillgängliga och tilltalande för alla grupper i samhället.

De grönplaner som finns som tematiska tillägg diskuterar Vaggeryds och Skillingaryds grönområden just ur denna synvinkel. I Grönstrukturplanen kompletteras detta bland annat med en medborgardialog med drygt 300 svarande, en enkät till kommunens förskolor kring naturpedagogik och tillgång till natur i undervisning, inventering och intervju kring äldreboendenas utemiljöer, en utökad sociotopkartering samt en friluftslivskartering.

Strategier för att tackla utmaningarna

Sinnlig upplevelse

- Kommunens **tysta områden** utgör möjligheter till rekreation och förblir tysta så långt det är möjligt.

Hälsa

- Tätortsnära grönområden, motionsstråk och friluftsområden är **tillgängligt för invånarna** och områdenas värden lyfts och stärks i samhällsutvecklingen.
- I samhällsplaneringen beaktas hur **de kommunala verksamheterna** får sin närnatur tillgodosedd (vårdboenden, skolor etc.) men också hur nya exploateringar påverkar befintliga rekreationsmöjligheter.

Sociala interaktioner

- I den strategiska planeringen verkar kommunen för en **mångfald av gröna rum som riktar sig till flera målgrupper** och som utgör ett sammanhängande nätverk av grönstråk.

Naturpedagogik

- Viktiga områden för **naturpedagogik** tas i beaktning i samhällsplaneringen.

Utvecklingsförslag

Utifrån de fyra målbilder som tagits fram med tillhörande strategier, har utvecklingsförslag tagits fram för grönstrukturen i varje tätort. Utvecklingsförslagen är indelade efter ekosystemtjänsternas fyra områden. Det kan handla exempelvis handla om:

- Naturvårdsåtgärder, som att så ängsblomster eller plantera lövträd för de stödjande ekosystemtjänsterna
- Lekplatser, gångvägar och mötespunkter i samhället för de sociala och hälsofrämjande tjänsterna.
- Dagvattendammar, bullerdämpning och träd i gaturummet för de reglerande ekosystemtjänsterna.
- Bevarande av jordbruksmark eller vattenskyddsområden för de försörjande ekosystemtjänsterna.

Tätorterna har lite olika behov beroende på exempelvis vad som finns idag, hur samhället kan tänkas utvecklas och behoven förändras, eller om det finns värdekärnor eller viktiga spridningsvägar i eller omkring orten. Varje utvecklingsförslag kommer ha en ikon i form av ett löv intill sig som indikerar vad det är för typ av förslag- om det är något i grönstrukturen som behöver skapas från grunden, något befintligt som kan stärkas eller något befintligt som bör sparas. Löven kommer att vara färgkodade efter vilken ekosystemtjänst de gäller.

För samtliga utvecklingsförslag anges vilka ekosystemtjänster som gynnas samt ett forum för frågan. Eftersom Grönstrukturplanen är ett kunskaps- och planeringsunderlag anges främst nämnder som de forum där förslagen kan diskuteras vare sig nämnden är intresserad att lyfta frågan eller ej.

Byarum

Ängarnas ort

Strukturbild för utveckling av Byarums grönstruktur

Teckenförklaring

● Parker och lekplatser

— GC-vägar

Befintligt stråk

↔ Sociala EST

↔ Stödjande EST

Utveckling av stråk

↔ Sociala EST

↔ Stödjande EST

Utveckling av plats

Sociala EST

Stödjande EST

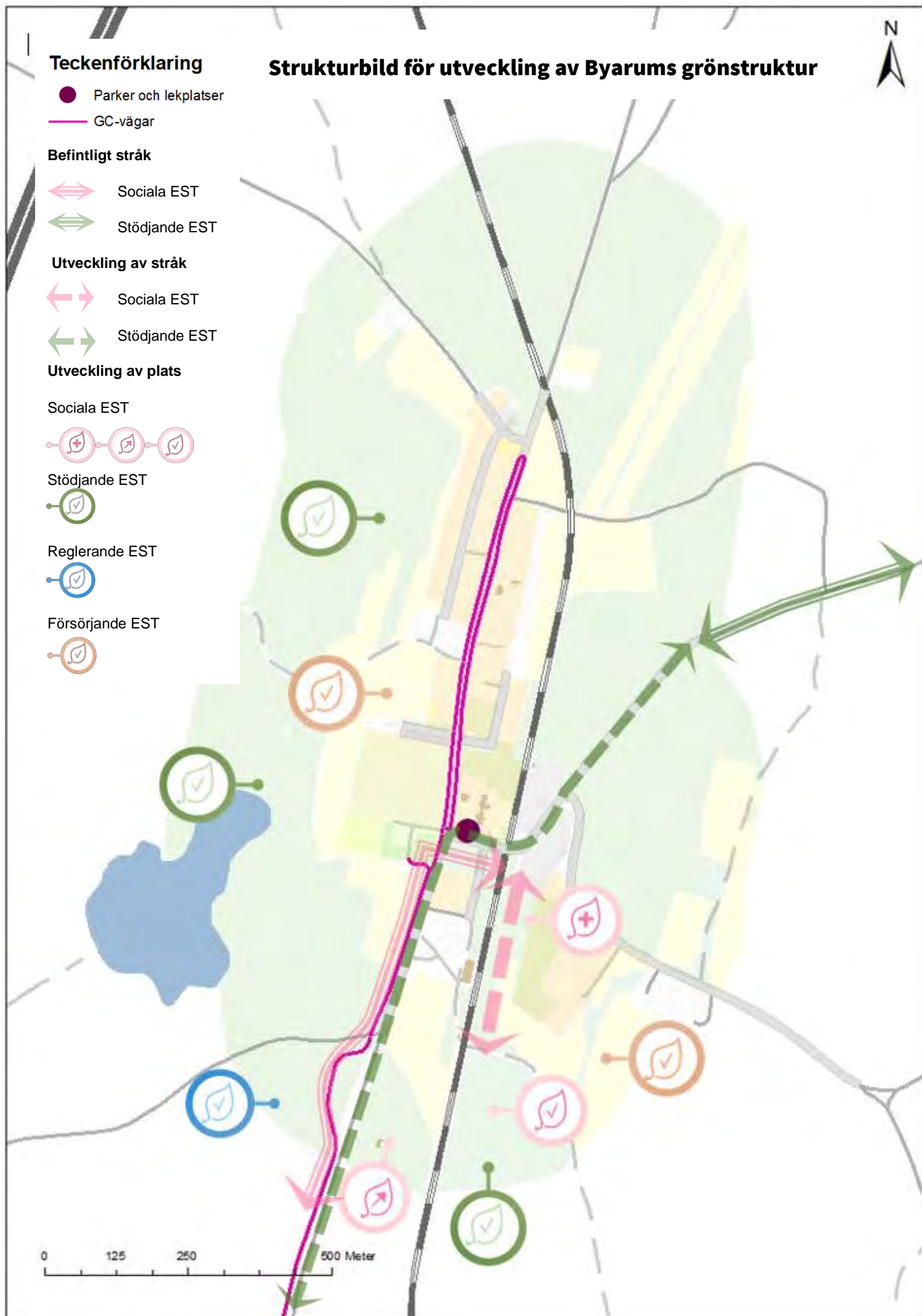
Reglerande EST

Försörjande EST

0 125 250 500 Meter

Stödjande ekosystemtjänster i Byarum

Stärka värdekärnan för gräsmark längs Krängshultsvägen

I Byarum är det strategiskt intressant ur biologisk synpunkt att stärka de värdekärnor som längs Krängshultsvägen. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, livsmiljöer, ekologiska samspel. **Forum:** Samarbete mellan kommunen och Trafikverket.

Stärka skyddsvärda träd genom frihuggning

Frihuggning stärker de skyddsvärda träden och tillåter bättre växtförhållanden. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, livsmiljöer, ekologiska samspel. **Forum:** Finns som åtgärd i Miljöprogrammet. Ansvarig Tekniska kontoret. Bidragsmedel finns att söka (LONA).

Skapa artrik välgång Vaggeryd-Byarum

Gräsytan mellan gång- och cykelvägen som sträcker sig mellan Vaggeryd och Byarum kan fungera som en god spridningskorridor mellan Gärhovs Storäng och Vaggeryd. Det är intressant att undersöka möjligheten till att hämta frön från Gärhovs Storäng. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, livsmiljöer, ekologiska samspel. **Forum:** Tekniska nämnden.

Spara värdekärnor för gräsmark och skyddsvärda träd

Ur sparandesynpunkt är de områden och funktioner med höga biologiska värden viktiga att spara. Här omfattas de skyddsvärda träden och Gärhovs storäng framförallt, samt andra värdekärnor för gräsmarker som bland annat finns längs Krängshultsvägen. **Ekosystemtjänster som gynnas:** biologisk mångfald, livsmiljöer, ekologiska samspel **Forum:** Kommunstyrelsen.

Reglerande ekosystemtjänster i Byarum

Spara våtmarker

Byarum ligger inom delavrinningsområden med relativt hög förlust av våtmarker de senaste decennierna, vilket innebär att ytterligare minskning av våtmarksarealerna inte bör ske sett till den gröna infrastrukturens långsiktighet. Det finns exempelvis lågpunktsområden i höjd med Hembygdsgården på västra sidan av Laganstigen.

Ekosystemtjänster som gynnas: Vattenreglering, vattenrening, skydd mot extremväder, klimatanpassning, biologisk mångfald, livsmiljöer.

Forum: Kommunstyrelsen.

Försörjande ekosystemtjänster i Byarum

Spara det småskaliga jordbrukslandskapet

Jordbrukslandskapet utgör 35% av Byarums tätort och är en betydande del av ortens identitet och historia. Det är därför av stor vikt att exploatering inte sker på denna mark och att jordbruket uppmuntras, lyfts och stöttas. Kommunen undviker exploatering av jordbruksmark (betes- och odlingsmark) och följer den regionala och nationella livsmedelsstrategin.

Ekosystemtjänster som gynnas: matproduktion, biologisk mångfald, livsmiljöer, ekologiska samspel

Forum: Politisk diskussion kring jordbruksmarkens framtid samt ställningstagande i Översiktsplanen.

Sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster i Byarum

Skapa lekmöjligheter vid Hembygdsgården

I medborgardialogen framkom det önskemål kring lekmöjligheter vid Hembygdsgården. Dialog mellan kommunen och Hembygdsgården rekommenderas för att se om önskemålet kan bemötas. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa och sociala interaktioner **Forum:** Dialog med Hembygdsgården om intresse finns att arbeta med frågan.

Skapa ett socialt stråk från tätort till Gärhovs storäng

Järnvägen en betydande barriär som till stor del styr invånarnas möjlighet att ta sig till Gärhovs Storäng. För att stärka kopplingen mellan samhället till Gärhovs storäng skapas ett tillgängligt stråk som förbinder tätorten med Gärhovs Storäng i söder. Stråket är intressant att utveckla då det ligger i anslutning till järnvägsövergången centralt i orten och ökar skolans samt invånarnas möjligheter att ta sig ut i naturen. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa och sinnlig upplevelse **Forum:** Tekniska nämnden.

Skapa en park i Byarum

Exempel på att skapa fler sociala värden i grönstrukturen är att skapa en ny park i Byarum, exempelvis intill bruket. Det är även intressant att väva in industrihistoria i parken som tema. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa och sociala interaktioner **Forum:** Dialog med markägare och Byarums bruk kring om intresse finns för förslaget. Kultur- och fritidsnämnden, tekniska nämnden.

Klevshult

Skogsstigens ort

Teckenförklaring

● Parker och lekplatser

— GC-vägar

Befintligt stråk

↔ Sociala EST

↔ Stödjande EST

↔ Reglerande EST

Utveckling av stråk

↔ Sociala EST

Utveckling av plats

Sociala EST

Stödjande EST

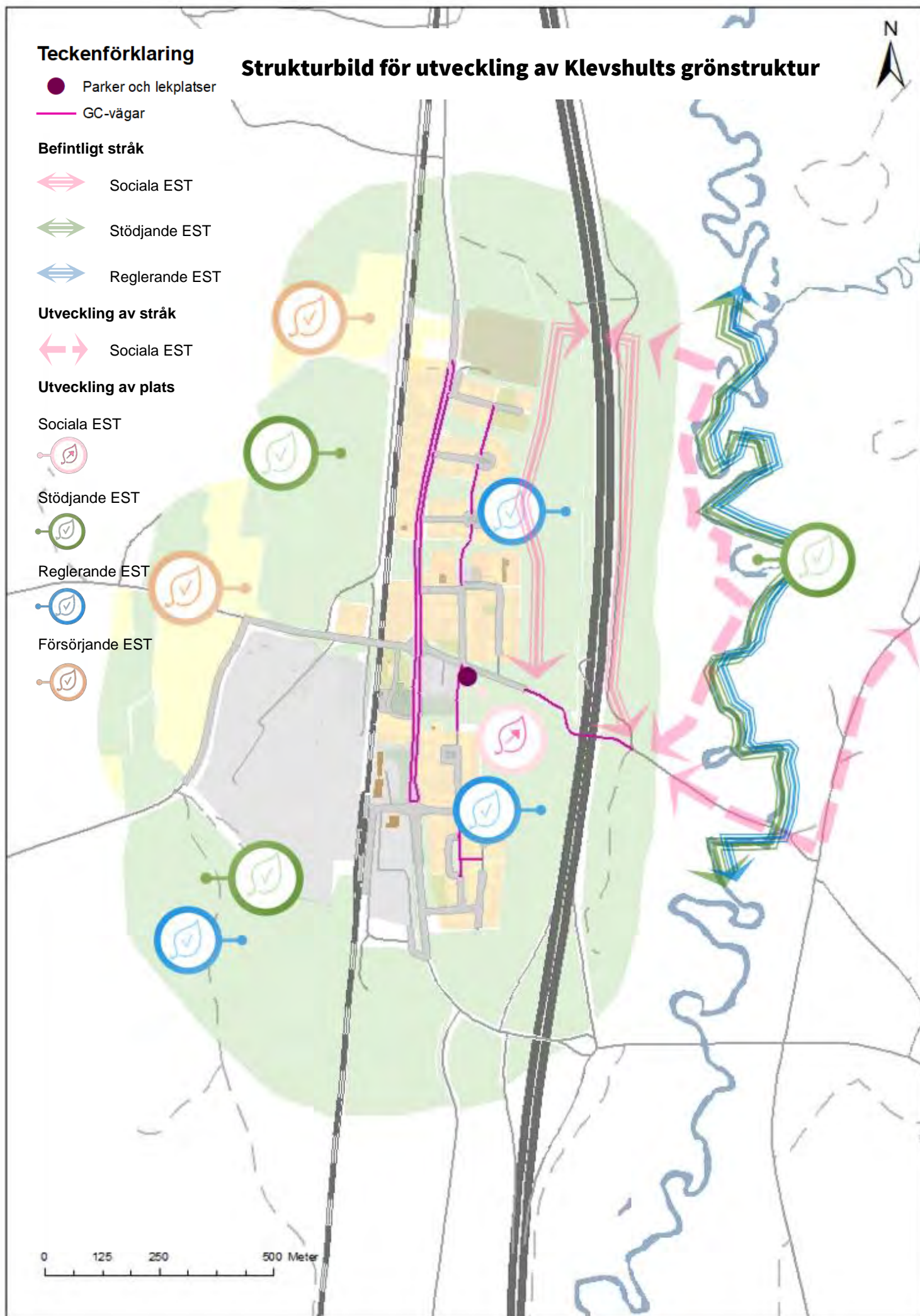
Reglerande EST

Försörjande EST

Strukturbild för utveckling av Klevshults gröstruktur

Stödjande ekosystemtjänster i Klevshult

Stärka outnyttjade grönytor

I medborgardialogen upplever invånare att det är igenväxt på vissa ytor i samhället som inte används, exempelvis en tom yta vid Ljungvägen där lekplatsen tidigare var placerad. Dessa ytor skulle exempelvis kunna planteras med ängsblommor, mindre lövträd och sittplats för att göra dem mer estetiskt tilltalande och samtidigt tillgängliga. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Pollinering, livsmiljöer, biologisk mångfald, sociala interaktioner, sinnlig upplevelse. **Forum:** Tekniska nämnden.

Spara Lagans strandzon

Lagan är markerad som en värdekärna där den rinner förbi Klevshult, vilket innebär att stor hänsyn måste tas för vattendraget och dess habitat. Kantzonsfrämjande åtgärder kan vara lämpliga, men bör utredas nog i naturvärdesinventering innan. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Ekologiskt samspel (spridningszon), livsmiljöer, biologisk mångfald. **Forum:** Kommunstyrelsen.

Skapa plats med lövträd i Klevshults norra del

I anslutning till odlingslandskapet i Klevshult finns många skyddsvärda träd. Det finns även ett stödhabitat för lövskog som berör Klevshults norra delar, vilket innebär att all typ av lövsträdsplantering i tätorten skulle gynna dessa nätverk. Exempel på lämpliga platser är längs vägar i form av allé samt på allmänna platser så som Tures torg. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel, livsmiljöer. **Forum:** Tekniska nämnden.

Spara skogsbete

I Klevshult finns ett område med skogsbete norr om orten väster om landsvägen. Marken bör fortsättningsvis betas för att behålla de naturvärden som finns i området. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel, livsmiljöer. **Forum:** Tekniska nämnden.

Reglerande ekosystemtjänster i Klevshult

Spara våtmarker

Framförallt söder om industriområdet finns en våtmark som bör sparas. Klevshult ligger inom ett av de avrinningsområden som haft störst våtmarksförlust i hela kommunen, och därför är det av stor vikt att våtmarksarealen inte påverkas mer. Om det skulle vara aktuellt med en dagvattenlösning i Klevshult av något slag, är en öppen dagvattenlösning som kan stärka våtmarkernas habitatnätverk mycket fördelaktigt. **Ekosystemtjänster som gynnas:** skydd mot extremt väder, klimatanpassning, vattenreglering **Forum:** Kommunstyrelsen (exploatering), tekniska nämnden (dagvattenlösningar).

Spara den tätortsnära skogen mellan bebyggelse och E4

Skogsstråket mellan bebyggelsen och E4:an fungerar som strövområde samt som bullerskydd och visuell avskärmning mot E4. Stråket sparas ur reglerande synpunkt. **Ekosystemtjänster som gynnas:** bullerdämpning, visuell avskärmning, luftrening. **Forum:** Tekniska nämnden.

Försörjande ekosystemtjänster i Klevshult

Spara det småskaliga jordbrukslandskapet

Jordbruksmark finns främst i västra delen av Klevshult. Kommunen rekommenderas att undvika exploatering av denna jordbruksmark (betes- och odlingsmark) och att följa den regionala och nationella livsmedelsstrategin. **Ekosystemtjänster som gynnas:** matproduktion, biologisk mångfald, livsmiljöer, ekologiska samspel **Forum:** Politisk diskussion kring jordbruksmarkens framtid samt ställningstagande i Översiktsplanen

Sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster Klevshult

Stärka strövstråket i skogen

Skogsstråket mellan bebyggelsen och E4:an nyttjas i stor utsträckning till vardagsmotion, lek och rekreation för de boende. Området förbinder hela orten och det är det enda tätortsnära grönområde som inte är avskärmad från bebyggelsen med barriärer (järnväg och E4). Området sparas och underhålls ur socialt syfte samt att det är aktuellt att göra stråket mer tillgängligt. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa och sociala interaktioner **Forum:** Tekniska nämnden.

Skapa vattennära mötesplatser längs Lagan

I medborgardialogen framkommer det önskemål om att synliggöra Lagan och lyfta dess möjlighet som tätortsnära gröonstråk. Det finns möjlighet att koppla detta till det pågående projektet med Vattennära mötesplatser som beslutats i tekniska nämnden. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa och sociala interaktioner **Forum:** Tekniska nämnden.

Skapa en säker cykelväg till badplats

Med koppling till gång- och cykelvägens undergång under E4 önskas det från invånarnas sida en säker cykelväg till Linnerydsjön (ca. 4,5 km). **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa och sociala interaktioner **Forum:** Tekniska nämnden.

Stärka koppling mellan Tures torg och Lastbilens lekplats samt utöka för fler målgrupper

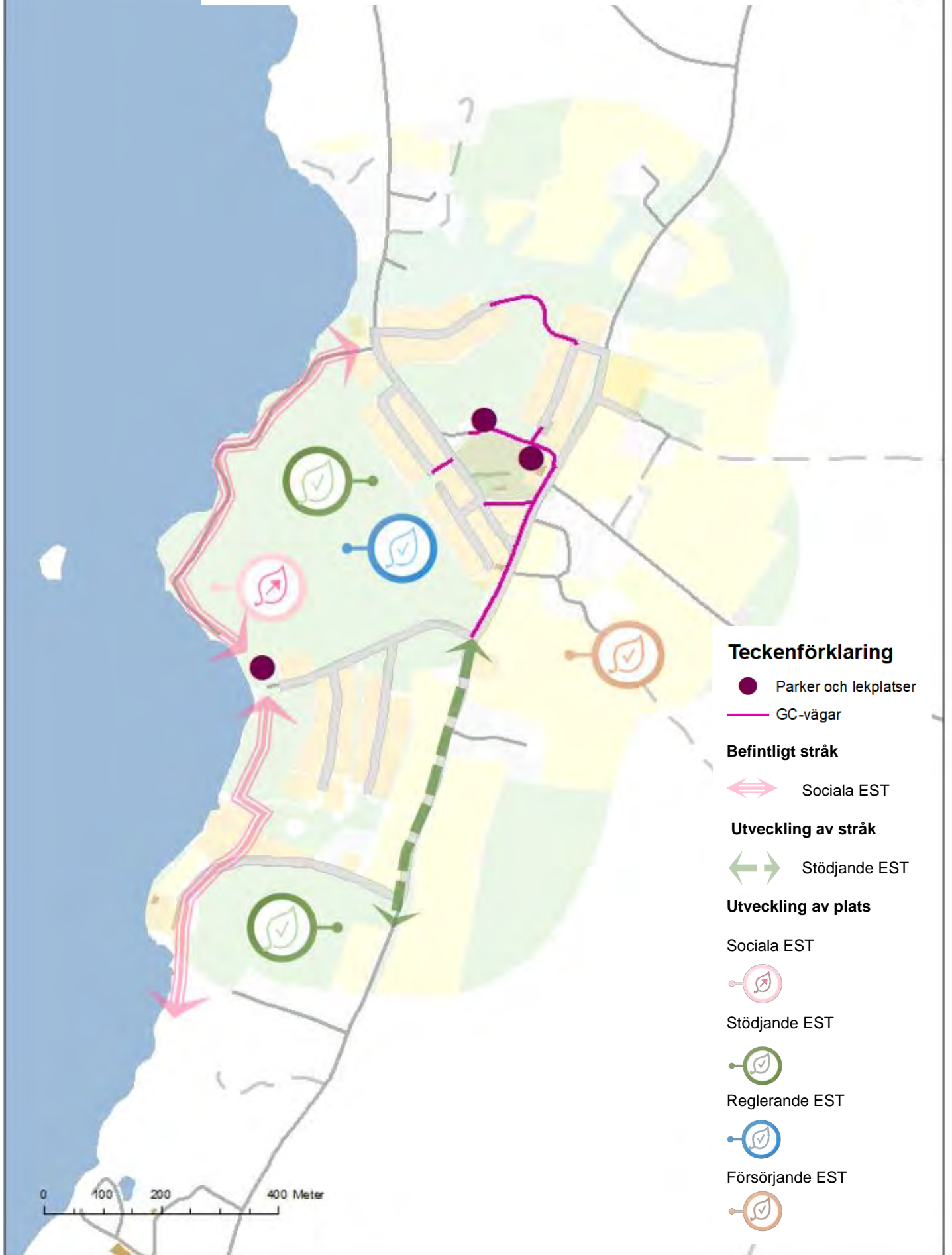
I centrala Klevshult finns ett relativt nytt område med ny lekplats (refererat som Lastbilen i Lekplatsplanen). Det är ett vackert område med flera upplevelsevärden då det ligger i närheten av cykelväg, bostadsområde samt även en öppen gräsyta samt skogsområde. Här finns möjlighet att utveckla och göra plats för fler upplevelsevärden för fler målgrupper, tex. pensionärer och ungdomar i anslutning till lekplatsen samt till Tures torg på andra sidan vägen. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa och sociala interaktioner **Forum:** Kultur- och fritidsnämnden.

Bondstorp

Lövträdens ort

Strukturbild för utveckling av Bondstorps grönsstruktur

Stödjande ekosystemtjänster i Bondstorp

Stärka skyddsvärda träd genom frihuggning

Det finns flera skyddsvärda träd i Bondstorp och dessa bör frihuggas och sparas för att stärka skogens gröna infrastruktur. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. **Forum:** Tekniska nämnden.

Skapa utökad allé fler lövträd längs med Måsarpsvägen

För att stärka kopplingen mellan värdekärnorna är det strategiskt fördelaktigt att plantera lövträd längs med Måsarpsvägen från Ormanäset söderut, på kommunens mark. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. **Forum:** Tekniska nämnden.

Spara värdekärnorna för lövskog

Bondstorp är unikt i Vaggeryd sett till att det finns två värdekärnor för lövskog i tätorten. Det är mycket viktigt för den biologiska mångfalden att värdekärnorna inte påverkas av exempelvis exploatering, framförallt gällande den värdekärna som ligger på kommunal mark (Ormanäset). **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. **Forum:** Kommunstyrelsen och Plankommittén.

Spara lövskogsstråken i norra Bondstorp

Dessa stråk bör bevaras i sin helhet då de är mycket viktiga för lövskogens infrastruktur. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. **Forum:** Kommunstyrelsen.

Spara strandzonen längs Rasjön

Strandzonen utgör ett viktigt habitat samtidigt som den skyddar mot erosion. Strandzonen bör bevaras så orörd som möjligt ur ett långsiktigt ekologiskt perspektiv då Rasjön är en mycket viktig del av vattnets infrastruktur. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. **Forum:** Kommunstyrelsen.

Reglerande ekosystemtjänster i Bondstorp

Spara våtmarken på Ormanäset

På Ormanäset finns avsnitt som är mycket blöta samt att det finns våtmarksområden. Dessa för sparas dels ur dagvattensynpunkt, men även för vattenrenande synpunkt då eventuellt avrinningsvatten från samhället samlas upp och renas i områdets våtmarker innan det når Rassjön, som är en värdekärna för vatten. **Ekosystemtjänster som gynnas:** skydd mot extremt väder, klimatanpassning, vattenreglering
Forum: Kommunstyrelsen (exploatering), tekniska nämnden (dagvattenlösningar).

Försörjande ekosystemtjänster i Bondstorp

Spara det småskaliga jordbrukslandskapet

Jordbrukslandskapet utgör en stor del av Bondstorps tätort och är en betydande del av ortens identitet och historia. Det är därför av stor vikt att exploatering inte sker på denna mark och att jordbruket uppmuntras, lyfts och stöttas. **Ekosystemtjänster som gynnas:** matproduktion, biologisk mångfald, livsmiljöer, ekologiska samspel.
Forum: Politisk diskussion kring jordbruksmarkens framtid samt ställningstagande i Översiktsplanen.

Sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster Bondstorp

Spåra badplatsen och dess närområde

Badplatsen har idag flera upplevelsevärden och dessa bör fortsättningsvis förvaltas aktivt av kommunen. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Sinnlig upplevelse, hälsa, sociala interaktioner **Forum:** Kultur- och fritidsnämnden.

Stärka tillgänglighet vid badplatsen och i dess närområde

Utveckla tillgängligheten i det gröna närområdet (Ormanäset) intill badplatsen och anknyttande gångstråk för att främja det tätortsnära friluftslivet. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Sinnlig upplevelse, hälsa, sociala interaktioner **Forum:** Tekniska nämnden.

Hok

De vidsträckta mossarnas ort

Strukturbild för utveckling av Hoks grönstruktur

Teckenförklaring

● Parker och lekplatser

— GC-vägar

Befintligt stråk

↔ Sociala EST

↔ Stödjande EST

↔ Reglerande EST

Utveckling av stråk

↔ Sociala EST

Utveckling av plats

Sociala EST

Stödjande EST

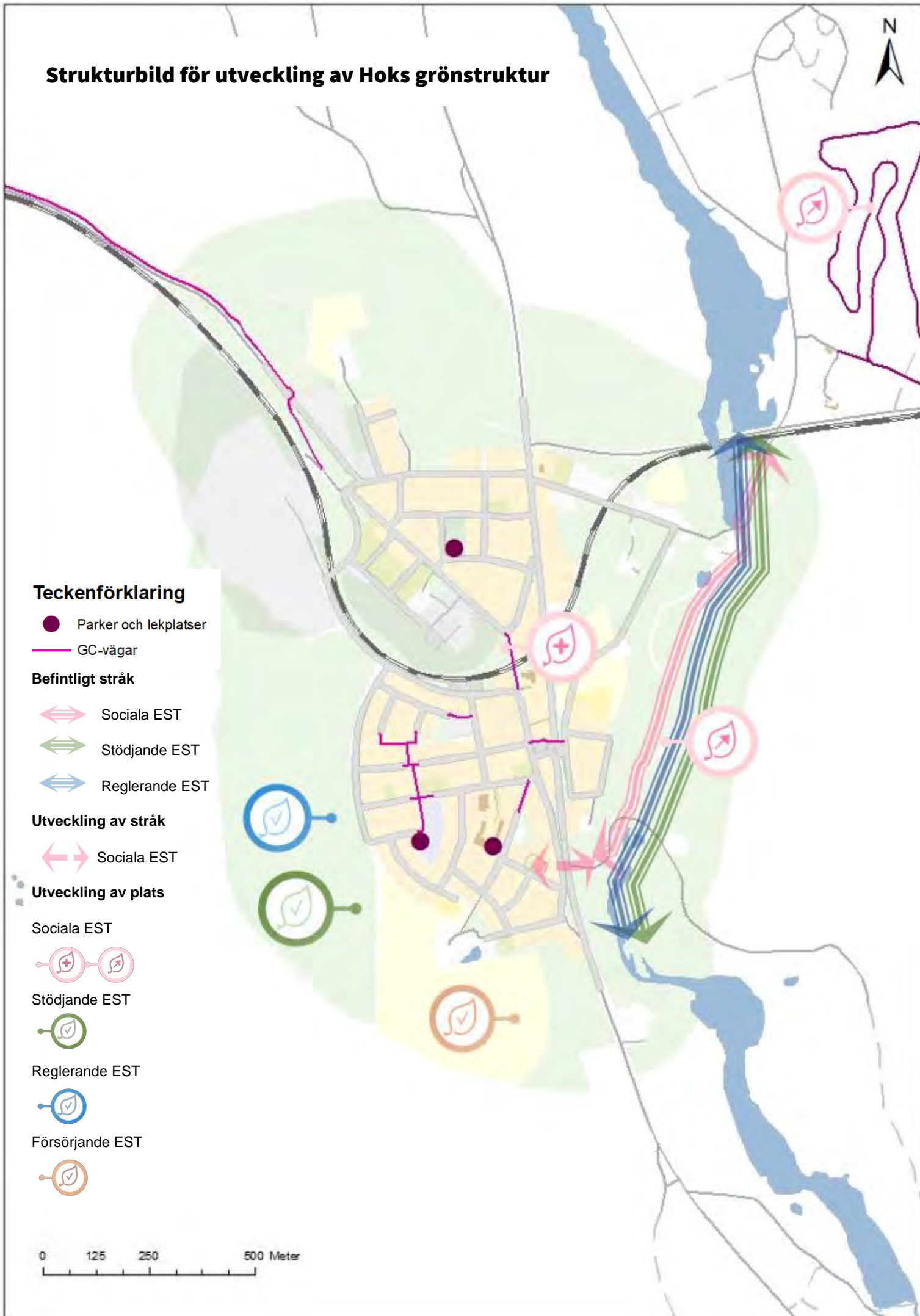
Reglerande EST

Försörjande EST

0 125 250 500 Meter

Stödjande ekosystemtjänster i Hok

Hokaån och dess strandzoner

Söder om Lindefors bruk finns en värdekärna kopplat till Hokaån (västra biflödet). Kantzonerna och vattendraget är mycket viktig ur biologisk synpunkt och bör undantas från ingrepp och åtgärder som skadar dess funktioner. Kommunen bör i samarbete med Länsstyrelsen vara uppmärksam på spridning av den invasiva arten sjögull. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Livsmiljöer, Biologisk mångfald, Sociala interaktioner, Sinnlig upplevelse. **Forum:** Tekniska nämnden.

Stärka skyddsvärda träd genom frihuggning

Det finns flera skyddsvärda träd i Hok och dessa bör frihuggas och sparas för att stärka skogens gröna infrastruktur. **Ekosystemtjänster:** Biologisk mångfald, habitat. **Forum:** Tekniska nämnden.

Spara Moarps- och Mörhulta mosse i sin helhet

Mossen utgör en stor värdekärna och är betydelsefull både ur ett regionalt perspektiv, men även ur ett internationellt perspektiv sett till framförallt fågellivet. Detta är anledningen till att det klassas som ett Natura 2000 område och det är ett område som i sin helhet ska bevaras till framtiden. Gäller även mindre våtmarker inom värdekärnans spridningszon. **Ekosystemtjänster:** Biologisk mångfald, habitat. **Forum:** Tekniska nämnden.

Försörjande ekosystemtjänster i Hok

Spara det småskaliga jordbrukslandskapet

Jordbrukslandskapet utgör en märkbar del i, främst Hoks södra delar, och är en betydande del av ortens identitet och historia. Det är därför av stor vikt att exploatering inte sker på denna mark och att jordbruket uppmuntras, lyfts och stöttas. **Ekosystemtjänster som gynnas:** matproduktion, biologisk mångfald, livsmiljöer, ekologiska samspel **Forum:** Politisk diskussion kring jordbruksmarkens framtid samt ställningstagande i Översiktsplanen.

Reglerande ekosystemtjänster i Hok

Spara våtmarker

Sett till de våtmarker som finns i närheten av tätorten är det mycket viktigt att de sparas. Anledningen är för att tätorten ligger inom spridningszonen från värdekärnan som utgörs av Moarps- och Mörhulta mosse. Det finns även lågpunktsområden i utkanten av nordöstra Hok där markens möjlighet att omhänderta dagvatten är extra viktig. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Skydd mot extremt väder, klimatanpassning, vattenreglering. **Forum:** Kommunstyrelsen (exploatering), tekniska nämnden (dagvattenlösningar).

Sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster Hok

Stärka passagen från södra Hok över Jönköpingsväg till promenadstråk

Många invånare promenerar längs Hokaån på östra sidan av Jönköpingsvägen. Invånarna måste dock korsa vägen i södra Hok från bostadsområdet i väster för att ta sig in till grönstråket längs ån området, vilket skapar farliga trafiksituationer. Övergångsställe och koppling till gångväg/cykelväg behövs. **Ekosystemtjänster:** Sociala interaktioner, hälsa. **Forum:** Tekniska nämnden.

En samlad aktivitets- och mötesplats

De sociala interaktionsvärdena behöver utvecklas i Hoks grönstruktur. Det finns idag två allmänna lekplatser, men en ny lokalisering behövs där Runstenen är ett förslag i lekplatsplanen. Det finns potential att platsen utvecklas för att nå en större målgrupp av invånarna än enbart barn, speciellt med tanke på att Hok växer. **Ekosystemtjänster:** Sociala interaktioner, hälsa. **Forum:** Tekniska nämnden samt Kultur- och fritidsnämnden (Utvecklingsstrategi för lekplatser och aktivitetsplatser).

Stärka promenadstråket mellan Slaggvarp och Lindefors längs Hokaån

Promenadstigen från Slaggvarp till Lindefors längs Hokaån är det mest nyttjade tätortsnära promenadstråket i Hok och bör stärkas då det används mycket idag. Stigen ansluter även till en annan stig som går söderut från Lindefors, samt med en grusväg norrut som kopplar på Höglandsleden. **Ekosystemtjänster:** Sociala interaktioner, hälsa, sinnlig upplevelse. **Forum:** Tekniska nämnden och Kommunstyrelsen.

Stärka förskolans utomhusmiljö

Stärka förskolans utomhusmiljö med fokus på naturpedagogik. **Ekosystemtjänster:** Naturpedagogik. **Forum:** Barn- och utbildningsnämnden.

Belysning i friluftsområde

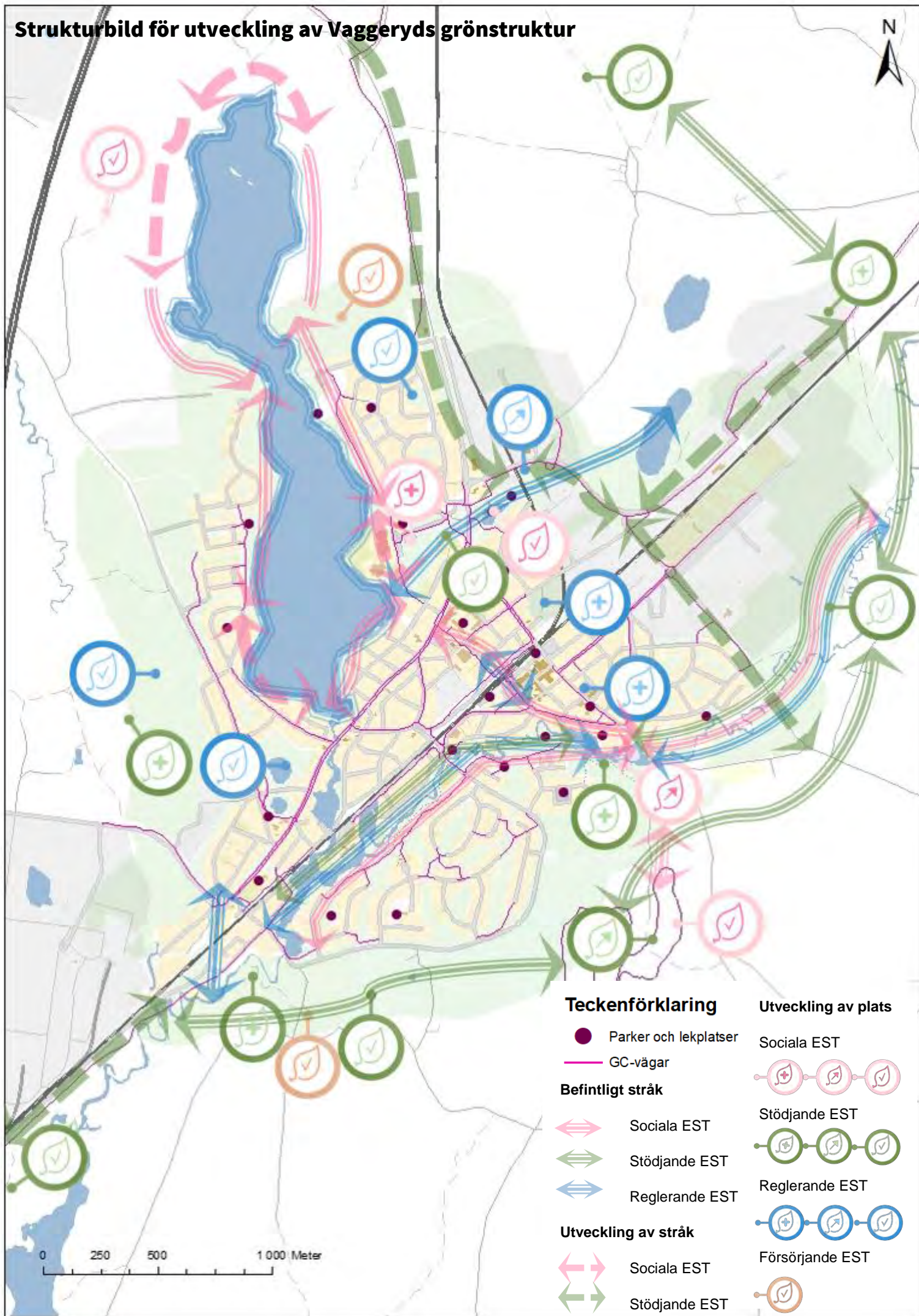
För att stärka ortens tätortsnära friluftsliv föreslås ny belysning utmed det f.d. elljusspåret. **Ekosystemtjänster:** Sociala interaktioner, hälsa. **Forum:** Kultur- och fritidsnämnden.

A serene landscape photograph featuring a dense forest of tall, slender trees, likely pines or birches, with green foliage. The trees are situated on a grassy bank and are perfectly reflected in the still, dark water of a lake or river. A thick layer of mist or fog hangs over the water and the distant shoreline, creating a dreamy and atmospheric scene. The sky is a pale, hazy blue.

Vaggeryd

Vattnets ort

Strukturbild för utveckling av Vaggeryds gröstruktur

Stödjande ekosystemtjänster i Vaggeryd

Skapa äng på tippen

Skapa en örtrik sommaräng på Gärhovstippen, Vaggeryd, för att stärka värdenätverket söderut från Gärhovs ängar. Det är intressant att undersöka möjligheten att ta frön från vegetationen på Gärhovs ängar. Även estetiskt värde **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. Även estetiska värden och sinnlig upplevelse. **Forum:** Tekniska nämnden samt Kommunstyrelsen.

Slå åängarna längs med Lagan

Detta är en naturvårdsåtgärd som skulle kräva lite mer jobb men som skulle ge en hög effekt för den gröna infrastrukturen då det skulle skapa en spridningskorridor för gräsmarker söderut från Gärhov ner mot värdekärnorna vid Götarps Hage. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. Även estetiska värden och sinnlig upplevelse. **Forum:** Tekniska nämnden.

Skapa artrik gräsmark Dammgatan och Strömbergsvägen (gamla lekplaster)

Lekplatsen på Dammgatan och Strömbergsvägen ska flyttas, och platsen som kvarstår är lämplig för att skapa habitat som stärker gräsmarkernas och odlingslandskapets infrastruktur. Lövträd planteras samt sådd av örtrik ängsvegetation. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. Även estetiska värden och sinnlig upplevelse. **Forum:** Tekniska nämnden.

Skapa örtrik kantzon Östermo och Torsbo

Gräsmarkszoner skapas i Östermo och Torsbo bostadsområde för att skapa en mer variationsrik natur samt för att stärka gräsmarkernas habitatnätverk från södra Vaggeryd upp mot Gärhov. En del av den tätortsnära skogen avverkas och kantzoner med ängsvegetation skapas. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. Även estetiska värden och sinnlig upplevelse. **Forum:** Tekniska nämnden.

Stödjande ekosystemtjänster i Vaggeryd

Frihugga skyddsvärda träd

Det finns flera skyddsvärda träd i Vaggeryd och dessa bör frihuggas och sparas för att stärka skogens gröna infrastruktur. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. **Forum:** Anges som åtgärd i Miljöprogrammet. Ansvarig genomförare är tekniska kontoret.

Artrik väkant Jönköpingsvägen

Vägranterna längsmed järnvägen och vägen i södegående riktning stärks för att sammanlänka gräsmarkernas värdekärnor i Duvuled och Götarps Hage. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa, sinnlig upplevelse, sociala interaktioner. **Forum:** Tekniska nämnden.

Stärka Högabränna lövskog

Högabränna är i dagsläget ett inhägnat lövskogsområde utpekad i Skogsbruksplanen. Stängslet verkar som skydd mot vilt som annars skulle skada den unga lövskogen. Inom ca. 5 års tid kommer träden vara stora nog för att undgå skador från viltbete, och då är det intressant att öppna upp området då det är intressant ur rekreativ och friluftsmässig synpunkt. Området är en viktig länk mellan Friluftsgården och Missionsparken och har potential att bli en lugnt och vackert lövskogsstråk. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat, i förlängningen även sinnlig upplevelse och hälsa. **Forum:** Tekniska nämnden.

Dialog med industri

Initiera dialog med Munksjö industriområde för att utreda möjligheterna att stärka gräsmarkernas arter och livsmiljöer. Detta skulle kunna stärka en mycket viktig länk är den mellan Götarps hage och Duvuleds värdekärnor. Gräsmarkerna i kantzonerna längs med Jönköpingsvägen/ cykelvägen söderut från Vaggeryd. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. **Forum:** Näringslivsrådet.

Stödjande ekosystemtjänster i Vaggeryd

Formellt skydd för värdekärnorna runt om Götarps hage

Det finns hag- och betesmarker som är en av de mest artrika värdekärnorna i kommunen i anslutning till Götarps hage. Dessa bör skyddas ur ekologisk synpunkt, förslagsvis med ett formellt skydd i form av kommunalt naturreservat likt Östermoskogen. Fortsatt bete av markerna. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel, habitat, sinnlig upplevelse, upprätthållande av markens bördighet **Forum:** Kommunstyrelsen.

Spåra bäckravinen längs med Lagan i sydvästra Vaggeryd.

Finns höga naturvärden och unika biotoper för kommunen. Området bevaras. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel, habitat, sinnlig upplevelse **Forum:** Kommunstyrelsen.

Östermostråket

Innefattar sumpskogen bakom Folkets hus i Vaggeryd, området har höga naturvärden samt klimatanpassningsfunktion. Innefattar alrikkärret vid Lyckorna i Vaggeryd, området har höga naturvärden och bör bevaras. I stråket ingår även Östermoskogens naturreservat och de värdekärnor för våtmark som finns där. Tätortsnära värdekärnor för våtmark, förekommer endast här och i Hok. Viktigt att bevara ur biologisk synpunkt samt ur klimatanpassningssynpunkt. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Skydd mot extremväder (skyfall), vattenrening, habitat, biologisk mångfald. **Forum:** Kommunstyrelsen.

Gräsmarker Friluftsgården

Fortsätta att hålla gräsmarkerna öppna vid Friluftsgården, Vaggeryd genom slåtter. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. **Forum:** Tekniska nämnden.

Stödjande ekosystemtjänster i Vaggeryd

Variationsrik skog vid Götastrand

Vid återplantering efter föryngringsavverkning av kommunalt skogsbruksområde på Götastrand bör plantering av lövträd övervägas. Markprov behövs. Inhägnad kan vara aktuellt, bidrag finns att söka. Området är brant, blött och produktionsmässigt ej optimalt samt att det varit angripet av barkborre, vilket motiverar löv. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. **Forum:** Tekniska nämnden.

Skapa gräsmark vid Munkaleden

Om Munkaleden behöver ledas om vid Gärhov/ Östermo i norra Vaggeryd är det lämpligt att göra naturvårdsåtgärder i form av att bredda gräsmarkernas kantzon utmed stigen för att skapa en spridningskorridor för gräsmarker. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Ekologiskt samspel, habitat, symbolik och andlighet, hälsa, sinnlig upplevelse. **Forum:** Föreningen Munkaleden samt tekniska nämnden.

Skapa örtrik kantzon Håkan Trulsons väg

Breda och öppna upp gräsmarkerna med ängsvegetation längs Håkan Trulssons väg, Vaggeryd. Fleråriga örter samt slätter tillämpas. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. **Forum:** Tekniska nämnden

Skapa omlöpe vid vandringshinder för fisk Kvarnen, Södra parkvägen och Vaggeryds energi

Omlöpe för fisk och utter runt vandringshinder. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Ekologiskt samspel, habitat. **Forum:** Tekniska nämnden.

Linnarbäckens åfåra återställs

Den ursprungliga åfåran återställs i Linnarbäcken (har kontakt med Hjortsjön. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Ekologiskt samspel, habitat. **Forum:** Tekniska nämnden samt Kommunstyrelsen.

Reglerande ekosystemtjänster i Vaggeryd

Spara Linnarkilen

En grön kil som innefattar stråket från Hjortsjöns strandkant, våtmarken vid Fenix, Linnarbäcken, Linnarsjön/ parken och Yggen. Har en stor positiv klimatanpassningseffekt på skola och bostäder i närområdet samt utgör ett sammanhängande grönstråk genom samhället. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa, sinnlig upplevelse, skydd mot extremt väder, klimatanpassning, luftrening, vattenrening, livsmiljö. **Forum:** Kommunstyrelsen.

Spara buffertzonen väster om Östermoskogen

Området är mycket viktigt ur buffringssynpunkt för naturreservatet. En industri i direkt anslutning skulle betyda negativ påverkan på de rekreativa värden som finns i reservatet.. Innebär även risk för påverkan på de värdekärnor för våtmark som finns inom reservatet. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Visuellt avskärmning, bullerdämpning, luftrening. **Forum:** Kommunstyrelsen.

Spara våtmarken söder om Västra strand

Våtmarken ligger i lågpunktsområde. Intressant ur ett klimatanpassningsperspektiv. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Skydd mot extremväder (skyfall), vattenrening, habitat .

Forum: Kommunstyrelsen.

Skapa svalkande grönstruktur fastigheten Tor och vid torget Skänkelund

Vid bostadsbebyggelse skapas gröna svalkande oaser som kan sänka temperaturen i området som idag är mycket värmeutsatt. Exempel på svalkande grönstruktur är fler gatuträd samt buskar samt mobila gröna väggar. Klätterväxter är även fördelaktigt i anslutning till fasader.

Ekosystemtjänster som gynnas: Skydd mot extremväder (värmebölja), habitat. **Forum:** Kommunstyrelsen, tekniska nämnden.

Skapa svalkande grönstruktur vid torget Skänkelund

Området riskerar förhöjda lokala temperaturer under värmebölja. Exempel på svalkande grönstruktur är fler gatuträd samt buskar samt mobila gröna väggar. Klätterväxter är även fördelaktigt i anslutning till fasader. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Skydd mot extremväder (värmebölja), habitat. **Forum:** Kommunstyrelsen, tekniska nämnden.

Reglerande ekosystemtjänster i Vaggeryd

Utökade infiltrationsmöjligheter VEAB

Infiltrationsmöjligheten för vatten stärks i området norr om VEAB.

Ekosystemtjänster som gynnas: Skydd mot extremt väder, klimatanpassning. **Forum:** Tekniska nämnden.

Återplantering på Ålen jämte Netto

Tallar togs ned och nyplantering skulle vara fördelaktig ur ett temperaturreglerande perspektiv. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa, sinnlig upplevelse, skydd mot extremt väder, klimatanpassning, visuell avskärmning, luftrening. **Forum:** Tekniska nämnden.

Skydda Lagan vid torka

Den del av Lagan som rinner genom Vaggeryds tätort är extra utsatt vid torka. Då vattennivån sjunker allt för lågt, dels beroende på att vatten används därifrån för att bevattna närliggande villatomter, riskerar Lagans ekosystem att kollapsa. För att undvika detta kommande somrar krävs informationsinsatser och i viss mån möjligtvis tillsynsinsatser. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel, habitat, hälsa, sinnlig upplevelse, skydd mot extremväder, vattenrening, klimatanpassning. **Forum:** Tekniska nämnden, Länsstyrelsen (otillåten vattenverksamhet).

Spara Torsbo, "Lejongropen"

Damm anlagd för att samla upp dagvatten. Kontinuerlig tillsyn behövs och får inte tas bort. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Skydd mot extremt väder, klimatanpassning. **Forum:** Tekniska nämnden.

Sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster Vaggeryd

Friluftsgården sparas och stärks

Området bör undantas från exploatering och undantas i skogsbruksplanen och satsas på ur ett folkhälsoperspektiv. Friluftsgården är ett av de mest besökta och uppskattade tätortsnära friluftsområdena i hela kommunen. Det är ett område med många upplevelsekvantiteter. Exempel på åtgärd för att **stärka** friluftsområdet är t.ex. fler och bättre utmärkta leder samt belysa längre sträckor av elljusspåret för att möjliggöra skidåkning vintertid även på de längre sträckorna. Viktigt område för en bred målgrupp, både barn och ungdomsträning samt äldre nyttjar området mycket. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa, sociala interaktioner, sinnlig upplevelse. **Forum:** Kommunstyrelsen.

Tillgängliggör våtmark vid Fenix

Våtmarken vid Fenix tillgängliggörs med fokus på naturpedagogik. **Ekosystemtjänster som gynnas:**, Naturpedagogik, hälsa, sinnlig upplevelse. **Forum:** Tekniska nämnden samt Kommunstyrelsen.

Gång- och cykelbro i trä över Tränget, Hjortsjön

Nämns i medborgardialogen, samt att det skulle verka positivt för det vardagliga friluftslivet, folkhälsan och den sociala infrastrukturen i samhället. Detaljplan finns upprättad. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa, sociala interaktioner. **Forum:** Kommunstyrelsen.

Strandpromenad runt Hjortsjön

Idag finns segment av en strandpromenad runt Hjortsjön som skulle kunna kopplas ihop på ett tydligare sätt. En strandpromenad skulle ge mycket positiva effekter för den vardagliga motionen och friluftslivet samt att det ur folkhälsosynpunkt är en viktig åtgärd i ett växande Vaggeryd. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa, sinnlig upplevelse, sociala interaktioner. **Forum:** Vattennära mötesplatser, Tekniska nämnden.

Sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster Vaggeryd

Tillgängliggör stora och lilla Mogölen i Vaggeryd

Tillgängliggöra gölarna ur ett socialt perspektiv som svalkande oaser i tätorten. Exempel är att tillgängliggöra strandzonen, fontän i gölen, belysning och sittplatser. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa, sinnlig upplevelse, skydd mot extremt väder, klimatanpassning. **Forum:** Tekniska nämnden.

Stärka utemiljöer Hjortsjö skola

Mer grönstruktur på skolgård och i anslutning till skola för mer skugga/värmereglering. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa, sinnlig upplevelse, skydd mot extremt väder, klimatanpassning, visuell avskärmning, luftrening. **Forum:** Barn- och utbildningsnämnden.

Stärka utemiljöer Slätten förskola

Mer grönstruktur på skolgård och i anslutning till skola för mer skugga/värmereglering. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa, sinnlig upplevelse, skydd mot extremt väder, klimatanpassning, visuell avskärmning, luftrening. **Forum:** Barn- och utbildningsnämnden.

Spara och stärka Bäckalyckan

Viktigt område för det tätortsnära friluftslivet, speciellt de som bor längre norrut i Vaggeryd på västra sidan. Exempel på åtgärd för att **stärka** är att utveckla det tätortsnära friluftslivet på Bäckalyckan är att fortsätta jobba med markering och underhåll av leder för promenad och löpning samt belysning. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa, sinnlig upplevelse, sociala interaktioner. **Forum:** Föreningen IOGT-NTO samt Kultur- och fritidsnämnden.

Stärka Furugårdens utemiljöer

Se över skötselplanen för Furugården. Kan vara aktuellt att avskärma mer mot vägen för att skapa lugnare miljö samt skapa mer variationsrik vegetation. Tillföra och utveckla upplevelsevärdena i form av tillgängliga gröna mötesplatser i anslutning till vård- och omsorgsboendet. Mötesplatserna ska vara skyddade från sol och vind och ge plats för vila och återhämtning samt vara stimulerande för de som vill med exempelvis odling eller djur. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa, sinnlig upplevelse, sociala interaktioner. **Forum:** Socialnämnden.

Sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster Vaggeryd

Kulturell aktivitetsplats

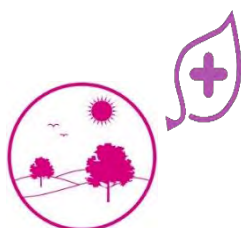
Skapa en grön och kulturell aktivitetsplats. Tanken är en mer tillrättalagd utrustning, samt en kulturell inriktning med dansmöjligheter och framträdandemöjligheter med scen/trapp/läktare/parkour-del. Tillrättalagd utrustning kan vara färdiga lusthus för dans, möjlighet till att koppla upp sig med musik, klättervägg, olika ytor för olika aktiviteter. Platsen bör även vara funktionell ur andra perspektiv genom att exempelvis vara svalkande (träd, buskar) samt bidra med mervärde för de ekologiska värdena och ur naturvårdssynpunkt, beroende på var den placeras.

Ekosystemtjänster som gynnas: Sociala interaktioner, finns även möjlighet att skapa fler värden beroende på platsval. **Forum:** Kultur och fritidsnämnden och tekniska kopplat till park/naturvärden.

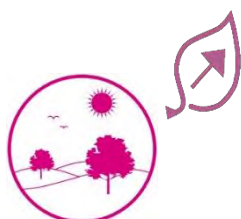
Vattennära mötesplatser och naturvård vid Lagan

Pågående projekt med att skapa Vattennära mötesplatser längs Lagan. Fler platser kan vara aktuellt att utveckla i framtiden beroende på ortens utveckling och kontinuerlig naturvård behövs. Ett av de viktigaste sociala, reglerande och ekologiska stråken i Vaggeryd som bör förvaltas väl. Gräsmarkszonen längs med gång- och cykelvägen breddas och planteras med ängsplantor. Strandzonen lämnas orörd i största möjliga utsträckning, lågor placeras ut och mulmholkar monteras för att stärka det strandnära habitatet. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel, habitat, hälsa, sinnlig upplevelse, skydd mot extremväder, vattenrening, klimatanpassning. **Forum:** Tekniska nämnden.

Skapa mobila gröna oaser i centrala Vaggeryd

Skapa grön oas/ miljö i centrala Vaggeryd, exempelvis genom mobila planteringar i pallkragar eller på skärmväggar i stadsrummet. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa, sinnlig upplevelse, sociala interaktioner. **Forum:** Tekniska nämnden.

Skapa odlingsytor utanför Arbetsmarknadsenheten

Ytorna kulle kunna användas till något mer produktivt, exempelvis för att odla kryddväxter eller blommande örter. Fördelaktig aktivitet ur rehabiliterande och integrerande syfte. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Sinnlig upplevelse, sociala interaktioner, matproduktion. **Forum:** Kommunstyrelsen.

Försörjande ekosystemtjänster i Vaggeryd

Spara det småskaliga jordbrukslandskapet

I Vaggeryd finns främst jordbruksmark sydost om orten samt att det finns mindre betesmarker kring södra parkområdet. Kommunen undviker exploatering av jordbruksmark (betes- och odlingsmark) och följer den regionala och nationella livsmedelsstrategin.

Ekosystemtjänster som gynnas: matproduktion, biologisk mångfald, livsmiljöer, ekologiska samspel. **Forum:** Politisk diskussion kring jordbruksmarkens framtid samt ställningstagande i Översiktsplanen.

Spara områden med betydelse för vattenproduktion

De områden som har ett värde ur dricksvattensynpunkt, exempelvis vattenskyddsområden och åsformationer i tätortsnära områden exploateras inte. Med klimatförändringarna kommer dricksvattenproduktionen påverkas ytterligare med sämre förmåga till grundvattenbildning än idag. **Ekosystemtjänster som gynnas:** färskvattenproduktion, livsmiljöer, vattenrening. **Forum:** Kommunstyrelsen och Tekniska nämnden.

Skillingaryd

Sandödlans ort

Teckenförklaring

● Parker och lekplatser

— GC-vägar

Befintligt stråk

↔ Sociala EST

↔ Stödjande EST

↔ Reglerande EST

Utveckling av stråk

↔ Stödjande EST

Utveckling av plats

Sociala EST

Stödjande EST

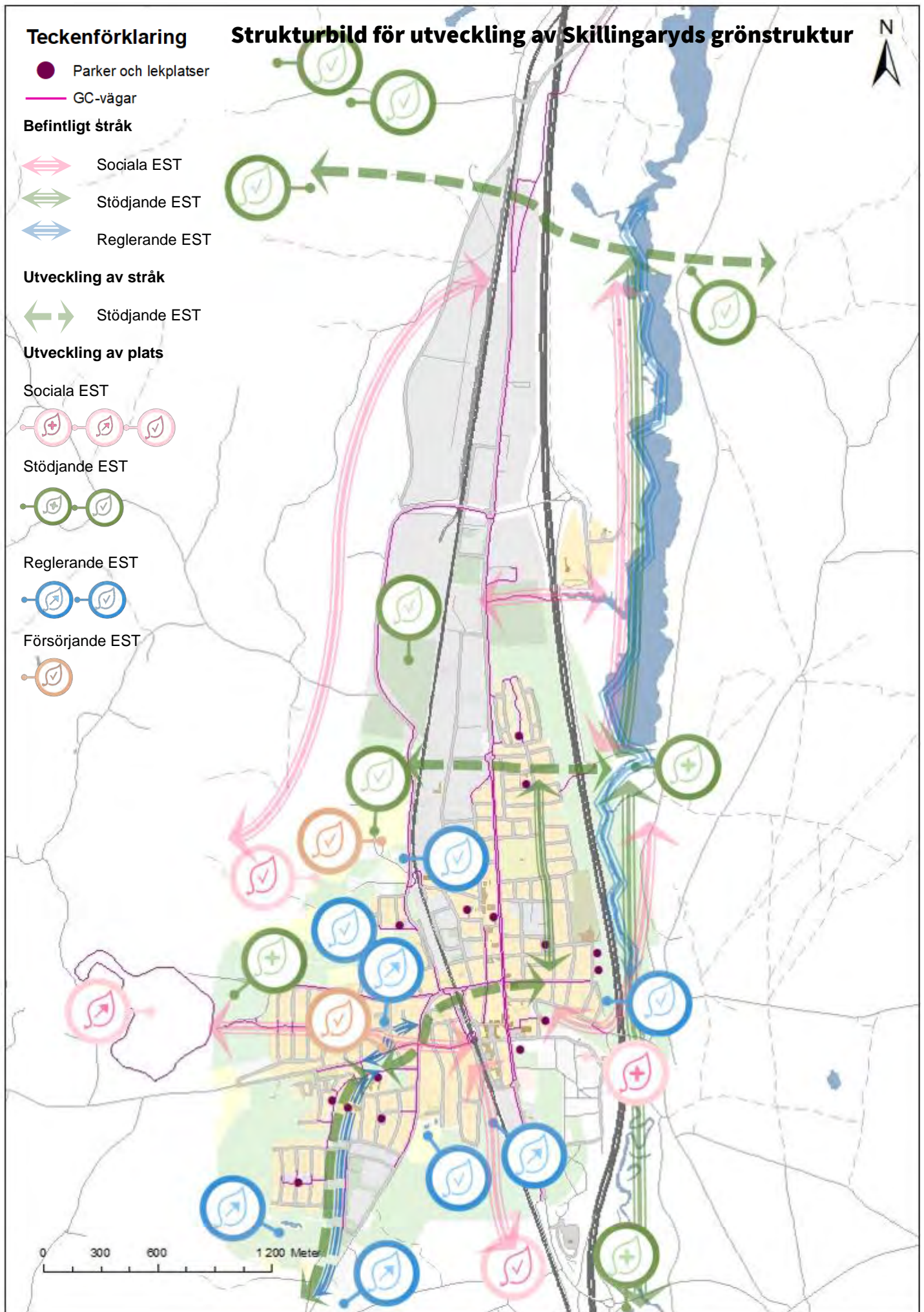
Reglerande EST

Försörjande EST

Strukturbild för utveckling av Skillingaryds grönstruktur

Stödjande ekosystemtjänster i Skillingaryd

Skapa variationsrik skog vid Grönelund

I skogsbruksplanen finns ett område i anslutning till Grönelund som ska avverkas närmaste åren. Återplantering av löv är intressant i området då marktypen och platsens förutsättningar är lämpliga för detta.

Ekosystemtjänster som gynnas: Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat **Forum:** Tekniska nämnden

Plantering av fler gatuträd längs Verkstadsgatan Skillingaryd

Gatuträden kompletteras västerut och österut med utgång från befintliga träd. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. **Forum:** Tekniska nämnden.

Stärk sandödlans habitat söder om Fågelforsdammen

Naturvårdsåtgärder för att stärka sandödlans habitat söder om Fågelforsdammen. Kan vara aktuellt med ansökan om LONA- bidrag.

Ekosystemtjänster som gynnas: Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. **Forum:** Kommunstyrelsen.

Restaurering av Skillingaryds dämme

Restaurering samt ta fram en skötselplan för Skillingaryds dämme.

Ekosystemtjänster som gynnas: Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. **Forum:** Kommunstyrelsen och Tekniska nämnden.

Frihugga skyddsvärda träd

Det finns flera skyddsvärda träd i Skillingaryd och dessa bör frihuggas och sparas för att stärka skogens gröna infrastruktur.

Ekosystemtjänster som gynnas: Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. **Forum:** Tekniska nämnden.

Ljunghed Lagan

Ljunghed längs Lagan i Skillingaryd hålls öppen.

Ekosystemtjänster som gynnas: Biologisk mångfald, ekologiskt samspel och habitat. **Forum:** Tekniska nämnden

Kantzön gräsmark Lagan

Stärka de öppna gräsyrtorna längs med Lagans natur- och kulturled genom att bredda kanrzonerna och öka mångfalden.

Ekosystemtjänster som gynnas: Biologisk mångfald, ekologiskt samspel, habitat. **Forum:** Tekniska nämnden.

Stödjande ekosystemtjänster i Skillingaryd

Gräsmarkernas på Alshultsområdet samt gräsytor längs Verkstadsgatan i Skillingaryd

Ytorna stärks genom att öka mångfalden av ängsväxter av flerårig typ.

Ekosystemtjänster som gynnas: Biologisk mångfald, ekologiskt samspel, habitat, hälsa, erosionsskydd, vattenrening, skydd mot extremväder, klimatanpassning. **Forum:** Tekniska nämnden.

Stärka kantzonerna i Södraparkområdet

Åtgärd längs Södraparkvägen genom att slå gräset och hålla ytorna öppna.

Ekosystemtjänster som gynnas: Biologisk mångfald, ekologiskt samspel, habitat. **Forum:** Tekniska nämnden.

Buffertzoner motorvägen

Längs med motorvägen i Skillingaryd finns kommunala skogsbruksområden som inte ingår i markreserv och som är svårbrukade samt ger låg avkastning. Kantzoner mot bebyggelse och bäck med lövträd kan vara aktuellt. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel, habitat. **Forum:** Tekniska nämnden.

Dialog Götaströms Golfklubb

Initiera dialog med Götaströms golfbana för att utreda möjligheterna att stärka gräsmarkernas arter och livsmiljöer. Skulle kunna stärka en mycket viktig länk är den mellan Duvuled och skjutfältets värdekärnor.

Ekosystemtjänster som gynnas: Biologisk mångfald, ekologiskt samspel, habitat. **Forum:** Tekniska nämnden.

Spara strandzonen längs Lagan

Lagan är en av de absolut viktigaste strukturerna i den gröna infrastrukturen, både ur biologisk, social och klimatanpassade synpunkt. Ingrepp i strandzonen bör göras högst restriktivt för att inte riskera negativ påverkan på växt- och djurliv. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel, habitat, hälsa, erosionsskydd, vattenrening, skydd mot extremväder, klimatanpassning. **Forum:** Tekniska nämnden.

Bäckravinen från Grönelund som tangerar Hembygdsparken

Sparas ur biologisk synpunkt, speciellt med tanke på bäckens kantzoner. Även funktionell ur klimatanpassningssynpunkt och reglering av högföden. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Ekologiskt samspel, habitat, hälsa, erosionsskydd, vattenrening, skydd mot extremväder, klimatanpassning. **Forum:** Kommunstyrelsen (undanta från åtgärder och exploatering).

Reglerande ekosystemtjänster i Skillingaryd

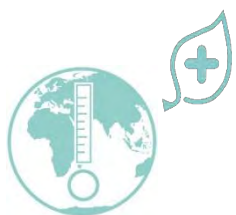
Skötselplan dike

Se över skötselplan för befintligt dike i hela kvarteret vid Åkersvägen/Lindgatan. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Vattenreglering, sinnlig upplevelse, skydd mot extremt väder, klimatanpassning. **Forum:** Tekniska nämnden.

Skapa utökade infiltrationsmöjligheter vid översvämning

Stärka den uppströms gröna strukturen som finns väster om industriområdet söder om Hjortronvägen samt vid väg 152 Åkersvägen, öster om Anderssons mekaniska. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Vattenreglering, skydd mot extremt väder, klimatanpassning. **Forum:** Tekniska nämnden.

Temperaturreglering fastigheten Råven

Svalkande gröstruktur planteras vid ombyggnation av fastigheten Råven. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Klimatanpassning (temperaturreglering), luftkvalitet, sinnlig upplevelse. **Forum:** Tekniska nämnden.

Temperaturreglering Fågelforsskolan

Fågelforsskolan ligger inom område med risk för värmeö, skolgården skulle behöva göras grönare. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Klimatanpassning (temperaturreglering), luftkvalitet, sinnlig upplevelse. **Forum:** Barn- och utbildningsnämnden.

Grönområde och ravin i anslutning till Sörgårdsskolan och Bullerbyn

Grönområde med bäckravin. Reglerande funktion vid värmebölja och skyfall. Även naturpedagogiska utvecklingsmöjligheter samt en speciell flora. Bevara breddad bäck, åtgärd med damm som/fördröjningsmagasin. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Klimatanpassning (temperaturreglering), luftkvalitet, sinnlig upplevelse. **Forum:** Tekniska nämnden.

Reglerande ekosystemtjänster i Skillingaryd

Spara områden med betydelse för dagvattenhantering

Grävda dammar i anslutning till Trolleberget sparas. Grävd damm utmed Smedjegatan behöver vara kvar, får inte tätas. Sturegatan- förlängning österut, dagvattenmagasin sparas. Södra Åkersvägen- planlagd industrimark är låglänt. Så länge det ser ut som det gör i nuläget finns ingen risk.

Ekosystemtjänster som gynnas: Vattenrening, skydd mot extremväder, klimatanpassning. **Forum:** Kommunstyrelsen (ej exploatera marken) samt Tekniska nämnden för underhåll.

Dagvattenlösning Femkampsområdet

Femkampen, sydvästra Skillingaryd. Åtgärd genomförd i form av grävd damm för att ta hand om vatten, problem är att det trycker på vatten på hela Femkampsområdet, behöver göras mer åtgärder. Möjligtvis utökas med en till damm. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Vattenreglering, sinnlig upplevelse, skydd mot extremt väder, klimatanpassning. **Forum:** Tekniska nämnden.

Spara Fåglabäck

Fåglabäck dess bäcksystem i söder behöver tillåtas för översvämning även i framtiden. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel, habitat, bibehållande av markens bördighet, hälsa, vattenrening, skydd mot extremväder, klimatanpassning, naturpedagogik, matproduktion. **Forum:** Kommunstyrelsen.

Spara hästhagen Sörgårdsskolan

Hästhagen har även funktion som uppsamlare av vatten ur dagvattensynpunkt. Området bevaras i sin helhet. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel, habitat, hälsa, erosionsskydd, vattenrening, skydd mot extremväder, klimatanpassning. **Forum:** Tekniska nämnden (dagvatten).

Spara bäckravinen från Grönelund som tangerar Hembygdsparken

Sparas ur biologisk synpunkt, speciellt med tanke på bäckens kantzoner. Även funktionell ur klimatanpassningssynpunkt och reglering av högflöden. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Ekologiskt samspel, habitat, hälsa, erosionsskydd, vattenrening, skydd mot extremväder, klimatanpassning. **Forum:** Kommunstyrelsen (undanta från åtgärder och exploatering).

Sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster i Skillingaryd

Skapa central aktivitetsplats

I medborgardialogen efterfrågas en stor allmän lekplats för flera åldrar som är modern och trygg, samtidigt som många önskar ett grönare centrum i Skillingaryd. Idag är främst Grönelund den viktigaste sociotopen i Skillingaryd, och den skulle behöva kompletteras med en mer central aktivitetspark som kan förena olika åldrar och målgrupper. Även intressant ur integrationssynpunkt. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Sociala interaktioner, hälsa. **Forum:** Kultur – och fritidsnämnden.

Spara Fåglabäck

Fåglabäck är ett av de områdena med flest ekosystemtjänster i hela Skillingaryd. Området har flera funktioner, främst sett ur livsmedelsperspektivet men även för värdekärnor och stödhabitat (löv och gräsmarker) rekreation, friluftsliv och klimatanpassning. Området behöver **sparas** för att värna om det tätortsnära friluftslivet, med fokus på sinnlig upplevelse av det öppna landskapet. Området har stor betydelse för ortens invånare och nyttjas som exekution och idrottsområde för skola och förskola. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel, habitat, bibehållande av markens bördighet, hälsa, vattenrening, skydd mot extremväder, klimatanpassning, naturpedagogik, matproduktion. **Forum:** Kommunstyrelsen.

Spara och stärk Grönelund som friluftsområde

Grönelund är det i särklass det område som flest personer i medborgardialogen pekade ut som sin gröna plats. Området har stor betydelse för invånarna och hyser höga sociala värden. Området har även reglerande funktioner. Området bör undantas från exploatering och skogsbruk och utvecklas utifrån sina sociala och friluftsmässiga värden. Området stärks med fler och bättre utmärkta leder samt belysning längre sträckor av elljusspåret. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa, sociala interaktioner, sinnlig upplevelse, habitat, klimatanpassning. **Forum:** Kommunstyrelsen.

Stärk natur- och kulturleden/ vattennära mötesplatser längs Lagan

Fortsätta förvalta och utveckla Natur- och kulturleden längs Lagan i Skillingaryd som en del i vattennära mötesplatser. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa, sociala interaktioner, sinnlig upplevelse. **Forum:** Tekniska nämnden.

Sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster i Skillingaryd

Skapa mötesplatser Sörgården vård- och omsorgsboende

Tillföra upplevelsevärden för de äldre i form av tillgängliga gröna mötesplatser i anslutning till vård- och omsorgsboendet Sörgården. Mötesplatserna ska vara skyddade från sol och vind och ge plats för vila och återhämtning. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa, sociala interaktioner, sinnlig upplevelse. **Forum:** Tekniska nämnden (fastighetsenheten) och Socialnämnden.

Stärka Vasaparken Östra Allégatan

Utveckla Vasaparken i form av fler upplevelsevärden genom ökad grönska och platser att mötas. Även åtgärder för biologisk mångfald kan inrymmas b.l.a. genom inramning med lövträd med fokus på en lugn återhämtande miljö. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, habitat, sinnlig upplevelse, sociala interaktioner, hälsa. **Forum:** Kommunstyrelsen och Tekniska nämnden.

Stärka park vid Tallbackens förskola

Exempel på åtgärd för att stärka är att utveckla lekplatsen söder om Förskolan Tallbacken med utgångspunkt i naturpedagogik. Exempel är odlingslådor, en liten äng, biohotell, bärbuskar. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Naturpedagogik, biologisk mångfald. **Forum:** Tekniska nämnden och personalen på Tallbackens förskola.

Spara Fridhäll

Fridhäll samt dess närmiljö är en viktig social träffpunkt. Området fungerar både som mötesplats och en plats för symbolik och andlighet. Området har även temperaturreglerande funktion i tätortsbebyggelsen. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Sinnlig upplevelse, symbolik och andlighet, naturpedagogik. **Forum:** Fridhälls verksamhet.

Stärka Fågelforsskolans utemiljöer

Utveckla utomhusmiljöerna med utgångspunkt i naturpedagogik. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa, sociala interaktioner, sinnlig upplevelse. **Forum:** Barn- och utbildningsnämnden.

Stärka Gullbäckens utemiljöer

Utveckla utomhusmiljöerna med utgångspunkt i naturpedagogik. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Hälsa, sociala interaktioner, sinnlig upplevelse. **Forum:** Barn- och utbildningsnämnden.

Försörjande ekosystemtjänster i Skillingaryd

Spara Fåglabäck

Fåglabäck är ett av de områdena med flest ekosystemtjänster i hela Skillingaryd. Området har flera funktioner, främst sett ur livsmedelsperspektivet men även för värdekärnor och stödhabitat (löv och gräsmarker) rekreation, friluftsliv och klimatanpassning. Fåglabäck behöver även tillåtas för översvämning även i framtiden. Området behöver även **sparas** för att värna om det tätortsnära friluftslivet, med fokus på sinnlig upplevelse av det öppna landskapet. Området har stor betydelse för ortens invånare och nyttjas som exekution och idrottsområde för skola och förskola. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel, habitat, bibehållande av markens bördighet, hälsa, vattenrening, skydd mot extremväder, klimatanpassning, naturpedagogik, matproduktion. **Forum:** Kommunstyrelsen.

Hästhagen Sörgårdsskolan

Betesmark vid Sörgårdsskolan har fortsatt bete. Området bevaras i sin helhet. **Ekosystemtjänster som gynnas:** Biologisk mångfald, ekologiskt samspel, habitat, hälsa, erosionsskydd, vattenrening, skydd mot extremväder, klimatanpassning. **Forum:** Tekniska nämnden (dagvatten).

Definitioner och ordlista

Grön infrastruktur: Grön infrastruktur är nätverk av natur som bidrar till fungerande livsmiljöer för växter och djur och till människors välbefinnande. Med ordet nätverk avses fysiska relationer och egenskaper som tillsammans skapar förutsättningar för olika ekosystemtjänster.

Ekosystemtjänster: Tjänst eller nytta som naturen ger oss, oftast utan att vi reflekterar över det eller värdesätter det. Ekosystemtjänsterna brukar delas in i fyra kategorier som berör bland annat biologisk mångfald, tillgång till friluftsområden, översvåmningsreglering och livsmedelsproduktion.

Biologisk mångfald: Med biologisk mångfald menas den genetiska variationen hos individerna inom en art, variationen mellan olika arter och mellan olika naturtyper och landskap.

Stödhabitat: kallas även ibland för vardagslandskap och är den vanligaste typen av landskap. Dessa områden innehåller ofta inga speciella värden men är ändå viktigt då det ofta utgör spridningsvägar mellan de områden som har högre värden.

Värdekärna: Ett sammanhängande naturområde som bedöms ha höga naturvärden sett till dess nuvarande tillstånd. I en värdekärna finner man ofta flera så kallade värdeelement, vilket kan vara exempelvis förekomst av vissa arter, artkomplex, livsmiljöer eller andra funktioner. Dessa element skapar grunden för en biologisk mångfald och höga naturvärden. Värdekärnor är huvudenheten i arbetet med den gröna infrastrukturen för att definiera kvalitativa miljöer i landskapet.

Värdenätverk: Nätverk av värdekärnor med lämpliga livsmiljöer för en viss art eller artgrupp. Skapar ekologiska länkar genom att spridningszonerna för värdekärnorna korsas och överlappas.

Bilaga 1

Vegetationstyp	Procentandel av kommunyta
Tallskog (utanför våtmark)	25,47944086
Temporärt ej skog (utanför våtmark)	13,04766008
Granskog (utanför våtmark)	10,21095235
Öppen våtmark	6,956729442
Tallskog på våtmark	6,953386814
Övrig öppen mark med vegetation	6,942999132
Åkermark	5,152301992
Barrblandskog (utanför våtmark)	5,094734501
Sjö och vattendrag	3,876323211
Lövblandad barrskog (utanför våtmark)	3,828888063
Triviallövskog (utanför våtmark)	3,39028414
Exploaterad mark, väg	3,075868149
Ädellövskog (utanför våtmark)	1,478103346
Lövblandad barrskog på våtmark	1,273053981
Triviallövskog på våtmark	1,202023126
Triviallövskog med ädellövinslag	0,455433129
Granskog på våtmark	0,437292406
Barrblandskog på våtmark	0,287709782
Exploaterad mark, ej byggnad	0,284622493
Exploaterad mark, byggnad	0,263243598
Temporärt ej skog (på våtmark)	0,20134694
Övrig öppen mark utan vegetation	0,100940416
Ädellövskog på våtmark	0,005547835
Triviallövskog med ädellövinslag	0,001114209

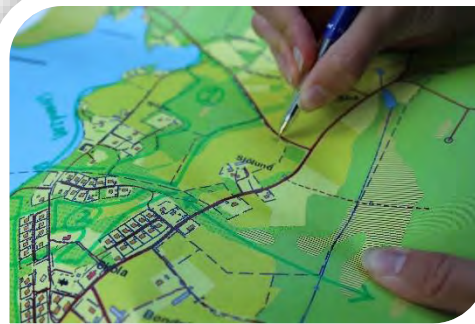
**VAGGERYDS
KOMMUN**

Grönstrukturplan 2019

Sociotopinventering

**VAGGERYDS
KOMMUN**

Grönstrukturplan Vaggeryds kommun

Underlagsrapport 2

Kunskapsunderlag Sociotopinventering

Den här rapporten bidrar till följande Agenda 2030-mål:

Uppdraget lämnades av kommunstyrelsen: 2017-11-08

Remissperiod: 2019-09-01 till 2019-11-01

Godkänt av kommunstyrelsen:

Omslagsfoto och bilder i rapporten: Pixabay, Hanna Grönlund, Mattias Bokinge

Text: Hanna Grönlund, planarkitekt Vaggeryds kommun

Madeleine Larsson, samordnare för miljöutveckling Vaggeryds kommun

Information och kontakt: Madeleine Larsson, samordnare för miljöutveckling, Vaggeryds kommun, tel. 0370-678174, mail: madeleine.larsson@vaggeryd.se

Alla diagram i denna sammanställning kan användas fritt inom kommunens verksamheter med hänvisning till källan.

Framtagande av planen har delvis finansierats med medel från Lokala naturvårdssatsningen LONA

Sammanfattning

- ❖ De sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänsterna, även kallat kulturella tjänster, är viktiga för vår hälsa och vårt välbefinnande.
- ❖ De sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänsterna är lättast att märka av, då vi tar del av dem varje gång vi exempelvis tar en promenad i skogen, ligger och solar på gräsmattan, hör fåglarna sjunga eller plockar blommor.
- ❖ För Vaggeryds kommun och för de sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänsterna finns ett mål och ett antal strategier för att uppnå detta mål. Mål och strategier ligger tillsammans med sociotopinventering till grund för ett antal åtgärder som redovisas sist för varje ort.
- ❖ I Vaggeryds kommun har sociotopinventeringen för Vaggeryds och Skillingaryds tätorter uppdaterats och fördjupats samt att sociotopinventeringar gjorts för ytterligare 4 orter i kommunen utöver Skillingaryd och Vaggeryd: Klevshult, Hok, Bondstorp och Byarum.
- ❖ Inventeringen fokuserar på tätortsnära grönstruktur och avser alla vegetationsbeklädda ytor inom tätortsgränserna plus 300 meter i buffertzonen.
- ❖ Inventeringen redovisar förekomsten av områdestyp, upplevelsekvantiteter (Grönya kvalitet), närhet och tillgänglighet.

- ❖ Innan inventeringen påbörjades markerades vilka ytor som berörs av inventeringen. Ute i fält markerades aktuell yta i en inventeringsmall. Inventeringsmallen tar upp två kartattribut: gröna ytor och funktioner som anges som punkter i kartlagret.
- ❖ Resultatet redovisas för respektive sex orter. Resultatet presenteras i form av en karta som visar områdestyperna med ingående beskrivningar i text över de gröna områdena för varje tätort.
- ❖ Analysen baseras på inventering av de gröna strukturerna. Detta i sin tur ger en bild över grönstrukturens sammanhang. Vad har orterna i Vaggeryds kommun gott om och vad finns det brist på. Styrka och svagheter i förhållande till berörda ekosystemtjänster inom området dvs i detta fall sociotopvärden och grönstrukturens koppling till människan.
- ❖ Inventering, mål och strategier ger upphov till de förslag på åtgärder som föreslås för varje ort genom exempel för att skapa, spara och stärka. Förslagen för att skapa, spara och stärka är oberoende av vem som är markägare och vad platsen används för idag och är föreslagna ur ett socialt- och hälsofrämjande perspektiv.

Innehåll

Inledning	2
I mötet mellan människa och miljö- sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster	3
Bakgrund	4
Metod	6
Metod i tidigare inventeringar	6
Nya inventeringar	7
Gröna ytor och områden i tätorterna	7
Områdestyp	8
Nåbarhet	9
Tillgänglighet	9
Upplevelsekvaitéer	10
Funktioner	11
Underlag från medborgardialog	12
Resultat	14
Byarum	15
Byarums Hembygdsgård och Gärhov Storäng	16
Munkaleden	16
Sociotoper i Byarum	17
Sociotopkarta Byarum	18
Grönytornas nåbarhet och tillgänglighet	19
Grönytornas upplevelsekvaitéer	20
Åtgärdsförslag Byarum	21

Klevshult	22
Thures torg	23
Sociotoper i Klevshult	24
Sociotopkarta Vaggeryd	25
Grönytornas nåbarhet och tillgänglighet	26
Grönytornas upplevelsekvaitéer	27
Åtgärder Klevshult	28
Bondstorp	29
Ormnästet	30
Sociotoper i Bondstorp	31
Sociotopkarta i Bondstorp	32
Grönytornas nåbarhet och tillgänglighet	33
Grönytornas upplevelsekvaitéer	34
Åtgärder Bondstorp	35
Hok	36
Morarps och Mörhulta mossar	37
Bruksmiljön Lindefors	37
Sociotoper i Hok	38
Sociotopkarta Hok	39
Grönytornas nåbarhet och tillgänglighet	40
Grönytornas upplevelsekvaitéer	41
Åtgärder Hok	42
Skillingaryd	43
Lagan	44

Får/Hästhagen och Fridhem	44
Fåglabäck	45
Grönelund	45
Trolleberget	45
Sociotoper i Skillingaryd	46
Sociotopkarta Skillingaryd	47
Grönytornas nåbarhet och tillgänglighet	48
Grönytornas upplevelsekvaitéer	49
Åtgärder Skillingaryd	50
Vaggeryd	51
Östermoskogen	53
Friluftsområdena	53
Missionsparken och Höga Bränna	53
Vattenmiljöer och stråk	54
Linnarbäcks parken och Linnarbäcken våtmarksområde	54
Lagan	55
Hjortsjön	55
Sociotoper i Vaggeryd	56
Sociotopkarta Vaggeryd	57
Grönytornas nåbarhet och tillgänglighet	58
Grönytornas upplevelsekvaitéer	59
Åtgärder Vaggeryd	60

Inledning

Vaggeryds kommun vill växa. I våra större orter finns detaljplaner som delar in orternas ytor i kvartersmark och allmänplatsmark. Den allmänna platsmarken innefattar till stor del kommunens natur och parkmark och är det publika tillgången till de gröna ytorna inom samhällena. I samhällenas utkanter tar den tätortsnära naturen över som kan vara kommunal- eller privat ägd. När våra samhällen förtätas och växer blir resultatet ofta att dessa områden tas i anspråk och att människans gröna närområden då minskar. Därmed är det viktigt för Vaggeryds kommuns framtida utveckling att identifiera vilka gröna ytor som finns och vilka upplevelsevärden och kvalitéer dessa ytor har.

Närhet till naturen i dess olika former innebär livskvalitet för människor då de ger möjlighet till plats för återhämtning och vila, plats för rekreation och motion. De är även sociala mötesplatser. Attraktiva gröna platser för alla är en angelägen fråga för att skapa tilltalande orter med en god befolkningshälsa i Vaggeryds kommun, både idag och i framtiden.

I den fysiska planeringen är det alltså viktigt att ta hänsyn till befintliga gröna strukturer samt planera in grönska vid ny bostadsplanering för att nutida och framtida invånare i vår kommun ska trivas och må bra. Sociotop definieras i dokumentet som en plats för människors aktiviteter och upplevelser i grönstrukturen. Sociotop är platsen där de sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänsterna finns. Vi tar del av dem varje gång vi exempelvis tar en promenad i skogen, ligger och solar på gräsmattan, hör fåglarna sjunga eller plockar blommor.

Den fysiska planeringen kan alltså binda samman platsen med människan och stärka dess värden och har således stor betydelse för att skapa förutsättningar för att stärka befolkningens hälsa. Kommunen kan bidra till att stärka de gröna strukturerna för att invånarna lättare ska kunna ta sig ut i naturen och vistas där. Närbarhet och tillgänglighet skapar alltså förutsättningar för hälsosamma vanor som våra invånare utvecklar- eller inte utvecklar.

I mötet mellan människa och miljö- sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster

De sociala ekosystemtjänsterna brukar vara de som är mest märkbara för oss. Vi använder våra grönområden som plats för både vila, lek och aktivitet. Grönområdena är även socialt viktiga mötesplatser i samhället, där människor av olika åldrar och bakgrund kan träffas. Det är även en plats att uppleva landskapets historia och för att fira traditioner.

Sinnlig upplevelse

Betydelse: Uppleva naturen med alla sinnen, tex lövsus, porlande vatten, fågelsång.

Nytta: Mångfalden i de gröna miljöerna berikar upplevelsen. Avskilda platser ger plats för reflektion. Minskar stress, får oss att tillfriskna fortare både fysiskt och mentalt, ger välbefinnande.

Hälsa

Betydelse: Förbättrad fysisk och mental hälsa genom vistelse i naturen.

Nytta: Ger plats för motion och rekreation. Förbättrar folkhälsan vilket ger ett stort ekonomiskt värde i form av minskade sjukhuskostnader.

Sociala interaktioner

Betydelse: Naturens förmåga att skapa platser för möten och sociala aktiviteter.

Nytta: Främjar integration och ökat förståelse för andra grupper i samhället.

Naturpedagogik

Betydelse: Förståelse för naturen och ekosystemens betydelse och behov.

Nytta: Värde för skolorna i utbildningen. Desto mer kunskap vi har om naturen desto bättre blir vi på att vårda den och skapa hållbara samhällen.

Symbolik och andlighet

Betydelse: Naturens betydelse för olika religioner och kultur.

Nytta: Ger plats att utöva traditioner så som firande av högtider samt koppling med vår historia och identitetskänsla.

Bakgrund

I november 2017 beslutade kommunstyrelsen att en Grönstrukturplan skulle tas fram för Vaggeryds kommun. Projektets målsättning är att ta fram ett planeringsunderlag, en grönstrukturplan, som ska beskriva kommunens gröna strukturer övergripande samt att ta fram utvecklingsförslag för kommunens sex tätorter. Utgångspunkt är att få med grön infrastruktur och ekosystemtjänster som nya perspektiv.

Grönstrukturplanen har fyra fokusområden baserat på hur ekosystemtjänsterna ofta brukar delas in:

- stödjande ekosystemtjänster
- reglerande ekosystemtjänster
- försörjande ekosystemtjänster
- sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänster

De sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänsterna, även kallat kulturella tjänster, är viktig för vår hälsa och vårt välbefinnande. Dessa ekosystemtjänster är lättast att märka av, då vi tar del av dem varje gång vi exempelvis tar en promenad i skogen, ligger och solar på gräsmattan, hör fåglarna sjunga eller plockar blommor.

För varje fokusområde finns ett mål och ett antal strategier för att arbeta med att uppnå detta mål formulerat för Vaggeryds kommun. Denna rapport berörs främst av målet för sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänster:

MÅLBILD

*"Grönstrukturen ger kommunens invånare
möjlighet till god hälsa, rekreation och lärande."*

En viktig del i arbetet med de sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänsterna och ovanstående mål, är att dokumentera och löpande utvärdera vilka förutsättningar som finns för vila, lek och aktivitet i grönstrukturen. Genom att locka våra kommuninvånare till att komma ut och röra på sig, träffa andra människor och varva ner i lugna miljöer kan vi som kommun främja folkhälsan. Grönområden, parker elljusspår och skogsstigar kan användas för rörelse och aktivitet som stärker vår fysiska hälsa, samt även fundera som sociala mötesplatser. För att uppnå attraktiva grönområden ur social och kulturell synpunkt behövs gröna områden med flertalet sociala värden, som är tillgängliga för alla och som lockar till besök. Vi är en kommun som är privilegierade med flera tätortsnära skogsområden med stigsystem och liknande nära bostäderna, men dessa är långt ifrån tillgängliga och tilltalande för alla grupper i samhället.

Strategier för de sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänster

Kopplat till målformuleringen har fem strategier formulerats som vägledning till hur målet ska uppnås:

- Kommunens tysta områden utgör möjligheter till rekreation och förblir tysta så långt det är möjligt.
- Tätortsnära grönområden, motionsstråk och friluftsområden är tillgängligt för invånarna och områdenas värden tas i beaktning i samhällsutvecklingen
- I den strategiska planeringen verkar kommunen för en mångfald av gröna rum som utgör ett sammanhängande nätverk av grönstråk
- I samhällsplaneringen beaktas hur de kommunala verksamheterna får sin närnatur tillgodosedd men också hur deras nya exploatering påverkar befintliga rekreationsmöjligheter.
- Viktiga områden för naturpedagogik tas i beaktning i samhällsplaneringen

I detta dokument presenteras en sociotopinventering som är gjord i kommunen sommaren/hösten 2018. I rapporten definieras begreppet sociotop som:

Sociotop definieras i dokumentet som en plats för människors aktiviteter och upplevelser i grönstrukturen.

Definitionen är en egen version av den som anges i Kungsbackas kommuns "Sociotopkarta"

Inventeringen fokuserar på tätortsnära grönstruktur och är avgränsad till 6 orter i kommunen; Byarum, Klevshult, Bondstorp, Hok, Skillingaryd och Vaggeryd. Inventeringen tar inte upp kulturmiljöer och dess värden, enstaka anordningar (tex bänkar) och utan fokuserar på förekomsten av upplevelsevärden, närbarhet och tillgänglighet.

Underlaget är framtaget av planarkitekt och hållbarhetsstrateg på kommunledningskontoret, Vaggeryds kommun. Kartunderlaget och analyser i GIS har genomförts av GIS- samordnare på IT-enheten, Vaggeryds kommun.

Metod

Metod i tidigare inventeringar

Sociotopinventeringar genomfördes i kommunen när Grönplanerna för Vaggeryd och Skillingaryd arbetades fram. Inventeringarna till dessa planer genomfördes sommaren/hösten 2004 respektive våren/sommaren 2006. Ytor i kommunen inventerades och beroende på dess funktion och utseende kategoriserades de.

Inventeringarna i denna rapport baserades på föregående sätt att arbeta med klassificering av gröna ytor och stråk i tätorterna. Dessa ytor får en klassificering beroende på områdestyp. Klassificeringssystemet omfattar ca. 13 kategorier. Det som styr indelningen av kategorierna är ytornas användning och innehåll, dvs. vad de i störst utsträckning används till. Resultatet presenterades i en karta där ytornas olika grupperingar kodades med olika färger.

Även avståndet till dessa ytor har analyserats, för att se vilka bostadsområden som täcks in inom 300 meter från grönytan.

INVENTERINGSKARTA

TECKENFÖRKLARING

	Militärt område
	Naturområden
	Odlingslandskap
	Fritidsområden
	Bostadsnära park
	Park
	Gröning
	Planerat kommunalt naturreservat
	Torg och gatuplanteringar
	Skolgårdar
	Industrimark
	Bostadsbebyggelse
	Vatten

Figur 1: I Grönplanen för Vaggeryds tätort angavs följande kategoriseringar av ytor.

Inventeringsplan Skala 1:20 000

	Större naturområde
	Mindre naturområde
	Kulturpark
	Bostadsnära park
	Gröning
	Skolgård
	Idrottsplats/ sportanläggning
	Golfbana
	Övrigt särskilt fritidsområde
	Kyrkogård
	Torg och gatuplantering
	Militärt område Alltid el. delvis tillgängligt
	Vatten

Figur 2: I Grönplanen för Skillingaryd angavs följande kategoriseringar av ytor.

Nya inventeringar

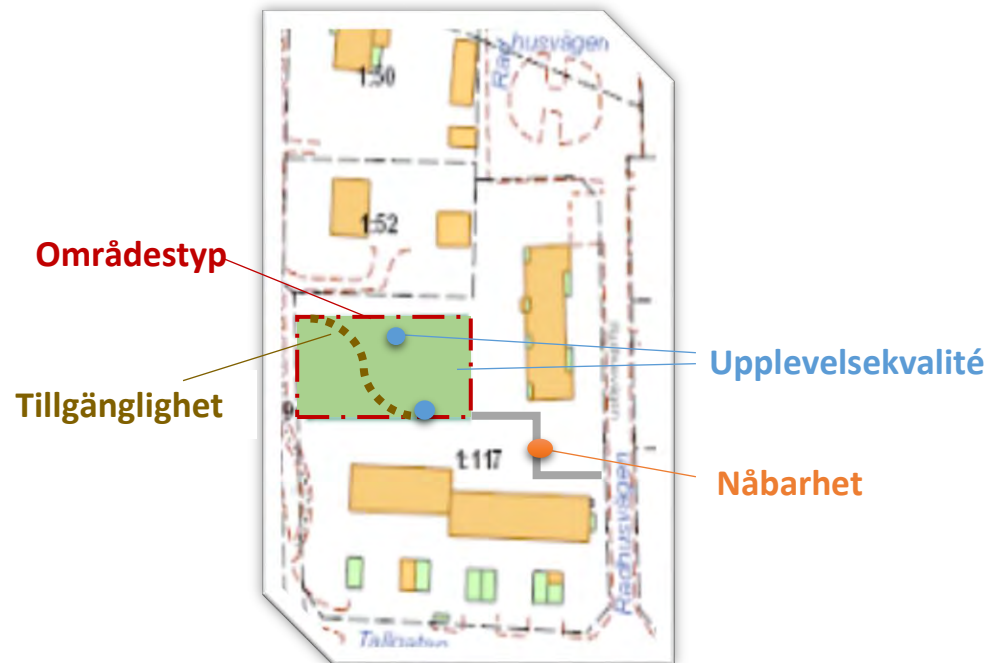
I och med arbetet med att ta fram underlag till Grönstrukturplanen för Vaggeryds kommun har sociotopinventeringen för Vaggeryd och Skillingaryds tätort uppdaterats och fördjupats samt att sociotopinventeringar gjorts för ytterligare 4 orter i kommunen utöver Skillingaryd och Vaggeryd: Klevshult, Hok, Bondstorp och Byarum. Syftet med inventeringen är att skapa en bild för vilka förutsättningar som finns för olika sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänster i den tätortsnära grönstrukturen. I Grönstrukturplanen kompletteras det även för alla orter med en medborgardialog med drygt 300 svarande, en enkät till kommunens förskolor kring naturpedagogik och tillgång till natur i undervisning, inventering och intervju kring äldreboendenas utemiljöer, en utökad sociotopkartering samt en friluftskartering.

I den nya sociotopsinventeringen som gjorts i samband med framtagandet av Grönstrukturplanen har grönyrtorna delats in i områdestyper enligt de befintliga grönplanerna. Tre perspektiv har dock tillkommit i analysen av den tätortsnära grönstrukturen, vilket är kvalitet, närbarhet och tillgänglighet.

Inventeringarna som är gjorda i denna rapport är baserade på den metodik som Kristianstads kommun använt sig av i den sociotopinventering som ligger till grund för deras grönplan. Inventeringarna har genomförts av projektledarna för Grönstrukturplanen under sommaren 2018. Innan inventeringen påbörjades markerades vilka ytor som berörs av inventeringen (tätortsgräns plus 300 meter i buffertzonen runt tätorten) för att sedan besöka platserna i fält. Ute i fält användes en Android surfplatta uppkopplad till GIS för att direkt kunna markera aktuell yta och fylla i en inventeringsmall. Inventeringsmallen tar upp två kartattribut: gröna ytor och funktioner som anges som punkter i kartlagret.

Gröna ytor och områden i tätorterna

De gröna ytorna och områdena avser alla vegetationsbeksidda ytor inom tätortsgränserna plus 300 meter i buffertzonen. Både kommunalt ägda och privatägda ytor har tagits med i analysen för att kunna ge en sammanhängande bild av vilken fördelning som finns på respektive ort. Detta är viktigt för att kunna se hur stor andel av de gröna ytorna som faktiskt är tillgängliga för invånarna att använda, och på vilket sätt i sådana fall. Analysen av gröna ytor inom tätorterna gjordes enligt följande struktur:

Figur 1: I sociotopinventeringen har parametrarna områdestyp, tillgänglighet, buller, närbarhet, upplevelsekvalitéer och funktioner ingått vid inventering av varje grön yta eller område.

Områdestyper

Likt grönplanerna för Vaggeryd och Skillingaryd har ytorna inventerats och klassats beroende på vad de har för huvudsaklig användning. Detta för att kunna se hur fördelningen av olika marktyper ser ut inom tätorterna. Vissa markklassificeringar har använts från grönplanerna, och några har lagts till för att förtydliga vissa delar. Områdestyperna klassas enligt följande: Teckenförklaring i Grönstrukturplanen

Teckenförklaring

	Bostadsnära park
	Gröning
	Grönstråk
	Idrottsplats
	Kommunal tomtmark
	Kyrkogård
	Odlingsmark
	Privat tomtmark
	Skolgård
	Svårtillgänglig natur
	Tätortsnära friluftsområde
	Tätortsnära natur

Områdestyperna dvs de olika gröna ytorna på orterna har även kategoriserats in under olika kategorier beroende på ägandeskap och utformning. Dessa är:

Kvalitativ parkmark aktivt underhållen och ägd av kommunen
Bostadsnära Park eller
Gröning

Kvalitativa natur-/rekreationsområden (tillgänglig både privat och kommunalt ägd) med aktiv användning och med tillgång till stigar, angöringar och aktiviteter.
Tätortsnära natur
Tätortsnära friluftsområde

Omgivande natur (mindre tillgänglig både privat och kommunalt ägd)
Tätortsnära natur
Svårtillgänglig natur

Gröna länkar
Grönstråk (grön koppling mellan gröna ytor och områden i tätorten)
Kantzon (smal gräs- eller naturrensa längs vatten, väg eller mellan hårdgjorda ytor)

Annat
Idrottsplats
Skolgård
Kyrkogård
Privat tomtmark
Kommunal tomtmark
Odlingsmark

Nåbarhet

Med nåbarhet menas det med hur lätt det är att ta sig **till** området genom att promenera, cykla, ta buss eller tåg, eller genom att köra bil. Nåbarheten anges som låg, medel eller hög. Är det hög nåbarhet, innebär det att man inom tätorten kan ta sig dit genom att promenera, är det medel nåbarhet kan man ta sig dit med samtliga andra färdssätt och med låg nåbarhet menas att det endast går att ta sig till området med något enstaka kommunikationsmedel, eller att det är svårt att nå området över huvud taget (tex p.g.a. barriärer i landskapet).

Det bedöms även vilka typer av angöringar det finns i anslutning till platsen kopplat till nåbarhet. Det kan exempel vara anslutande gång- cykelväg, busshållplats, tågstation eller parkeringsplatser. Antalet parkeringsplatser uppskattas även, samt att om området ligger i anslutning till vatten anges om det finns möjlighet till angöring för båt.

Tillgänglighet

Tillgänglighet avser hur lätt det är att ta sig runt inom en grönyta eller ett grönområde. Anges efter klassningarna låg, medel och hög tillgänglighet. Ett område med hög tillgänglighet är anpassat för rullstolar, rullatorer och barnvagnar, samt att topografin och terrängen är lätt att ta sig fram i. Medelklassad tillgänglighet innebär att det finns stigar eller spår att ta sig fram på i området, även i tuffare terräng. Låg tillgänglighet innebär att det saknas stigar eller spår i området eller finns enstaka och att området kan vara svårt att ta sig fram i, i terrängen.

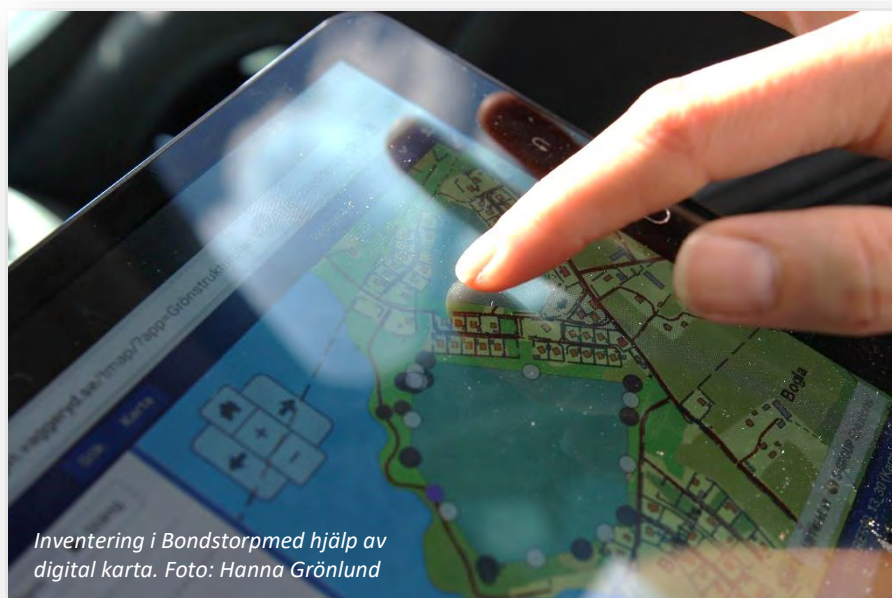
Buller

Ljudnivån i ett område avgör vad det ger för känsla och hur det används av invånarna. Ett område med hög bullernivå är exempelvis inte lika tilltalande om man söker vila och stillhet. Bullernivån har angetts som hög, medel eller låg efter vad de personer som inventerade områdena uppfattade. Hög bullernivå anges om tex trafik från en väg hörs tydligt, och låg anger att det nästan inte hörs något ljud alls på platsen.

Upplevelsekvallitéer

För varje identifierad grön yta eller område har totalt 11 upplevelsekvallitéer inventerats. Kvallitéerna är inspirerade av Kristianstads kommuns sociotopinventering, och baserar sig på Patrik Grahns åtta upplevelsekvallitéer i grunden. I denna inventering har dessa kvallitéer utgjort grunden och tolkats efter kommunens förutsättningar samt att vissa kvallitéer tagits bort enligt avgränsning och ambitionsnivå. Uplevelsekvallitéerna är ett sätt att försöka fördjupa förståelsen kring vad en grön yta eller område har att erbjuda, och därmed förhoppningsvis förstå bättre vad kommuninvånarna har tillgång till för typer av upplevelsevärden på sin tätort.

Inventering i Bondstorp med hjälp av digital karta. Foto: Hanna Grönlund

För varje inventerad grön yta har **ja eller nej** angetts för varje upplevelsevärde, beroende på om det finns på platsen eller inte.

1. Frihet och rymd- överblick, utsikt, känsla av rymd. Kräver att området är lite större, kan vara både skog och öppen mark.

2. Rofyllighet- lugna platser för avkoppling och vila.

3. Vildhet- ytor eller områden utan uppenbar mänsklig påverkan. Spontan vegetation, träd och buskar växer fritt.

4. Artrikedom- anger om betraktaren får en känsla av variation av träd, blommor, vegetation och insekter/djur (baseras inte på biologiska inventeringar). Behöver inte vara vilda skogsområden, kan även vara i parker där det tex finns många olika träd och blommor.

5. Samvaro och folkliv- mötesplatser för människor som tex gröna torg eller plats för festligheter- Kan även vara plats med möjlighet för att tex leka, bada, grilla och umgås.

6. Refug, viste, lustgård- en inramad, trygg och lummig plats, skyddad så att tex barn kan leka, upptäcka och leka i naturen och vuxna slappna av.

7. Allmänning- öppen gräsyta som är så pass stor att den rymmer plats för flera olika aktivitetstyper, tex bollspel, picknick, flyga drake, kasta frisbee etc.

9. Skogskänsla- uppvuxen skog i ett större område, det går inte att se var området slutar.

10. Friluftsliv- områden med stigar, rastplatser, rundor. En plats där man kan utöva spontant friluftsliv i vardagen.

11. Vattenkontakt- vatten kan se, höras och upplevas i området.

Funktioner

Inventeringen fokuserar på tätortsnära grönsstruktur och förekomsten av upplevelsevärden, närbarhet och tillgänglighet. Inventeringen tar inte upp kulturmiljöer och dess värden inte heller enstaka anordningar tex bänkar, belysning eller andra funktioner är inventerade i detta skede. Punkterna syftar på funktioner som är anlagda av människor för människor och som exempelvis innebär ökad bekvämlighet och service för de som besöker området. Om det finns funktioner i ett område kan dessa markeras i karta i form av punktojekt. Funktionspunkterna kan förslagsvis inventeras av tekniska kontorets och bli en påföljande åtgärd av Grönstrukturplanen, för att öka dess användningsområde. Funktionspunkterna finns tillgängliga i kommunens GIS:karta och kan utvecklas när ökad detaljeringsnivå är önskad.

Angöring båt	Hundrastgård
Angöring ridled	Informationsskylt
Badplats	Genomgång/ övergång
Belysning	Kafe, restaurang, kiosk
Blomsterrabatt	Koja
Bollspel	Lekplats
Bord och sittplatser	Motionsredskap/ utegym
Busshållplats	Motionsspår start
Bänk	Parkering
Camping	Pulkabacke
Cykelparkering	Sevärdhet turism
Evenemangsplats	Soptunna
Fiskeplats	Toalett torrdass
Fågeltorn	Toalett vatten
Grillplats	Turistinformation
Gästhamn/ småbåtshamn	Utkikspunkt
Handikappanpassad toalett	Vindskydd
Handikapparkering	Övrigt
Hundlatrin	

Underlag från medborgardialog

En annan viktig del för denna underlagsrapport är resultatet i medborgardialogen "Min Gröna plats" som kommunen gjorde inledningsvis i arbetet. Resultatet redovisas i sin helhet i underlagsrapport 1 till Grönstrukturplanen. Totalt fick "Min gröna plats" i samband med dialogen **292 inkomna synpunkter**, tankar och reflektioner från medborgarna kopplat till gröna ytor och strukturer i Vaggeryds kommun. Nedan ges en kort sammanfattning av resultaten från dialogen.

- ❖ Sammanlagt har 292 svar inkommit under medborgardialogen "Min gröna plats", som både skett via digitala kanaler och fysiska enkäter.
- ❖ I Vaggeryd syns ett mönster kring att de svarande placerat ut sina gröna platser vid Friluftsgården, runt Hjortsjön (framförallt östra sidan) och längs Lagan.
- ❖ I Skillingaryd syns ett mönster kring att de svarande placerat ut sina gröna platser vid Grönelund, Fåglabäck, Fågelforsdammen, längs Lagan och Skjutfältet.
- ❖ Sammanfattningsvis är det ca. 55% av samtliga svarande som är nöjda med centrummiljöerna. Nöjdast är de som bor i de mindre tätorterna.
- ❖ Generellt sett för samtliga svarande är det en tredjedel som bor inom 200 meter från sin gröna plats, och resterande två tredjedelar måste ta sig längre.

- ❖ Hälften av samtliga svarande anger att de besöker sin gröna plats oftare än en gång i veckan. Svarande från Vaggeryd anger i större utsträckning att de besöker sin gröna plats oftare än en gång i veckan, jämfört med övriga orter.
- ❖ Sammanfattningsvis är det motion, rekreation och biologisk mångfald som flest svarande angett som anledning till varför de besöker sin gröna plats.
- ❖ För de svarande i Vaggeryd syns tydligt att närhet till vatten spelar en viktig roll för den gröna platsen.
- ❖ Fler aktiviteter och funktioner i grönområdena skulle få de svarande att generellt sett besöka gröna platser oftare. Exempel kan vara bänkar och bord, aktiviteter för alla åldrar, belysning, träningsmöjligheter osv.

Sociotopanalys för tätorterna

Resultat

Resultatet redovisas för respektive sex orter- Byarum, Klevshult, Bondstorp, Hok, Skillingaryd och Vaggeryd. Inventeringen är baserad på förekomsten av sociala värden i grönstrukturen inom och intill tätorten med en avgränsning på 300 meter från tätortsgräns. Tätortsgränsen är avgränsad utifrån bebyggelse i form av bostäder. Resultatet presenteras i form av en karta som visar de områdestyperna. Resultat presenteras även för andel grönyta jämfört med övrig yta i ett cirkeldiagram, samt fördelningen av olika gröna ytor inom tätorten. Mer ingående beskrivningar i text finns för de olika gröna stråken och områdena för varje tätort.

Analysen baseras på fältinventering av de gröna strukturerna och befintligt kartmaterial/ kunskapsunderlag. Utifrån detta underlag har olika typer av grönytor identifierat och dess ytor fastlagts. Detta i sin tur ger en bild över grönstrukturens sammanhang- vilka sociala värden i grönstrukturen har orterna i Vaggeryds kommun gott om och vad finns det brist på?

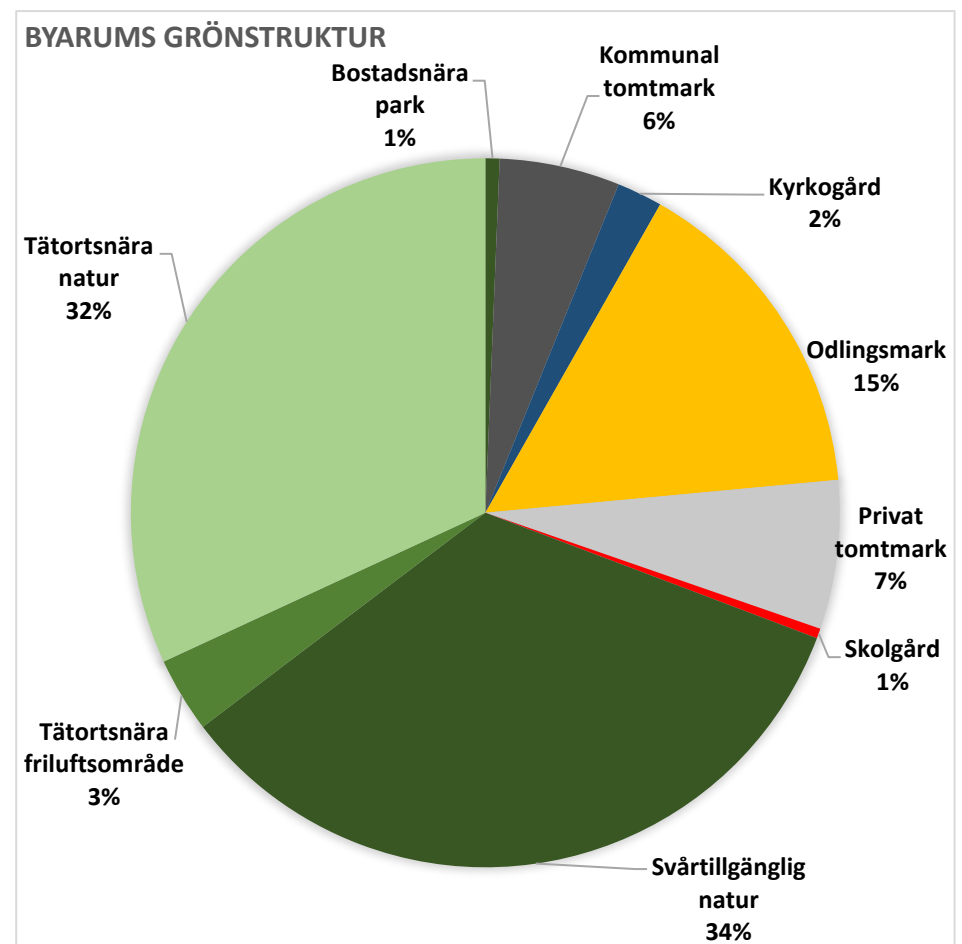
För varje ort ges förslag på åtgärder inom kategorierna skapa nya värden, spara befintliga värden och stärka befintliga värden. Förslagen berör främst kommunal mark, men åtgärdsförslag finns även i områden som berörs av privat mark med samarbete och dialog som grundförutsättning. Värt att notera är att det enbart är förslag ur ett rent socialt- och hälsofrämjande syfte.

Byarum

Byarum är kommunens minsta ort med knappt 150 invånare (källa scb okt 2018) och ligger utmed Europa väg 4 norr om kommunens största tätort Vaggeryd. Vaggeryd och Byarum binds samman av gamla riksettan (Riksväg 1, 1945-1969). Byarums samhälle är en kulturmiljö med ett flertal natur- och byggnadsmiljöer värda att bevara, som är spår av människans historia på orten. Ortens bebyggelse förenas med odlingsmarker, ängar och betesmarker som skapar ortens lantliga karaktär.

Den tätortsnära naturen har många värden kopplat till Grönstrukturens betydelse och är viktig för ortens invånare. Byarum åtskiljs av järnväg och genomfartsväg i nord- sydligriktning och har som de flesta andra orter ett flertal industrier och företag i sin närhet. Den tätortsnära naturen och de **Gröna länkarna** bestående av kantzoner hjälper till att reducera oönskade ljud i form av Buller och brus och framförallt skapar den en visuell barriär till dessa miljöer. På orten finns ingen **Kvalitativ parkmark** dvs aktivt underhållen bostadsnära park eller gröning, ägd av kommunen. Orten är däremot omgiven av en stor andel tätortsnära- och svårtillgänglig natur i form av **omgivande natur** samt **Kvalitativa natur-/rekreationsområden**. Områden med aktiv användning och tillgång till stigar, angöringar och aktiviteter ex. tätortsnära friluftsliv utgör en mindre del. De övriga gröna strukturerna dvs **Annat** består i Byarum av Skolgård, Kyrkogård samt privat tomtmark i form av trädgårdar.

Byarums Hembygdsgård och Gärhovs Storäng

I södra delen av orten ligger Byarums hembygdsgård **(1:1)**. Hembygdsgården är idag en samling äldre knuttimrade byggnader från 1700- och 1800-talet. Hembygdsgården ägs och drivs av Byarums Hembygds-förening. Intill Hembygdsgården, öster om järnvägen finns naturreservatet Gärhovs Storäng **(1:2)**. Gärhovs Storäng har kulturhistoriska anor från bronsåldern (1700-500 f Kr) i området finns domarring och stensättningar från äldre järnåldern 500 f. Kr- 1050 e kr). Hela Storängen var tidigare äng och brukats med slåtter och efterbete. Idag sköts området delvis som slåtter (ca 1,6 ha) resten betas av nötkreatur. Platsen är idag är en av länets största slåtterängar och kan besökas som en av kommunens naturreservat och är skyddad för att bevara den biologiska mångfalden i det gamla småländska jordbrukslandskapet. Genom området passerar Höglandsleden. Området klassas i Grönstrukturplanen som friluftsområde.

Munkaleden

Vid Byarums kyrka, som ligger centralt på orten, finns anslutning till Munkaleden **(1:3)**. Munkaleden hör till de första svenska pilgrimslederna och går genom alla typer av småländsk natur, tallskog, mörk granskog, odlad mark, genom vackra ängar och hagar och över mossmark. Munkaledens ursprung kommer ifrån den väg som munkarna ifrån Nydala kloster sas vandra när de besökte det Nunnekloster som låg i Byarum. Utmed leden finns informationstavlor gällande naturen och historiska platser, samt meditationsplatser. Leden är idag en populär vandringssträcka mellan Byarum och Nydala och sträckan är totalt 40 km lång. (<https://www.svenskakyrkan.se/vaxjostift/munkaleden>).

Sociotoper i Byarum

En stor del av Byarums nära natur består av odlingsmarker vilket också framkommer av medborgardialogen som ett uppskattat upplevelsevärde för boende på mindre orter i kommunen. Odlings- och betesmarker består av 9 % och skapar biologisk mångfald och vackra vyer och dess kanter är viktiga värdetrakter för växter och djur. Odlings- och betesmarker ger orten många kvaliteter kopplat till sinnlig upplevelse men innebär också att områdena inte är fullt nåbara eller tillgängliga och kan klassas som barriärer för människan i landskapet, vilket kartan över tillgänglighet s.18 visar där alla områden inom 300 meter har lågt värde i denna kategori.

För Byarum har de centrala platserna kyrkogården och skolgården hög- till medelvärde gällande nåbarhet och tillgänglighet men låg kvalitet i form av rörelse och rekreation detta innebär att det är platser man lätt kan ta sig till och vistas i men är begränsade då de har specifika målgrupper och inga platser invånarna besöker för att dagligen söka samvaro, motion och återhämtning.

I Byarum finns ett behov av att skapa **Kvalitativa natur-/rekreationsområden** och/eller **kvalitativ parkmark**. Detta för att minska avståndet och öka nåbarheten till gröna områden. För Byarum är kopplingen mellan Hembygdsgården och Gärhovs storäng intressant. Dessa två sociotopstarka områden ligger intill varandra men åtskiljs av en barriär, järnvägen. Genom att skapa en ny park exempelvis söder om bruket samt att arbeta med att stärka och skapa stråk mellan dessa områden kan invånarnas upplevda avstånd minska och vägen dit tydliggöras. Detta behov finns framförallt på sträckan mellan Byarumsbruk (järnvägsövergången) och Gärhovs storäng. Ett sammanhängande stråk här ökar förutsättningar att besöka gröna miljöer oftare vilket har en positiv effekt på människans hälsa och välmående.

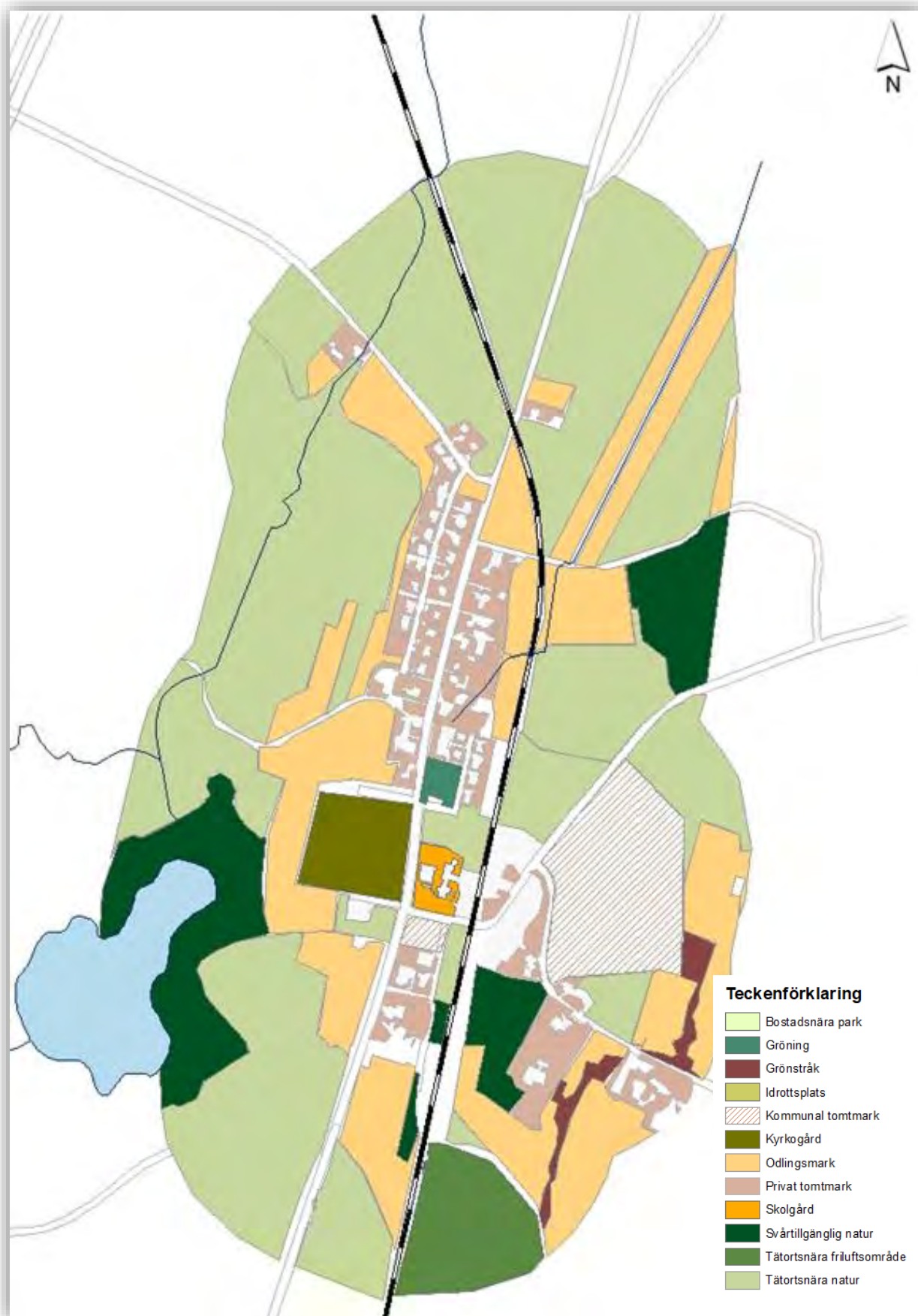

Byarums hembygdsgård
Foto: Hanna Grönlund

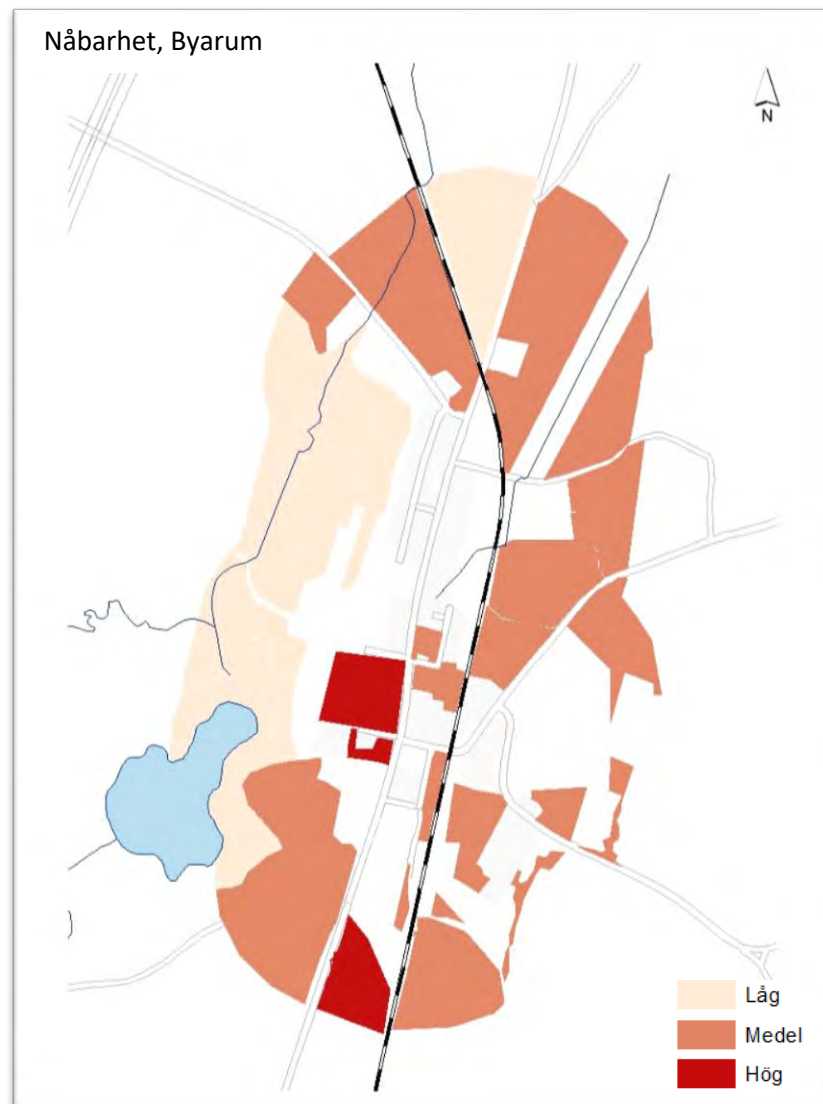

Gärhovs storäng Naturreseptat
Foto: Johan Rova
Bildkälla Länsstyrelsens hemsida

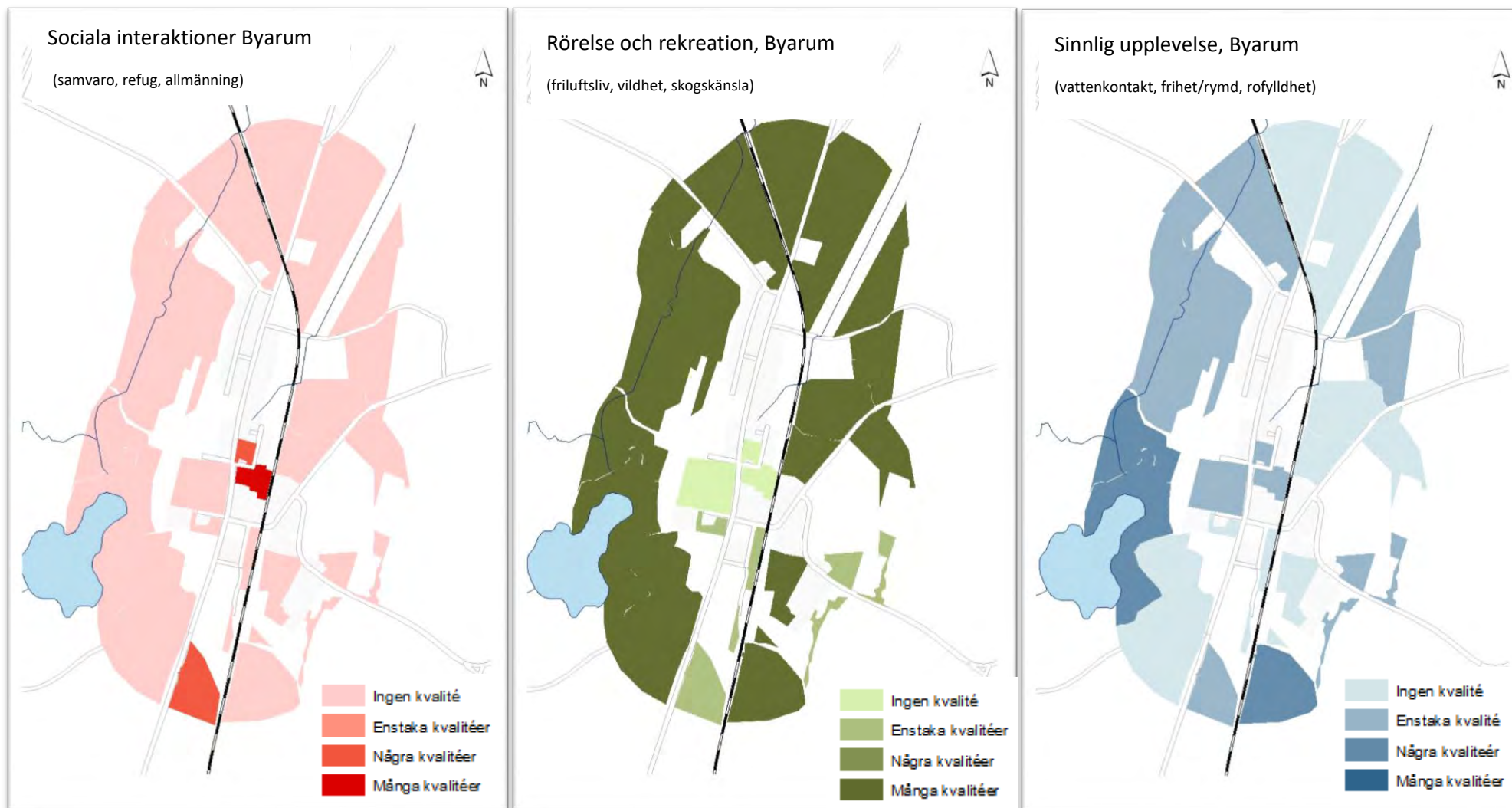
Sociotopkarta Byarum

Grönytornas nåbarhet och tillgänglighet

Grönytornas upplevelsekvatitéer

Skapa social och hälsofrämjande
grönstruktur här...

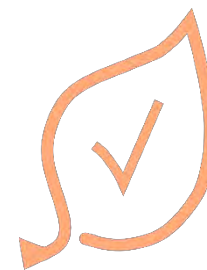
Skapa en ny park i Byarum exempelvis intill Bruket. En park i detta läge ger invånarna närhet till grönstruktur genom **kvalitativ parkmark** samt väva in industrihistoria på platsen som ett tema.

Stärk social och hälsofrämjande
grönstruktur här...

Stärk stråk och vägar från Hembygdsgården förbi skolan och Byarums bruk till Gärhovs Storäng.

Stärk Hembygdsgården som en viktig sociotop. Se till önskemål från medborgare om att utveckla lekparken på Byarums hembygdsgård.

Spara social och hälsofrämjande
grönstruktur här...

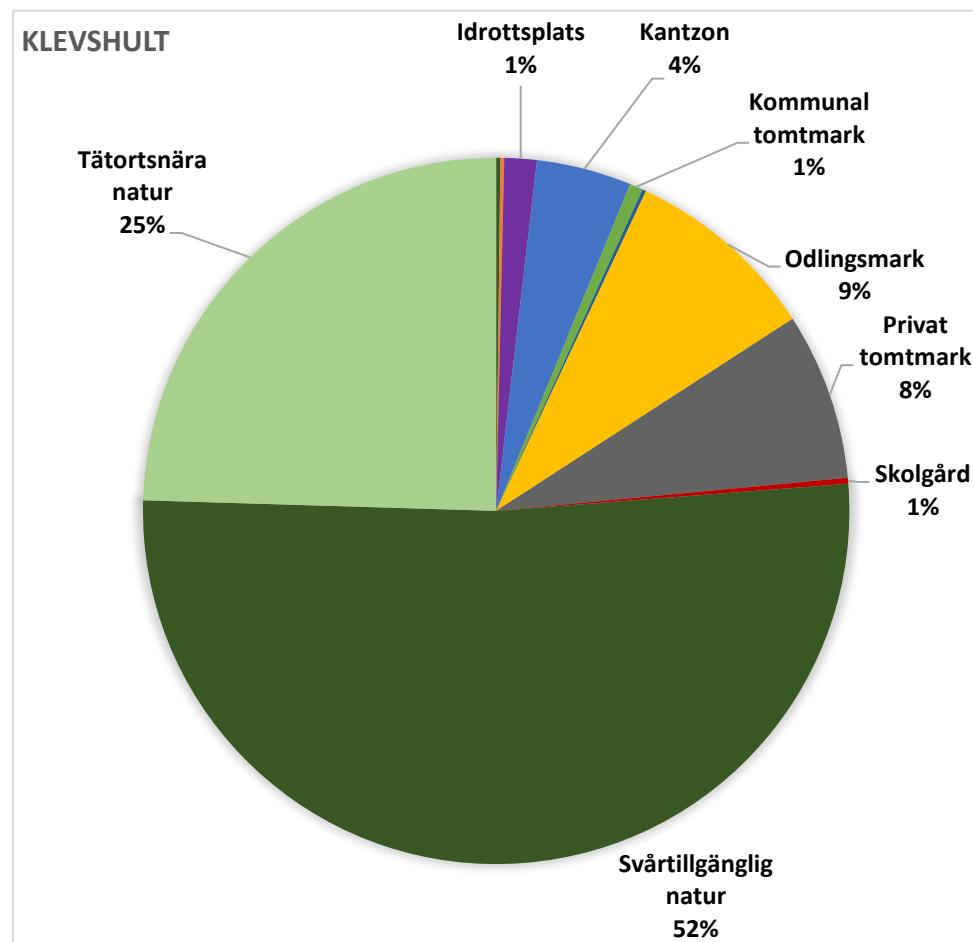
Spara och värna om Natura 2000 området Gärhovs Storäng och dess närområde.

Klevshult

Klevshult samhälle består idag av knappt 300 invånare (källa scb okt 2018) och orten har vuxit upp utmed järnvägen och Riksettan (Riksväg 1 1945-1969) som passerar i nord/sydlig riktning. I Klevshult är skogen en närvarande faktor genom det stora sågverket väster om järnvägen och genom de närbelägna skogarna. Klevshults nära natur består av mycket barrskog med inslag av blandskog och i väster en begränsad del av lövskog. Skogen är viktig för orten och den karaktär och känsla som samhället haft sedan 100 år tillbaka och har även idag. Järnvägen, genomfartsvägen och E4an skapar starka barriärer mellan öst och väst på orten och dess omnejd.

Klevshult är omgiven av en stor andel tätortsnära- (25%) och svårtillgänglig natur (52%) i form av **omgivande natur**. De **Kvalitativa natur-/rekreationsområdena** dvs aktiv användning med tillgång till stigar, angöringar och aktiviteter är begränsad inom buffertzonen och naturen bortom 300 meter begränsas av barriärerna. Den tätortsnära naturen och de **gröna länkarna** bestående av kantzoner hjälper till att reducera oönskade ljud i form av Buller och brus och framförallt skapar den en visuell barriär till dessa bullerstarka och ofta mindre estetiska miljöer.

På orten finns ett flertal platser med **Kvalitativ parkmark** dvs aktivt underhållen bostadsnära park eller gröning, ägd av kommunen bland annat Thures Torg. **Annat** består i Klevshult av Skolgård, Idrottsplats, Kyrkogård samt privat tomtmark i form av bland annat trädgårdar.

Thures torg och lekplatsen Lastbilen

Intill Hagshultsvägen har Tekniska kontoret, Vaggeryds kommun verkställt ett större lekplatsområde på orten, lekplatsen Brandbilen (2:1) som ligger intill Thures Torg (2:2). Thures Torg med intilliggande område med lekplatsen "Lastbilen" innefattar traditionell lekplats, en allmänning med öppna ytor för lek och folkliv, sittplatser och grillplats, skate- och kickbike område samt direkt anslutning till ströv- och motionsstigar ut i naturen.

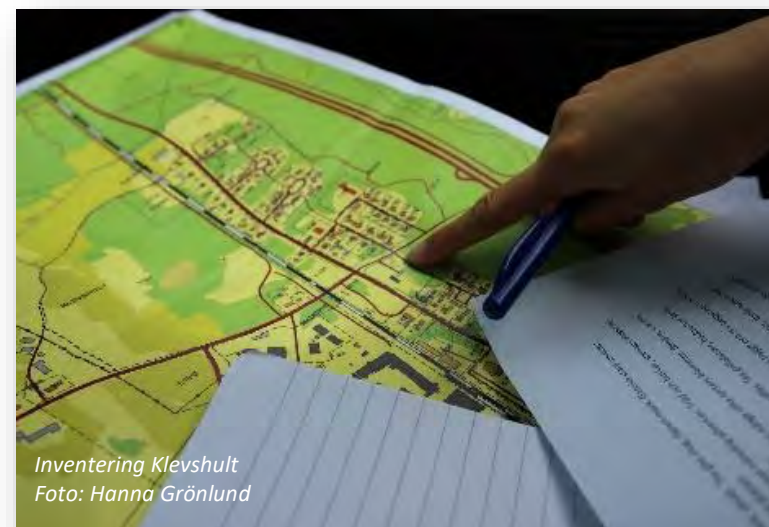

Sociotoper i Klevshult

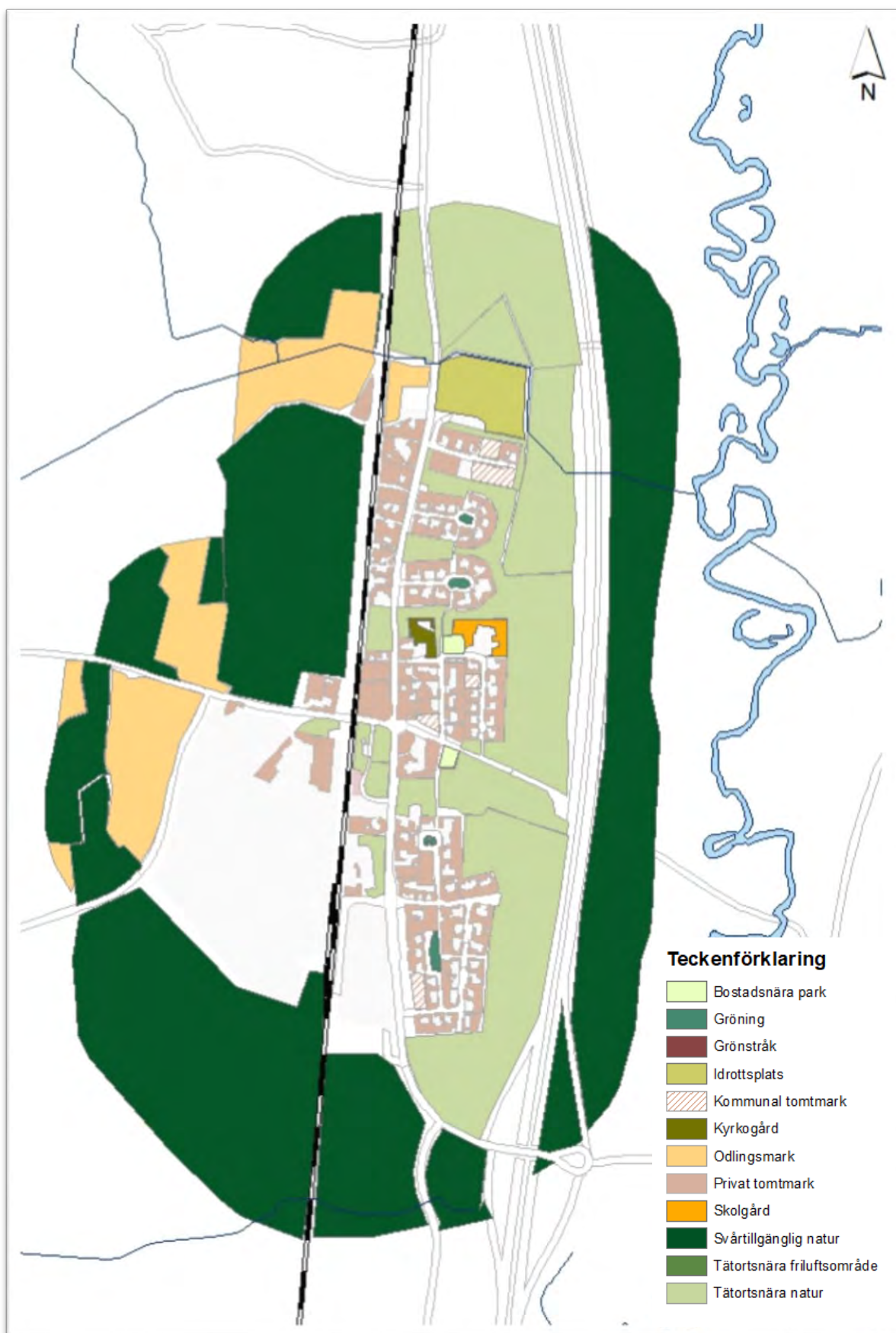
Järnvägen, genomfartsvägen och E4an skapar barriärer mellan öst och väst på orten och dess omnejd. Dessa infrastrukturbarriärer skapar avstånd till den omgivande naturen och på många platser blir naturen svår att nå och mindre tillgänglig för invånarna. Den omgivande naturen i Klevshult blir därmed klassad som svårtillgänglig natur på många platser. Under E4:an finns två gång- och cykelpassager ut i naturen på den östra sidan. Dessa passager är viktiga då de ger kontakt med strövområden intill Lagan. Trots begränsad nåbarhet ger skogsmarkerna, som ringar in orten, många kvaliteter kopplat till rörelse och rekreation då platserna, även om de har sämre nåbarhet ändå anses ha god tillgänglighet. Områdena har höga värden kopplat till sinnlig upplevelse med stor rofylldhet.

I Klevshult har de kommunägda platserna intill bostadsområdena höga sociotopvärden så som skolgård, idrottsplats och parkmark. Områdena har hög nåbarhet och god tillgänglighet och de har även många eller några kvaliteter kopplat till rörelse och rekreation samt sinnlig upplevelse. Att områdena ligger nära och intill varandra och ofta hänger samman kan vara en av anledningarna till att dessa områden får höga och många kvaliteter då de skapar ett sammanhängande område eller stråk som stärker varandra.

Sociala interaktioner har i många fall låg kvalitet i Klevshult detta beror på att platserna i sig har få eller inga unika värden som kopplar samman till gemenskap och aktiviteter. Undantag för Klevshult är idrottsområdet samt den nya aktivitetslekplasten "Lastbilen" som har många eller några kvalitéer.

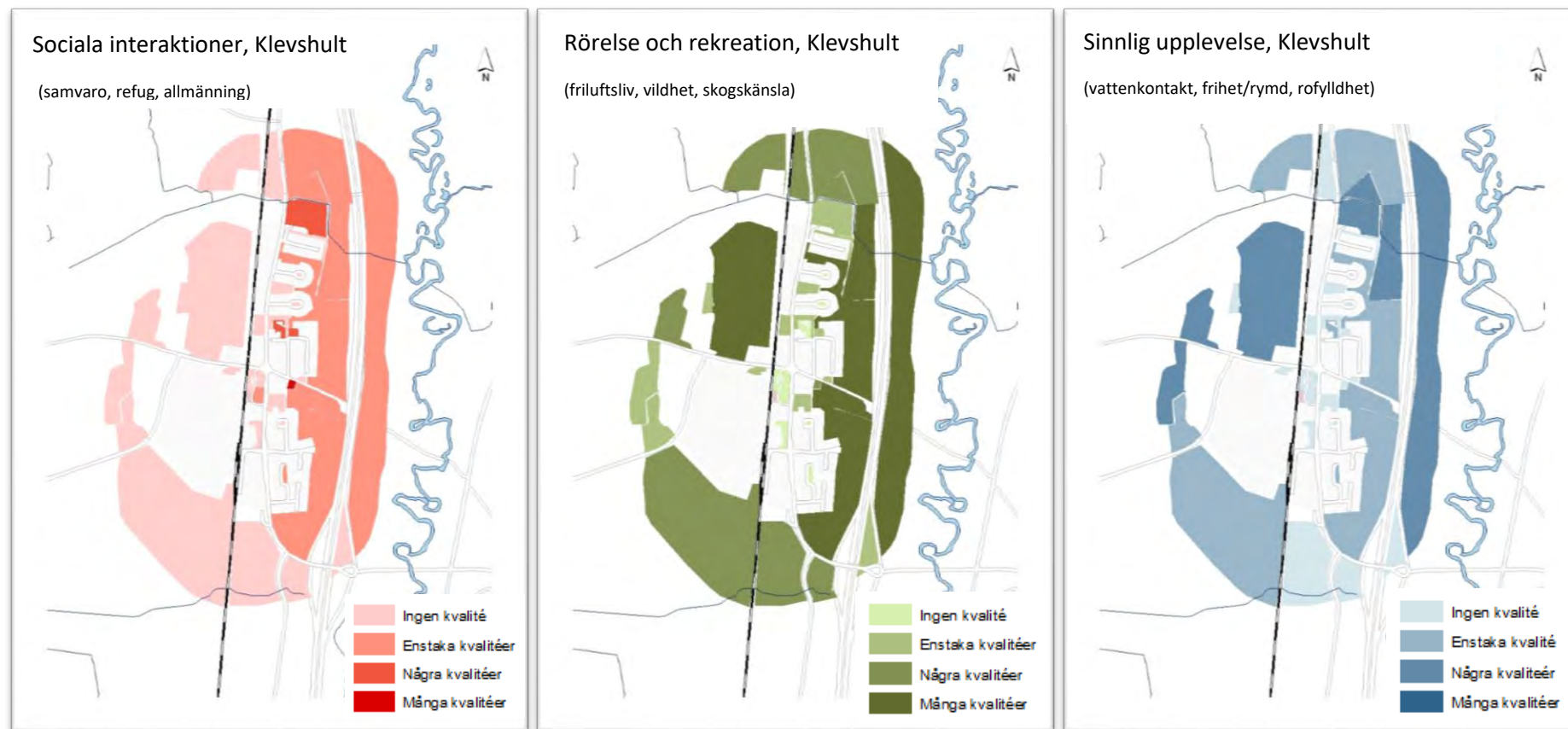
Sociotopkarta Vaggeryd

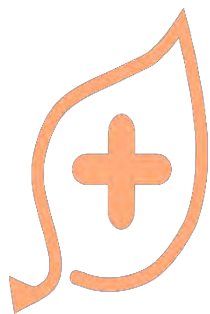
Grönytornas nåbarhet och tillgänglighet

Grönytornas upplevelsekvaitéer

Åtgärder Klevshult

Skapa social grönstruktur här...

Skapa Vattennära mötesplatser utmed Lagansträcken öster om Klevshult.

Skapa enligt önskemål från medborgare genom att anlägga säkra cykelvägar till nära badplatser i Linnerydssjön.

Stärk social grönstruktur här...

Stärk genom att uppföra plantering av lövträd samt sådd av ängsvegetation för att öka de estetiska värdena.

Stärka aktivitetsparken vid Thures Torg med fler åtgärder som främjar aktiv besök av olika ålderskategorier.

Spara social grönstruktur här...

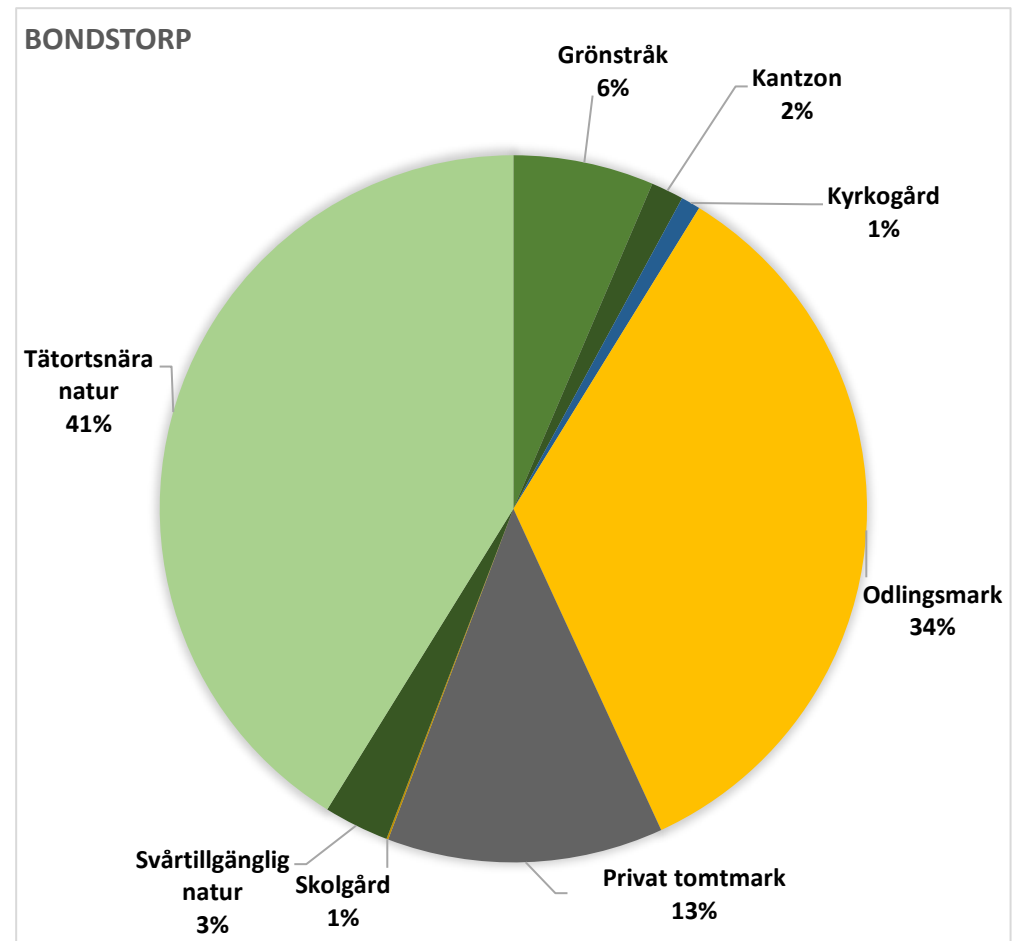
Spara den tätortsnära naturen mellan E4 :an och bostadsområdena och utveckla upplevelsevärden.

Bondstorp

Bondstorp ligger i kommunens västra del och ramas in av vatten och skog. Samhället har knappt 220 invånare (källa scb okt 2018) och är en utpekad kulturmiljö med ett flertal natur- och byggnadsmiljöer värda att bevara. Framförallt är det den stora andelen odlingsmarker ängar och betesmarker som skapar denna kulturmiljö och ortens lantliga karaktär är spår av människans boende och brukande av jorden på orten under en lång tid. Bebyggelsen ligger placerad utmed Månsarpsvägen samt på platåer ner mot Rasjön. Orten har växt sakta och mycket vegetation finns kvar med lövträd, odlingsmarker, slätterängar och hagmarker.

Bondstorp är omgiven av en stor andel tätortsnära natur 41 % i form av **omgivande natur** och **Kvalitativa natur-/rekreationsområden** dvs områden med aktiv användning med tillgång till stigar, angöringar och aktiviteter. Svårtillgänglig natur består endast av 3 % inom buffertzonen 300 meter. **Gröna länkar** i Bondstorp består av Gröna stråk och kantzoner som hjälper till att stärka stråk och reducera oönskade ljud i form av Buller och brus. Framförallt skapar dessa länkar och zoner en visuell barriär till bullerstarka miljöer så som Månsarpsvägen.

På orten finns ingen **Kvalitativ parkmark** dvs aktivt underhållen park eller gröning ägd av kommunen. **Annat** består i Bondstorp av Skolgård, Kyrkogård samt privat tomtmark i form av trädgårdar.

Ormanäset

Utmed Bondstorps västra sida ligger sjön Rasjön. Intill Rasjön ligger Ormanäset, som är ett stort område med tätortsnära natur. I detta område finns lövskog i kuperad terräng och intill strandkanten finns badplats och en vacker väg vilket har ett stort värde för samhället. Området i sin helhet har därmed höga kvalitativa värden. I området finns även vacker lövskog **(3:1)**.

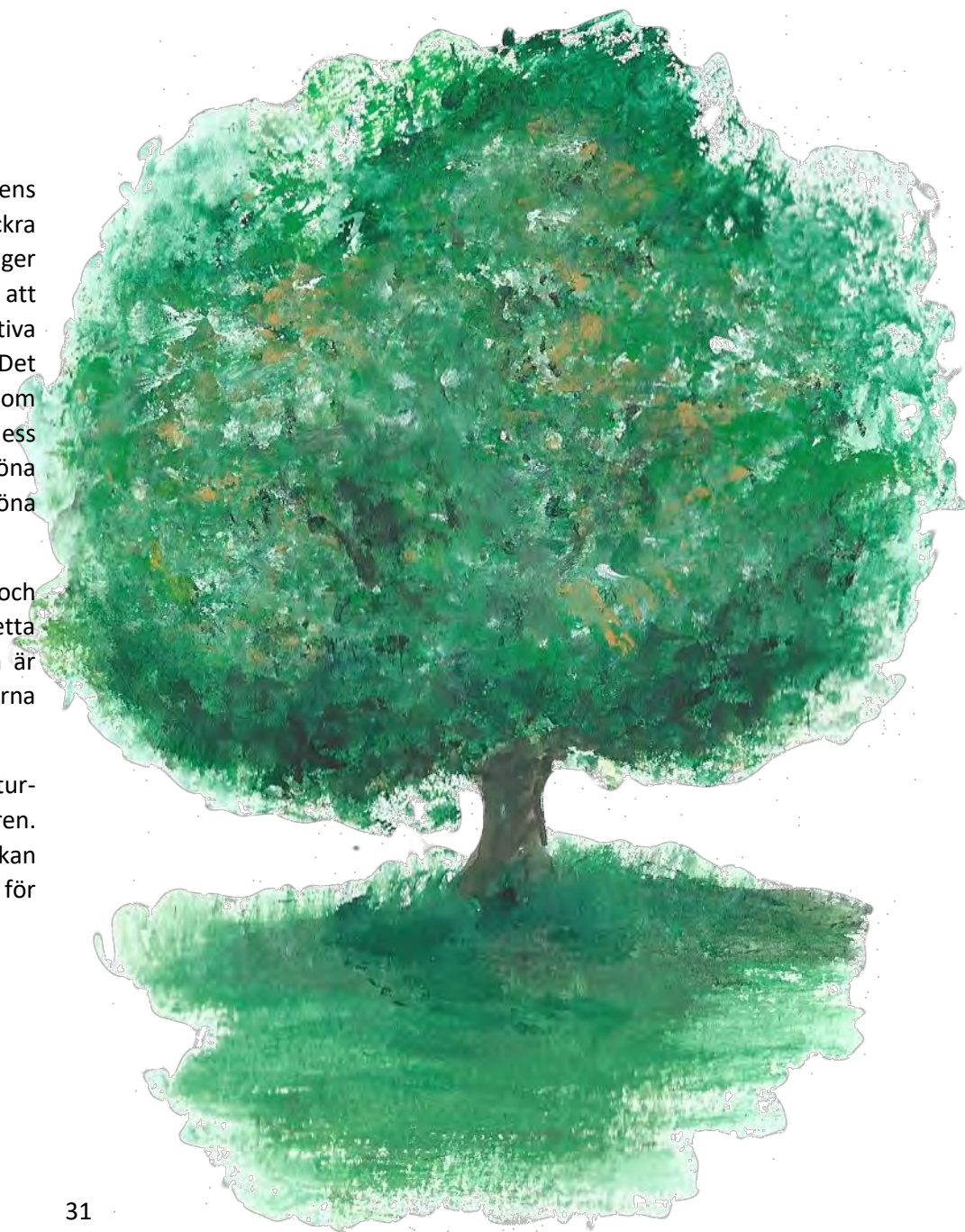

Sociotoper i Bondstorp

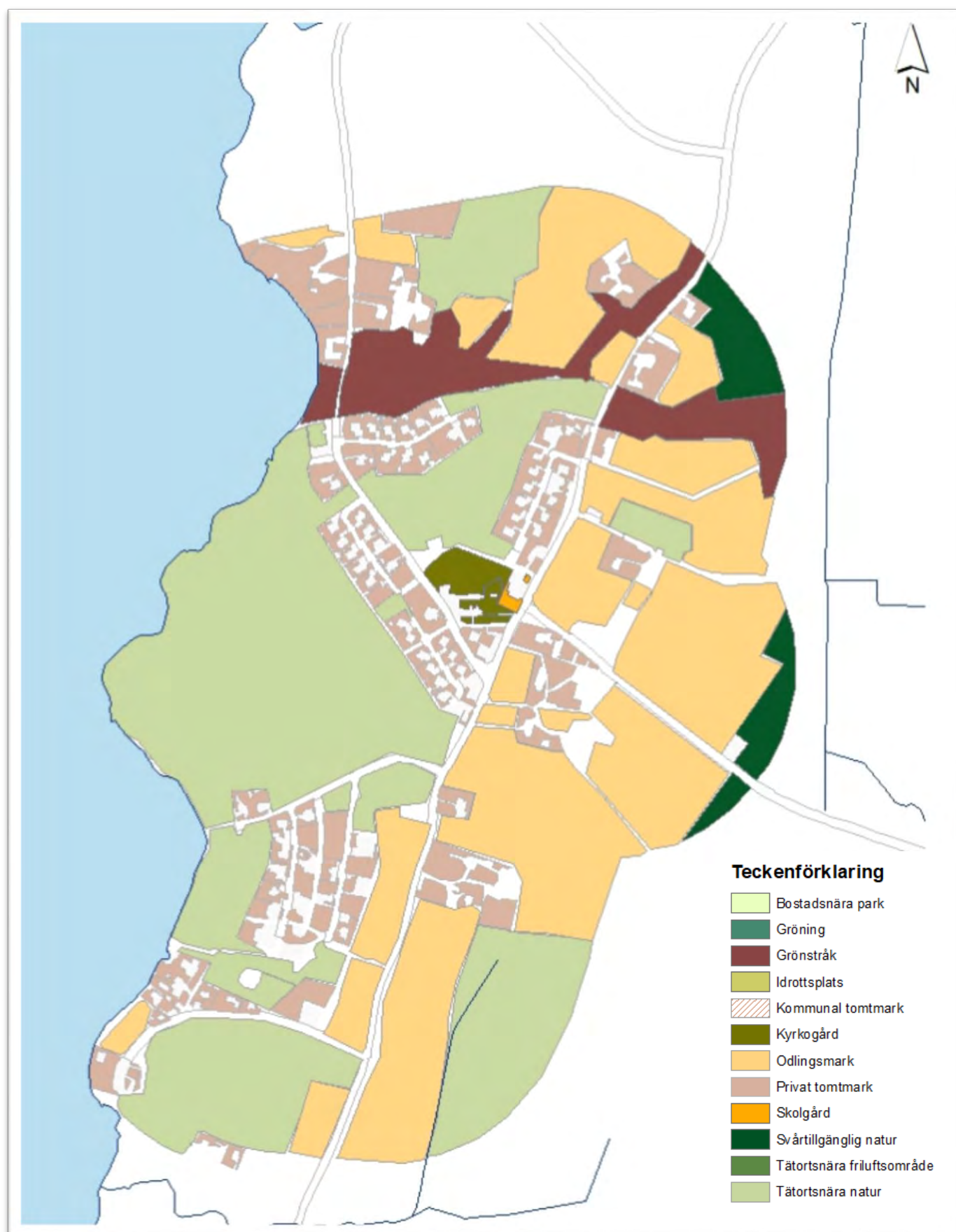
Bondstorp består idag av 34 % odlingsmark, merparten ligger på ortens östra sida. Odlings- och betesmarker skapar biologisk mångfald och vackra vyer och dess kanter är viktiga värdetrakter. Odlings- och betesmarker ger orten många kvaliteter kopplat till sinnlig upplevelse men innebär också att det ökar avståndet till den närmsta omgivande naturen och de kvalitativa natur- och rekreationsområdena framför allt östra delen av orten. Det innebär att områdena inte är nåbara eller tillgängliga och kan klassas som barriärer för människan i landskapet. Den omgivande naturen och dess gröna stråk är därför viktiga för Bondstorp genom att de skapar gröna passager genom orten för människor, växter och djur. Dessa gröna kopplingar är viktiga att bevara.

De centrala platserna kyrkogården och skolgården har högst nåbarhet och god tillgänglighet men låg kvalitet i form av rörelse och rekreation detta innebär att det är platser man lätt kan ta sig till och vistas i men är begränsade då de har specifika målgrupper och inga platser invånarna besöker för att dagligen söka samvaro, motion och återhämtning.

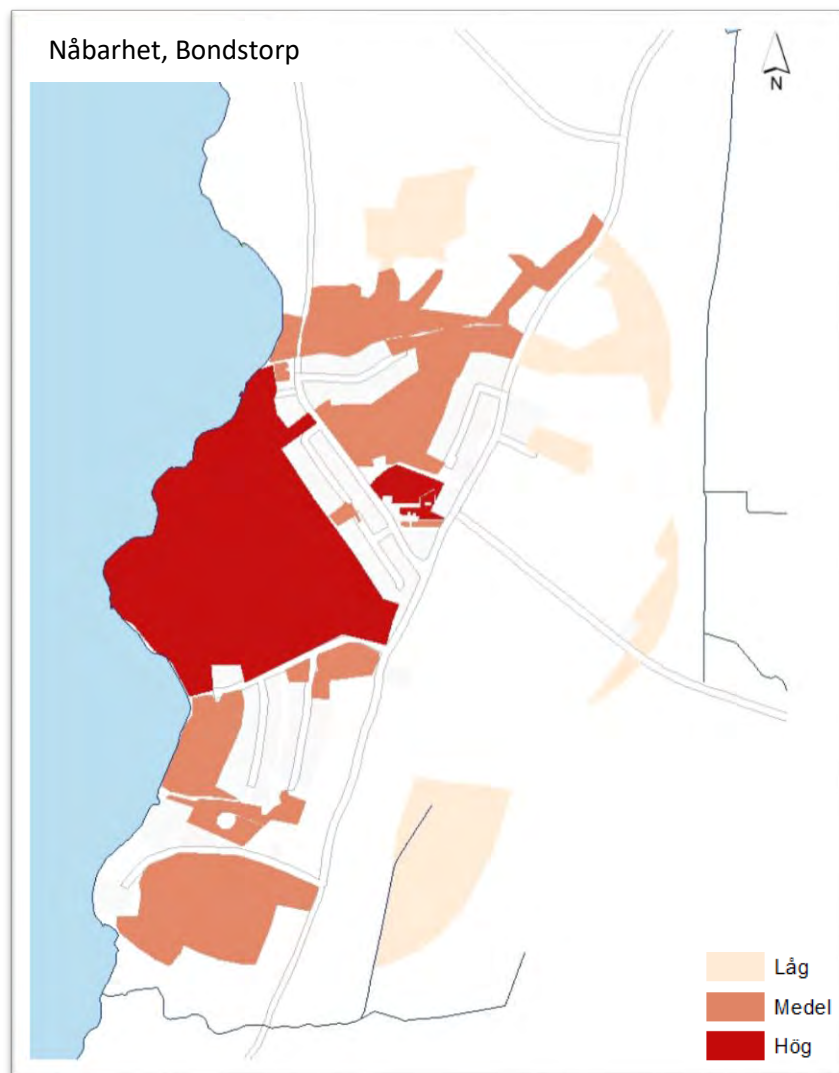
I de mindre orterna kan ett behov av att skapa Kvalitativa natur-/rekreationsområden finnas för att öka nåbarheten till grönstrukturen. Genom en eller flera åtgärder i befintliga tätortsnära naturmiljöer kan invånarnas tillgänglighet och nåbarhet öka och ge bättre förutsättningar för att besöka gröna miljöer oftare.

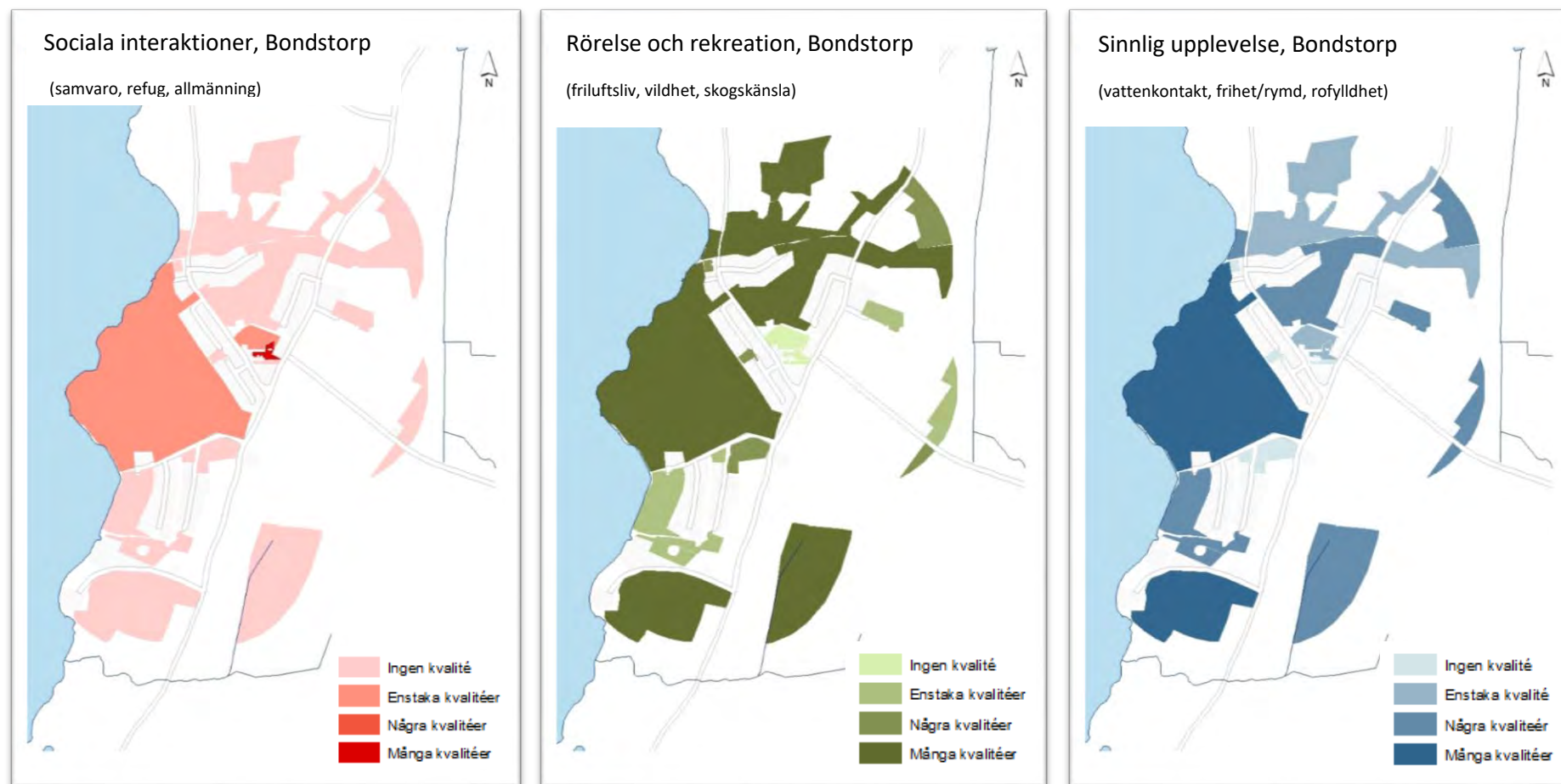
Sociotopkarta i Bondstorp

Grönytornas nåbarhet och tillgänglighet

Grönytornas upplevelsekvaitéer

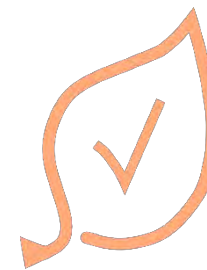
Skapa social och hälsofrämjande
grönstruktur här...

Utveckla tillgängligheten i det gröna
närområdet (Ormanäset) intill badplatsen för
att främja det tätortsnära friluftslivet.

Stärk social och hälsofrämjande
grönstruktur här...

Stärk promenadstråket utmed Rasjön.
Komplettera och utveckla sträckningen.

Spara social och hälsofrämjande
grönstruktur här...

Spara badplatsen. Behåll den goda standarden
på den kommunala badplatsen.

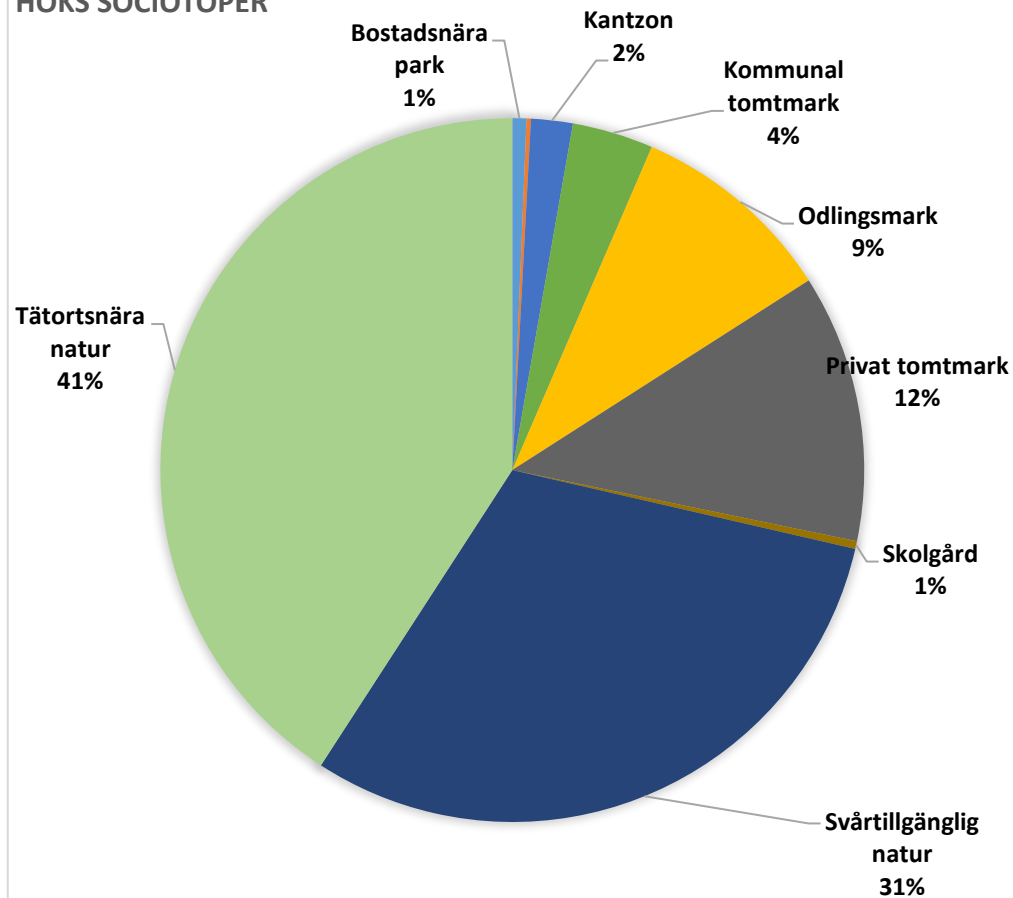
Hok

I Hok bor det runt 675 personer (källa scb okt 2018) och det är den ort som växer starkast i kommunen efter Vaggeryd och Skillingaryd. Orten ligger i östra delen av kommunen utmed Jönköpingsvägen och i orten ansluter även Vaggerydsvägen samt väg 817. Järnvägen var viktig för den tidiga utvecklingen i samband med att industrin växte fram på orten. Idag är den en del av infrastrukturen från Halmstad och Jönköping via Vaggeryd mot Nässjö. Järnvägen går igenom Hok formad som en båge och delar upp orten i en nordlig- och en sydlig del.

Den tätortsnära naturen i Hok består av 41 % **omgivande natur** och **Kvalitativa natur-/rekreationsområden**. Kvalitativa natur-/rekreationsområden dvs områden med aktiv användning och tillgång till stigar, angöringar och aktiviteter finns främst i östra delen av Hok inom den tätortsnära naturen. Orten är även omgiven av en stor andel (31 %) Svårtillgänglig natur inom buffertzonen 300 meter. Den svårtillgängliga naturen består av tät barrskog i nordost och mossmarker i väster.

De **gröna länkarna** bestående av kantzoner. Kantzonerna hjälper till att reducera oönskade ljud i form av Buller och brus och framförallt skapar den en visuell barriär till bullerstarka miljöer. På orten finns en låg andel **Kvalitativ parkmark** dvs aktivt underhållen park, ägd av kommunen. Den kvalitativa parkmarken är 1 % i form av två bostadsnära parker och gröningar. **Annat** består i Hok av Skolgård, privat tomtmark i form av trädgårdar samt kommunal tomtmark.

HOKS SOCIOTOPER

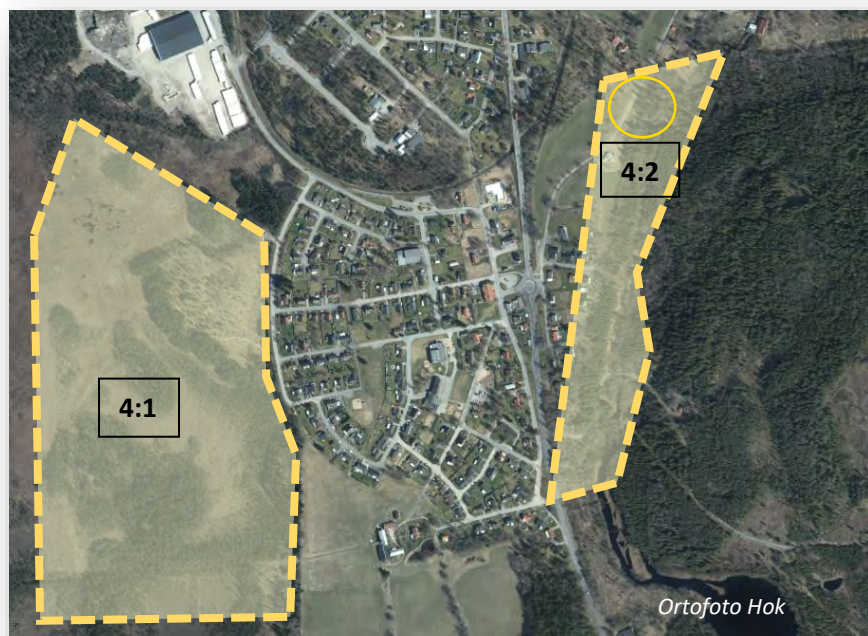

Morarps och Mörhulta mossar

Väster om samhället finns Morarps- och Mörhulta mossar **(4:1)** som är Natura 2000 område. Morarps och Mörhulta mossar är två stora mossekomplex med högt värderade mossar och mader vid vattendrag. Morarps och Mörhulta mossar är ett relativt opåverkat våtmarksområde. Intill Mossen ligger även Morarps gård där tätortsnära odlingsmarker finns. Gården är en Kulturmiljö.

Bruksmiljön Lindefors

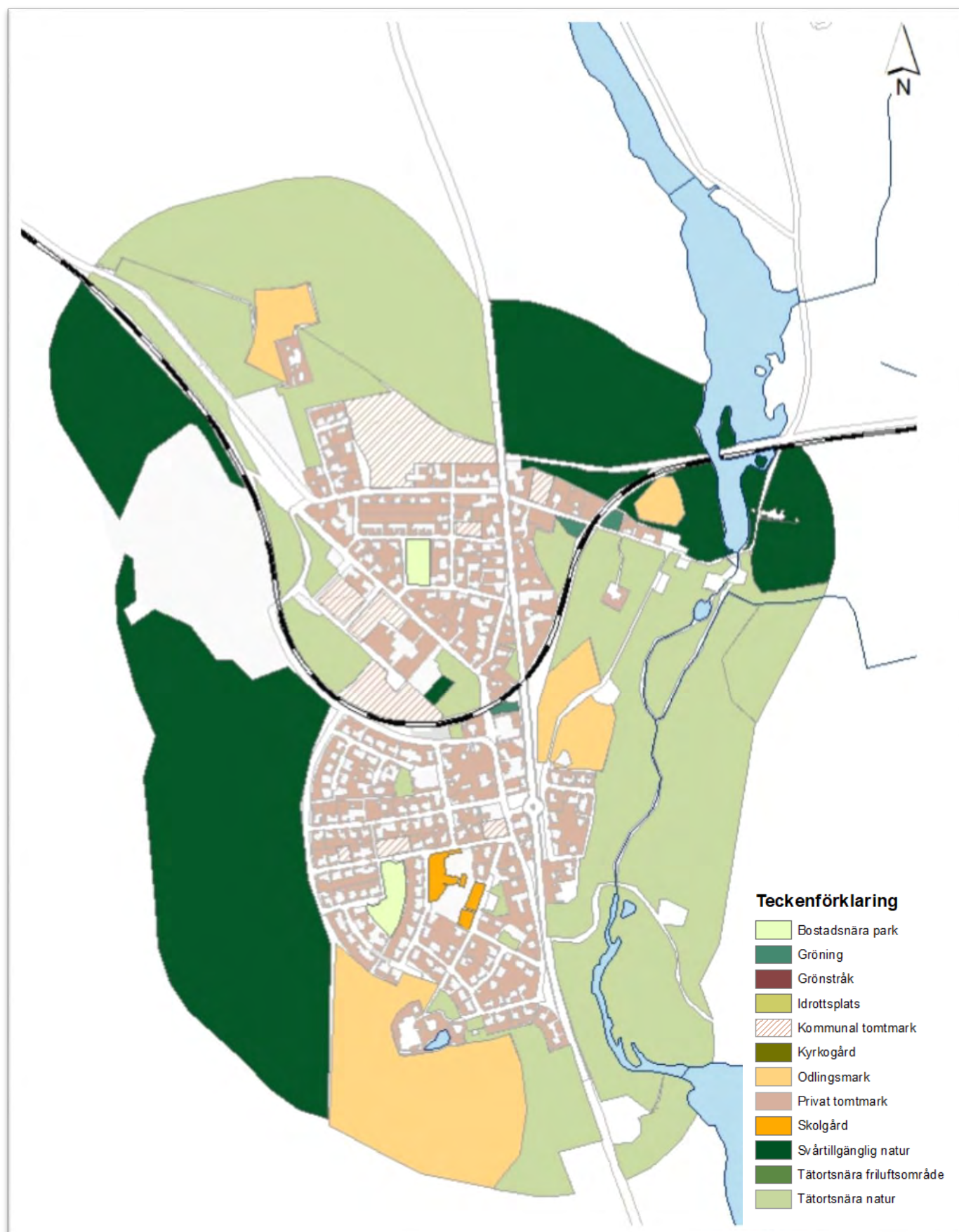
I Hoks östra del ligger bruksgården Lindefors med omgivning. Gården är en av ortens kulturmiljöer med en historia som sträcker sig tillbaka till 1200-talet. I området finns ett flertal naturstigar och strövstråk som är ett mycket uppskattat område för invånarnas motion och rekreation **(4:2)**.

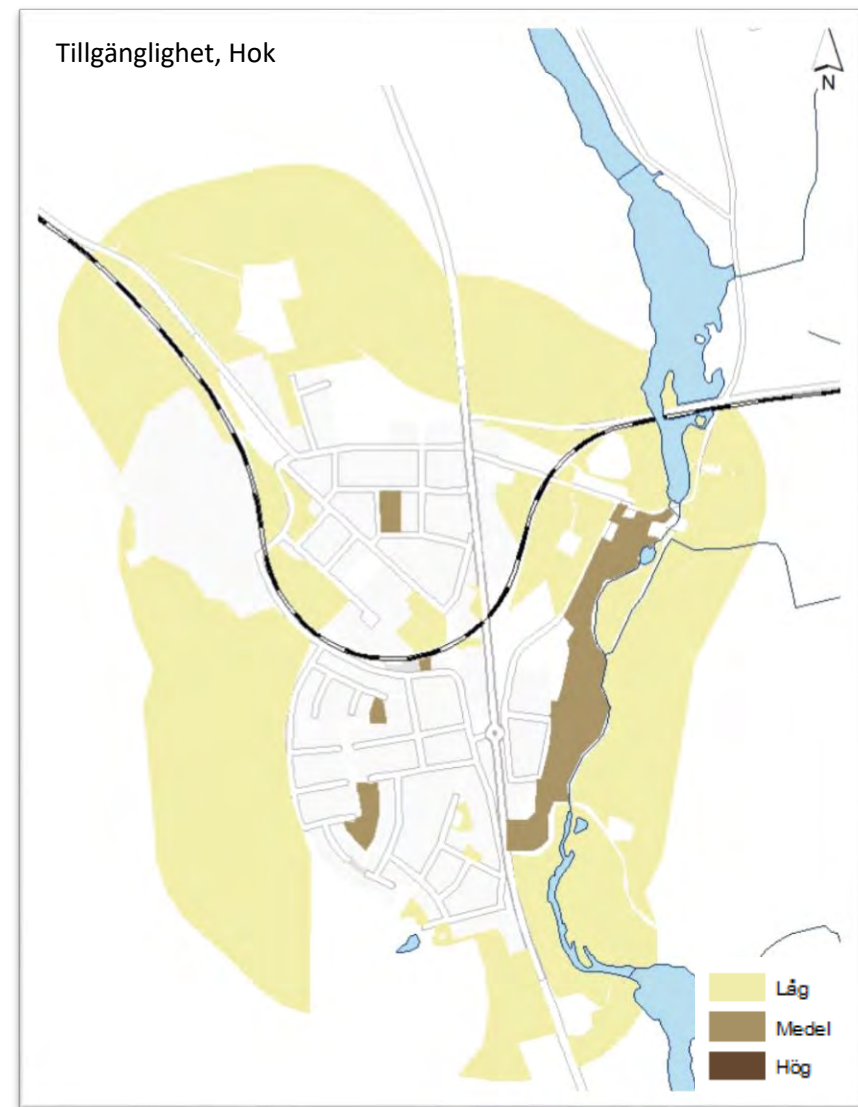
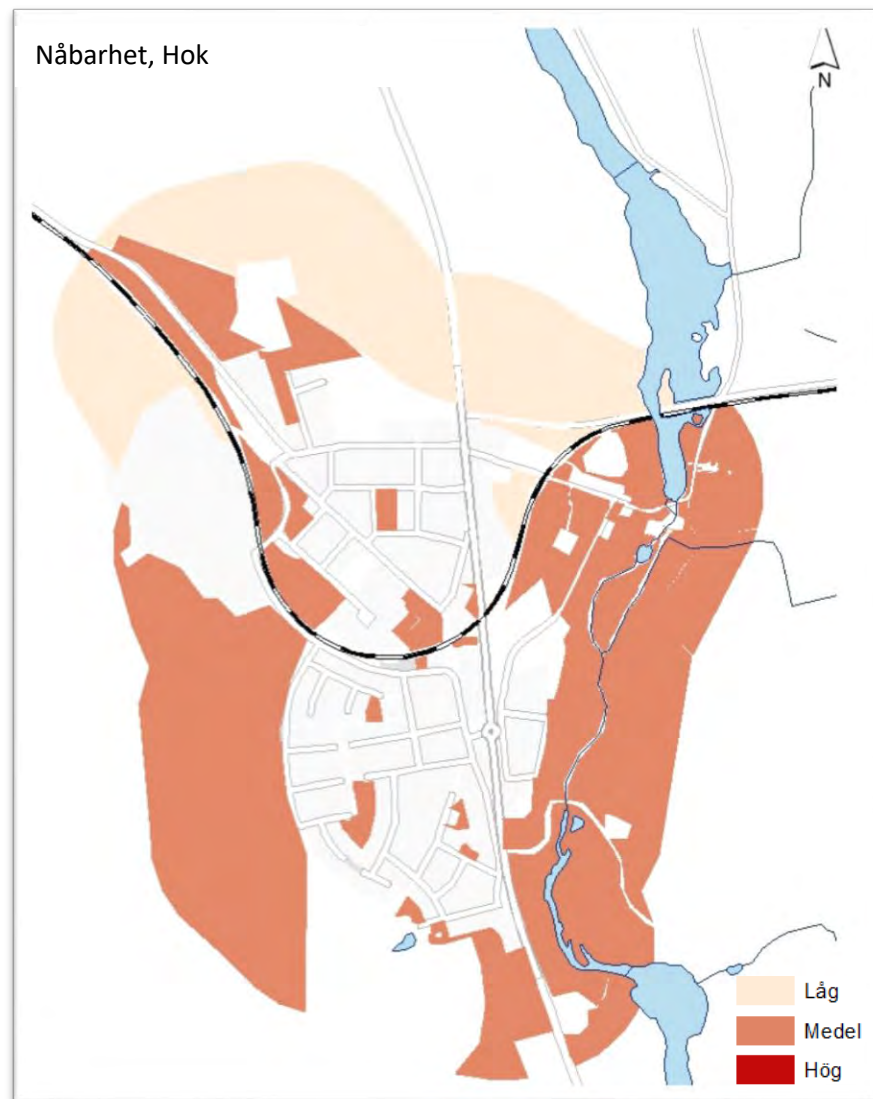
Sociotoper i Hok

Hok påverkas av infratrakturbarriärer eftersom de skapar avstånd till den omgivande naturen och på många platser blir naturen svårare att nå och inte tillgänglig för invånarna. Hoks omgivande natur består av mycket tätortsnära natur (41%) och svårtillgängliga natur (31%) och har höga värden kopplat till rörelse och rekreation samt sinnlig upplevelse. Det finns gott om skog och natur att vistas i som har hög nåbarhet men de sociala interaktionsvärdena är i stort låga i Hok. Den omgivande naturen i Hok består till stor del av Morarp och Mörhulta mossar och hela östra sidan av omgivande natur blir därmed klassad som svårtillgänglig natur. Mossar och våtmarker är fantastiska rekreationsområden med vacker natur och dessa områden har hög nåbarhet i sydöstra Hok då de ligger precis intill samhället däremot är de svåra att vistas i och har låg tillgänglighet vilket ställer krav åtgärder för att göra dem mer tillgängliga. I Västra Hok ligger ett vackert tätortsnära naturområde med fina strövstigar och vägar. Här finns Bruksmiljön Lindefors med många kvaliteter kopplat till rörelse och rekreation och sinnlig upplevelse. I närheten av området finns koppling till Höglandsleden.

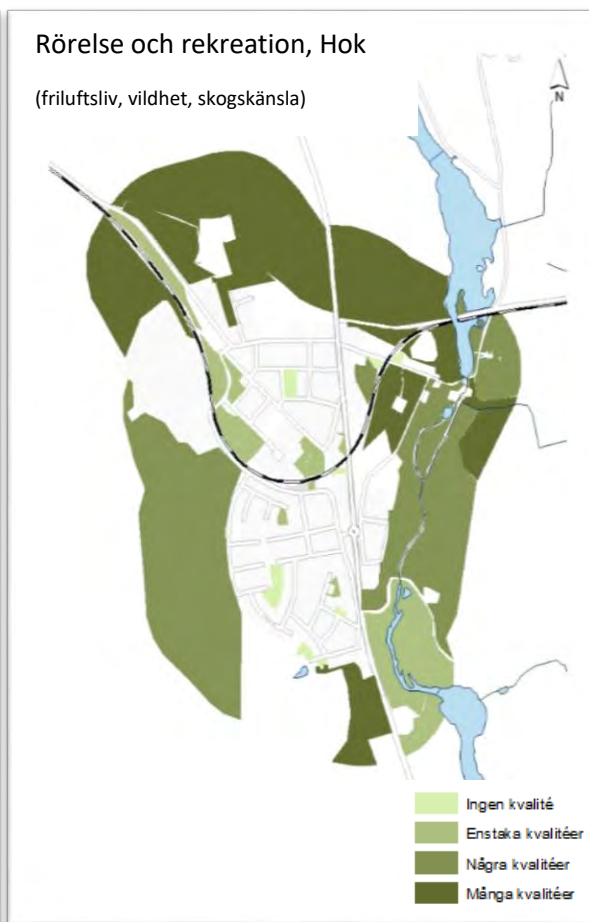
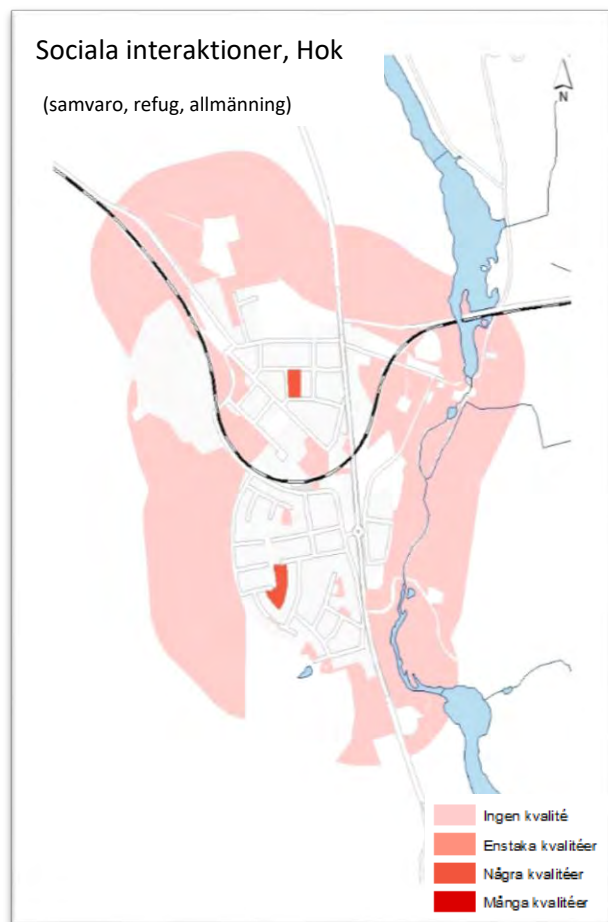

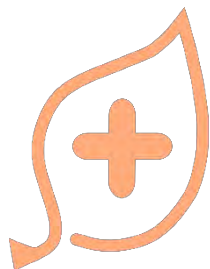

Grönyrtornas nåbarhet och tillgänglighet

Grönytornas upplevelsekvaitéer

Skapa social och hälsofrämjande
grönstruktur här...

Skapa en ny aktivitetsplats i Hok för att stärka de sociala upplevelsevärdena.

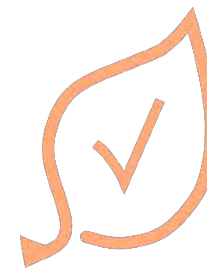

Stärk social och hälsofrämjande
grönstruktur här...

Stärk utomhusmiljön för förskolan i Hok med utgångspunkt i naturpedagogik.

Exempel på åtgärd för att **stärka** är att upprätta åtgärder inom ortens tätortsnära friluftsområde ex ny belysning utmed det f.d. elljusspåret.

Exempel på åtgärd för att **stärka** är att tydliggöra och säkra passager från bebyggelse till stig mellan slaggvarp och Lindefors längs Hokaån. Detta stråk kopplar även samman med Höglandsleden i norra Hok.

Spara social och hälsofrämjande
grönstruktur här...

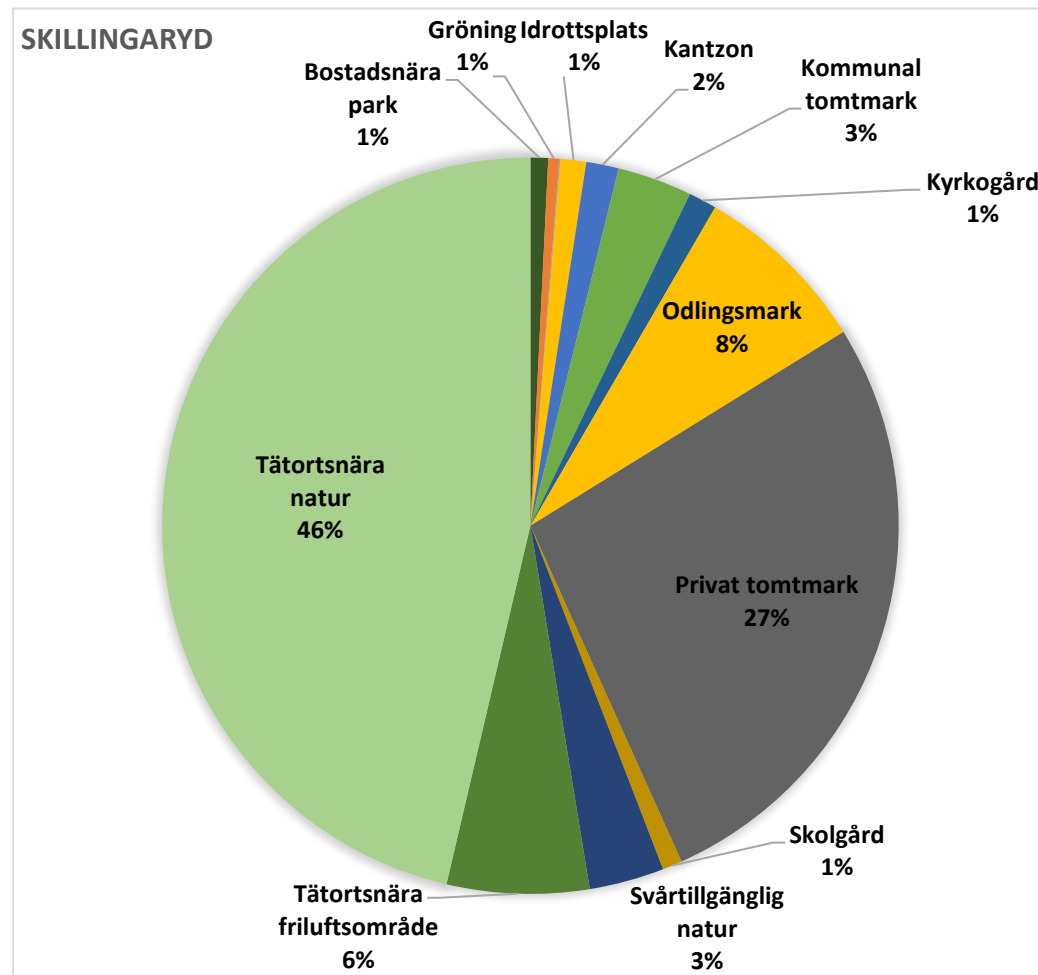
Spara Morarps- och Mörhultamosse i sin helhet för att bibehålla upplevelsevärdena kring den storslagna miljön.

Skillingaryd

Skillingaryd har ca 4000 invånare och är kommunens näst största ort och är en av kommunens två centralorter. För Skillingaryds samhälle lade verkstadsindustrin och järnvägen grunden till ortens tidiga utveckling. Skillingaryd ligger väster om Europaväg 4. Öster om vägen ligger Skillingaryds skjutfält som givit orten en historisk karaktär och präglat ortens samhällsutveckling genom åren. E4:an och Skjutfältet innebär fysiska barriärer för ortens utveckling och för de gröna strukturerna. Skillingaryd har gott om vatten men det är dåligt synligt. Det gröna på orten är mer framträdande och på flera av ortens större gator kantas vägen av vegetation i olika former.

Kvalitativa natur-/rekreationsområden dvs aktiv användning med tillgång till stigar, angöringar och aktiviteter är den omgivande naturen och utgör en hög procent i Skillingaryd. I denna kategori ingår tätortsnära friluftsområde 6 % samt tätortsnära naturen 46% inom buffertzonen 300 meter. Den **omgivande naturen** består av svårtillgänglig natur 3 % men består även av den tätortsnära naturen som finns tillgänglig i och runt Skillingaryd. Dessa områden är av stort värde för invånarnas rekreation och välmående. **Gröna länkar** består i Skillingaryd av kantzoner och hjälper även till att reducera oönskade ljud i form av Buller och brus och skapar framförallt en visuell barriär till dessa miljöer.

Skillingaryd är den ort i kommunen med störst yta **Kvalitativ parkmark** dvs aktivt underhållen park och gröning, ägd av kommunen. Många är bostadsnära parker med lekplatser men utöver det finns även Hembygdsgården och Vasaparken. **Annat** består i Skillingaryd av Skolgård, idrottsplats, kyrkogård, privat tomtmark i form av trädgårdar samt kommunal tomtmark.

Lagan

Öster om E4 an slingrar sig Lagan i nord- sydlig riktning. Detta stråk (5:4) tillsammans med Fågelforsdammens fungerar trots att E4 an avgränsar dem från tätorten som ett mycket uppskattat område för rekreation och motion. Naturen utmed detta stråk har under långtid gallrats varsamt vilket skapat många gynnsamma miljöer för växter och djur. Från södra Skillingaryd kan man enkelt ta sig över motorvägen via en Gång och cykelbro för att sedan följa å-fåran upp till Fågelforsdammens. Där kan man själv välja om man vill vika av mot tätorten igen via en tunnel under motorvägen eller fortsätta utmed Fågelforsdammens västra sida hela vägen upp till Vaggeryd.

Får/Hästhagen och Fridhem

I västra Skillingaryd ligger den i folkmun titulerade Fårhagen. Fårhagen har sedan många år tillbaka betats av får under vår och sommar. De senaste åren har fåren bytts ut mot småhästar i form av shetlandsponnyer. Grönområdet är av stort värde för invånarna och omnämnt i medborgardialogen. Alldeles intill fårhagen ligger Fridhäll (5:2). Fridhäll är missionskyrkans sommarresidens och består av ett vackert grönområde med möjlighet till diverse aktiviteter. I området finns lekplats och en utomhusscen. Området används av kyrkan men även av skola, förskola och av föreningslivet på orten.

Fåglabäck

Fåglabäck är fastighetsnamnet på en del av ett stort rekreationsområde i Skillingaryd **(5:3)**. Området består av grusvägar intill odlingsmark och strövområden med anslutning till Höglandsleden. Fåglabäck är ett naturområde som invånare, skola, förskolor och föreningar besöker för att idrotta, umgås och vara nära naturen. Detta område är med andra ord mycket viktig för rekreation och invånarnas hälsa och välmående och har en stark förankring till invånarna på olika sätt.

Grönelund

Friluftsområdet Grönelund är Skillingaryds stora utpekade friluftsområde **(5:1)**. Området innefattar ett större område med olika markägare. Grönelund som friluftsområde med fastigheter och området knutna till föreningsverksamheten drivs av Skillingaryds frisksportsförbund. Platsen pekades tydligt ut i kommunens medborgardialog som min gröna plats av många. På Grönelund finns promenad och löparstråk, på vintern spåras skidspår, där finns ett utegym, fotbollsplan och plats för utomhusaktiviteter av olika slag. Kommunens föreningar använder Grönelund för sommarträning och de senaste åren har även en cricketverksamhet vuxit fram (USCC Skillingaryd FK). Grönelund är en plats för gemenskap och fysisk aktivitet som uppskattas av de flesta oavsett ålder eller ursprung och platsen uppmanar till att integrera invånarna kring gemensamma intressen.

Trolleberget

Trolleberget är ett större småkuperat skogsområde med stig- och bäcksystem lokaliserat nära bebyggelse och centrum **(5:5)**. Området har naturliga stigar som genom åren varit en del av invånarnas dagliga motionsspår eller utflyktsmål för skola och förskola. Sedan 2017 bedriver frisksportarna en mountainbike-bana i området för kommunens invånare i olika åldrar.

Fåglabäck
Foto: Vaggeryds kommun

Grönelund
Foto: Vaggeryds kommun

Sociotoper i Skillingaryd

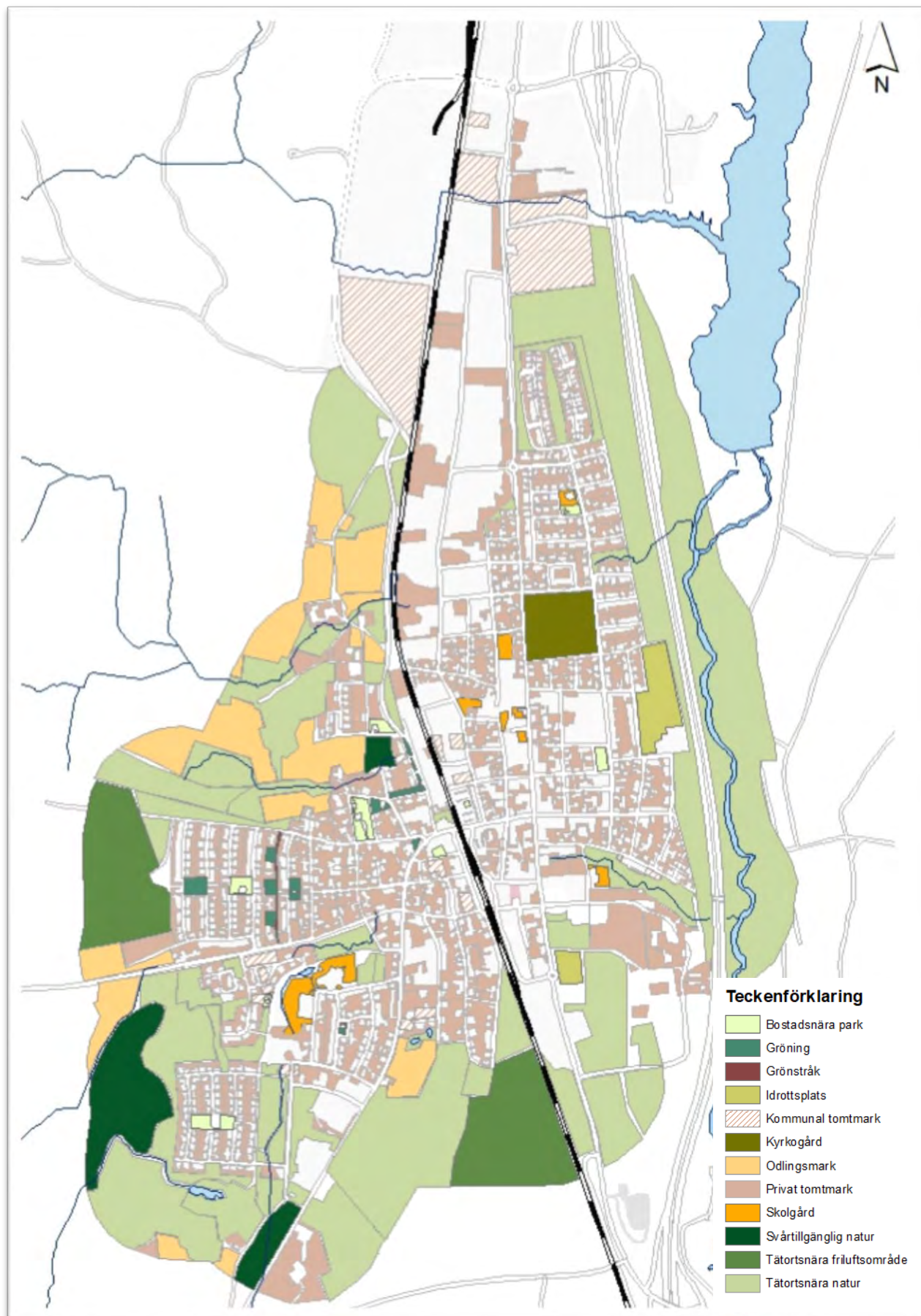
Järnvägen, genomfartsvägen Storgatan och E4an skapar barriärer mellan öst och väst på orten och dess omnejd. Skillingaryd är den tätort i kommunen med mest tätortsnära natur vilket innebär att invånarna aldrig har långt till grönstruktur. I västra Skillingaryd dvs väster om järnvägen ansluter de stora promenad- och strövområden inom buffertzonen 300 meter. Grönelund Friluftsområde, Fåglabäck, Trolleberget samt Stenvadet och vidare ut mot Höga bråten söder om Skillingaryd. Dessa områden ligger precis intill ortens två stora villaområden vilket gör dem nåbara.

Trots infratrakturbarriärer som skapar avstånd till den omgivande naturen upplevs den tätortsnära naturen ha god (medel) nåbarhet. Detta beror med hög sannolikhet på den stora andelen tätortsnära natur inom buffertzonen 300 meter. En annan anledning till de höga upplevelsevärdena kan antas vara de passager som finns under och över E4an på flertalet platser och som ökar nåbarheten ut till det strövområde som finns och som är högt uppskattat utmed Lagan, öster om samhället. Ortens tätortsnära natur och friluftsområde ger många kvaliteter kopplat till rörelse och rekreation då platserna har hög nåbarhet och god tillgänglighet. Områdena har även höga värden kopplat till sinnlig upplevelse med stor rofylldhet.

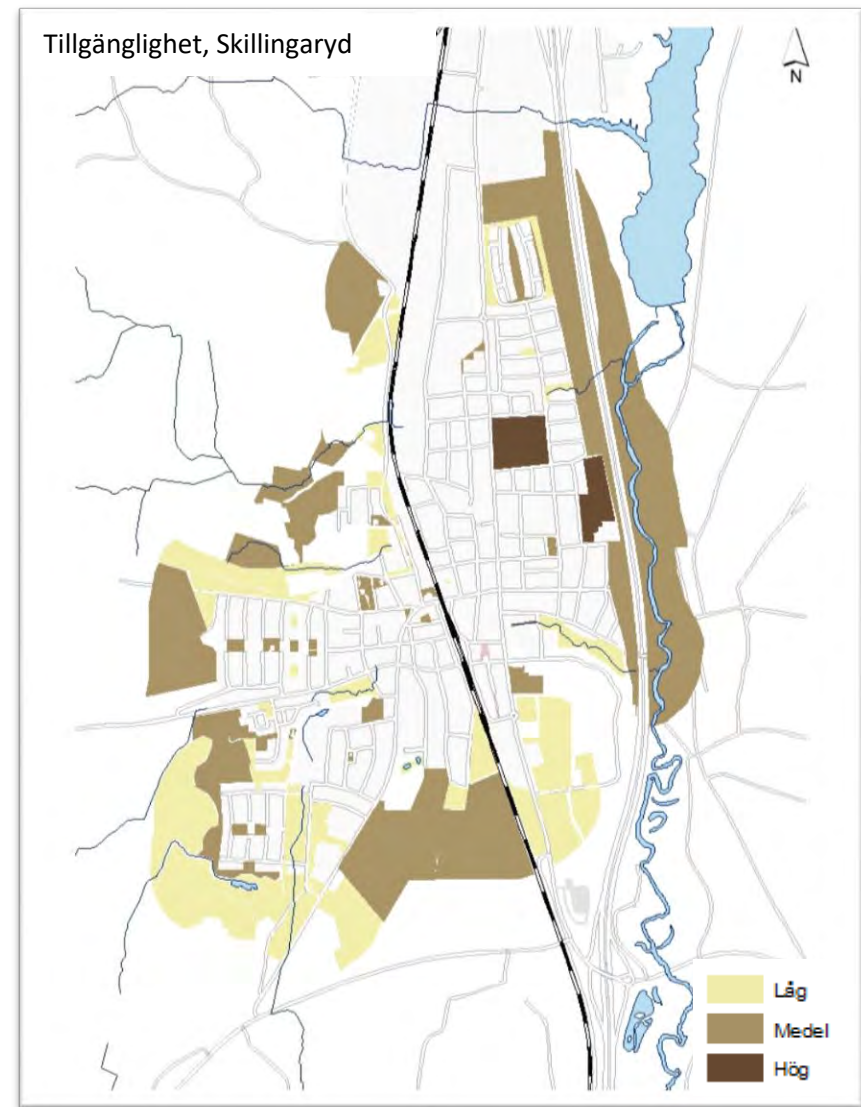
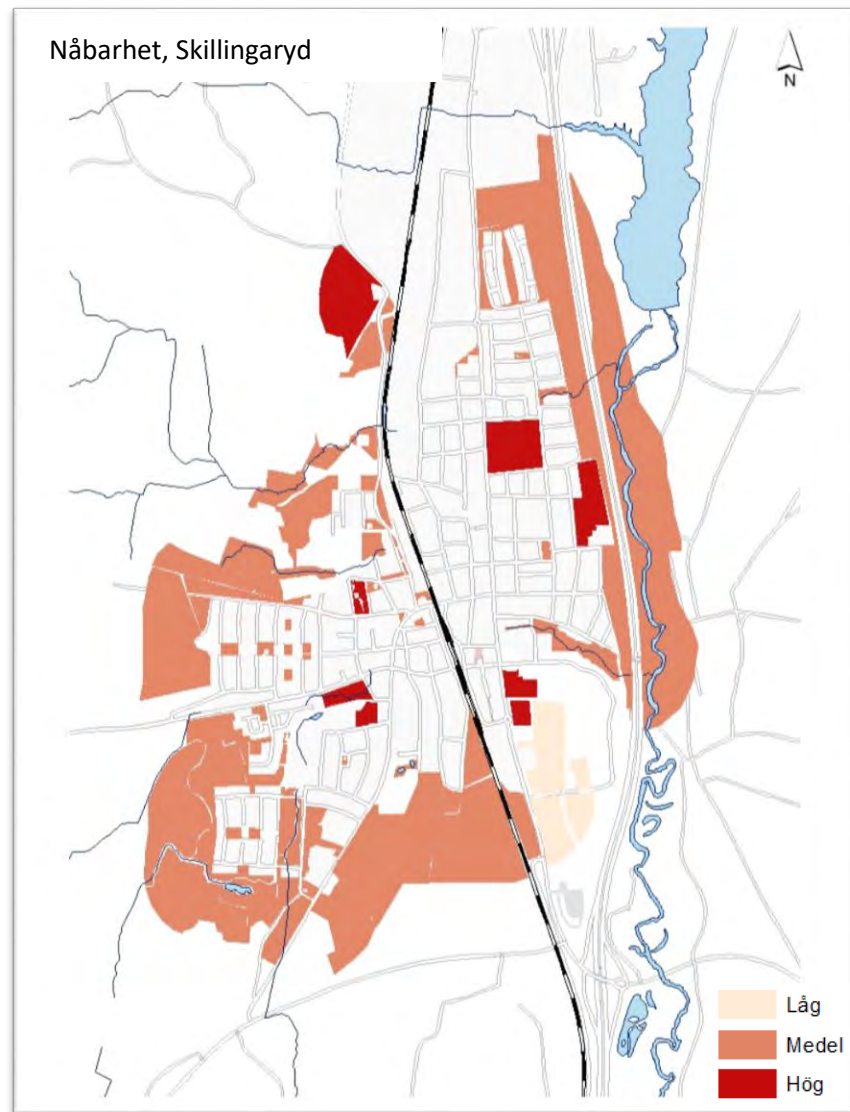
I Skillingaryd har de kommunägda platserna intill bostadsområdena höga sociotopvärden så som kyrkogård, skolgård, idrottsplats, hundklubb och bostadsnära parkmark. Områdena har hög nåbarhet och god tillgänglighet och de har även många eller några kvaliteter kopplat till rörelse och rekreation samt sinnlig upplevelse. De centrala delarna av Skillingaryd saknar bostadsnära parkmark och eftersom den tätortsnära naturen finns i samhällets utkanter blir de sociala interaktioner i många fall låg i hela Skillingaryds östra del och det finns få platser med unika värden som kopplar samman till gemenskap och aktiviteter.

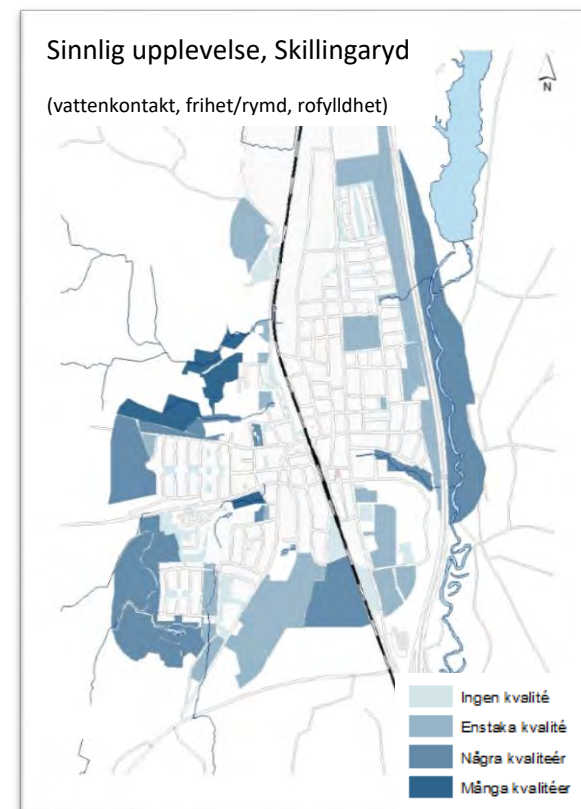
Sociotopkarta Skillingaryd

Grönytornas nåbarhet och tillgänglighet

Grönytornas upplevelsekvaitéer

Skapa social och hälsofrämjande
grönstruktur här...

Exempel på åtgärd att **skapa** är att synliggöra mer av ortens vattenmiljöer genom att på utvalda platser skapa vattennära mötesplatser ex Lagan och Gropabäcken.

Exempel på åtgärd att **skapa** är att upprätta gröna mötesplatser dvs aktivitetsplats/park i Skillingaryds centrum som kan förena olika åldrar och intressen i en grön miljö .

Exempel på åtgärd att **skapa** är att tillföra upplevelsevärden i form av tillgängliga gröna mötesplatser i anslutning till vård- och omsorgsboendet Sörgården. Mötesplatserna ska vara skyddade från sol och vind och ge plats för vila och återhämtning.

Stärk social och hälsofrämjande
grönstruktur här...

Exempel på åtgärd för att **stärka** är att utveckla friluftsområdet, Grönelund ex. fler och bättre utmärkta leder. Belysa längre sträckor av elljusspåret.

Exempel på åtgärd för att **stärka** är att utveckla Vasaparken i form av fler upplevelsevärden för alla åldersgrupper genom ökad grönska och platser att mötas.

Exempel på åtgärd för att **stärka** är att utveckla lekplatsen söder om Förskolan Tallbacken med utgångspunkt i naturpedagogik.

Exempel på åtgärd för att **stärka** är att utveckla utomhusmiljöerna för Fågelforssskolan med utgångspunkt i naturpedagogik.

Exempel på åtgärd för att **stärka** är att utveckla utomhusmiljöerna för Gullbäckens förskola med utgångspunkt i naturpedagogik.

Spara social och hälsofrämjande
grönstruktur här...

Exempel på åtgärd för att **spara** är att skydda Grönelund.

Exempel på åtgärd för att **spara** är att värna om det tätortsnära friluftslivet i Fåglabäck. Området har stor betydelse för ortens invånare och nyttjas som exkursion och idrottsområde för skola och förskola.

Exempel på åtgärd för att **spara** är att bevara Fridhäll samt dess närmiljö då detta område är en viktig social träffpunkt.

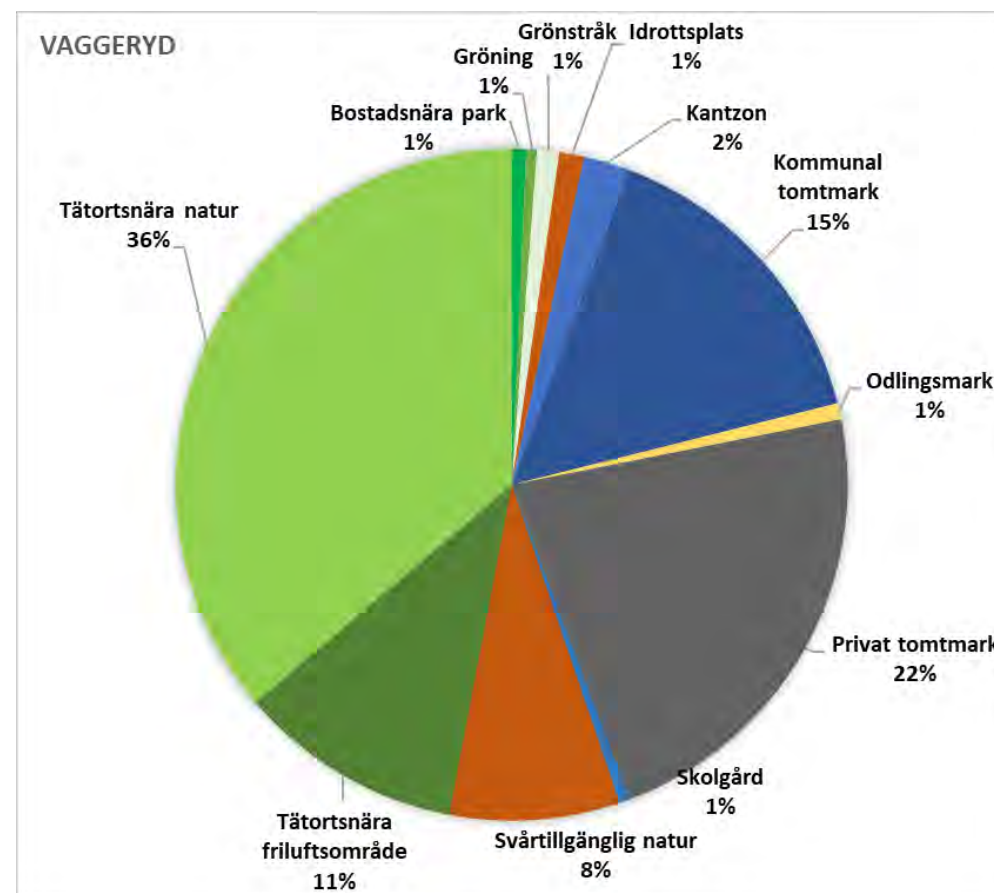
Vaggeryd

Vaggeryd är kommunens största ort. I Vaggeryd bor det ca 5250 invånare och antalet ökar stadigt. Infrastrukturen bildar barriärer för orten genom E4:an, Jönköpingsvägen samt Järnvägen som går i nord-sydligriktning. I Vaggeryds historia har bruksmiljöerna varit en bidragande del till ortens utveckling. Dessa bruk var beroende av vatten och bebyggelsen växte sakta upp intill. Vattnet är därmed en viktig del av orten och ett vackert inslag genom Hjortsjön, Lagan samt Linnarnäcken som bidrar till Vaggeryds identitet.

De **Kvalitativa natur-/rekreationsområdena** dvs aktiv användning med tillgång till stigar, angöringar och aktiviteter samt den **omgivande naturen** utgör en stor del av ortens gröna miljöer och finns framför allt i Vaggeryds utkanter genom tätortsnära natur samt två fina friluftsområden precis intill bebyggelsen. Den tätortsnära naturen står för 37% och de tätortsnära friluftsområdena för 11 % samt svårtillgänglig natur 8% inom buffertzonen 300 meter. Dessa områden är viktiga för invånarnas rekreation och välmående. Till dessa kategorier tillhör även de gröna miljöerna och stråken intill vatten. Dessa platser har många områden med stigar utmed ortens många vattendrag. **Gröna länkar** består i Vaggeryd av kantzoner och grönstråk. Dessa miljöer finns intill många av de vattennära stråken men även intill störande miljöer och de hjälper till att reducera oönskade ljud i form av Buller och brus. Men framförallt skapar de en visuell barriär till dessa miljöer ex. industrier, vägar och järnväg samtidigt som de ramar in vattnet på ett trevligt sätt.

Trots att Vaggeryd är kommunen största ort finns på orten en mycket liten del ytor för Park. Endast 1 % av Vaggeryd består av Bostadsnära Park och 1 % av Gröning. Därmed är Vaggeryd den ort relaterat till sin storlek och invånarantal med minst yta **Kvalitativ parkmark** (aktivt underhållen park och gröning, ägd av kommunen.) Mindre bostadsnära parker med lekplatser finns inom ortens bostadsområden men utöver det är det endast Pocketparken vid vattentornet som är klassad som parkmark och ligger centrumnära. Linnarbäcksparken samt Missionsparken är inräknade i ytan bostadsnära park men är klassade som naturområde i kommunens beslutade detaljplaner. **Annat** består i Vaggeryd av Skolgård, idrottsplats, privat tomtmark i form av trädgårdar samt kommunal tomtmark.

Östermoskogen

I östra delen av Vaggeryd ligger det kommunala naturreservatet Östermoskogen **(6:1)**. Området ligger inom promenadavstånd från Vaggeryds centrum och sträcker sig norrut utmed Lagan. Största delen av området består av äldre barrblandskog med mycket lingon- och blåbärsris. I området finns också flera områden med kulturlämningar. Östermoskogen är populärt friluftsområde som besöks för promenader, svamp- och bärplockning.

Friluftsområdena

I Vaggeryd finns två större tätortsnära friluftsområden, Friluftsgården i söder **(6:2)** samt Bäckalyckan i väster **(6:3)**. Dessa områden ligger i anslutning till två av ortens stora villaområden. Friluftsgården är Vaggeryds största friluftsområde med varierande terräng och naturtyper. På Friluftsgården finns klubbstugor och fotbollsplaner, utegym samt elljusspår, stigar och plats för orientering. På Bäckalyckan finns klubbstuga, lekplats och terräng hinderbana samt fina motion- och promenadstigar i sjönära barrskog.

Missionsparken och Höga Bränna

Intill Lagan på södra park finns Missionsparken och Höga Bränna **(6:5)**. Missionsparken ett strövområde utmed Lagan med varierande karaktär. Höga Bränna är en ekplantering på kommunal mark intill Friluftsgården i södra Vaggeryd.

Väg mot Vaggeryds Friluftsgård
Foto: Hanna Grönlund

Del av Missionsparken
Foto: Hanna Grönlund

Vaggeryds Friluftsgård
Foto: Hanna Grönlund

Vattenmiljöer och stråk

I Vaggeryd finns rikligt med olika vattenområden i form av bäckar, åar, gölar och sjöar. Vatten är ett viktigt inslag i samhället och har höga rekreativa värden.

Linnarbäcksparken och Linnarbäcken våtmarksområde

Linnarbäcksparken är en av Vaggeryds kommuns bostadsnära parker **(6:4)**. Området Linnarbäcksparken är ett resultat av kommunens Grönplan för Vaggeryd där man utvecklade området och satsade på åtgärder för öka användningen och tillgängligheten i området. Området är idag ett fint grönt inslag i Vaggeryd utmed Jönköpingsvägen. Området är en del av Linnabäckssråket som sträcker sig från Hjortjsön till Yggesjön och Gärhovsgölen och förbinder de båda sjöarna via bäck och våtmark. Runt Yggesjön och gölen finns det bitvis strövstigar, omgivningen består av främst tallskog men även en del gran i de blötare partierna. Utmed bäcken mellan Gärhovsgölen och Yggesjön är det sankt och vegetationen består främst av björk, i kommunens skogbruksplan är avsikten att bevara området utmed bäcken orört. Ur Yggesjön mynnar Linnarbäcken som fortsätter vidare till Linnarsjön inne i Vaggeryd. Möjligheten att gå utmed Linnarbäcken till Linnarsjön hindras av att järnvägen korsar över Linnarbäcken. Runt Linnarsjön är det stora klippta gräsmattor och anlagda rabatter. Där finns även någon enstaka gångstig samt en bro över bäcken. Linnarbäcken mynnar i väster ut i Hjortsjön. Runt mynningen är det ett våtmarksområde. Vägen fram till Fenix kunskapscentrum kantas av en allé och till höger finns det parkmark bestående av klippta gräsmattor. Våtmarksområdet skapar tillsammans med delar av intilliggande parkmark det bredaste och tydligaste gröna stråket i Vaggeryds tätort.

Linnarbäcksparken
Foto: Hanna Grönlund

Linnarbäcksparken
Foto: Hanna Grönlund

Våtmarksområde vid Linnarbäcken
Foto: Hanna Grönlund

Lagan

Lagan, Sydsveriges största vattendrag, sträcker sig i nordostlig sydvästlig riktning genom de södra delarna av Vaggeryds tätort **(6:6)**. Lagan är bitvis meandrande (slingrande i landskapet) och har bredare partier vid vårdcentralen och mellan Kvarnen och Missionsparken. I mars 2018 startade projektet med att utveckla vattennära mötesplatser längs Lagan i Vaggeryds kommun. Syftet med programmet är bland annat att öka attraktionskraften av Lagan och dess omgivningar. Genom programmets strategier ska Lagan-områdets kvaliteter, möjligheter och mervärden för människor och miljön stärkas.

Hjortsjön

Hjortsjön är en värdefull fisk- och fågelsjö **(6:7)**. Hjortsjön är en viktig del av Vaggeryds friluftsliv, eftersom strandkanterna är en utmärkt plats för motion och rekreation och vattnet för bad och fiske. Södra delen av Hjortsjön ligger inne i tätorten och strandkanten utgör i sig ett grönt stråk. Hjortsjöns norra del domineras av gran- och tallskog men området har även en mer varierad natur med olika typer av våtmarker samt Gnyltåns och Bodabäckens utlopp till Hjortsjön. Vandringslederna Höglandsleden och Munkaleden går genom detta område och stigarna har en varierad närhet till strandkanten. Närhetens skiljaktighet beror på att våtmarkerna gör det svårt att följa strandkanten. Vid våtmarken i norr, vid Granviken, är det svårt att ta sig förbi. Området har många fina natur- och rekreationsmiljöer och avsikten enligt gällande översiktsplan för Vaggeryds kommun är att bevara största delen av norra Hjortsjön som ströv- och naturområde.

Lagan
Foto: Hanna Grönlund

Hjortsjöbadet
Foto: Vaggeryds kommun

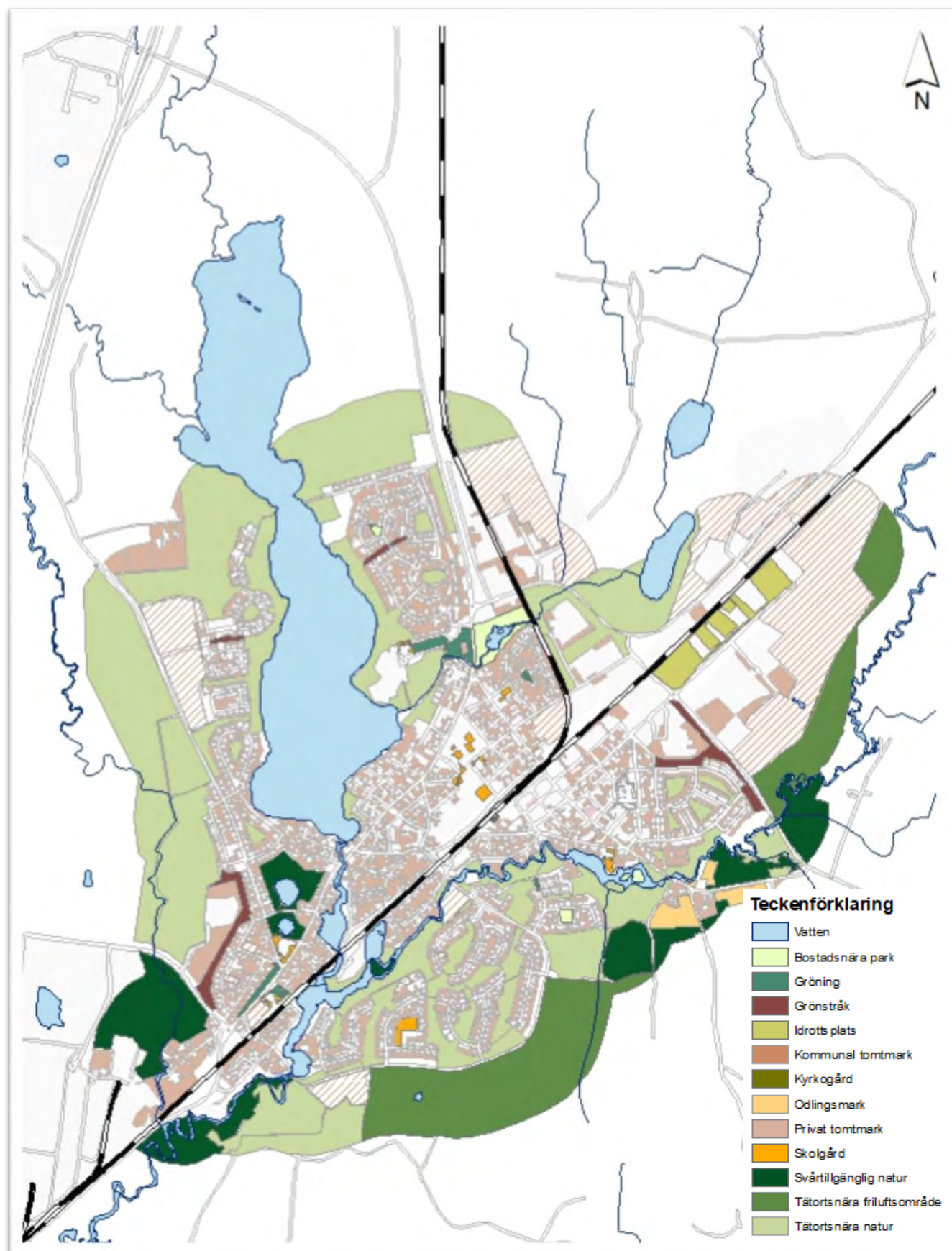
Sociotoper i Vaggeryd

Grönstrukturen, som ringar in Vaggeryd, består till stor del av tätortsnära natur och tätortsnära friluftsområden. I Vaggeryd finns Lagan och Hjort-sjön inom samhället med stråk, stigar och promenadvägar och dessutom finns två större centrala grönområden, bostadsnära parker Linnarbäck-parken och Missonsparken. Dessa större parker kan och bör utvecklas ytterligare för att stärka de sociotopiska värdena för invånarna.

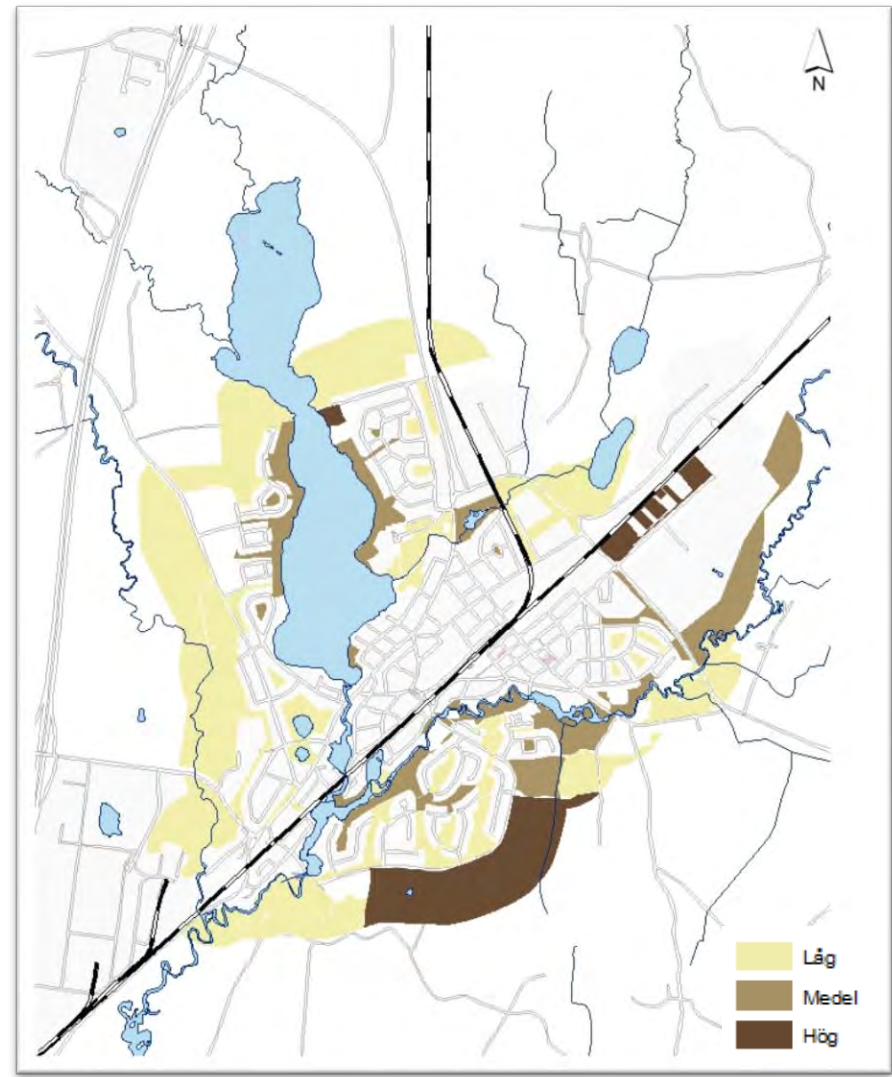
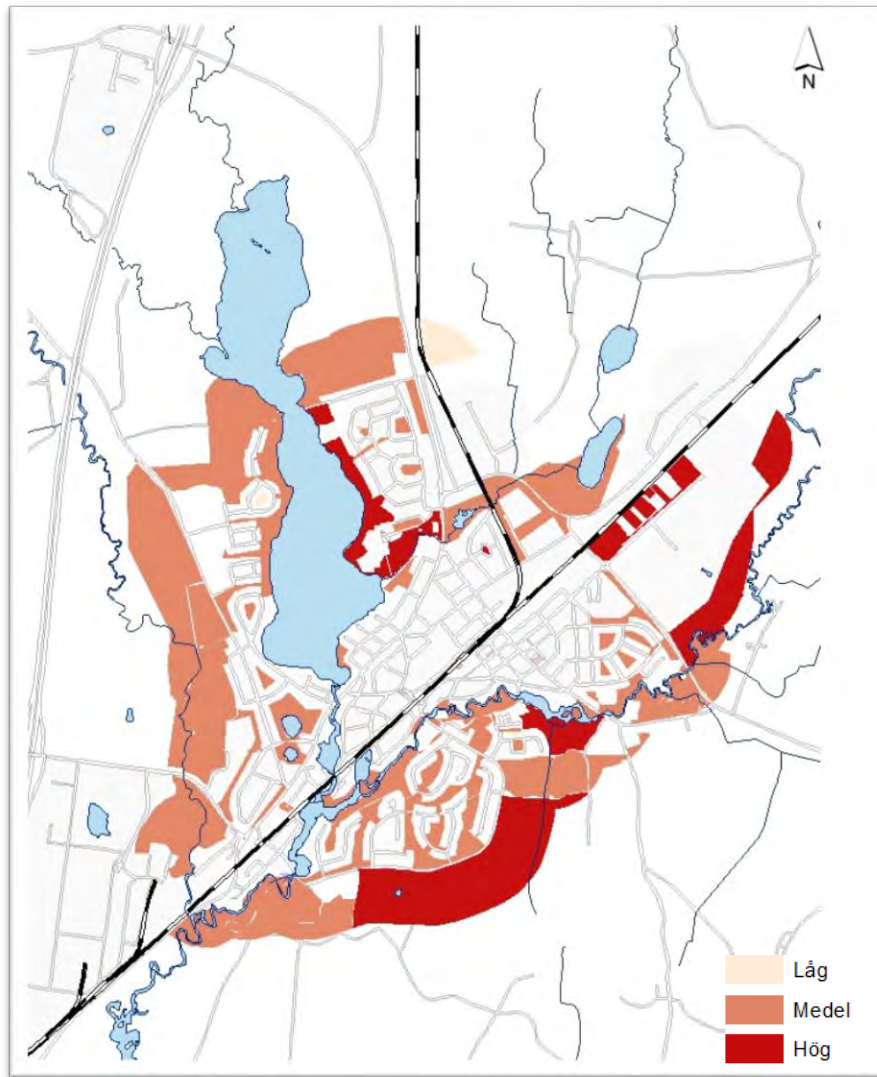
De stora villaområdet Södra Park strand ligger i direkt anslutning till Friluftsgården i söder, Östermo intill det kommunala naturreservatet, Östermoskogen i öster samt Västra strand till Friluftsområdet Bäckalyckan i väster. De tätortsnära Friluftsområdena i Vaggeryd har höga sociotopvärden då de skapar gemenskap och social samvaro och ger många kvaliteter kopplat till rörelse och rekreation i form av aktiviteter. Områdena har även en stor betydelse för människans sinnesro och avkoppling. I övrigt har de sociala interaktionerna i Vaggeryd, i många fall, låg kvalitet. Detta beror på att platserna i sig har få eller inga unika värden som kopplar samman till gemenskap och aktiviteter.

Den tätortsnära naturen och friluftsområdena har medel eller hög nåbarhet och tillgänglighet och de har även många eller några kvaliteter kopplat till rörelse och rekreation samt sinnlig upplevelse. Vaggeryd har trots att det är den största orten i kommunen få ytor med parkmark inom tätorten och de centrala delarna. Den tätortsnära naturen och friluftsområdena har stor betydelse för invånarna på orten men ligger längre från centrum och gynnar främst boende i villaområden. Därmed behöver den gröna strukturen i de centrala delarna av orten stärks och nya gröna oaser och stråk skapas för att öka de sociologiska värdena för Vaggeryd

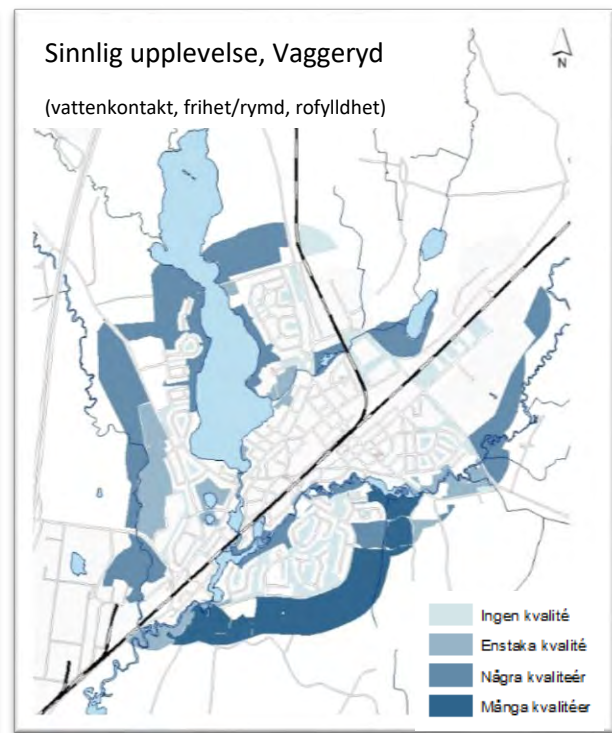
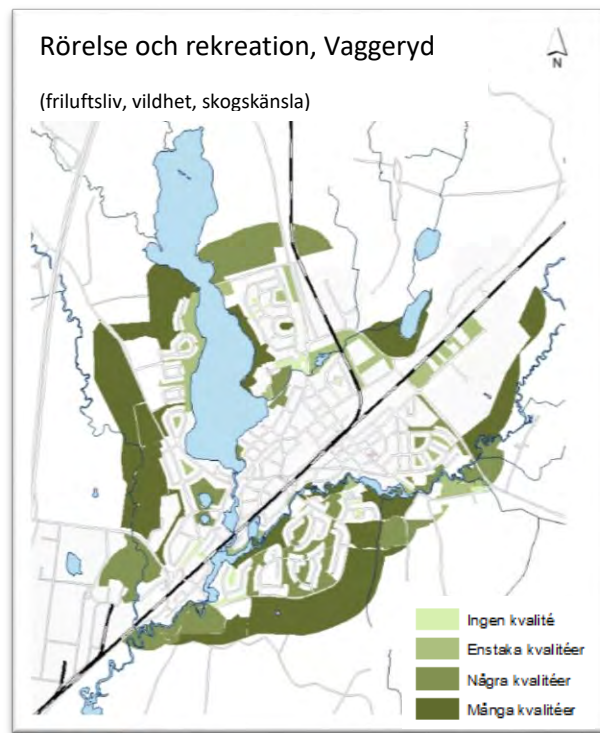
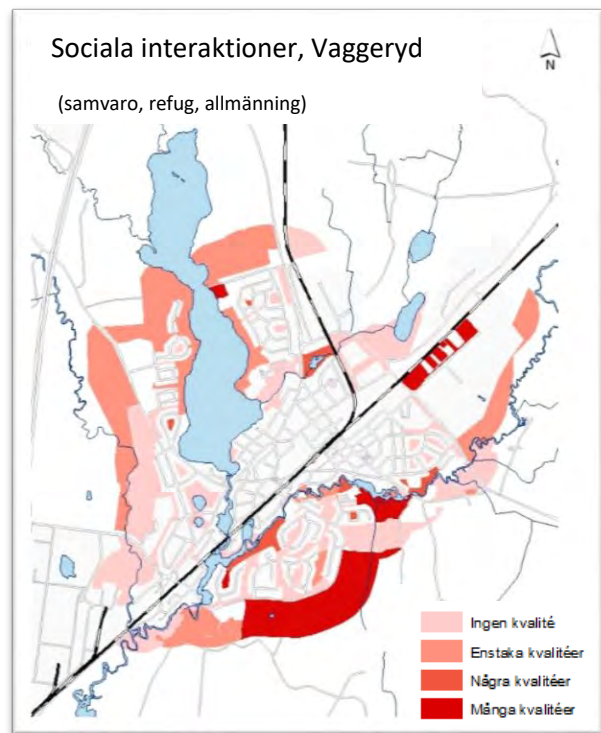

Grönyrtornas nåbarhet och tillgänglighet

Grönytornas upplevelsekvaitéer

Skapa social och hälsofrämjande grönstruktur här...

Exempel på åtgärd att **skapa** är att fortsätta utveckla vattennära mötesplatser utmed Lagan

Exempel på åtgärd att **skapa** är att bygga en träbro för gång- och cykel över Hjortsjön.

Exempel på åtgärd att **skapa** är att upprätta en grön och kulturell aktivitetsplats.

Exempel på åtgärd att **skapa** är att upprätta en mobil grön oas i centrala Vaggeryd .

Exempel på åtgärd att **skapa** är att utveckla våtmarken vid Linnarbäcken genom att skapa en våtmarkspark.

Exempel på åtgärd att **skapa** är att tillföra och utveckla upplevelsevärdena i form av tillgängliga gröna mötesplatser i anslutning till vård- och omsorgsboenden Furugården. Mötesplatserna ska vara skyddade från sol och vind och ge plats för vila och återhämtning.

Stärk social och hälsofrämjande grönstruktur här...

Exempel på åtgärd att **stärka** är att utveckla rekreationsstråk och mötesplatser i form av en strandpromenad runt Hjortsjön.

Exempel på åtgärd att **stärka** Höga brännas lövskogspark kopplas samman med Friluftsgården och Missionsparken.

Exempel på åtgärd för att **stärka** är att utveckla friluftsområdet, Friluftsgården ex. fler och bättre utmärkta leder. Belysa längre sträckor av elljusspåret.

Exempel på åtgärd för att **stärka** är att utveckla det tätortsnära friluftslivet på Bäckalyckan. Genom markerade leder för promenad och löpning samt belysning.

Spara social och hälsofrämjande grönstruktur här...

Exempel på åtgärd för att **spara** är att skydda Friluftsgården.

Exempel på åtgärd för att **spara** är att bevara angränsande markområde som natur intill Östermoskogens kommunala naturreservat.

Grönstrukturplan 2019

Befolkningens hälsa och gröna miljöer

**VAGGERYDS
KOMMUN**

Grönstrukturplan Vaggeryds kommun

Underlagsrapport 3 Befolkningens hälsa och gröna miljöer

Den här rapporten bidrar till följande Agenda 2030- mål:

Uppdraget lämnades av kommunstyrelsen: 2017-11-08

Remiss: 2019-09-01 till 2019-11-01

Omslagsfoto: Pixabay

Text: Hanna Grönlund, planarkitekt Vaggeryds kommun

Madeleine Larsson, samordnare för miljöutveckling Vaggeryds kommun

Information och kontakt: Madeleine Larsson, samordnare för miljöutveckling, Vaggeryds kommun, tel. 0370-678174, mail: madeleine.larsson@vaggeryd.se

Alla diagram i denna sammanställning kan användas fritt inom kommunens verksamheter med hänvisning till källan.

Framtagande av planen har delvis finansierats med medel från Lokala naturvårdssatsningen LONA

Sammanfattning

- Forskning visar att vistelser i naturen har positiv betydelse för såväl den fysiska som psykiska hälsan.
- Gröna strukturer i samhället är en viktig pusselbit för att skapa en god folkhälsa.
- 77 personer som är 61 år eller äldre svarade i medborgardialogen "Min gröna plats". För de äldre i kommunen som svarade på dialogen är en av de viktigaste anledningarna till att de besöker sina gröna platser för att promenera, motionera eller träna. Alternativen "lugn och stillhet" samt "uppleva grönska, lummighet och natur har även de fått många röster av de äldre.
- I medborgardialogen "Min gröna plats" svarade personer som är 61 år eller äldre att för att de önskar fler bord och bänkar, samt bättre städade och underhållna miljöer. Flera har även angivit att mindre skymmande växtlighet är en betydelsefull faktor för att de ska vilja besöka gröna platser oftare.
- 72 personer som är mellan 13-20 år svarade i medborgardialogen "Min gröna plats. Alternativet "promenera, motionera eller träna" fick 31 röster av de unga som svarade, och var därmed det alternativ som fick flest röster. Alternativet "lugn och stillhet" fick även det 31 röster, vilket indikerar på att pauser från intryck och hektisk vardag är viktigt för de unga som svarade i enkäten.
- I medborgardialogen "Min gröna plats" svarade flest unga att bättre belysning skulle få dem att besöka gröna platser oftare. Flera av de unga svarade även att fler caféer, eller restauranger i närheten av grönområdet samt fler bord och bänkar skulle få dem att besöka gröna platser oftare.
- Vård- och omsorgsboendet Sörgården har problem med sina utemiljöer då de inte är säkra för de boende, främst i form av fallrisker och avsaknad av avskärmande staket/plank. Mer mångsidiga innergårdar önskas.
- Vård- och omsorgsboendet Furugården har stora problem med varma innergårdar sommartid. Mer mångsidiga innergårdar och fler mötesplatser önskas.
- Flera av de kommunala förskolor som svarade på en enkät om förskolornas utemiljöer och utflyktsmål lyfter perspektivet om mer naturlig lek i form av "vilda" naturområden och förskolegårdar, som utmanar barnens fysik, motorik och balans.

Innehållsförteckning

INLEDNING	1
Mötet mellan människa och natur- sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster	2
BAKGRUND.....	3
Metod	4
Platsbesök vård- och omsorgsboenden	4
Enkät till förskolor	4
Faktainsamling	4
Barn och unga	6
Socioekonomiskt svaga grupper och personer med utländsk bakgrund	6
Nationella och kommunala folkhälsomål	7
GRÖNOMRÅDENS BETYDELSE FÖR DEN FYSISKA OCH PSYKISKA HÄLSAN	8
Grönområden främjar fysisk aktivitet	8
GRÖNA OMRÅDEN FÖR ÄLDRE	11
Befolkningen blir äldre och aktivare	12
Hur bidrar till gröna miljöer till hälsosamt åldrande?	13
Fysisk aktivitet	14
Social gemenskap	14
Meningsfullhet och delaktighet	14

Viktiga värden för de äldre generellt	15
Fördjupning i medborgarenkäten: 61 år eller äldre	15
Varför besöker de äldre i Vaggeryds kommun gröna platser?	17
Promenera, motionera eller träna.....	17
Uppleva grönska, lummighet och mångfald	18
Lugn och stillhet.....	18
.....	18
Hur kan vi anpassa grönområdena bättre till äldre i Vaggeryds kommun?	20
Skapa fler stödjande funktioner	20
Öka trygghet och säkerhet.....	20
Fördjupning inom den kommunala äldrevården	22
Sörgården	23
Furugården	26
Förbättringsområden- de kommunala äldreboendenas utemiljöer	28
GRÖNA OMRÅDEN FÖR BARN OCH UNGA.....	30
Utemiljöns hälsofrämjande effekter för barn	31
”Färdiga” och designade lekplatser- den bästa lösningen?	31
Utomhuspedagogik.....	31
Riskfaktorer.....	32
Barnperspektiv i samhällsplaneringen- hur?	32
Hur ser kommunens ungdomar på grönområdena?	33
Varför besöker ungdomar i Vaggeryds kommun gröna platser?	33
Promenera, motionera eller träna.....	33
Hur kan vi anpassa grönområdena bättre till ungdomarna i Vaggeryds kommun?	36

Skapa fler stödjande funktioner	36
Öka trygghet och säkerhet.....	36
Om det var närmare att ta sig dit	36
Fördjupning kring de kommunala förskolorna.....	38
Hur ser förskolegårdarna ut idag och vad uppskattas?	38
Hur kan förskolegårdarna utvecklas?	40
Lista över utvecklingsförslag för förskolegårdarna som inkommit från kommunens förskolor	40
Utflyktsmål utanför förskolegården	42
Slutsats förskolornas utemiljöer.....	48
Hur går vi vidare med barnperspektivet i samhällsplaneringen?	49
Barnkartor i GIS.....	49

A photograph showing the arms and hands of several people of different ages and ethnicities joined together in a circle. The hands are stacked in the center, with fingers interlaced. The background is a blurred green lawn with some fallen leaves. The image has a warm, slightly desaturated color palette.

"Ett hälsosamt samhälle erbjuder en fysisk och uppbyggd miljö som uppmuntrar, möjliggör och stöder hälsa, rekreation och välbefinnande, säkerhet, socialt samspel, tillgänglighet och rörlighet, en känsla av stolthet och kulturell identitet, samt är lyhörd för ALLA medborgares behov."

- Zagrebdelegationen för hälsosamma städer 2008, WHO Healthy cities

Inledning

Vaggeryds kommun vill växa, och då planerar vi ofta med fokus på att skapa nya boendemöjligheter. Frågan är om vi kan göra något mer i den fysiska planeringen utöver bostadsplanering för att nutida och framtida invånare i vår kommun ska trivas och må bra? I denna kunskapsrapport fördjupar vi oss i de möjligheter som finns inom fysisk planering för att påverka våra invånares hälsa på ett positivt sätt genom vår fysiska planering, med fokus på målgrupperna barn, unga och äldre.

Om vi har bra eller dålig hälsa påverkas av flera olika saker. Det genetiska arvet och vår ålder har vi alla med oss. Hur vi väljer att leva och vilken livsstil vi utvecklar påverkas av den miljö vi befinner oss i och har växt upp i. Vår hälsa påverkas också av de människor vi möter och våra sociala nätverk genom livets gång.

Hur miljöerna omkring oss ser ut har alltså stor betydelse för hur vi väljer att leva. Den fysiska planeringen av våra samhällen har således stor betydelse för att skapa förutsättningar för att stärka befolkningens hälsa. Kommunens fysiska planering bidrar till vilka hälsosamma vanor som våra invånare utvecklar- eller inte utvecklar.

Forskning visar att vistelser i naturen har positiv betydelse för såväl den fysiska som psykiska hälsan. Den fysiska aktivitetsnivån ökar, kroppen återhämtar sig, stressnivån sjunker. Utöver detta ger gröna strukturer i samhället skydd under värmeböljor, något som är extra viktigt för barn, äldre, sjuka och personer med funktionsvariationer. Grönområden kan även främja socialt deltagande och interaktion mellan människor¹.

Gröna strukturer i samhället är alltså en viktig pusselbit för att skapa en god folkhälsa, men då måste dessa miljöer utformas på rätt sätt. Skapas otrygga gröna miljöer som inte är kopplade till platsens identitet, är oinspirerande, exkluderande, svåra att ta sig till eller svåra att röra sig i försvårar det för människor att komma ut. Målet är att den gröna strukturen ska uppmuntra människor till att komma ut och få frisk luft, röra på sig, träffa andra människor, uppleva nya saker, koppla ifrån och stressa ner från en hektisk vardag.

Hälsan för invånare i Vaggeryds kommun kan påverkas i positiv riktning genom strategisk fysisk planering- specifikt med fokus på de gröna strukturerna vi har i samhällena. För att folkhälsoutvecklingen ska bli positiv handlar det dock inte bara om att gröna miljöer finns, utan möjligheten att nyttja dem måste öka för alla befolkningsgrupper i kommunen. Attraktiva gröna platser för alla är en angelägen fråga för att skapa en god befolkningshälsa i Vaggeryds kommun, både idag och i framtiden.

¹ Statens folkhälsoinstitut 2009: Gröna områden för fler- en vägledning för bedömning av närhet och attraktivitet för bättre hälsa

Mötet mellan människa och natur- sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänster

De sociala ekosystemtjänsterna brukar vara de som är mest märkbara för oss. Vi använder våra grönområden som plats för både vila, lek och aktivitet. Grönområdena är även socialt viktiga mötesplatser i samhället, där människor av olika åldrar och bakgrund kan träffas. Det är även en plats att uppleva landskapets historia och för att fira traditioner.

Sinnlig upplevelse

Betydelse: Uppleva naturen med alla sinnen, tex lövsus, porlande vatten, fågelsång.

Nytta: Mångfalden i de gröna miljöerna berikar upplevelsen. Avskilda platser ger plats för reflektion. Minskar stress, får oss att tillfriskna fortare både fysiskt och mentalt, ger välbefinnande.

Hälsa

Betydelse: Förbättrad fysisk och mental hälsa genom vistelse i naturen.

Nytta: Ger plats för motion och rekreation. Förbättrar folkhälsan vilket ger ett stort ekonomiskt värde i form av minskade sjukhuskostnader.

Sociala interaktioner

Betydelse: Naturens förmåga att skapa platser för möten och sociala aktiviteter.

Nytta: Främjar integration och ökat förståelse för andra grupper i samhället.

Naturpedagogik

Betydelse: Förståelse för naturen och ekosystemens betydelse och behov.

Nytta: Värde för skolorna i utbildningen. Desto mer kunskap vi har om naturen desto bättre blir vi på att vårda den och skapa hållbara samhällen.

Symbolik och andlighet

Betydelse: Naturens betydelse för olika religioner och kultur.

Nytta: Ger plats att utöva traditioner så som firande av högtider samt koppling med vår historia och identitetskänsla.

Bakgrund

I november 2017 beslutade kommunstyrelsen att en Grönstrukturplan skulle tas fram för Vaggeryds kommun. Projektets målsättning är att ta fram ett planeringsunderlag, en grönstrukturplan, som ska beskriva kommunens gröna strukturer övergripande samt att ta fram utvecklingsförslag för kommunens sex tätorter. Utgångspunkt är att få med grön infrastruktur och ekosystemtjänster som nya perspektiv.

Grönstrukturplanen har fyra fokusområden baserat på hur ekosystemtjänsterna ofta brukar delas in:

- stödjande ekosystemtjänster
- reglerande ekosystemtjänster
- försörjande ekosystemtjänster
- sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänster

De sociala och hälsofrämjande ekosystemtjänsterna, även kallat kulturella tjänster, är viktig för vår hälsa och vårt välbefinnande. Dessa ekosystemtjänster är lättast att märka av, då vi tar del av dem varje gång vi exempelvis tar en promenad i skogen, ligger och solar på gräsmattan, hör fåglarna sjunga eller plockar blommor.

För varje fokusområde finns ett mål och ett antal strategier för att arbeta med att uppnå detta mål formulerat för Vaggeryds kommun. Denna rapport berörs främst av målet för sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänster:

En viktig del i arbetet med de sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänsterna och ovanstående mål, är att dokumentera och löpande utvärdera vilka förutsättningar som finns för vila, lek och aktivitet i grönstrukturen. I detta dokument har de gröna miljöernas förutsättningar för vila, lek och aktivitet i samband med kommunal verksamhet gjorts med fokus på äldre och barn i förskoleålder.

Syftet med denna kartläggning är att skapa ett underlag till grönstrukturplanen. Underlaget utreder sociala- och hälsofrämjande ekosystemtjänster med fokus på olika befolkningsgruppers behov vid vistelse i grönområden. Underlaget är framtaget av planarkitekt Hanna Grönlund, samordnare för miljöutveckling Madeleine Larsson samt med stöd av GIS- samordnare Martina Sundström.

Metod

Fördjupning medborgardialog

En fördjupning i resultatet från medborgardialogen, som genomfördes mellan maj- september 2018, gjordes för åldersgrupperna 61 år och äldre samt ungdomar 13- 20 år. Detta för att se vad just dessa grupper i samhället vill se mer av för att skapa en attraktivare grönstruktur ur ett socialt perspektiv.

Platsbesök vård- och omsorgsboenden

Vaggeryds och Skillingaryds största boenden Sörgården och Furugården har svarat på en enkät angående deras utemiljöer, samt att platsbesök genomförts för att dokumentera verksamheternas utemiljöer.

Enkät till förskolor

En enkät har även mailats till förskolecheferna i den kommunala verksamheten med frågor som berör tillgång till utemiljöer och identifierade behov kopplade till dessa, vilket ligger till underlag för de analyser som gjorts i rapporten.

Faktainsamling

För insamling av fakta och forskningsunderlag till denna rapport har majoriteten av informationen hämtats från rapporter utgivna av Statens folkhälsoinstitut, som sedan slogs samman med Smittskyddsinstitutet och bildade dagens Folkhälsomyndighet.

Prioriterade grupper i planeringen

Barn, unga, äldre, personer med funktionsvariationer, personer med utländsk bakgrund och socioekonomiskt svaga grupper är utsatta för hälsorisker i större utsträckning än andra.² Orsakerna till varför många av dessa inte kan eller vill besöka grönområden varierar, men det finns saker att göra för att öka attraktiviteten på våra gemensamma ytor i samhället ur dessa gruppers synvinkel, och därmed även stärka folkhälsan.

Barn och unga

Barns psykiska, sociala, fysiska och motoriska utveckling främjas om de vistas i grönområden. Koncentrationsförmågan påverkas positivt, barnen rör på sig mer och är friskare. Exempel på attraktiva element för denna målgrupp är vidsträckta, lummiga och omväxlande grönområden med stora öppna ytor som innehåller stockar, stenar och stubbar som inspirerar till bygglek och klättring. Leken i skogen blir mindre förutsägbart, vilket även skapar en mer jämställd lek där alla kan vara med³. För barn är det viktigt med vildvuxna och "ostädade" grönområden där de får upptäcka, hitta gömslen och bygga kojor. Även att få ta del av naturens skafferier genom att ha tillgång till tex. fruktträd och vattenelement är viktigt för att främja barnens lärande och lek i naturen.

Äldre

Möjligheten att vara aktiv även på äldre dagar är en viktig del i ett gott åldrande. Exempel på attraktiva element är grönska, vatten, skugga, vackra vyer, sittplatser och möjligheter att se och träffa andra människor. Att känna igen växter och djur är också betydelsefullt, likaså naturliga målpunkter dit man kan söka sig. Platser som upplevs isolerade, och dessutom saknar sittplatser, kan inge en känsla av otrygghet. Oron kommer både av insikten att man kan falla utan att någon kommer till ens hjälp och av risken att utsättas för våld.

Människor med funktionsvariationer

Många funktionsvariationer innebär att man kan motionera, men då krävs rätt förutsättningar i det fysiska rummet. Att det ska vara möjligt att förflytta sig självständigt och säkert i miljön är självklart. Detta kan åstadkommas genom exempelvis jämna, fasta underlag, genom att göra det möjligt att undvika trappor, branta sluttningar och trånga passager samt att det finns rymliga toaletter, anpassade räcken, belysning med mera. Det är även viktigt att tänka på att det främst är den natur som är allra närmast vägen eller passagen som blir upplevelsevärde.

Socioekonomiskt svaga grupper och personer med utländsk bakgrund

Socioekonomiskt svaga grupper och de med utländsk bakgrund nyttjar grönområden i mindre utsträckning än andra grupper. Bland dessa är graderna av fysisk aktivitet lägre och ohälsan större. De har inte heller i lika stor utsträckning tillgång till fritidshus eller egen trädgård, vilket ger dem sämre förutsättningar att vistas i gröna miljöer. För att attrahera breda befolkningsgrupper kan satsningar göras på promenadstråk med naturliga målpunkter, grillplatser, mötesplatser, fiskevatten och dess närmiljöer samt på marker för bär- och svampplockning. Tydlig och översatt information om allemansrätten med mera, är också viktigt för att nå personer med annat modersmål.

² Statens folkhälsoinstitut, Östersund, 2009, r 2009:02, ISBN: 978-91-7257-604-9, författare: Anna-Karin Johansson, Sara Kollberg och Kent bergström

³ Ärlemalm-Hagsér E. Skogen som pedagogisk praktik ur ett genusperspektiv. I: SandbergA, red. Miljöer för lek, lärande och samspel. Lund: Studentlitteratur; 2008.

Nationella och kommunala folkhälsomål

Nationellt sett finns 8 målområden för folkhälsan. Målet för folkhälsopolitiken är att skapa samhällsliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Framförallt två dessa har vi chans att påverka positivt genom den fysiska planeringen på kommunal nivå; "Boende och närmiljö" samt "Levnadsvanor".

De 8 nationella folkhälsomålen:

1. Det tidiga livets villkor
2. Kunskaper, kompetenser och utbildning
3. Arbete, arbetsförhållanden och arbetsmiljö
4. Inkomster och försörjningsmöjligheter
5. **Boende och närmiljö**
6. **Levnadsvanor**
7. Kontroll, inflytande och delaktighet
8. En jämlik och hälsofrämjande hälso- och sjukvård

Dessa mål ska uppnås genom insatser från myndigheter, landsting, kommuner med flera inom ett stort antal politikområden som har någon form av anknytning till folkhälsa. I dagsläget finns inga antagna politiska folkhälsomål i Vaggeryds kommun, men Kommunstyrelsen har formulerat ett mål (nr. 5) som innebär att **"Vi ska bli en friskare kommun"**.

"Vi ska bli en friskare kommun"

Vaggeryds kommunstyrelsemål nr. 5 för år 2019

Grönområdets betydelse för den fysiska och psykiska hälsan

Grönområden främjar fysisk aktivitet

Vi blir mer och mer stillasittande i vår vardag. Vi sitter när vi jobbar på kontor, vi sitter när vi transporterar oss och vi sitter en hel del med mobilen, plattan eller framför tv:n på fritiden. Stillasittande i allt för stor utsträckning ökar risken att drabbas för allvarliga sjukdomar som exempelvis hjärt- kärlsjukdomar, cancer, högt blodtryck och fetma^{4, 5}. Den fysiska planeringen är ett viktigt verktyg för att främja och uppmuntra invånarnas fysiskt aktiva liv, och därmed även deras hälsa.

Grönområden är viktiga platser för fysisk aktivitet, som exempelvis en promenad, upptäcktsfärd eller en joggingtur. Ensam för att njuta av tystnaden, med hunden som sällskap eller en möjlighet att prata ikapp med en god vän. För att den fysiska aktiviteten ska främjas och bli enklare för invånarna att ta sig för att genomföra, spelar närhet och tillgängligheten till promenadstråk och grönområden en betydande roll.⁶ Flera undersökningar, däribland vår egen medborgardialog ”Min gröna plats”, har visat att motionsrelaterade aktiviteter (tex promenader) är den vanligaste typen av aktivitet i grönområden.^{7, 8, 9} Större och

sammanhängande stråk är även efterfrågat från medborgarna i Vaggeryds kommun enligt medborgardialogen. För barn finns det ett samband mellan aktivitetsnivå och tillgängligheten till grönområden samt antalet närliggande lekplatser.¹⁰

Det finns teorier i forskningen som diskuterar riktad och spontan uppmärksamhet, där den riktade verksamheten är den vi använder i vardagen för att hantera alla de sinnesintryck och uppgifter vi ställs inför. Detta kan i längden vara mycket påfrestande om ingen återhämtning ges mellan varven. Återhämtning sker bäst när den spontana uppmärksamheten kopplas in, som främjas när vi är ute i naturen. Vi lägger märke till subtila saker som susande vind, fågelkvitter eller en porlande bäck, men dessa intryck verkar inte ansträngande på oss likt vardagens alla intryck gör.^{11 12 13} Naturen har även en positiv påverkan på oss, trots att vi inte vistas direkt i den. Människor som ligger inlagda på sjukhus har visat sig må bättre med utsikt mot gröna miljöer än mot en tegelvägg.¹⁴ Naturens positiva påverkan på människor påvisades även i en av Boverkets studier där de flesta tillfrågade i en undersökning angav att det allmänna välbefinnandet ökar när de vistas i naturen.¹⁵

⁴ Faskunger J. Den byggda miljöns påverkan på fysisk aktivitet. En kunskapssammanställning för regeringsuppdraget Byggd miljö och fysisk aktivitet. Rapport R 2007:3. Östersund: Statens folkhälsoinstitut; 2007.

⁵ Naturen som kraftkälla. Stockholm: Naturvårdsverket; 2006.

⁶ Schäfer Elinder L, Faskunger J. Fysisk aktivitet och folkhälsa. Rapport 2006:13. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut; 2006.

⁷ Lindström M. Landskapets upplevelsevärden - Vilka är de och var finns de? Karlskrona: Boverket; 2007.

⁸ Schantz P. Fysisk aktivitet, hälsa och hållbar utveckling. Vilken roll kan grönområden spela? Fysisk aktivitet i samhällsplaneringen; Stockholm: FoU-gruppen för rörelse, hälsa och miljö. Åstrandlaboratoriet GIH; 2006.

⁹ Berggren-Bärring A-M, Grahn P. Grönstrukturens betydelse för användningen. En jämförande studie av hur människor i barnstugor, skolor, föreningar, vårdinstitutioner m fl organisationer utnyttjar tre städers parkutbud. Rapport Landskapsplanering 95:3. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet; 1995

¹⁰ Schäfer Elinder L, Faskunger J. Fysisk aktivitet och folkhälsa. Rapport 2006:13. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut; 2006.

¹¹ Kaplan S, Parker för framtiden. Ett psykologiskt perspektiv. I: Sorte G, red. Framtidens parker. Alnarp: Stad & Land. Institutionen för landskapsplanering. Sveriges lantbruksuniversitet; 1991. s. 5–16.

¹² Kaplan S, Kaplan R. The experience of nature. A psychological perspective. NewYork: Cambridge University Press; 1989.

¹³ Naturen som kraftkälla. Stockholm: Naturvårdsverket; 2006.

¹⁴ Ulrich RS. View through a window may influence recovery from surgery. Science 1984;224:420-1.

¹⁵ Lindström M. Landskapets upplevelsevärden - Vilka är de och var finns de? Karlskrona: Boverket; 2007.

- ♥ Vistelser i naturen har, förutom för den fysiska hälsan, även stor betydelse för den psykiska hälsan.
- ♥ Återhämtning sker bäst i en situation där mycket oavsiktlig eller spontan uppmärksamhet används. Naturmiljöer har visat sig vara effektiva i detta avseende.
- ♥ Grönområden kan främja socialt deltagande och interaktion mellan människor.
- ♥ Undersökningar har visat att den vanligaste typen av aktivitet i parker och grönområden är motionsaktiviteter som exempelvis promenader.
- ♥ För barn finns det ett samband mellan deras fysiska aktivitetsnivå och tillgängligheten till grönområden samt antalet närliggande lekplatser.
- ♥ Forskning har visat att 300 meter utan trafikerade vägar eller barriärer är en gräns för hur långt människor är beredda att gå till ett grönområde för att det ska nyttjas regelbundet.
- ♥ Människor söker sig till ostörda, variationsrika, naturpräglade och välskötta miljöer för välbefinnande och återhämtning.
- ♥ Forskning visar att ju närmare man har till ett grönområde, desto mindre stressad känner man sig.
- ♥ Grönområden kommer i framtiden att spela en allt viktigare roll som klimatreglerare i tätorter. Tätortsnära grönområden kan vid värmeböljor sänka temperaturen avsevärt. Äldre, barn och personer med funktionsnedsättning är extra känsliga för värmeböljor.
- ♥ Vegetation fungerar som en grön lunga som filtrerar bort luftföroreningar.

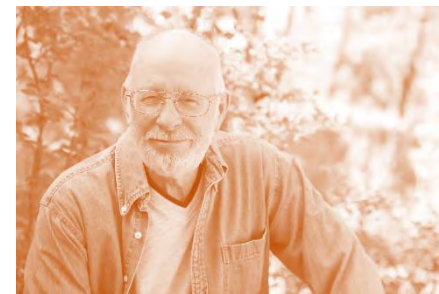
Källa: Statens folkhälsoinstitut 2009: Gröna områden för fler- en vägledning för bedömning av närhet och attraktivitet för bättre hälsa

Analys av målgrupp: Äldre

Sammanfattning- gröna områden för äldre

- ♥ Tidsperioden efter pensioneringen är de flesta fortfarande friska vilket ger förutsättningar för oberoende samt ett vitalt och aktivt liv.
- ♥ Av de äldsta kvinnorna kommer 43 procent endast ut några gånger i månaden eller mer sällan (nationell statistik).
- ♥ Aktiviteter som äldre främst ägnar sig åt är nöjes- och motionspromenader, trädgårdsarbete samt att ströva i skog och mark.
- ♥ Fyra hörnpelare för ett gott åldrande är: 1) fysisk aktivitet, 2) bra matvanor, 3) social gemenskap och 4) delaktighet, meningsfullhet och att känna sig behövd. Tillgång till attraktiva grönområden kan främja punkterna 1, 3 och 4.
- ♥ Träd, grönska, vatten, skugga, vackra vyer, sittplatser och möjligheter att se och träffa andra människor är viktiga kriterier för attraktiva grönområden.
- ♥ Igenkännandet är angeläget för ett stort antal äldre. Många tycker bäst om den naturmiljö som de är väl förtrogna med och som innehåller växter och djur som är bekanta.
- ♥ Att ha utsikt är betydelsefullt. Helst ska den vara varierad och vidsträckt.
- ♥ Natur att vandra i för att sedan nå ett mål uppskattas. Målpunkter kan vara en utsiktsplats, en speciell brygga eller en historisk plats med en gammal stuga etc.
- ♥ Skyddade och omgärdade platser kan fungera som oaser. Ett lövtak kan ersättas av exempelvis en pergola som ger skugga.
- ♥ Äldre påverkas mer av värmeböljor och därför är skugga viktigt för dem.
- ♥ Fallolyckor är mycket vanliga och kan undvikas genom att åtgärda ojämnheter.
- ♥ Platser som upplevs isolerade från bebyggelse, och dessutom saknar sittmöjligheter, kan inge oro och ängslan. Oron kommer både av insikten att man kan falla utan att någon kommer till ens hjälp och av risken att utsättas för våld.
- ♥ Många får också en känsla av otrygghet om skogsområden är mörka eller dåligt skötta.

Befolkningen blir äldre och aktivare

Sverige har en hög medellivslängd jämfört med andra länder, och den fortsätter att öka. År 2015 var den 84,0 år för kvinnor och 80,4 år för män. Medellivslängden för män beräknas öka till 83,6 år 2050 medan kvinnors medellivslängd beräknas öka till 86,3 år (SCB 2006:2).

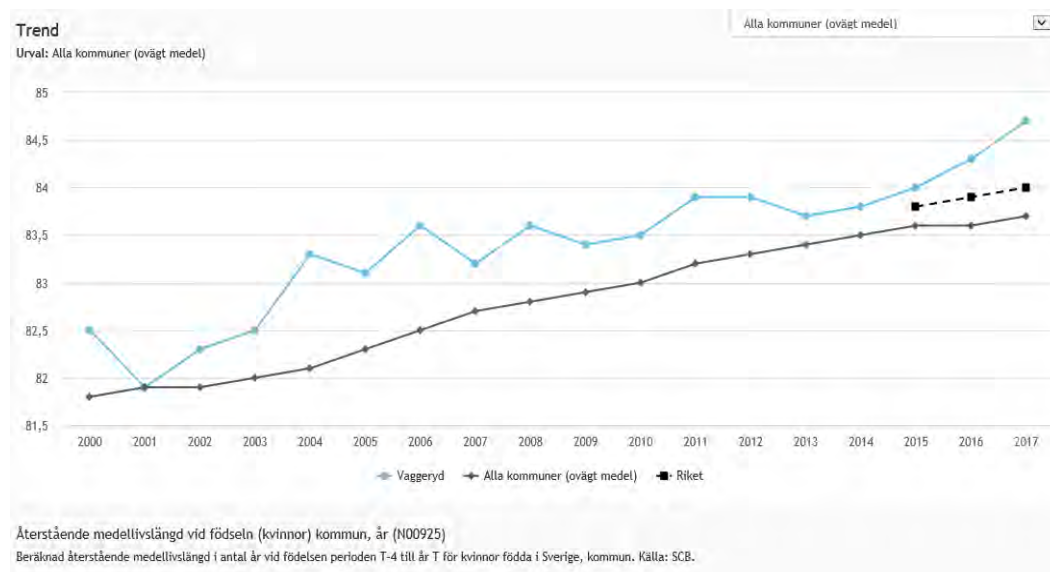
I Vaggeryds kommun var återstående medellivslängd vid födseln 84,7 år för kvinnor och 80,2 år för män år 2016.

Många studier visar att förändrade levnadsvanor kan ge positiva hälsoeffekter även högt upp i åldrarna, vilket har betydelse för människors välbefinnande och livskvalitet.¹⁶ Tidsperioden efter pensioneringen är de flesta fortfarande friska, vilket ger förutsättningar för oberoende samt ett vitalt och aktivt liv. Många upplever också att det är först nu som de har tid till föreningsgemenskap och andra sociala aktiviteter.

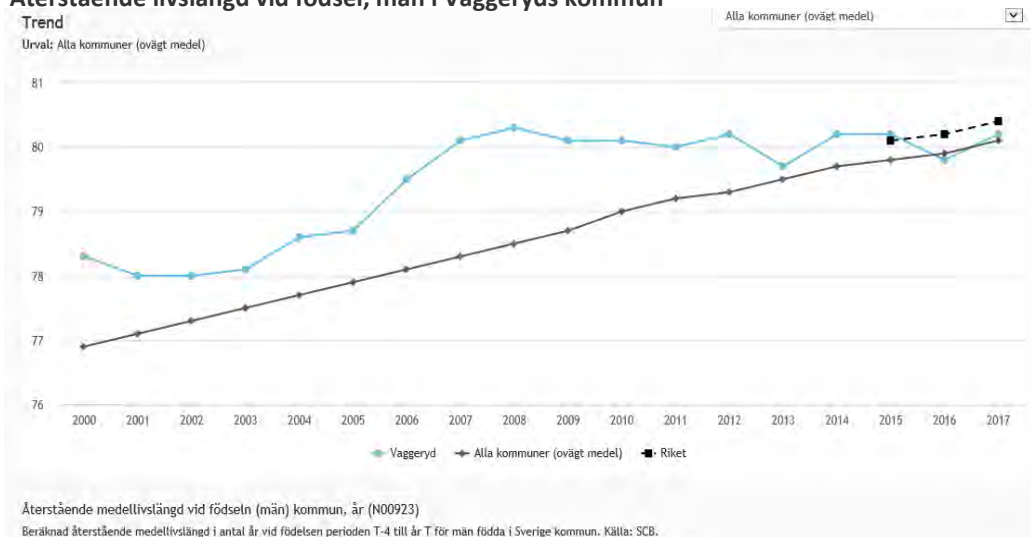
Figur 1: Grafen högst upp visar kvinnors återstående medellivslängd vid födsel och grafen längst upp visar motsvarande data för män i Vaggeryds kommun. Medellivslängden har ökat både för män och för kvinnor sedan år 2000. Källa: Kolada, som hämtat statistik från SCB.

¹⁶ Proposition 2007/2008:110 En förnyad folkhälsopolitik. 2008.

Återstående livslängd vid födsel, kvinnor i Vaggeryds kommun

Återstående livslängd vid födsel, män i Vaggeryds kommun

Hur bidrar till gröna miljöer till hälsosamt åldrande?

Alla ska ha rätt till ett hälsosamt åldrande och det finns olika syften med förebyggande hälsoinsatser för äldre. Det kan vara att öka oberoendet, höja den enskildes funktionsförmåga, undanröja hinder i vardagen som kan bidra till fallolyckor samt att på olika sätt motverka ett för tidigt åldrande.

Genom samhällsinriktade insatser går det att sänka gränsen för när den enskilde blir beroende, genom att göra bostäder och omgivande miljöer mer tillgängliga generellt sätt.⁵

Gröna miljöer och deras fysiska utformning kan i stor utsträckning påverka åldrandet positivt. Inom det nationella arbetet med äldres hälsa har man använt sig av de fyra hörnarna för ett gott åldrande¹⁷:

- 1) fysisk aktivitet,
- 2) bra matvanor,
- 3) social gemenskap och
- 4) delaktighet, meningsfullhet och att känna sig behövd.

I tre av dessa hörnare- fysisk aktivitet, social gemenskap och meningsfull sysselsättning- kan gröna miljöer bidra med viktiga värden.

”Ett hälsosamt åldrande är en process där möjligheterna till fysisk, social och psykisk hälsa optimeras så att äldre människor kan ta en aktiv del i samhället och ha ett självständigt liv med god livskvalitet utan att diskrimineras på grund av ålder”

Statens folkhälsoinstitut, R 2007:2

¹⁷ SPF Seniorerna

Fysisk aktivitet

Hörnpelaren *fysisk aktivitet* är naturlig del för att hålla kroppen frisk och stark länge. Fysisk aktivitet förbättrar uthållighet, styrka, balans och rörlighet och främjar därmed ett självständigt liv för den äldre. Fysiskt aktiva människor uppger bättre välbefinnande och fysisk funktionsförmåga än inaktiva.¹⁸ Gröna miljöer främjar fysisk aktivitet vilket är positivt för äldre människors hälsa, och det finns en stark koppling mellan motion, ökad livslängd och livskvalitet. Mängden intensiv aktivitet brukar minska med åldern, medan måttlig aktivitet och promenader ökar. I allmänhet ökar betydelsen av stillasittande aktiviteter och aktiviteter nära hemmet när människor åldras, medan promenader och utflykter som inte är så krävande, behåller sin betydelse. Promenaden är alltså en viktig motionskälla för äldre och miljöerna närmast hemmet blir särskilt betydelsefulla för de med fysiska begränsningar. Hälsofrämjande och förebyggande insatser riktade till äldre kan minska beroendet av hjälp. Det har i första hand betydelse för människors välbefinnande och livskvalitet, men även för samhällets kostnader för vård och omsorg.¹⁹ Insatserna i den gröna strukturen kan exempelvis handla om att förebygga olycksfall men också att stimulera till motion och fysisk aktivitet.

¹⁸ Äldres hälsa. En utmaning för Europa. Kortversion Östersund: Statens folkhälsoinstitut; 2007.

¹⁹ Proposition 2007/2008:110 En förnyad folkhälsopolitik. 2008.

²⁰ Agahi N, Lagergren M, Thorslund M, Wånell SE. Hälsoutveckling och hälsofrämjande insatser på äldre dar. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut; 2005.

Social gemenskap

Hörnpelaren social gemenskap har ett direkt samband med den psykiska hälsan. En persons sociala nätverk fungerar som ett skyddsnät vid motgångar men kan även bidra till att stärka sin självbild och ge en känsla av tillhörighet.²⁰ Social gemenskap är viktigt för att motverka isolering och ensamhet samt minska rädsla och otrygghet hos de äldre.²¹ En grönstruktur som skapar rum för möten mellan äldre, och möjlighet till sociala och gemensamma aktiviteter utomhus i naturen, är ett sätt att stärka denna hörnpelare i den fysiska planeringen.

Meningsfullhet och delaktighet

Den fjärde hörnpelaren kan även den stärkas genom utformningen av de gröna miljöerna. Genom att vara ute och vara aktiv stärks de äldres hälsa och detta bidrar även till att skapa glädje och *meningsfullhet*. Möjligheten att reflektera över allt det vackra i naturen aktiverar sinnen och kognitiva förmågor hos äldre.²² Detta sker om det finns möjligheter att se vacker natur, upptäcka fåglar med mera, känna vinden, höra olika naturljud, smaka på frukter och bär, lukta på blommor och kryddväxter eller känna på vatten och blad.²³ Gällande att känna sig *delaktig*, är det viktigt att äldre får vara med vid utformningen av fysiska miljöer. Exempelvis kan medborgarcaféer eller trygghetsvandringar göras med fokus på äldre, där både enskilda medborgare, organisationer och föreningar bjuds in. Det är även givande att röra sig ute i de gröna miljöerna tillsammans med de äldre på rundvandringar, för att identifiera hinder, bevarandevärden och viktiga funktioner enligt deras perspektiv.

²¹ Ett aktivt liv som senior. [Stockholm]: Sveriges Kommuner och Landsting; 2006.

²² Norling I. Om hur fritid-kultur-rekreation påverkar äldres hälsa. Göteborg: Svenska Kommunförbundet och Sahlgrenska Universitetssjukhuset.; 2002.

²³ Bengtsson A. Utemiljöns betydelse för äldre och funktionshindrade. Kunskapssammanställning. Rapport 2003:60. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut; 2003.

Viktiga värden för de äldre generellt

Allmänna undersökningar som gjorts tidigare visar att de aktiviteter som äldre främst ägnar sig åt är nöjes- och motionspromenader, trädgårdsarbete samt att ströva i skog och mark. Dessutom ägnar äldre sig gärna åt aktiviteter som samtidigt ger motion, vilket förutom trädgårdsarbete även kan vara att gå ut med hunden, jakt, fiske samt svamp- och bärplockning.²⁴ Promenader ökar även med åldern, och i tidigare undersökningar har det påvisats att var tredje pensionär i åldersgruppen 75–84 år promenerar minst två gånger i veckan²⁵.

Fördjupning i medborgarenkäten: 61 år eller äldre

Den digitala medborgardialogen som publicerades på Vaggeryds kommuns hemsida i maj- september kompletterades med en skriftlig enkät som skickades ut till pensionärsföreningar i kommunen, då äldre var underrepresenterade i de digitala enkätsvaren. Pensionärsföreningarna kontaktades via telefon baserat på de kontaktuppgifter som anges på kommunens hemsida. Projektet och information om medborgardialogen presenterades även på Svenska kommunalpensionärernas förbunds möte den 17 september. Totalt inkom det 77 enkätsvar från personer i Vaggeryds kommun som är 61 år eller äldre.

²⁴ Norling I, Larsson E-L. Ett gott och friskare liv som äldre – för en aktiv livsstil i natur och trädgård. Mölndal: Göteborgs botaniska trädgård; 2004.

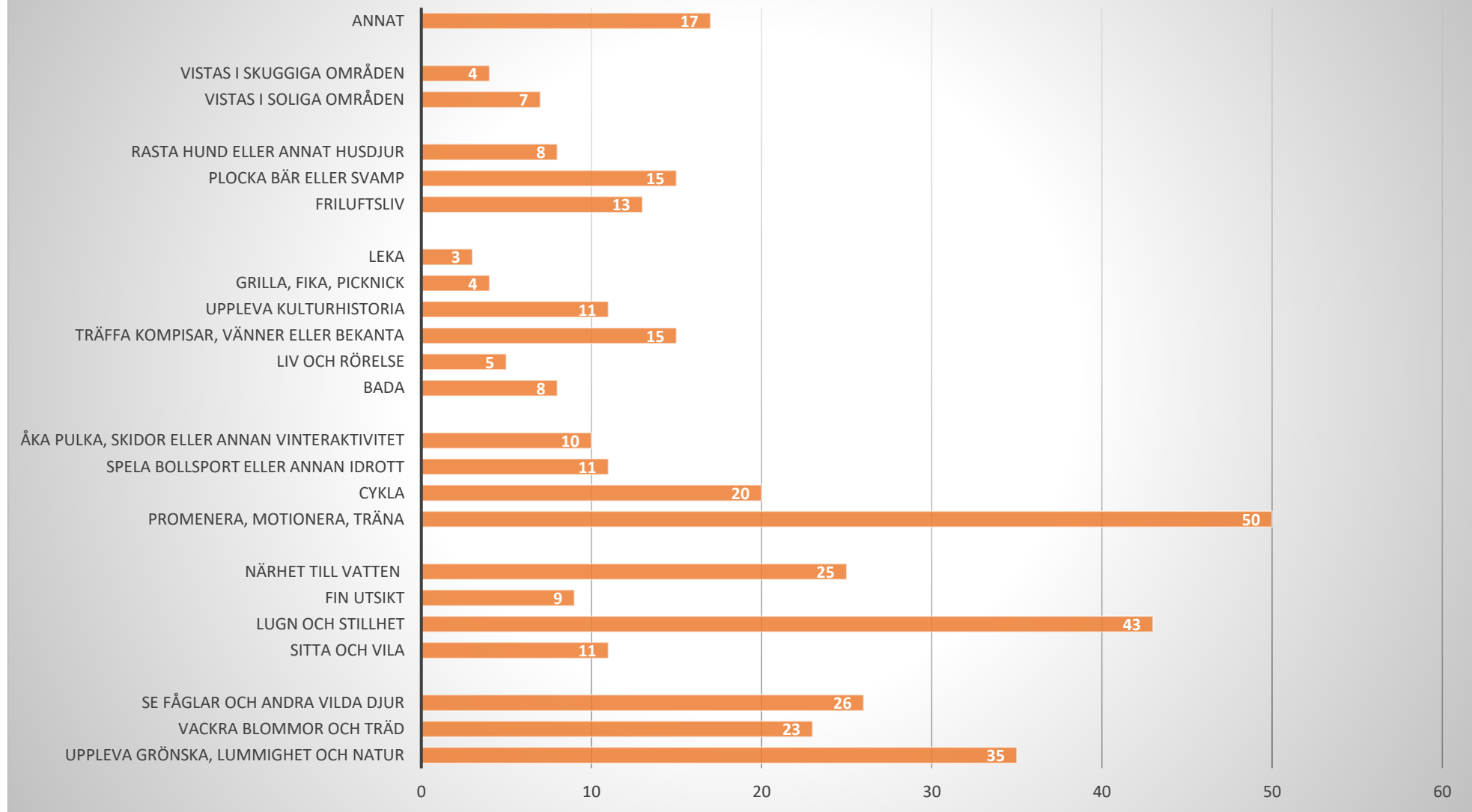
”Min gröna plats är promenad vid Fågelforsdammen samt promenad vid Regementet. Önskar uppsatta bord och bänkar där man kan ta en kopp kaffe.”

Svar från en äldre kvinna i medborgardialogen 2018

²⁵ Äldres levnadsförhållanden. Arbete, ekonomi, hälsa och sociala nätverk 1980- 2003. Stockholm: Statistiska centralbyrån; 2006.

Varför besöker de äldre i Vaggeryds kommun sin gröna plats?

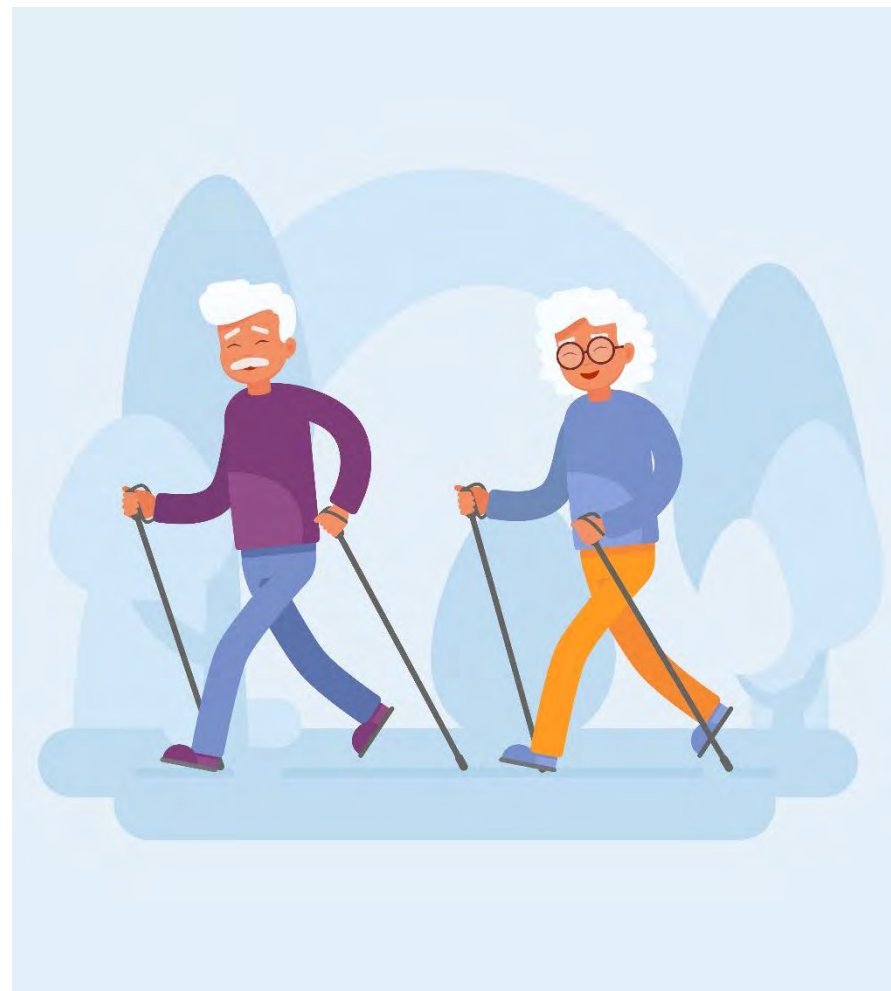
Figur 2: I medborgardialogen "Min gröna plats" svarade personer som är 61 år eller äldre att en anledning till att de besöker sina gröna platser för att promenera, motionera eller träna. Alternativen "lugn och stillhet" samt "uppleva grönska, lummighet och natur" har även de fått många röster.

Varför besöker de äldre i Vaggeryds kommun gröna platser?

Promenera, motionera eller träna

Enkätundersökningen visar att promenera, motionera eller träna var det alternativ som flest äldre kryssat i som en anledning varför de besöker sin gröna plats. Uppenbarligen är det en viktig aktivitet för de äldre i Vaggeryds kommun, frågan är hur vi kan stärka dessa värden så att äldre kan fortsätta att besöka sina gröna platser så länge som möjligt?

Inom gruppen äldre finns både de som är fullt rörliga och de med funktionsvariationer av olika slag, vilket gör att behoven av anpassning i de gröna miljöerna är väldigt olika. Fallskadorna är annars ett av våra mest omfattande folkhälsoproblem bland äldre ²⁶ och det är mycket viktigt att ta hänsyn till detta i utformningen av de fysiska miljöerna i samhället. För att även de äldre som är svagare ska kunna komma ut på egen hand, är det bra med gångvägar utan större höjdskillnader och höga parksoffor med kraftiga armstöd som är lätta att ta sig i och ur.²⁷ Promenader underlättas också om gångvägar är jämna och hårda utan fallrisker som exempelvis kanter och håligheter. Detta är mycket viktigt för att minimera risken för vissa fallolyckor. För att ytterligare skapa säkra och framkomliga miljöer ska det finnas omvägar så att det går att ta sig fram förbi trappor kanter eller andra höjdskillnader med rollator eller rullstol. ²⁸ För personer som behöver stanna och vila behövs sittplatser för att göra miljön mer tillgänglig.²⁹

²⁶ Var med och bestäm! Delaktighet och inflytande - en förutsättning för hälsosamt åldrande. Östersund: Statens folkhälsoinstitut; 2008.

²⁷ Agahi N, Lagergren M, Thorslund M, Wånell SE. Hälsoutveckling och hälsofrämjande insatser på äldre dar. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut; 2005.

²⁸ Ett aktivt liv som senior. [Stockholm]: Sveriges Kommuner och Landsting; 2006.

²⁹ Bengtsson A. Utemiljöns betydelse för äldre och funktionshindrade. Kunskapssammanställning. Rapport 2003:60. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut; 2003.

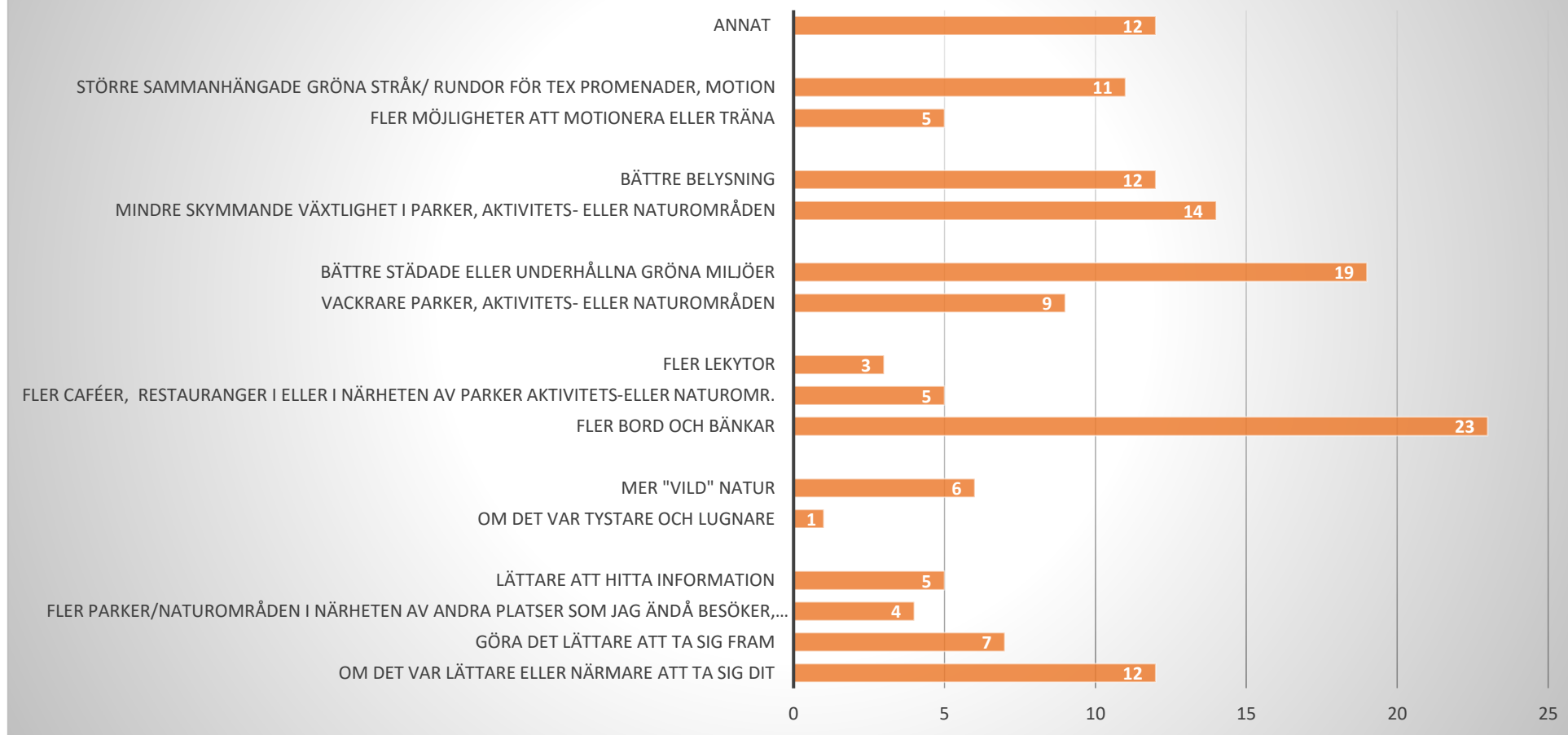
Uppleva grönska, lummighet och mångfald

Att få njuta av grönska, lummighet och natur var alternativ som många av de svarande valde att kryssa i som anledningar till att de besöker sin gröna plats. Träd, grönska, vatten, skugga, vackra vyer, sittplatser och möjligheter att se och träffa andra människor är viktiga kriterier för att strövområden, stråk och parker ska vara angelägna och attraktiva besöksplatser. Det är även viktigt att tänka på olika funktionsvariationer och exempelvis göra anpassningar med upphöjda planteringar så att även de som är rullstolsbundna eller har svårt att böja sig kan känna och lukta på blommor och grönska. Igenkännandet är även en viktig faktor för många äldre. Detta kan innebära naturmiljöer som de är bekanta med och som innehåller växter och djur som de känner igen.¹ Även platser med historisk anknytning kan vara extra attraktiva för de äldre och skapa igenkänning.

Lugn och stillhet

43 personer av de 77 som svarat anger att lugn och stillhet är en anledning till varför de besöker sin gröna plats. Att få komma iväg från buller och sinnesintryck och få vistas i en avslappnande miljö är viktigt för invånarna. Det ger även utrymme för reflektion och en möjlighet att stanna upp och reflektera, vilket vi alla behöver lite nu och då. De gröna strukturerna kan erbjuda dessa typer av miljöer, så kallade lugna oaser i samhället. I Vaggeryds kommun är vi extra utsatta för buller i och med flera stora infrastrukturer och försvarets verksamheter, vilket skulle kunna vara något som reflekteras i svaren.

Vad skulle äldre i Vaggeryds kommun att generellt sett besöka gröna platser oftare?

Figur 3: I medborgardialogen "Min gröna plats" svarade personer som är 61 år eller äldre att för att de generellt sett skulle besöka gröna platser oftare, önskar de fler bord och bänkar framförallt, samt bättre städade och underhållna miljöer. Flera har även angivit att mindre skyddande växtlighet är en betydelsefull faktor.

Hur kan vi anpassa grönområdena bättre till äldre i Vaggeryds kommun?

Skapa fler stödjande funktioner

Fler bord och bänkar är viktigt för de äldre. Det skulle kunna handla om att sätta sig och vila under promenaden, sätta sig ner och prata en stund eller ta en kopp kaffe ute i naturen. Bord och bänkar skulle också kunna vara en målpunkt i sig, man går dit, sätter sig en stund och går sedan tillbaka. Många äldre människor är även intresserade av lokal kulturhistoria, och därför är det av vikt att exempelvis grönområden med kulturhistoriska inslag sköts så att det historiska värdet framhävs.

Öka trygghet och säkerhet

Bättre städade och underhållna miljöer samt mindre skymmande växtlighet har de äldre i kommunen pekat ut som viktiga faktorer för att de ska vilja besöka gröna plaster oftare. Båda dessa faktorer kan kopplas till trygghetskänsla. Det känns otryggt att gå i dåligt skötta eller mörka/skymda miljöer. Att förbättra belysningen och glesa ut täta buskage gör att miljön känns tryggare och säkrare. Platser som upplevs isolerade från bebyggelse, och dessutom saknar sittplatser, kan inge oro och ängslan. Oron kommer både av insikten att man kan falla utan att någon kommer till ens hjälp och av risken att utsättas för våld.³⁰ Äldre kan vara rädda för att vistas i skogsområden på grund av att de uppfattar sig som svagare, har nedsatt rörlighet och utsatta.³¹ Många får också en känsla av otrygghet om skogsområden är mörka eller dåligt skötta. Kvinnor avstår, generellt mer än män, från att gå ut ensam av rädsla för att bli överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad. Generellt sett har undersökningar visar att äldre känner sig mindre trygga än andra åldersgrupper.³²

³⁰ Bengtsson A. Utemiljöns betydelse för äldre och funktionshindrade. Kunskapssammanställning. Rapport 2003:60. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut; 2003.

³¹ Jorgensen A, Anthopoulou A. Enjoyment and fear in urban woodlands – Does age make a difference? Urban Forestry & Urban Greening 2007;(6).

³² Hälsa på lika villkor? Nationella folkhälsoenkäten Statens folkhälsoinstitut; 2007.

Sörgården

Fördjupning inom den kommunala äldrevården

Vaggeryds kommun har två äldreboenden, Furugården och Sörgården. Boendena har besökts och områdeschefer har intervjuats, rundvandring har genomförts och utemiljöerna i anslutning till boendena har inventerats. Frågeunderlaget är inspirerat av de frågeställningar som presenteras i kapitlet om kulturella ekosystemtjänster i C/O Citys rapport "Ekosystemtjänster i stadsplanering- en vägledning". Frågorna som ställdes vid intervjun var:

- Hur ser tillgång till gröna miljöer ut vid eller i närheten av vårdplatser/ boenden för vila, små utflykter, rekreation, rehabilitering och aktivitetsmöjligheter?
- Hur ser anpassningen ut för funktionsvariationer i de gröna miljöer som används av boenden/ vårdplatser?
- Hur många vårdplatser/ boenden har utsikt över gröna miljöer?
- I vilken utsträckning förekommer gröna strukturen som kan bidra med skugga på exempelvis fasader och i närområdet vid vårdplatserna/ boendena?
- Planeras nya vårdplatser/ boenden framöver och hur säkerställs att ovanstående perspektiv tas med där?

Frågor att ställa sig när utemiljöer utformas på vård- och äldreboenden:

- ♥ *Kan de äldre ta sig ut till utemiljöerna själva utan att behöva hjälp (finns hinder i form av trösklar, tunga dörrar etc.)?*
- ♥ *Är ytorna framkomliga för de äldre som sitter i rullstol eller har rullator? Kan de äldre ta sig runt på egen hand?*
- ♥ *Finns fallrisker? Tex. kanter, kullersten, ojämna underlag, lutande underlag etc.*
- ♥ *Skuggade och svalkande utomhusmiljöer är ett måste då äldre är en riskgrupp vid varmare temperaturer- har miljöerna möjlighet till skugga dygnet runt?*
- ♥ *Kan boende med demens eller vandringsbenägenhet vara säkra i utemiljön?*
- ♥ *Kan de boende söka stillhet och lugn i utemiljön?*
- ♥ *Kan utemiljön användas vid flera årstider?*
- ♥ *Kan de boende uppleva natur i utemiljön- lummighet, blomsterprakt, ljud från fåglar, se insekter, höra porlande vatten, känna på löv etc.?*
- ♥ *Kan de boende uppleva kultur- både platsspecifik och allmänt känd- i utemiljön?*
- ♥ *Kan de boende uppleva samvaro och folkliv i utemiljön?*

Sörgården

Sörgårdens vård- och omsorgsboende har 4 boendeenheter, Ängen, Gläntan Hagen och Kullen med enrumslägenheter. Boendena är egna hem med möjlighet till stöd, service och omvårdnad anpassat efter den enskildes behov. Sörgården är belägen i centrala Skillingaryd.

Sörgården har främst två utemiljöer som nyttjas i dagsläget, Ängens innergård (Ä1) och Hagens innergård (H1). Gårdarnas karaktär varierar, generellt består de dock av gräsytor, smala asfalterade gångar och en större yta med plattor där bord och bänkar kan ställas upp. Enstaka träd och buskar förekommer.

Figur 4: Sörgården har två innergårdar i huvudsak som används. De båda är uppskattade och boendet har försökt förbättra dem, dock finns en del utmaningar främst kopplade till tillgänglighet och skötsel.

Ängens innergård

Innergården består av gräsytor med en asfalterad, smal gångväg som leder genom gården fram till framsidan av äldreboendet. Lägenheterna på bottenplan har utgångar ut till gården, där vissa avskärmas av träspaljéer och andra av buskage. Innergården används mycket, men har en del risker som försvårar användningen för de boende och för personalen.

Tillgänglighetsanpassning och risk för att boende går iväg är de största utmaningarna i dagsläget. Tillgänglighetsmässigt är asfaltvägen svår att ta sig fram på för de boende. Den är slingrig och lätt konvex och för någon med rullstol eller rullator är det svårt att hålla undan för gräs eller stenkanten. Det finns allvarliga fallriskmoment på gården i form av en nedsänkt dagvattenbrunn som utgör ett hål i vägen samt kullersten längs gångvägen.

Skötseln av de gröna ytorna är bristfällig enligt boendet, och det finns buskage som endast blommar någon vecka per år och annars ser mindre tilltalande ut.

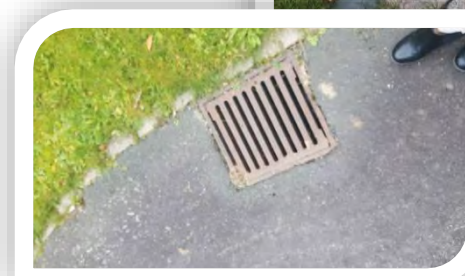
Åtgärder som nyligen är gjorda på innergården är att en rutten spaljé tagits bort då den höll på att förfalla. Det är även på gång att sättas upp ett träplank vid utkanten av innergården mot entrésidan för att inte de boende med vandringsbenägenhet ska kunna gå iväg.

Förbättringsåtgärder

För att göra innergården mer användbar skulle den behöva tillgänglighetsanpassas i större utsträckning då det finns allvarliga fallrisker. Gångvägen skulle behöva utökas, buskage skötas bättre eller ersättas med spaljéer, ta bort fallriskmoment (kullersten, kanter, dagvattenbrunnens kanter).

Sörgården skulle behöva mer utrymme för de äldre att kunna promenera. Många äldre, särskilt de med kognitiv svikt, är väldigt oroliga och det främjar när man får möjlighet att kunna gå lite.

Boendet skulle gärna se mer planteringar likt de som görs i centrum samt skapa gröna oaser som de boende kan ta sig runt och till själva för att uppleva mångfald, färg och form. Det finns även en önskan att skapa atmosfärer med ljud, ljus och flyttbara gröna anordningar. Exempelvis för att kunna sätta upp midsommarstänger, granar på vintern, eller gröna fondväggar som är flyttbara för att skapa säsongsbetonade gröna rum på innergården.

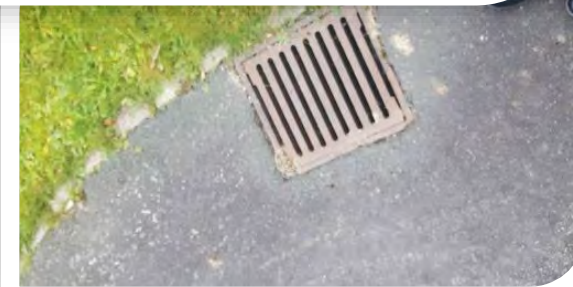
Figur 5: Ängens innergård består av gräsmatta med en smal gångväg genom området samt buskage längs väggarna. Kullersten och dagvattenbrunnar utgör farliga fallrisker och tillgängligheten är låg.

Hagens innergård

Innergården består en central hårdgjord yta som omges av ett buskage samt två mindre gräsytor på vardera sida med enstaka träd samt gångstigar till de två utgångarna nordväst och sydost om gemenskapsytan. Det finns en större plattlagd yta centralt på gården som används för att ställa upp bord och stolar. Det fanns tidigare en paviljong som revs då den var rutten, men ytan där paviljongen brukade stå används nu istället som en liten scenyta för underhållning (band som spelar och likande). Runt innergården finns ett nyligen uppsatt trästaket som ökar tryggheten på gården, då vissa av de boende ibland kan vandra iväg på egen hand. Från taket går det att fälla ut ett skärmatk, som är väldigt viktigt för att de boende ska kunna vistas ute på innergården sommartid. Det finns två allmänna utgångar som leder ut till innergården. Från dörrarna går smala asfalterade gångvägar fram till gemensamhetsytan i mitten. Likt Ängens innergård är gångvägarna slingriga och lätt konvexa, och för någon med rullstol eller rullator är det svårt att hålla undan för gräs eller stenkanter. Det finns allvarliga fallriskmoment längs gångvägen i form av en nedsänkt dagvattenbrunn som utgör ett hål i vägen. Det finns bärbuskar på innergården samt några mindre träd på östra gräsmattan.

Förbättringsåtgärder

Det finns vinbärsbuskar på innergården, vilket är uppskattade av de boende, men det finns en stor problematik kopplat till skötseln generellt. Träden skulle behöva beskäras för att få fart igen samt att skötsel av bärbuskar och gräsklippning skulle behöva ske oftare. Utökad vaktmästar-/ städtjänst där även skötsel av grönytor och odlingsytor kunde ingå är en möjlighet, och en robotgräsklippare för skötsel av gräsytor är även ett förslag från verksamhetens sida. Odlingsmöjlighet är något som är önskvärt, där de boende skulle kunna odla, ta hand om och skörda kryddor som dill, oregano och basilika. Detta skulle ge mervärden både för de som är lite piggare och kan ta hand om växterna, men även för de som bara kan lukta och smaka på kryddorna.

Figur 6: Övre bilden: Träplank är viktigt för att boende med vandringsbenägenhet inte ska kunna gå iväg från området när de inte är under uppsyn.

Mittenbilden: Hagens innergård har en bra yta för sommarfester och spelningar, vilket uppskattas mycket.

Nedersta bilden: Gångvägen genom området är mycket smal och med flera fallrisker i form av kanter och dagvattenbrunnar.

Furugården

Furugårdens vård- och omsorgsboende har 6 avdelningar som består av boende, korttidsboende och verksamhet för personer med demenssjukdom. Furugården ligger på Esplanaden och Ekgatan i centrala Vaggeryd.

Tillgången till gröna utemiljöer för de boende på Furugården finns i dagsläget i viss utsträckning. Det finns sju utgångar som leder till en gemensamhetsyta utomhus av något slag (det finns även några mindre ytor för demensboendet som inte tas upp här) . Fem av dessa gemensamhetsytor har sittplatser med bord och stolar. Ytorna har liknande grundutförande, med låg grönytefaktor, stor andel hårdgjord yta (stenplattor), ett bord och stolar och till viss del även gräsmatta och buskage på vissa ytor. Varje yta beskrivs mer i detalj i bilaga 1- "Furugårdens utomhusmiljöer", men under kommande rubriker beskrivs de gröna utemiljöerna kring boendet i allmänhet.

Figur 7: Furugården har fem stycken gemenskapsytor samt några övriga utemiljöer som inte används i verksamheten.

Aktiviteter

De vanligaste aktiviteterna för de äldre i de befintliga utemiljöerna är att sitta och vila, prata, pyssla eller spela något spel.

Anpassning för funktionsvariationer

Möjligheten att ta sig ut till utemiljöerna varierar för avdelningarna på boendet. Demensboendet, vars avdelningar finns på bottenplan, har lättare för att ta sig ut då de helt enkelt har närmare och inte behöver hiss. Dock krävs alltid hjälp av personal då in- och utgångarna är smala, snäva och svåra att öppna.

Utsikt över gröna miljöer

Inte alla boende har möjlighet att ta sig ut på innergårdarna eller uteplatserna, och då spelar utsikten från boendets fönster och balkonger vikt för att få uppleva natur och gröna miljöer. Eftersom Furugården ligger väldigt centralt i Vaggeryds tätort så är utsikten över gröna miljöer mycket begränsad, och utsikten omfattar till största del endast mindre gröna gräsytor och enstaka träd.

Skuggning och svalka från gröna miljöer

Majoriteten av de ytor som är möjliga för utevistelse är inte lämpliga för de äldre ur flertalet aspekter och det händer att de boende måste gå in igen på grund av att utemiljöerna får dem att må dåligt. Det största och allvarligaste problemet är att utomhusmiljöerna är för varma. Behovet finns hos de boende att komma ut, men de mår inte bra när de är ute i de miljöer som finns tillgängliga.

Innergårdarna och de två gemensamhetsgårdarna, vilka är de fyra utemiljöer som används mest, blir alla för varma efter kl. 11/12 på dagen när större delen av ytorna är utsatta för direkt solljus. Ett parasoll eller

skärm räcker inte för att sänka temperaturen på uteplatserna. Detta beror på att ytorna ofta är små, isolerade och inklämda mellan husväggar som absorberar värmen och håller kvar den, vilket gör att temperaturen är hög oavsett om en mindre yta är beskuggad. Andra faktorer som kan bidra till det varma mikroklimat som uppstår i utemiljöerna är för att det saknas vattenelement och vegetation i flera skikt. Vatten bidrar till avdunstning som sänker lufttemperaturen samt att vegetation i olika nivåer hjälper till att värmen inte absorberas av fasader och gångplattor.

Förbättringsåtgärder

Upplevelsekvantiteter på de ytor som finns tillgängliga i dagsläget är mycket begränsade, och detta finns önskan om att utveckla och tillföra fler värden i utomhusmiljöerna. Det finns både möjlighet att arbeta med mer variationsrika miljöer med olika färger och former på vegetation, samt även med sinnesintryck tex. känna på löv, äta färska bär, lukta på blommor och lyssna på susande ljud från träd eller porlande från bäck eller fontän. Verksamheten tror även att det skulle vara givande för de boende om det fanns hönor eller kaniner som de boende kan sköta, klappa eller bara titta på.

Svalkande åtgärder är av vikt för att verksamheten ska kunna använda sina ytor över huvud taget.

Verksamheten vill gärna satsa mer på gemensamma träffpunkter för boende från flera olika avdelningar för att de ska få chans att träffa likasinnade och umgås .

Förbättringsområden- de kommunala äldreboendenas utemiljöer

Efter inventeringen samlades fyra nyckelord ihop, som är aspekter som enligt boendena skulle kunna utvecklas i deras utemiljöer och därmed även ge mervärde och ökad kvalitet i verksamheten.

FRIHET

Frihet

Det är viktigt att de äldre kan ta sig runt själva och känna självständighet och frihet. En person som har t.ex. rullator eller sitter i rullstol inte kan ta sig fram om ytorna inte är släta, hårda och plana. Om en innergård till stor del består av gräsmatta, med en smal gångväg, så är det svårt för de äldre att känna frihet och känsla av att kunna klara sig själv i utemiljön. Tillgänglighetsanpassade ytor kan därför bidra till att de äldre känner mer frihet att själva kunna ta sig runt på området, och även känna en större lust att utforska på egen hand. En idé kan därför vara att göra små gröna öar och oaser på innergården, men att majoriteten av ytorna är hårdgjorda och släta för att de äldre ska kunna ta sig fram.

SVALKA

Svalka

Äldre är en riskgrupp när det kommer till värme och sol. Äldre är mycket känsliga för förhöjda utomhus-temperaturer och det är därför viktigt att deras utomhusmiljöer är skuggande och svalkande. Blågröna strukturer (vatten, buskar, träd) är ofta effektiva temperaturreglare, dock så måste tillgängligheten på området vägas in vilket gör att hårdgjorda ytor är behövligt på de boendes innergårdar. Det finns dock flera sätt att jobba med svalkande strukturer ändå, tex genom dammar, markiser, gröna tak/ väggar, spara träd "i gata" samt göra små gröna oaser med flyttbara gröna väggar.

LUGN

Lugn

Som det visades i medborgardialogen är det många äldre som söker gröna platser just för att uppleva lugn och stillhet. Flera av de äldre kan känna sig ängsliga eller oroliga av olika anledningar, och då är det viktigt att de utemiljöer som finns erbjuder ombonade och lugnande ytor. Lugn musik, lummighet, ljuddämpning, mjuka former och färger kan användas för att skapa hörn eller oaser i utomhusmiljöerna för de som söker stillhet.

ATMOSFÄR

Atmosfär

Om utemiljöerna är utformade ur ett mångfunktionellt sätt från början, kan de bli en stor tillgång i form av att skapa atmosfärer och känslor, exempelvis efter årstider eller högtider. Med belysning, flyttbara väggar, ytor som är skyddade från väder och vind kan miljöerna användas under fler årstider än bara under sommaren.

UPPLEVELSE- VÄRDEN

Upplevelsevärden

Aktiviteter som sommarmiddag vid långbord och små musikuppträdanden är guld värt, men det finns mycket att utveckla kring majoriteten av utemiljöerna. Förslag från boendena på upplevelsevärden som kan skapas är:

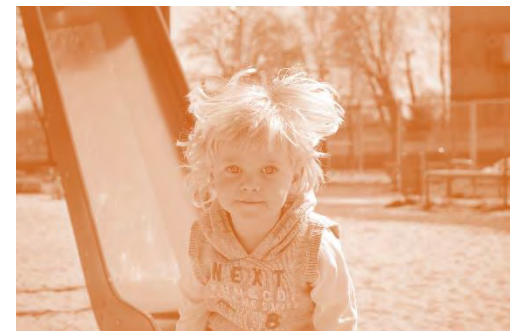
- Odlingmöjligheter
- En gemenskapsyta där flera avdelningar kan träffas och de boende får chans att träffa likasinnade
- Bättre skötta miljöer så att man kan ha bärbuskar
- Blomsterarrangemang
- Djur som kaniner eller höns
- Gröna oaser som de boende kan ta sig mellan själva
- Mångsidiga utomhusmiljöer som kan dekoreras och pyntas efter årstider och högtider- kräver att de är mer skyddade och användbara.

Analys av målgrupp: Barn och unga

Sammanfattning- gröna områden för barn och unga

- ♥ Bra grönområden främjar barns psykiska, sociala, fysiska och motoriska utveckling. Vistas barn mycket i grönområden påverkas koncentrationsförmågan positivt, de rör på sig mer och är friskare.
- ♥ Barns utemiljöer bör vara vidsträckta, lummiga och omväxlande med stora öppna ytor kombinerat med träd och buskar.
- ♥ Solskyddet är viktigt! Det bästa solskyddet är vegetation i flera skikt, som även svalkar genom sin evaporation.
- ♥ Stockar, stenar och stubbar att bygga med och att klättra på är att föredra. Detta gäller även "ostädade" stråk där det går att bygga gångar, gömslen och kojor samt om det finns fruktträd och vatten som inbjuder till vattenlek.
- ♥ Det är en fördel om lekytor har olika svårighetsgrader så att barn med funktionsnedsättning kan leka på samma plats. Exempel på detta är att det finns trappor som komplement till stegar.
- ♥ Sandlådor kan gärna placeras i en sluttning så att barn i rullstol kan komma åt sanden.
- ♥ "Barnkartor i GIS" är ett planeringsverktyg som ger barnperspektiv i samhällsplaneringen, något som kan utvecklas i Vaggeryds kommuns fysiska planering.

Utemiljöns hälsofrämjande effekter för barn

När man tittar på utemiljöer ur ett barnperspektiv är tillgången och utformningen av miljön det viktigaste. Attraktiva grönområden ur ett barnperspektiv utvecklar både barnens psykiska, sociala, fysiska och motoriska förmågor³³. En naturmiljö som är varierad och mångsidig uppmuntrar till upptäckter, väcker fantasin till liv och ger utrymme för kreativitet³⁴. Det finns studier som visar att barn som går på förskolor vars gårdar har mycket natur har bättre motorik och koncentrationsförmåga, har färre sjukdagar och är friskare än på förskolor som har lite natur på förskolegården³⁵. Även leken blir mer variationsrik och samtal mellan barnen ser ut att gynnas av en naturrik förskolemiljö.

”Färdiga” och designade lekplatser- den bästa lösningen?

På SLU gjordes en studie med barn 6-11 år kring vad de tyckte var viktigast på en lekplats. Det framkom att barnen pekade ut fysiska utmaningar (tex klättra högt), påverkan (tex gräva en grop eller bygga om redskap) och platsskapande (bygga kojor eller hitta/skapa egna rum) som de tre viktigaste aspekterna. Barnen i studien ville gärna se mer möjligheter kring de tre aspekterna som nämndes- mer utmaningar, mer påverkansbara miljöer och fler möjligheter att skapa och hitta platser/ rum. Det var extra tydligt att de äldre barnen i studien ville känna sig mer utmanade på lekplatserna. Studien visar att det är bra om barn får vara

med i utformningen av lekplatser. Speciellt för skolbarn passar inte redan ”färdiga” lekredskap som inte går att varken påverka i den utsträckning barnen önskar. Att bjuda in barnen att vara aktiva i skapandet och utvecklingen av sin miljö innebär en delaktighet som kan vara ett viktigt steg mot att skapa en mer barnvänlig byggd miljö.³⁶

Naturlek är mer jämställd

Hur kan man ta hänsyn till jämställdhet när man utformar lekytor? Forskning visar att den mest jämställda leken uppstår när barn får leka fritt i skogen och får utforska lekmiljön. Skogen är mindre förutsägbar än många andra lekmiljöer och uppmuntrar lekar där alla kan vara med.³⁷

Utomhuspedagogik

Naturen har ett stort värde ur ett pedagogiskt perspektiv. Utomhuspedagogik är en del i skolans arbetsmiljö som främjar lärandet genom ökad rörelse och fysisk aktivitet. Forskning vid Centrum för miljö- och utomhuspedagogik, Linköpings universitet, visar att utomhuspedagogik förebygger bland annat fetma, diabetes, benskörhet och stress.³⁸ Andra forskningsresultat visar att barn rör sig mer när de har tillgång till stora, kuperade ytor med mycket vegetation, jämfört med barn som inte vistas i sådana miljöer. En väl utformad utomhusmiljö ur ett barnperspektiv kan därmed bidra till att barnen är mer fysiskt aktiva, vilket i sin tur medför många goda hälsoeffekter.^{39, 40}

³³ Ståhle A, Nordström T. Barns tillgång till lekområden. Analyser av faktiskt gångavstånd från bostäder, förskolor och grundskolor i Stockholms stad. 2007.

³⁴ Bostadsnära natur. Inspiration och vägledning. Karlskrona: Boverket; 2007.

³⁵ Grahn P, Mårtensson F, Lindblad B, Nilsson P, Ekman A. Ute på dagis. Alnarp: Movium; 1997.

³⁶ Jansson M. "Children's perspectives on playground use as basis for children's participation in local play space management". Local Environment: the international journal of justice and sustainability nr 2, 2015

³⁷ Ärlemalm-Hagsér E. Skogen som pedagogisk praktik ur ett genusperspektiv. I: Sandberg A, red. Miljöer för lek, lärande och samspel. Lund: Studentlitteratur; 2008.

³⁸ Statens folkhälsoinstitut 2009: Gröna områden för fler- en vägledning för bedömning av närhet och attraktivitet för bättre hälsa

³⁹ Boldeman C, Blennow M, Dal H, Mårtensson F, Raustorp A, Yuen K, et al. Impact of preschool environment upon children's physical activity and sun exposure. Prev Med 2006;42:301-8.

⁴⁰ Boldeman C, Dal H, Blennow M, Wester U, Mårtensson F, Raustorp A, et al. Scamper. Förskolemiljöer och barns hälsa. Rapport 2005:3. Stockholm: Centrum för folkhälsa, Avdelningen för folkhälsoarbete; 2005

Risikfaktorer

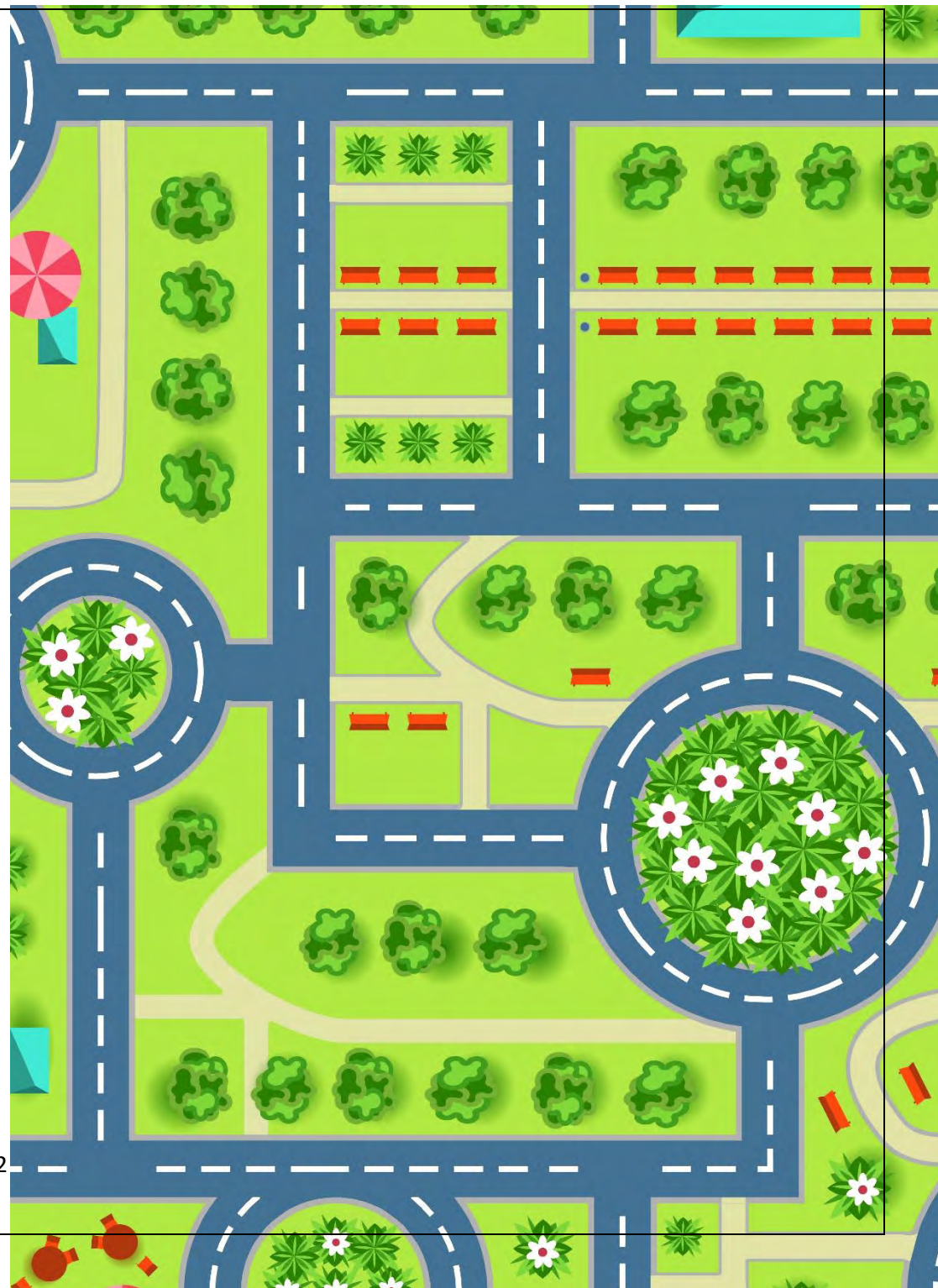
En riskfaktor när barn vistas mycket utomhus är ökad exponering för solljus, dvs skadlig UV-strålning. Många av de ytor som barn vistas på kan vara hårt exponerade för solljus, som exempelvis gräsmattor, asfalterade förskolegårdar eller sandlådor. En hög exponering för UV-strålning i unga år medför ökad risk för hudcancer. Vid planering av förskolegårdar och andra grönytor där barn kommer att röra sig är det därför viktigt att lämna vegetation ur ett skuggande perspektiv. Om en förskolegård inte har några träd eller buskar, kan även skärmtak användas ur skuggande syfte. Viktigt att komma ihåg är dock att träden temperaturregeler förskolemiljöerna bättre än skärmtak samt att de ger mervärden i form av tex. kottar, löv eller klättermöjligheter som är uppskattade i leken.

Barnperspektiv i samhällsplaneringen- hur?

Att arbeta med barnperspektivet i samhällsplaneringen handlar inte om att sätta en rutschkana i alla kvartersområden. För att på ett helt riktigt sätt veta hur vi bäst tar hänsyn till barn och unga i kommunen, måste vi veta hur de använder våra grönområden och utomhusmiljöer, vad de tycker om dem, vad de vill att vi har kvar för deras skull och vad vi ska utveckla. Barn och ungdomar behöver utifrån detta perspektiv bli mer delaktiga på ett rutinmässigt sätt i den fysiska planeringen.

Det är även viktigt att tänka på barns rörelse i samhället. Barn kan ha svårigheter att ta sig fram i ett samhälle mellan tex skola, hem, kompisar, lekplats, träning etc. Det finns många olika hinder, som ur ett barns perspektiv framförallt utgörs av trafikerade vägar⁴¹. Det finns studier där barn varit delaktiga i planeringsprocessen som visar att barnen tycker det varit viktigare att närmiljön har bra kvalitet och är säker än att lekplatserna är nya och spännande.

⁴¹ Ståhle A, Nordström T. Barns tillgång till lekområden. Analyser av faktiskt gångavstånd från bostäder, förskolor och grundskolor i Stockholms stad. 2007.

Hur ser kommunens ungdomar på grönområdena?

Den digitala medborgardialogen publicerades på Vaggeryds kommuns hemsida i maj- september. Enkäten kom senare att kompletteras med en skriftlig enkät som skickades ut till klasser på Fenix gymnasieskola i kommunen, då ungdomar mellan 13-20 år var underrepresenterade i de digitala enkätsvaren. Enkäter delades ut i samband med en föreläsning som anordnades på Fenix som en del i projektet med grönstrukturplanen samt till lärare som sitter med i arbetsgruppen för Miljöhörnan.

Ett försök till kontakt med samhällslärare på låg- och mellanstadium på olika skolor i kommunen gjordes också via mailutskick, men resulterade inte i några inkomna svar. Gruppen barn "upp till 12 år" är knappt representerade i medborgardialogens inkomna svar, vilket innebär att framtida komplettering av underlaget är nödvändig. Totalt inkom det 72 enkätsvar från personer i Vaggeryds kommun som är mellan 13-20 år.

Varför besöker ungdomar i Vaggeryds kommun gröna platser?

Promenera, motionera eller träna

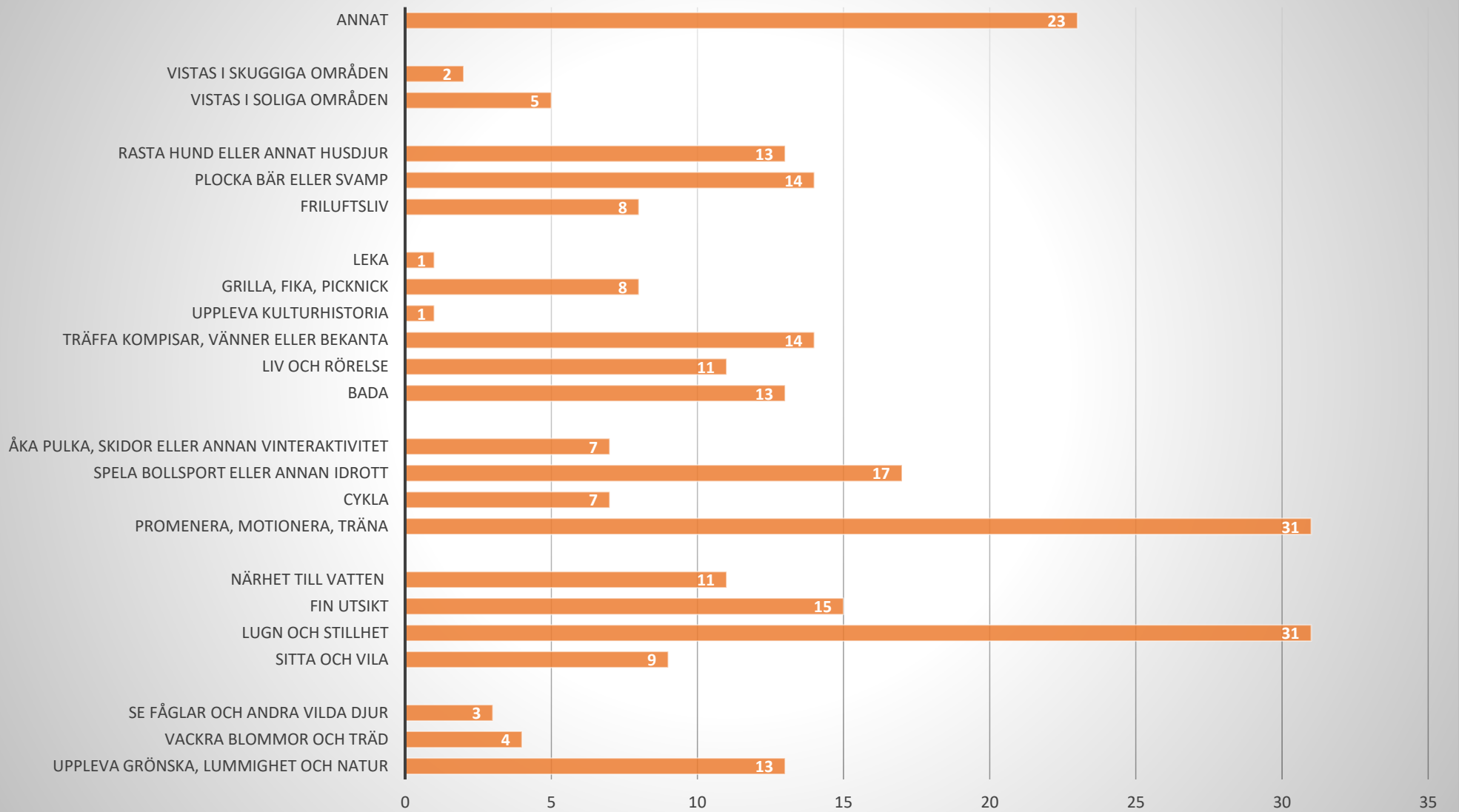
I enkätundersökningen påvisades att promenera, motionera eller träna var det alternativ som flest unga kryssat i som en anledning varför de besöker sin gröna plats.. Frågan är hur vi kan stärka dessa värden så att ungdomar fortsätter att besöka sina gröna platser, och kanske till och med besöker dem oftare?

Som ungdom är man ofta i ett gränsland- man kan känna sig för stor för att leka på lekplatserna, men kanske för ung för att intresseras av att enbart träna på utegym eller spela klassiska spel som exempelvis boule. Liv, rörelse och den sociala biten är även viktig för de yngre. Skateparker är exempel på platser som ofta ses som direkt riktade till ungdomar, men faktum är att det är långt ifrån alla som har en skateboard eller kickboard, samt att det inte lockar så många tjejer. Här har kommunen en viktig uppgift, att utveckla grönområden tillsammans med ungdomarna och låta dem vara medskapare av sina utemiljöer. Att ungdomar är ute och rör på sig och träffar vänner, lägger en god grund för ett aktivt och socialt vuxenliv.

Lugn och stillhet

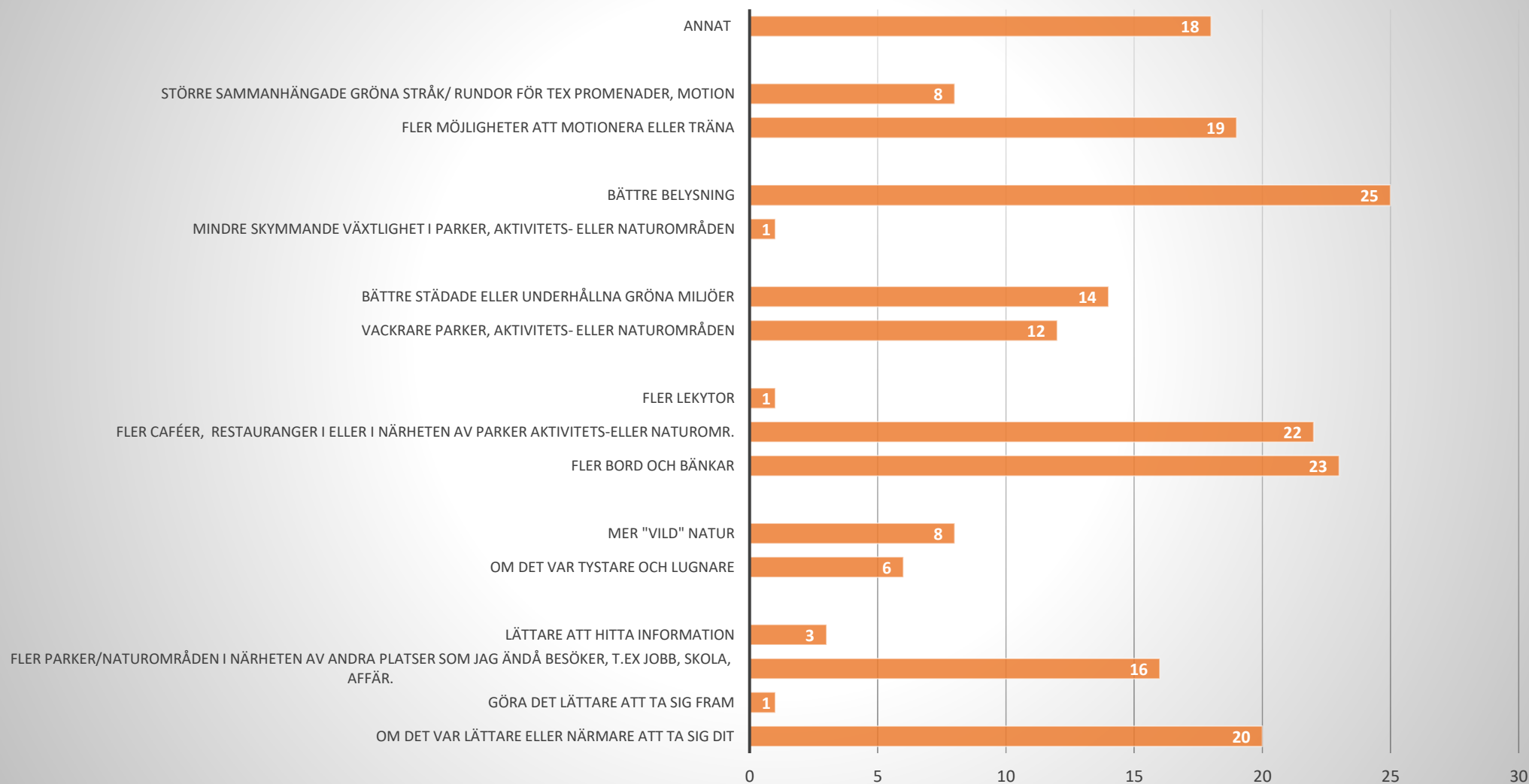
31 ungdomar av de 72 som svarat anger att lugn och stillhet är en anledning till varför de besöker sin gröna plats. I dagens digitala samhälle är unga utsatta för sinnesintryck i vardagen, bland annat via sociala medier. Att komma iväg från sinnesintryck och få vistas i en avslappnande miljö är viktigt, det ger utrymme för reflektion och en möjlighet att stanna upp, vilket kanske framförallt våra unga behöver. De gröna strukturerna kan erbjuda dessa typer av miljöer som även är anpassade för unga.

Varför besöker ungdomar i Vaggeryds kommun sin gröna plats?

Figur 8: I medborgardialogen "Min gröna plats" svarade 31 personer som är mellan 13-20 år att en anledning till att de besöker sina gröna platser för att promenera, motionera eller träna. Alternativet "lugn och stillhet" har även det fått 31 röster från de svarande. I kategorin "annat" är det 11 svar som berör fiske, utflykter eller bygga koja.

Vad skulle ungdomar i Vaggeryds kommun att generellt sett besöka gröna platser oftare?

Figur 9: I medborgardialogen "Min gröna plats" svarade 25 personer mellan 13-20 år att de generellt sett skulle besöka gröna platser oftare om det var bättre belysning. 22 respektive 23 personer svarade även att fler caféer, eller restauranger i närheten av grönområdet samt fler bord och bänkar skulle få dem att besöka gröna platser oftare.

Hur kan vi anpassa grönområdena bättre till ungdomarna i Vaggeryds kommun?

Skapa fler stödjande funktioner

Fler bord och bänkar samt aktiviteter i närheten av grönområdena är viktigt för ungdomarna. Det skulle kunna handla om att kunna träffas någonstans och hänga med kompisgänget, kunna ta med sig fika ut på en utflykt eller känna trygghet att vara ute även på kvällen efter skolan när det hunnit bli mörkt. Kommunen har i dagsläget större friluftsområden båda i Vaggeryd och i Skillingaryd som flera ungdomar nämner att de skulle vilja utvecklas med fler slingor, mer belysning och saker att göra. Det är även av vikt att göra centrala grönområden attraktiva så att spontan utomhusaktivitet och lek uppstår på väg hem från skolan eller på kvällstid.

Öka trygghet och säkerhet

Det svar som fått flest röster bland ungdomarna i enkäten är bättre belysning. Detta är ofta kopplat till någon typ av friluftsområde och elljusspår, där ungdomarna önskar att det var så pass upplyst att det fanns fler möjligheter till motion och promenadstråk. Det är en otroligt viktig grund för det framtida vuxna livet att vara ute och röra på sig som ung, och det är ett tydligt budskap från ungdomarna att just belysningen skulle innebära mer attraktiva grönområden för dem.

Om det var närmare att ta sig dit

20 av de svarande ungdomarna önskar att det var närmare till grönområden. Här är det viktigt att fundera över de gröna kilarna in i samhällena, och att det inte endast finns stora friluftsområden i utkanten utan att det även finns liknande värden mer centralt och på andra orter. Exempel kan vara möjlighet till utomhusmotion eller ungdomsriktad lek och aktivitet utomhus mer centralt.

Fördjupning kring de kommunala förskolorna

En enkät om förskolornas utemiljöer skickades ut till Vaggeryds kommuns förskolechefer den 16 augusti 2018 via mailutskick. Enkäten finns att läsa i bilaga 3. Under sju veckor hade förskolorna möjlighet att skicka in ett svar på enkäten. Totalt var det sju stycken av totalt sjutton kommunala förskolor svarande, och från dessa sju förskolor var det totalt tio avdelningar som lämnade in sitt svar.

❖ Bullerbyns förskola

- Avdelning 1
- Avdelning 2
- Avdelning grön

❖ Förskolan Växthuset 1

❖ Förskolan Växthuset 2

- Avdelning 4
- Avdelning 5

❖ Gullbäckens förskola

❖ Hoks förskola

❖ Klevshults förskola

❖ Petersborgs förskola

- Avdelning 2

❖ Södra Parks förskola

Hur ser förskolegårdarna ut idag och vad uppskattas?

Sammanfattningsvis ser förskolegårdarna mycket olika ut i kommunen. Allt ifrån ytterligheten att det inte finns någon förskolegård till att förskolegården har en egen liten skogsdunge och tillgång till stora gräsytor. Det som uppskattas på förskolegårdarna idag är bland annat:

- Små hus i en skogsdunge
- Gömslen så man kan leka kurragömma
- Blomrabatter som kan användas ur naturpedagogiskt syfte
- Naturliga lekplatser
- Pulkabacke och rutschkana
- Naturliga element
- Sandlådor
- Planteringslådor
- Stora gräsytor
- Stenar och stockar att klättra på

Det som generellt kan sägas är att barnens intresse skiftar ständigt, mycket beroende på ålder. På en förskola var sandlådan det mest populära bland de minsta, medans de större barnen höll sig i skogsdungen. Detta gör att en förskola behöver en mångsidig gård, och de naturliga elementen spelar en viktig roll för både pedagogiken och barnens hälsa.

Det finns exempel på flera förskolegårdar i Vaggeryds kommun som till hälften består av asfalt och till hälften av gräsmatta och som har relativt få träd och buskar. Sörgårdsskolan är ett exempel på en skola med en mer otraditionell skolgård, med övervägande grönytor och allt ifrån asfalt, grus, gräs, skog och vatten. I en analys som Länsstyrelsen gjorde av några skolgårdar i Vaggeryd och Sävsjö kommuner 2008, visar att skolgårdarnas asfaltytor inte var speciellt populära platser för lek. Många av de barn som tillfrågades använder hellre de sandtytor som finns, där även

lekredskapen ofta är placerade. Sanden verkar vara en viktig faktor, då hälften av de tillfrågade barnen som pekade ut lekytorna som bäst gjorde det på grund av att det fanns sand där. Generellt sett var lekytorna med sand mer populära än grönområden på de skolor som tillfrågades, dock kan detta resultat bero på att flera av de medverkande skolorna hade en torftig och steril grönstruktur som inte inbjuder till lek eller kan fungera som gömsle.

Figur 3: Bilder från fyra av de förskolor som svarade i enkäten: Hoks förskola (övre raden till vänster), förskolan Växthuset (övre raden till höger), Gullbäckens förskola (nedre raden till vänster) och Bullerbyns förskola (nedre raden till höger).

Hur kan förskolegårdarna utvecklas?

I enkäten frågade vi förskolorna hur de skulle vilja utveckla sina förskolegårdar, och det kom in förslag från både pedagoger och barn. Det svar som återkom i flera av svaren kopplade till **en större mångfald av träd, buskar och blommor** samt **motoriskt utvecklande element** som naturhinderbana och klätterlek. För att stärka de naturpedagogiska inslagen var det även flera som pekade på kompost, regnvattensamling, plats att odla och bärbuskar med ätbara bär.

Det är även viktigt för förskolorna att de kan vara ute oavsett väder. I svaren nämns träd som skuggar, arbetsplatser utomhus, och belysning som exempel på förbättringar avseende detta.

På följande sida följer en komplett lista över de förbättringsförslag som inkom från samtliga förskolor och avdelningar.

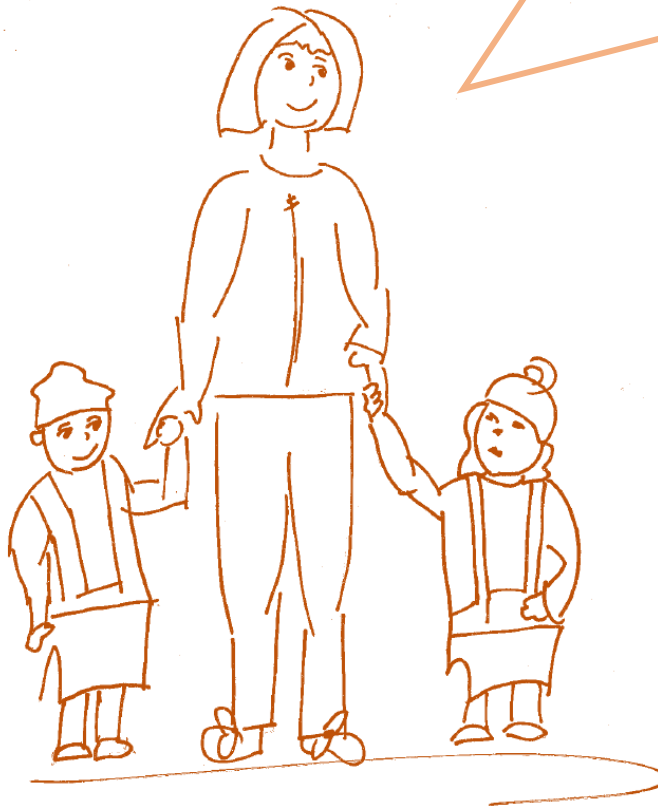
Lista över utvecklingsförslag för förskolegårdarna som inkommit från kommunens förskolor

- Platser för att arbeta utomhus, tak, altan, grillplats.
- Utomhusstaffli, scen mm
- Viktigt med belysning som gör att det går att vistas utomhus alla årstider, även när det är mörkt stora delar av dagen.
- Möjlighet att ta tillvara på regnvatten, för lek och bevattning.
- Mycket träd och buskar.
- Plats att odla både som doftar och som går att äta.
- Kompost.
- Grillplats.
- Olika underlag att gå på (gräs, grus, asfalt)

- Naturhinderbana. Utmaningar för de äldre barnen att klättra på.
- En bäck, en sjö, igelkottar och en elefant (förslag från barnen).
- Mer saker där barnen kan utvecklas motoriskt- stor klätterställning, rep att klättra uppför, klättervägg och så vidare.
- Önskemål är att gårdarna ska få ett mer naturligt utseende där man har ett hållbart förhållningssätt som utgångspunkt. Exempelvis kan man samla vatten i tunnor för att använda till barnens utforskande av vatten istället för att hämta i kranen.
- Fler träd och buskar vore önskvärt för att stimulera fantasi och ge naturlig skugga.
- Plantera pil-kojor.
- Stockar och stora stenar för att utmana barnen motoriskt.
- Barnen vill gärna ha gungor och en större ruschkana eller en korggunga.
- Vi har ett önskemål om att ha en mer mångfald av växligheter, både ätliga växter (ex vinbärsbuskar, krusbärsbuskar och mer odlingsmöjligheter) och blommor.
- Mer plantering, kanske något insektshotell-projekt vore kul.
- Mer blommor.

Önskemål är att gårdarna ska få ett mer naturligt utseende där man har ett hållbart förhållningssätt som utgångspunkt. Exempelvis kan man samla vatten i tunnor för att använda till barnens utforskande av vatten istället för att hämta i kranen. Fler träd och buskar vore önskvärt för att stimulera fantasi och ge naturlig skugga. Man skulle b.la. kunna plantera pil-kojor. Stockar och stora stenar för att utmana barnen motoriskt.

Förbättringsförslag för förskolegården från pedagogerna på Hoks förskola

Utflyktsmål utanför förskolegården

Flera av kommunens förskolor använder inte enbart sina förskolegårdar, utan de gör även utflykter till andra grönområden.

Avstånd till utflyktsmål

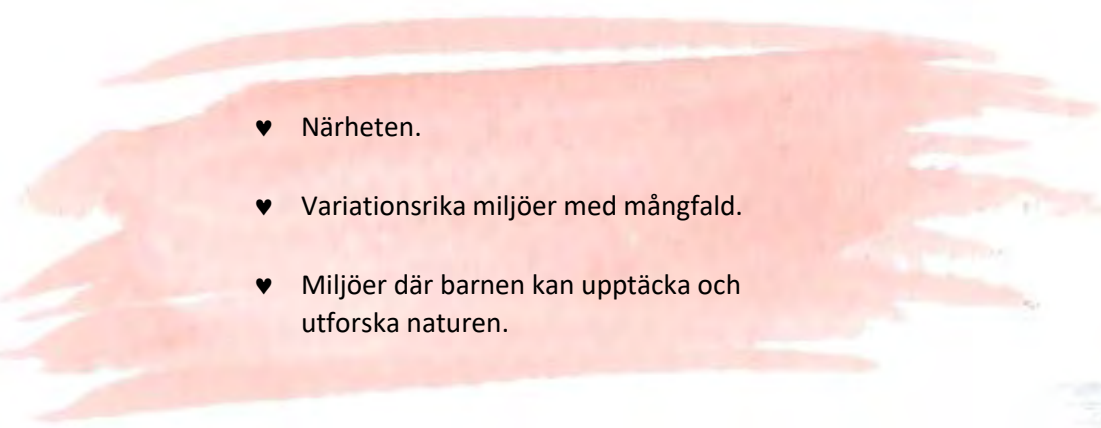
Av de svarande förskolorna/avdelningarna så är det 6 av 10 som har längre än 300 meter till de utflyktsmål som verksamheten besöker utanför skolgården, var av en av dessa har över 1 km färdväg. 4 av de svarande verksamheterna har 0 – 300 meter till sitt vanliga utflyktsmål.

Färd sätt till utflyktsmålen

Alla de svarande förskolorna går till sina utflyktsmål, med kompletterande vagnar till de minsta barnen. Flera anger att detta är det smidigaste sättet, även om det kan ta lite tid. Flera av de svarande anger att de använder hjälpmedel som promenader, vagnar med extrakläder och reflexvästar. Hoks förskola lyfter att det är lätt att ta sig till utflyktsplatserna och för att besöka de flesta platser behöver inga större vägar korsas. Petersborgs förskola påvisar att problem uppstår när det har varit väldigt mycket snö, då är stigarna smala och vagnen blir väldigt svår att köra. Södra parks förskola anger att ibland är barngruppen för stor för att gå på utflykt med.

Vad avgör ifall förskolorna väljer att besöka ett grönområde?

Det som spelar störst roll enligt förskolorna när de väljer grönområde att besöka med barnen, nämnde majoriteten följande tre punkter:

-
- ♥ Närheten.
 - ♥ Variationsrika miljöer med mångfald.
 - ♥ Miljöer där barnen kan upptäcka och utforska naturen.

Utvecklingsförslag kring grönområden som besöks i dagsläget

Förskolorna fick frågan om de hade några utvecklingsförslag angående de utflyktsmål de brukar besöka utanför förskolegården. Följande utvecklingsförslag inkom från förskolorna:

- Skogen bakom Bullerbyns förskola: Röja en stig. (men absolut inte för mycket, så att skogskänslan försvinner). Viktigt att nedfallna träd mm får ligga kvar. Hellre lägga dit någon stor sten. Rensa bäcken. Säkrare bro (utan att för den skull ta bort barnens sikt ner i vattnet).
- Lekplatserna i Hok- Vi har ofta med oss frukt eller annat mellanmål när vi går iväg. Det vi saknar många gånger är papperskorgar för att kunna slänga ev skräp direkt. I övrigt börjar båda lekplatserna i Hok att bli slitna och skulle behöva fräschas upp.
- Petersborgs förskola går till skogen som ligger vid Friluftsgården, man går förbi kvarnen och vänster, över bron och följer vägen tills det kommer en stor kulle och grönområde. Det hade varit bra med vindskydd som barnen kan sitta i, kanske även när vi äter ute. Även naturkarta/naturtavla i närheten av de olika platserna med bilder och fakta kring de växter och djur som finns i närheten. Barnen älskar att vara i skogen och på gräsyrtorna nedanför men det är svårt nu när det har blivit så högt gräs.
- Papperskorg vid Dammgatan, Vaggeryd.
- Någon form av solskydd/tak på lekplatserna för vi har inget skydd för solen när vi är ute på soliga och varma dagar, finns inte på någon allmän lekplats. Höga tallar skyddar bra mot både regn och sol.
- Kommunens lekplatser saknar inhägnad, det kan vara ett hinder och en begränsning.
- Att kommunen gör naturrutor som förskolor kan komma och besöka.
- En plats där många förskolor kan träffas tillsammans för gemenskap och lärande.

"En bäck, en sjö, igelkottar och en elefant."

Förbättringsförslag för förskolegården från barnen på
Gullbäckens förskola

"Vi går till grönområden oftast för olika lärande, men även för att "komma ifrån" gården ibland. Barnen behöver få röra på sig mer, gå i svår terräng oh utveckla motoriken. Känna sig mer fri, bli ett med naturen."

Svar från förskolepedagoger kring varför de besöker grönområden med barnen

" Kolla på djur, ekollonen, titta på myror/maskar, alla sniglarna, det välta trädet, grodor, blommor."

Svar från barn på Petersborgs förskola kring vad de väljer att besöka grönområden

" Vi väljer att besöka dessa platser för att kunna utforska nya miljöer och skogen kopplas till vårt tema som är insekter och insektshotell. Vilket barnen hittar och ser massor av i skogen vilket vi tycker är bra för dem att lära sig att låta dem vara och respektera djur och natur."

Svar från förskolepedagoger kring varför de besöker grönområden med barnen

" Lekplatsen ligger nära och ger lekmöjligheter och mkt rörelse. I skogen finns en mångfald av djur och växtlighet att undersöka. Vi har även tittat på vatten när det ingick i vårt tema."

Svar från förskolepedagoger kring varför de besöker grönområden med barnen

"Gärna träffa olika djur och hitta saker som dom lämnat efter sig."

Svar från barn på Klevshults förskola kring vad de väljer att besöka grönområden

*"Skogen innan bron går vi till när vi inte hinner gå så långt eller om **vi vill ha variation av skogen**. Här finns det fler lövträd och en stor gräsyta som barnen gärna springer på. När vi äter ute sitter vi gärna på grönområdet och äter."*

Svar från förskolepedagoger kring varför de besöker grönområden med barnen

*"I skogen finns det väldigt mycket variation av **utforskande** för barnen. Terrängen varierar och fungerar därmed bra för alla åldrar, det finns både stora gräsytor och skogsområden i olika utformningar, det växer många olika sorter. Platsen ger **stor överblick** och barnen hittar flera platser att klättra på, de samlar olika naturmaterial och det finns även möjlighet för t.ex. fotboll. **Höga tallar gör att skogen skyddar bra mot både regn och sol.**"*

Svar från förskolepedagoger kring varför de besöker grönområden med barnen

*"**Närheten** är största anledningen. Också att erbjuda barnen variation under utevistelsen och att de ska få lära känna sitt närområde."*

Svar från förskolepedagoger kring varför de besöker grönområden med barnen

Utvecklingsförslag kring grönområden som inte besöks men som ligger nära förskolan

Förskolorna fick frågan om det finns något grönområde närmare förskolan än det dem brukar besöka, men som ni inte besöker pga. att det inte är lämpligt för dem, och i sådana fall av vilken anledning det inte är lämpligt. Följande platser framkom från de inkomna svaren:

- Vasaparken vid Östra Allégatan, Skillingaryd: Behövs saker för barnen! Aktiviteter, hinderbana, klätterställning, labyrint.
Kommentar: Läggs in som åtgärd i Grönstrukturplanen
- Gropabäcken på baksidan av Gullbäckens förskola: Man kan endast utforska bäcken från bron, kommer inte ner till bäcken för att t.ex. känna på vattnet, blåsa bubblor, stå med håv eller vad man nu vill göra. Röja upp så att man kan gå längs med bäcken. Städa upp sådant som folk slänger runt omkring sig.
Kommentar: Läggs in som åtgärd i Grönstrukturplanen
- Vaggeryd Kvarnen lekplats: det är en plats som undviks av förskolorna då de hört att det kan ligga farligt avfall där. Förskolor går ofta förbi lekplatsen och grönytan bakom kvarnen och skulle önska att det finns en naturhinderbana där eller något liknande. Vindskydd där man kan sitta och äta eller bara ta skydd från regnet.
Kommentar: Se program för Vattennära mötesplatser

Utvecklingsförslag för att förskolorna ska besöka grönområden oftare

Förskolorna fick även frågan vad som skulle få dem att besöka naturområden oftare med förskoleklasserna, och dessa är några av de svar som lämnades i enkäten:

- Vi skulle besöka naturområden oftare om det varit ytterligare närmre så att det är lätt att ta sig dit.
- Att de grönområden som finns utvecklas till att bli mer lik naturen. Idag är det i stort sett bara platt gräsmatta.
- Närhet, en fin och pedagogisk plats som lockar.
- Vi går till skogen två-tre dagar i veckan för det är den platsen som vi tycker bäst om. Vi går helst till ofärdiga platser (antar att det är det ni menar med grönområden) än till lekplatser. De ofärdiga platserna ger utrymme för fantasi och kreativitet, inget är redan givet vad det kan bli eller vad man ska göra där.
- Bättre planering, det är fantastiskt att gå iväg.
- Att det finns något planerat att besöka.
- Ramperna bredvid Familjecentralen- ramperna är så förstörda så av säkerhetsskäl kan inte förskolorna besöka dem längre.

Slutsats förskolornas utemiljöer

Önskad utveckling av förskolegårdarna?

- Mer vild och "ofärdig" natur,
- Motoriskt utmanande element,
- Olika underlag,
- Mångfald av arter,
- Odling,
- Träd, blommor, bärbuskar, träd,
- Belysning

Önskad utveckling för grönområden som är utflyktsmål?

- Fler anordningar som tex vindsydd, bro, papperskorg, stig, solskydd, inhägnad, informationstavla

Önskad utveckling för grönområden som ligger nära förskolorna men som undviks?

- Ökad säkerhet (tex staket/inramning)
- Utökat barnperspektiv på allmänna platser

Vad skulle få förskolorna att besöka grönområden oftare generellt sett?

- Närhet
- Naturligare/ vildare/ ofärdiga grönytor

Hur går vi vidare med barnperspektivet i samhällsplaneringen?

Det första som behöver göras är att göra en riktad medborgardialog till barn upp till 12 år kring de gröna miljöer och utomhusmiljöer som de rör sig i. Enkäten kring förskolegårdar behöver utökas och få in svar från fler förskolor samt även skolor, kompletterat med platsbesök och inventeringar. Forskning har resulterat i ett antal kategorier för att värdera förskolemiljöers betydelse för barns hälsa som med fördel skulle kunna användas i vidare arbete med att öka kvalitén på kommunens skolor och förskolor, kallat OPEC (Outdoor Play Environment Categories)⁴². Där tar man hänsyn till andelen natur med buskar, träd och varierande topografi på förskolegården, arean på hela förskolegården samt i vilken omfattning lekytorna är omgivna av natur och öppna ytor integrerade.

Vidare är det viktigt att tänka igenom olika barns behov- exempelvis leker barn i yngre tonåren på samma sätt som 6-7 åringar? Hur kan vi skapa ytor som bjuder in till lek oavsett kön, ålder eller funktionsvariationer? I varje utformning av en ny förskola eller annat samhällsrum där barn kan komma att uppehålla sig, är det viktigt att reflektera över dessa aspekter på ett rutinmässigt sätt, och kanske viktigast att det efterfrågas av politiken. I takt med att Vaggeryds kommun växer kommer även mångfalden i samhället att öka, och det är viktigt att de allmänna platser som finns är just allmänna, och inte exkluderar människor grund av rutinmässig eller klassisk utformning av de gröna miljöerna.

Det önskemål och perspektiv som återkommit flertalet gånger under kapitlet om barn och unga i denna rapport, är just behovet av mer "vilda" naturmiljöer även i tätorterna som bjuder in till aktiv och fri lek. Kanske ska en skogsdunge med stock och sten bli det nya rutinmässiga istället för våra klassiska lekställningar på framtida förskolegårdar?

Barnkartor i GIS

Forskare vid SLU (Sveriges Lantbruksuniversitet) har även arbetat fram ett verktyg som kan användas för att lyfta bans synsätt i samhällsplaneringen. Planeringsverktyget är kartbaserat med barn och unga i centrum och kallas "Barnkartor i GIS" (geografiskt informationssystem). Genom verktyget kan planerarna få tillgång till barnens kunskap om och intresse för sin närmiljö inom många olika teman. Det gäller exempelvis barnens favoritplatser eller farliga platser, var man träffar kompisar och förslag till förändringar. Det kan även handla om säkerhetsaspekter, som exempelvis vilka vägar som barnen nyttjar för att ta sig till skolan. I samarbete med skolan kan även platser som skolan använder för undervisning och transport redovisas. Metoden gör det möjligt att öka barns inflytande för utemiljön, dock ligger det slutliga ansvaret alltid i de fysiska planerarnas och politikernas händer för att använda kunskapen i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter.⁴³

⁴² Mårtensson F. Landskapet i leken. En studie av utomhuslek på förskolegården. Doktorsavhandling. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet; 2004.

⁴³ Barn behöver hemliga platser. 2006. SLU

Bilaga 1- Sörgårdens utomhusmiljöer

Namn på området	Namn i karta	Kort beskrivning	Storlek (m2)	Temperatur	Ljudmiljö	Aktiviteter	Användningsgrad
Ängens innergård	Ä1	Gräsmatta, smal asfalterad gångväg genom området, buskage avskärmar lägenheternas egna ytor, en bänk, kullersten, en lite större hårdgjord yta med bänk.		Medel	God	Gå, sitta och vila	Hög. Mindre användning för de som har vandringsbenägenhet.
Hagens innergård	H1	Större yta för att ställa upp långbord och hålla uppträdanden. Bärbuskar. Gräsmatta. Asfalterad smal gångväg.		Hög (men har markis)	God	Sommarfest, långbord, uppträdanden, bada fotbad, äta, umgås. Finns bärbuskar men svårt med skötsel.	Hög

Bilaga 2- Furugårdens utomhusmiljöer

Namn på området	Kort beskrivning	Storlek (m2)	Temperatur	Ljudmiljö	Aktiviteter	Användningsgrad
Innergård 1 (I1)	Högt buskage täcker utsikt ut över området. Dåligt skött och igenväxt. Plastmöbler. Liten staty med kulturkoppling. Två odlingslådor.	175	Hög	God	Kultur, odlingslåda, sitta/vila	Ibland
Innergård 2 (I2)	Sittplatser, gräsyta och buskage.	125	Hög	God	Sitta/vila	Ibland
Gemensamhetsgård 1 (G1)	Gräsyta och ett litet träd, buskage läng fasaden.	215	Hög	God	Sitta/vila, uppleva grönska	Ibland
Gemensamhetsgård 2 (G2)	Hårdgjord yta med stenplattor och omgivande buskage. Bord, stolar och parasoll finns. Två planteringar i krukor.	150	Hög	Medel	Sitta/vila	Ibland
Gemensamhetsgård 3 (G3)	Hårdgjord yta under stor ek vid den nya delen av bygganden. Ek som släpper mycket löv och ekollon.	140	Låg/medel	Medel	Sitta/vila, svalka	Mycket sällan
Övrig yta 1 (Ö1)	Buskage utanför gymmet. Finns mycket smal väg med gångplattor längs fasaden.	85	Medel	Hög	Ingen	Mycket sällan
Övrig yta 2 (Ö2)	Yta utanför soprum/kök	160	Låg/medel	Hög	Soprum, lastning, rökruta	Aldrig

Bilaga 3- Frågeformulär till kommunens förskolor

Förskolegården

1. **Hur ser er förskolegård ut?** I vilken mån finns träd, buskar, stenar, blommor eller andra naturliga element att upptäcka och leka med
2. Har ni **utvecklingsförslag** utifrån ett naturpedagogiskt perspektiv (läran om natur och biologi) för er **förskolegård**?

Utflyktsmål

3. **Var** brukar ni gå när ni gör **utflykter/ besök** till grönområden utanför förskolans gård?
4. **Hur långt är det** ungefär till den/ de grönområden ni gör utflykter till från förskolan?
☐ 0-300 meter
☐ 300 m- 1 km
☐ mer än 1 km
5. **Varför väljer ni att besöka** just den/ de grönområdena ni angav i fråga 3? (tex bra överblick, inhägnat eller inramat av vegetation, lekmöjligheter, element för lärande eller upptäcktsfärder)
6. **Hur tar ni er dit?** Är det lätt eller svårt **att ta sig till** grönområdet ni brukar besöka?

Utveckling av grönområden nära er

7. Finns det ett grönområde (grön yta, park, naturområde) närmare förskolan än det ni brukar besöka, men som ni inte besöker pga. att det inte är lämpligt för er?
8. Vad skulle kunna få det/ de grönområden som ligger närmare förskolan i dagsläget att bli mer tilltalade för er verksamhet?
9. Vad skulle bidra till att ni **besökte naturområden oftare**?
10. Har ni **utvecklingsförslag** utifrån ett naturpedagogiskt perspektiv för de platser ni brukar besöka? Vad skulle kunna förbättras så att barnen lär sig om naturen på bästa sätt?
11. Vilka **faktorer** skulle kunna påverka er till tillgång och nyttjande av gröna miljöer i närheten av er verksamhet, positivt och negativt?
Har ni andra åsikter, tankar eller funderingar?

**VAGGERYDS
KOMMUN**